มาตรการคุ้มครองผู้ต้องหาในการสอบสวนคดีอาญา

พันตำรวจตรีวัฒนา บุญเหิน

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2544

ISBN 974-17-0540-9

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE PROCESS OF PROTECTING THE ACCUSED IN CRIMINAL INVESTIGATION

Police Major Watana Boonhearn

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws in Laws
Department of Law
Faculty of Law
Chulalongkorn University
Academic Year 2001
ISBN 974-17-0540-9

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์	มาตรการคุ้มครองผู้ต้องหา ในการสอบสวนคดีอาญา
โดย	พันตำรวจตรีวัฒนา บุญเหิน
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ วีระพงษ์ บุญโญภาส

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธิติพันธ์ เชื้อบุญชัย)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์วีระพงษ์ บุญโญภาส)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์มุรธา วัฒนะชีวะกุล)

..... กรรมการ
(ดร.จิรนิติ หะวานนท์)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วัฒนา บุญเหิน, พ.ต.ต. : มาตรการคุ้มครองผู้ต้องหาในการสอบสวนคดีอาญา. (THE PROCESS OF PROTECTING THE ACCUSED IN CRIMINAL INVESTIGATION) อ.ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ วีระพงษ์ บุญโญภาส, 154 หน้า. ISBN 974-17-0540-9.

หน้าที่ของรัฐ นอกจากจะต้องดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยแล้ว ยังจะต้องให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่ให้ถูกล่วงละเมิดด้วย โดยเฉพาะรัฐที่มีการปกครองในระบอบเสรีประชาธิปไตยและยึดหลักนิติธรรม เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมา สังคมทุกยุคทุกสมัย ทุกคนต่างแสวงหาความยุติธรรมและเสรีภาพ ดังนั้นจึงตกเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดการหาสิ่งเหล่านี้ให้กับพลเมืองของตนโดยเสมอหน้ากัน โดยไม่มีการเลือกชนชั้น วรรณะ สำหรับในประเทศไทยก็ได้มีการกำหนดหลักการเรื่องนี้ไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นหน้าที่ของรัฐ ที่จะต้องให้การคุ้มครองป้องกัน มิให้สิทธิเสรีภาพของพลเมืองถูกล่วงเกินโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการกระทำของรัฐเอง หรือการกระทำจากบุคคลอื่นใดก็ตาม โดยเฉพาะสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในชั้นชั้นสอบสวนนั้น ในช่วงที่ผ่านมาเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือพนักงานสอบสวนยังมี ทัศนคติในเชิงอำนาจนิยม กล่าวคือ แสวงหาพยานหลักฐานด้วยวิธีการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายและขัดต่อหลักนิติธรรมในนิติรัฐ สมาชิกในสังคมยุคใหม่ ไม่ให้การยอมรับทั้งยังต่อต้านการใช้อำนาจที่มิชอบดังกล่าวในปัจจุบันนี้ ประเทศไทยมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้หลายมาตรา โดยเฉพาะสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย ได้มีบัญญัติไว้อย่างชัดแจ้ง เพื่อให้สอดคล้องและตรงตามเจตนารมย์ของกฎหมาย จึงได้ศึกษา วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับมาตรการคุ้มครองผู้ต้องหาในการสอบสวนคดีอาญา เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนโดยส่วนรวม

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้ศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอนกับการสอบสวน และจากการศึกษา เห็นว่าการสอบสวนคดีอาญาเป็นขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หากขั้นตอนนี้มีปัญหาหรือขาดความเป็นธรรมเสียแล้ว ขั้นตอนอื่น ๆ เช่น การฟ้องร้อง การพิจารณา การพิพากษาตัดสิน และการลงโทษผู้กระทำความผิด จะต้องมีผลการะทบตามไปด้วย ดังนั้น ขั้นตอนของการสอบสวนจึงต้องดำเนินไปตามขั้นตอนของกฎหมาย อยู่ภายใต้หลักนิติธรรม ซึ่งเป็นหัวใจที่เชื่อมโยงกับกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีของมนุษย์ทุกคนโดยไม่มีข้อจำกัดใดๆ พนักงานสอบสวนจะต้องมีทัศนคติที่เป็นกลางในคดี ไม่วางตนเป็นปฏิปักษ์กับผู้ถูกกล่าวหาดังที่ผ่านมา และให้มีองค์กรภายนอกมาควบคุมหรือตรวจสอบกระบวนการการสอบสวน เพื่อร่วมกันคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในขั้นตอนนี้ให้บรรลุผล ทั้งนี้ก็เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และเพื่อผลประโยชน์ของรัฐหรือประเทศชาติโดยส่วนรวม

ภาควิชา นิติศาสตร์	ลายมือชื่อนิสิต.....
สาขาวิชา นิติศาสตร์	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา 2544	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4186131034 : MAJOR LAWS
KEY WORD : CRIMINAL LAW, RULE OF LAW

WATANA BOONHEARN : THE PROCESS OF PROTECTING THE ACCUSED IN CRIMINAL INVESTIGATION : THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. VIRAPHONG BOONYOBHAS, 154 pp.
ISBN 974-17-0540-9.

The duties of the state, especially a democratic country, are maintaining peace of the country and preventing violations of civil rights. Base on the fact in every society, at all times, people seek justice and freedom. Therefore, the state has duties to provide every citizen with justice and freedom without discrimination. In Thailand, this principle has been enshrined in every Constitution, especially in The Constitutional Law of Thailand 1997. This shows that the state has duties to protect civil rights, especially the rights of suspects under investigation. The state's duties also inclued protecting them from legal violations either by the state itself, or by others. In the past, government officials, or investigating officers had negative attitudes towards using force and power; that is they searched for evidence using illegal methods which violate the rule of law. However, in a legal state, these methods have become obsolete , people do not accept them but resist them. Moreover, since Thailand has announced the use of the 1997's Constitution, many legal provisions clearly decreed the protection of individual rights, especially the rights of convicts and defendants.To comply with the legislative intent This study was conducted in order to examine and analyze problems and obstacles concerning the process of protecting the accused during criminal investigation. Thus , it will be beneficial to the public.

This research examines concepts, related theories and various problems that arise at different stages of criminal investigation. It revealed that the investigation of the criminal cases was an important stage in the process of criminal justice. Problems concerning the investigation process and the lack of the justice at this stage subsequently affected other stages such as charging and investigating suspects, as well as trying and sentencing defendants. Thus, the investigating process must be carried out justly in accordance with the legal process, under the rule of law with is the key element of concern is human rights and dignity without any discrimination. The investigating officers must comply with the constitutional laws, so they should remain neutral and should not behave as if they were on the opposite side of the suspects. Moreve, there should be external organizations to control and monitor the criminal investigation process. This will then ensure the safety and legal rights of the accused during the investigation process. This practice will then comply with The Constitutional Law of Thailand 1997 and it will be beneficial to the state and the country as a whole.

Department Laws	Student's signature……
Filed of study Laws	Advisor's signature……
Academic year 2001	Co-advisor's signature……..

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง หลักนิติธรรม กับการสอบสวนคดีอาญา ฉบับนี้ ได้สำเร็จเป็นรูปเล่มที่สมบูรณ์เรียบร้อยได้ ก็เนื่องด้วยความกรุณาอย่างสูงของ รองศาสตราจารย์ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล ที่ท่านได้รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ของผู้เขียนในครั้งนี้ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์มุรธา วัฒนะชีวะกุล กับ ท่านอาจารย์ ดร.จิรนิติ หะวานนท์ ที่ท่านได้กรุณาสละเวลามาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รวมทั้งช่วยให้คำแนะนำ ให้ข้อมูลต่างๆแก่ผู้เขียนตลอดจนตรวจแก้ไขให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์วีระพงษ์ บุญโญภาส ที่ท่านได้ให้ความเมตตา รับเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ของผู้เขียน

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ผู้เขียนตำราและเอกสารทั้งหลาย ที่ผู้เขียนได้นำมาใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาค้นคว้า และอ้างอิง

และหากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะมีคุณค่า หรือมีประโยชน์ต่อการศึกษาวิชานิติศาสตร์อยู่บ้าง ผู้เขียนขอยกคุณความดีทั้งหลายที่มีอยู่ ให้กับครูบาอาจารย์ทั้งหลาย ที่ได้ประสิทธิประสาทวิชาความรู้ให้กับผู้เขียนนับตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งคุณบิดามารดาผู้ให้กำเนิด ที่ได้สร้างสม อบรมสั่งสอน ดูแลรักษาชีวิตผู้เขียนให้เติบใหญ่ จนกระทั่งได้มีโอกาสมาสร้างประโยชน์ให้กับสังคมบ้างตามสมควร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย .....ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ .....จ
กิตติกรรมประกาศ .....ฉ
สารบัญ .....ช
บทที่ 1 บทนำ 1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย 5
1.3 สมมุติฐานในการศึกษาวิจัย 5
1.4 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย 5
1.5 วิธีการดำเนินการศึกษาวิจัย 6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาวิจัย 6
บทที่ 2 การสอบสวนกับกระบวนยุติธรรมทางอาญา 7
2.1 การสอบสวนคดีอาญาของไทย 7
2.2 การรวบรวมพยานหลักฐานชั้นสอบสวน 12
2.3 การสืบสวน 32
2.4 เปรียบเทียบการสอบสวนของไทยกับต่างประเทศ 35
บทที่ 3 หลักนิติธรรมในคดีอาญา 42
3.1 ความหมายและความเข้าใจในหลักนิติธรรม 42
3.1.1ความหมายของ Rule of Law 42
3.1.2 ประวัติความเป็นมาของคำว่า Rule of Law 44
3.2 การใช้หลักนิติธรรมในประเทศไทย 46
3.2.1 ฝ่ายบริหารกับหลักนิติธรรม 46
3.2.2 ฝ่ายนิติบัญญัติกับหลักนิติธรรม 48
3.2.3 ฝ่ายตุลาการกับหลักนิติธรรม 50
3.3 หลักนิติธรรมในคดีอาญา 58

3.3.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับระบบงานยุติธรรมทางอาญา 58
3.3.2 บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 64
3.3.3 หลักนิติธรรมในคดีอาญา 68
บทที่ 4 วิเคราะห์ปัญหา หลักนิติธรรมกับการสอบสวนคดีอาญา 79
4.1 สภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา 80
4.2 การคุ้มครองผู้ต้องหาในขั้นตอนการสอบสวน 84
1.ขั้นตอนการจับ 84
2.ขั้นตอนการดำเนินการกับผู้ต้องหาหลังจับกุม 100
2.1 การสอบสวนปากคำผู้ต้องหา 100
2.2 การควบคุมตัวในชั้นสอบสวน 105
2.3 การชี้ตัวผู้ต้องหา.....106
3.ขั้นตอนการค้น 110
4.ขั้นตอนการปล่อยชั่วคราว 113
4.3 การคุ้มครองผู้ต้องหากับการสอบสวนคดีพิเศษ 121
4.3.1 หลักนิติธรรมกับการสอบสวนคดีฟอกเงิน 121
4.3.2 หลักนิติธรรมกับการสอบสวนคดีเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ..127
4.4 มาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้ต้องหาที่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม131
4.5 มาตรการควบคุมการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวน.....136
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ 141
รายการอ้างอิง 149
ประวัติผู้เขียน 154

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาถือเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องกระทำเพื่อให้ความคุ้มครองป้องกันแก่ประชาชนทุกคนภายในรัฐ ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้กล่าวหาหรือผู้ถูกกล่าวหา โดยเฉพาะผู้ถูกกล่าวหานั้น ตราบใดที่ศาลยังไม่พิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิด เขาจะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้ที่บริสุทธิ์อยู่ เจ้าหน้าที่ของรัฐจะปฏิบัติต่อเขาอย่างผู้ที่กระทำความผิดมิได้ ซึ่งรัฐสมัยใหม่ได้ให้ความสำคัญกับแนวความคิดนี้เป็นอย่างยิ่ง อาจจะเป็นเพราะว่าในอดีตที่ผ่านมา สิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาได้ถูกอำนาจรัฐคุกคามอย่างร้ายแรง มีการใช้วิธีการที่ป่าเถื่อนในการค้นหาความจริงในคดี ซึ่งวิธีการเหล่านี้ได้กลายเป็นประวัติศาสตร์ที่คนยุคใหม่ไม่เห็นด้วย และเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ประชาชนของรัฐออกมาเรียกร้อง ให้มอบสิทธิและเสรีภาพในทุกๆด้านให้แก่ตนโดยสมบูรณ์

สิทธิและเสรีภาพของพลเมืองเป็นสิ่งที่สำคัญประการหนึ่งที่รัฐพึงให้ความเคารพและให้ความคุ้มครองป้องกัน โดยเฉพาะรัฐที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย จากประสบการณ์ในอดีตที่ผ่านมา สังคมทุกยุคทุกสมัย ทุกคนต่างแสวงหาความยุติธรรมและเสรีภาพ ดังนั้นจึงตกเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดการหาสิ่งเหล่านี้ให้กับพลเมืองของตนโดยเสมอหน้ากัน โดยไม่มีการเลือกชนชั้นวรรณะ การให้ความคุ้มครองป้องกันดังกล่าวได้มีการกำหนดไว้เป็นแนวทางในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ สำหรับในประเทศไทยก็ได้มีการกำหนดหลักการเรื่องนี้ไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นหน้าที่ของรัฐ ที่จะต้องให้การคุ้มครองป้องกัน มิให้สิทธิเสรีภาพของพลเมืองถูกล่วงเกินโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการกระทำของรัฐเอง หรือการกระทำจากบุคคลอื่นใดก็ตาม ประเทศไทยในฐานะที่มีการปกครองในแบบนิติรัฐและยึดหลักในนิติธรรม(Rule of Law) เป็นรัฐเสรีประชาธิปไตย(Democratic Society) ดังนั้นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดของการบริหารประเทศและการดำรงชีพของแต่ละบุคคลในสังคมจึงได้ยึดถือกฎหมายเป็นสำคัญ เพราะกฎหมายจะมีคุณค่าและมีประโยชน์ ก็แต่เฉพาะสังคมประชาธิปไตยและเคารพหลักนิติธรรมเท่านั้น [1]

อย่างไรก็ตาม ในสังคมโลกปัจจุบันซึ่งมีการพัฒนาทางด้านวัตถุและ เทคโนโลยีให้เจริญรุดหน้ามากยิ่งขึ้นไปไม่หยุดยั้ง การพัฒนาดังกล่าวได้ช่วยประโยชน์ให้กับมนุษยชาติในหลาย ๆ ด้าน แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคมมากมาย โดยเฉพาะปัญญาทางด้านอาชญากรรม ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมทั่วไปที่นับวันจะซับซ้อนและมีความรุนแรงมากยิ่ง สิ่งนี้เป็นสิ่ง

---

[1] ประสิทธิ โฆวิไลกูล , เหลียวหลังดูกฎหมายและความยุติธรรม ,(กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์นิติธรรม,2540) , น.46.

ที่สังคมไม่ต้องการและต้องการขจัดให้พ้นออกไปจากสังคมให้มากที่สุด เพื่อให้สังคมเป็นสังคมที่มีความปลอดภัย มีความเรียบร้อยน่าอยู่ และกลไกที่จะนำมาใช้ในการควบคุมให้สังคมมีความสงบสุขและเรียบร้อยได้นั้น อาจกล่าวได้ว่า กฎหมายเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าสังคมมีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้นเท่าใด กฎหมายก็จำต้องมีบทบาทในการในการควบคุมความประพฤติ หรือพฤติกรรมของแต่ละบุคคลในสังคมมากขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ดูแลการปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งจะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริต เที่ยงธรรม เนื่องจากมีกฎหมายที่บัญญัติคุ้มครองในเรื่องนี้ไว้

แม้ว่าในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม จำเป็นต้องจำกัดเสรีภาพของบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิดเพื่อประโยชน์ของรัฐในการปราบปรามอาชญากรรมก็ตาม แต่ขั้นตอนการสอบสวนนั้นดูเหมือนจะมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรม ถือว่าเป็นขั้นตอนของการเปิดคดี หากไม่มีขั้นตอนนี้แล้ว ขั้นตอนอื่นๆ เช่น การฟ้องร้อง การพิจารณา การพิพากษาลงโทษ ฯลฯ จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลย ซึ่งขั้นตอนของการสอบสวนนั้น ใช้วิธีการที่สามารถกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยตรง เช่น การเรียกตัว การตรวจค้น การจับกุม การสอบสวนปากคำ เป็นต้น ซึ่งการกระทบกระเทือนดังกล่าวได้ถูกถ่ายทอดออกมาจากผู้ที่มีประสบการณ์เองโดยตรง หรือจากสื่อสารมวลชนต่างๆ โดยเฉพาะองค์กรตำรวจซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ องค์กรนี้ได้ถูกกล่าวหาว่าได้ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากที่สุด เพราะตำรวจเป็น องค์กรแรกในกระบวนยุติธรรมที่มีภารกิจที่สำคัญซึ่งมีอิทธิพลต่อประชาชนและสังคมอย่างมาก ตำรวจเป็นองค์กรเดียวในสังคมที่ถืออาวุธได้แม้ในยามที่บ้านเมืองสงบ ตำรวจเป็นสถาบันที่พัวพันกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะคุณภาพของเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งเป็นผู้ลงมือปฏิบัติหน้าที่ เช่น ตำรวจในระดับรองสารวัตรและเจ้าหน้าที่สายตรวจ มักจะขาดความรู้ความชำนาญในการดำเนินคดีอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคำนึงถึงหลักการคุ้มครอง สิทธิของผู้ต้องหาควบคู่ไปกับหลักป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม [2] เนื่องจากระบบกระบวนยุติธรรมของไทยได้ให้องค์กรตำรวจมีอำนาจในการสอบสวนแต่ฝ่ายเดียว โดยหน้าที่ของพนักงานสอบสวนนั้น นอกจากจะมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆในคดีแล้ว ยังมีอำนาจในการสืบสวน จับกุม ปราบปราม เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ตำรวจทั่วไปด้วย ซึ่งขั้นตอนของการสอบสวนนี้มักได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากสังคมอยู่เสมอ โดยเฉพาะขั้นตอนการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน นับตั้งแต่การรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ การค้น การจับ การควบคุมฯลฯ ไม่ได้ดำเนินไปตามขั้นตอนที่ชอบด้วยหลักกฎหมายและหลักนิติธรรม มีการใช้กำลังประทุษร้าย ทรมานด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ต้อง

---

[2] ณรงค์ ใจหาญ , มาตรการในการป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบของตำรวจ,วารสารนิติศาสตร์ 24(ธันวาคม 2537):79 .

หารับสารภาพ ซึ่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติก็ทราบว่าการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจมีปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นจริง [3] นอกจากนี้ปัญหาในเรื่องผลประโยชน์ในองค์กร ระบบการบริหารงานที่เป็นแบบระบบอุปถัมภ์ อำนาจแทรกแซงจากภายนอกโดยเฉพาะอำนาจจากฝ่ายการเมือง ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนขาดประสิทธิภาพ การใช้ดุลพินิจวินิจฉัยคดีขาดอิสระเอนเอียงเข้าหาฝ่ายที่มีอำนาจ อาจจะด้วยความเกรงกลัวว่าจะกระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่การงาน หรือเห็นแก่ผลประโยชน์ที่จะได้รับ ดังตัวอย่าง คดีฆาตกรรมนางสาวเชอรี่แอน ดันแคน ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อประมาณกลางปี พ.ศ.2529 ได้ถูกหยิบยกมาวิพากวิจารณ์อย่างมาก ถึงระบบกระบวนการยุติธรรมของไทยกำลังมีปัญหา โดยเฉพาะขั้นตอนการสอบสวนสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ที่เริ่มต้นด้วยการจับกุมคนร้ายผิดตัว มีการสร้างพยานหลักฐานเท็จขึ้นมาเพื่อมุ่งให้ผู้ถูกจับกุมต้องถูกศาลพิพากษาลงโทษ แต่สุดท้ายศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาได้พิพากษายกฟ้อง คดีนี้แม้จำเลยจะถูกศาลพิพากษาว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ก็ตาม แต่ในระหว่างที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมซึ่งใช้เวลานานหลายปีนั้นเอง จำเลยทุกคนต้องได้รับความเดือดร้อนอย่างมาก บางคนถูกซ้อมจนพิการ บางคนต้องเสียชีวิตอยู่ในเรือนจำ จะเห็นได้ว่าการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นสอบสวนนั้นเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เนื่องจากเป็นการเริ่มต้นกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หากขั้นตอนนี้มีปัญหาหรือขาดความเป็นธรรมเสียแล้ว ขั้นตอนอื่น ๆ เช่น การฟ้องร้อง การพิจารณา การพิพากษาตัดสิน และการลงโทษผู้กระทำความผิดจะต้องมีความผิดพลาดไปด้วย จากอำนาจหน้าที่ที่สำคัญและกว้างขวางดังกล่าว ขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมขั้นตอนนี้ จึงต้องดำเนินการไปอย่างบริสุทธิ ยุติธรรม องค์กรที่เกี่ยวข้องจะต้องวางตัวเป็นกลางจากทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายผู้กล่าวหา หรือฝ่ายผู้ต้องหา การสอบสวนของพนักงานสอบสวนจะต้องคำนึงว่าเป็นการทำเพื่อรัฐ มิใช่ทำเพื่อผู้หนึ่งผู้ใด ดังนั้นพนักงานสอบสวนในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องให้ความคุ้มครองบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายผู้เสียหายหรือฝ่ายผู้ต้องหา

หลักนิติธรรม หรือ Rule of Law ซึ่งได้ถูกทำให้แพร่หลายโดย Albert Venn Dicey นักกฎหมายชาวอังกฤษ ได้อธิบายสาระสำคัญในหลักการนี้ว่า หลักการนี้เป็นหลักการแห่งกฎหมายที่ให้ความสำคัญกับความยุติธรรมและความเสมอภาคของบุคคล บุคคลจะไม่ถูกกล่าวหาว่าประกอบอาชญากรรมเพียงเพราะมีพยานหลักฐานว่าเขาได้กระทำการนั้นเท่านั้น แต่จะมีความผิดก็ต่อเมื่อผู้มีอำนาจตามกฎหมายที่เป็นกลาง ได้พิจารณาพิพากษาชี้ขาดแล้วว่ามีความผิด องค์กรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นองค์กรของรัฐจะต้องมีความเป็นกลางและเป็นธรรมกับทุกฝ่าย แม้ว่าการบังคับใช้กฎหมายจะเป็นเรื่องของการใช้อำนาจรัฐก็ตาม แต่เป้าหมายของการบังคับใช้กฎหมายก็คือเพื่อประโยชน์ร่วมกันของประชาชน และจะต้องไม่กระทำการใด ๆ กระทบต่อสิทธิเสรีภาพและสวัสดิภาพของประชาชนในสังคม ตลอดจนไม่ทำลายความเป็นมนุษย์ของประชาชน

---

[3] บันทึก สำนักงานอธิบดีกรมตำรวจที่ มท 0601/2264 ลงวันที่ 22 ก.พ.2527 เรื่อง กำชับให้ยุติการซ้อมหรือทรมานผู้ต้องหา

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบอบการปกครองประชาธิปไตย อาจกล่าวได้ว่า วัตถุประสงค์ของการบังคับใช้กฎหมายก็เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่เป็นคนดี และลงโทษบุคคลที่กระทำผิดและละเมิดกฎหมายด้วยความยุติธรรมและด้วยความเมตตาปราณีตามควรแก่กรณี เพื่อให้บุคคลกลับตนเป็นพลเมืองดีของสังคม ดังนั้นการบังคับใช้กฎหมายในสังคมประชาธิปไตย จึงต้องถือหลัก efficiency,morality,legality, and compassion โดยไม่มีอคติและความมุ่งที่จะทำการแก้แค้น [4] กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ดีนั้น นอกจากจะต้องมีประสิทธิภาพในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมและแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นคนดีเข้าสู่สังคมได้อย่างมีคุณภาพแล้ว ยังต้องมีมาตรการที่ให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้องในกระบวนการทุกขั้นตอน การให้การคุ้มครองสิทธิพื้นฐานของบุคคลไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหา จำเลย ผู้เสียหายหรือพยาน มิใช่เป็นเรื่องที่ต้องกระทำโดยเหตุผลทางมนุษยธรรมแต่เพียงอย่างเดียว แต่ที่สำคัญยังเป็นการสร้างหลักประกันสำหรับประชาชนว่า รัฐซึ่งเป็นผู้อำนวยความยุติธรรมโดยผ่านองค์กรต่างๆในกระบวนการยุติธรรม คือ ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์นั้น จะทำหน้าที่ด้วยความถูกต้องเป็นธรรม ไม่ใช้อำนาจบิดเบือนไปตามอำเภอใจ การสร้างระบบการตรวจสอบและหลักประกันที่เหมาะสมนั้น นอกจากจะไม่กระทบกระเทือนต่อประสิทธิภาพของกระบวนการในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมแล้ว ยังจะช่วยเสริมสร้างความเชื่อถือและศรัทธาในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นหัวใจของความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมด้วย [5] โดยเฉพาะการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีบทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนยุติธรรมทางอาญาไปในแนวทางให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้หลักนิติธรรม ซึ่งประชาชนทั่วไปก็มีความตื่นตัวในเรื่องสิทธิเสรีภาพของตัวเองมากขึ้น และกล้าที่จะเข้ามาตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ ดังนั้นพนักงานสอบสวนซึ่งรัฐให้อำนาจไว้อย่างกว้างขวางในการแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความจริงจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตัวเอง ต้องดำเนินการหรือใช้วิธีการสอบสวนที่ชอบด้วยหลักการของกฎหมาย ซึ่งให้ความเคารพอย่างยิ่งในศักดิศรีของความเป็นมนุษย์ องค์กรสอบสวนจะต้องใช้หลักนิติธรรมนี้มาเป็นหลักหรือแนวทางในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ก็เพื่อผลประโยชน์ของรัฐและประชาชนทุกฝ่าย อันจะถือได้ว่า การปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวนั้นบรรลุเป้าหมายของกระบวนยุติธรรมอย่างแท้จริง

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.เพื่อศึกษาหาวิธีการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ให้การสอบสวนมีขั้นตอนที่ถูกต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม

---

[4] ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล,การบังคับใช้กฎหมาย,วารสารรพี , ปี พ.ศ.2541, หน้า 98.

[5] กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง , (กรุงเทพมหานคร:บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชนจำกัด,2541), หน้า 11.

2.เพื่อให้ทราบปัญหาและข้อบกพร่องของพนักงานสอบสวน ในขั้นตอนการสอบสวนคดีอาญา

3.เพื่อให้พนักงานสอบสวนในสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติมีการปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานของตนให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรม

4.เพื่อใช้เป็นข้อมูลของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำหรับใช้เพิ่มเติม แก้ไข ระเบียบหรือ คำสั่ง ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน

1.3 สมมุติฐานของการวิจัย

โดยที่ประเทศไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2540 และมีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนหลายประการ เนื่องจากเห็นว่าที่ผ่านมารัฐยังไม่ได้ให้ความคุ้มครองประชาชนต่อเรื่องดังกล่าวนี้เท่าที่ควร พนักงานสอบสวนเป็นองค์กรหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญา และมีลักษณะการปฏิบัติงานที่มีโอกาสจะกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้โดยง่าย จำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทการใช้อำนาจหน้าที่ของตัวเอง เพื่อให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายและรัฐธรรมนูญในปัจจุบัน

1.4 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ จะเป็นการศึกษาถึงทฤษฎี และหลักกฎหมายอันเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญา ความเป็นมาของหลักการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายและผู้ต้องหา โดยเปรียบเทียบระบบกระบวนยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยและต่างประเทศ ว่ามีอิทธิพลต่อแนวความคิดของนักกฎหมายไทยอย่างไร และส่งผลต่อการจัดการกระบวนยุติธรรมทางอาญาของไทยอย่างไร นอกจากนี้ ยังศึกษาปัญหาและข้อบกพร่องของการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในขั้นตอนการรวบรวมพยานหลักฐาน เช่น การจับ การค้น การควบคุม และวิธีการทั้งหลายอื่นว่าเป็นไปตามหลักนิติธรรมหรือไม่ เพื่อจะได้นำมาเป็นข้อมูลสำหรับแก้ไขปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนต่อไป

1.5 วิธีการดำเนินการศึกษาวิจัย

เป็นการวิจัยเอกสาร โดยการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักการหรือทฤษฎีต่างๆ ซึ่งจะได้จากหนังสือ บทความ วารสาร รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ รายงานการสัมมนาที่เกี่ยวกับกระบวนการและข้อมูลจากเครือข่ายคอมพิวเตอร์อินเตอร์เน็ต นอกจากนี้ยังมีการสอบถามทัศนคติ การปฏิบัติงาน จากพนักงานสอบสวนและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและข้อบกพร่องจากการปฏิบัติงานในปัจจุบัน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาวิจัย

1.ทำให้ทราบวิธีปฏิบัติของการสอบสวนที่มีความถูกต้อง ชอบธรรม เป็นไปตามหลักนิติธรรม

2.ทำให้ทราบปัญหาและข้อบกพร่องของพนักงานสอบสวน ในขั้นตอนของการสอบสวนคดีอาญา

3.พนักงานสอบสวนในสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติจะมีการปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานของตนให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรม

4. สามารถใช้เป็นข้อมูลของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่จะมีการเพิ่มเติม แก้ไขระเบียบหรือ คำสั่ง ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

การสอบสวนกับกระบวนยุติธรรมทางอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยฉบับปัจจุบัน ได้แยกอำนาจสอบสวนฟ้องร้องและอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีออกจากกัน โดยให้อำนาจการสอบสวนเป็นขององค์กรตำรวจ ให้อำนาจในการฟ้องร้องเป็นของพนักงานอัยการ และให้อำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นของศาล อย่างไรก็ตาม คดีที่นำเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้นั้นจะเริ่มต้นที่องค์กรตำรวจ โดยการใช้อำนาจสอบสวนก่อนที่คดีจะดำเนินไปสู่ขั้นต่างๆต่อไป

2.1 การสอบสวนคดีอาญาของไทย

2.1.1 ความหมายของการสอบสวน

คำว่า"สอบสวน" พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายว่า เป็นคำกริยา หมายถึง ไล่เลียง หรือไตร่ตรองเพื่อเอาความจริง

ส่วนการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ

จากความหมายของการสอบสวนตามที่กฎหมายบัญญัติดังกล่าวข้างต้น การสอบสวนจึงต้องกระทำไปด้วยความบริสุทธิยุติธรรม แสวงหาพยานหลักฐานด้วยวิธีการที่ชอบด้วยกฎหมาย ต้องยึดหลักฟังความทุกฝ่าย เนื่องจากการสอบสวนเป็นการรวบรวมพยานหลักฐาน ที่ดำเนินการไปเพื่อจะให้ทราบข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิดที่ถูกกล่าวหา หรือเพื่อให้วิธีการนั้น ได้พยานหลักฐานมาโดยชอบ หรือเพื่อให้ได้พยานหลักฐานมาพิสูจน์ยืนยันว่า การกระทำนั้นเป็นความผิดตามกฎหมายหรือบริสุทธิ[1]

---

[1] จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช,"การกลั่นกรองพยานหลักฐานชั้นสอบสวน " (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2540), หน้า 19 . และ สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มุรธา วัฒนะชีวะกุล เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2540 .

ดังนี้ จะเห็นได้ว่าการสอบสวนมีความหมายครอบคลุมดังนี้

ก. การรวบรวมพยานหลักฐาน

ข. การดำเนินการทั้งหลายอื่นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การดำเนินการทั้งหลายอื่นตามข้อ ข. นี้ เท่าที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจกระทำอันถือเป็นการสอบสวน พอสรุปได้ดังนี้ คือ

- การรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ (มาตรา 123-127)
- ตรวจตัวผู้เสียหาย ผู้ต้องหา ตรวจสิ่งของ สถานที่ รวมทั้งทำภาพถ่าย แผนที่ ภาพวาด ภาพจำลอง หรือพิมพ์ลายนิ้วมือ ลายมือ ลายเท้า (มาตรา 132)
- ค้นสถานที่และตัวบุคคล
- ออกหมายเรียกบุคคล หรือให้ส่งสิ่งของ
- ยึดสิ่งของที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ (มาตรา 132 (4))
- ถามคำให้การพยาน ผู้ต้องหา (มาตรา 133-134)
- จับผู้ต้องหาหรือบุคคลซึ่งในระหว่างสอบสวนปรากฏว่าเป็นผู้กระทำผิด (มาตรา 136) [2]
- ควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือบุคคล ซึ่งในระหว่างสอบสวนปรากฏว่าเป็นผู้กระทำความผิด (มาตรา 106)
- สั่งปล่อยผู้ต้องหาชั่วคราว (มาตรา 113,136)
- ขณะที่ทำการอยู่ในบ้านเรือนหรือในสถานที่อื่นๆ มีอำนาจสั่งมิให้ผู้ใดออกไปจากที่นั้น ๆ ชั่วเวลาเท่าที่จำเป็น (มาตรา 137)

---

[2] คำพิพากษาฎีกาที่ 2657/2516 โจทก์แจ้งความว่า ย.ทำร้ายร่างกายโจทก์ขอให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินคดีแก่ ย. แม้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 78 จำเลยจะไม่มีอำนาจจับกุมโจทก์ แต่อำนาจตามมาตรา 78 นี้ก็เป็นอำนาจทั่วๆไป และมีมาตรา 136 บัญญัติเรื่องอำนาจพนักงานสอบสวนในการจับกุมและควบคุมไว้โดยเฉพาะ เมื่อจำเลยเป็นพนักงานสอบสวนคดีที่หาว่า ย.กระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกายโจทก์ แต่เมื่อสอบสวนแล้วได้ความว่า โจทก์ก็กระทำความผิดด้วยเพราะเป็นการทะเลาะวิวาทกัน คดีนี้เป็นคดีที่เป็นความผิดอาญาต่อแผ่นดิน แม้ไม่มีผู้ใดร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ พนักงานสอบสวนก็ย่อมมีอำนาจจับกุมและควบคุมตัวไว้ทำการสอบสวนได้

- มีอำนาจสอบสวนเอง หรือส่งประเด็นไปสอบสวน (มาตรา 138)
- ทำความเห็นในสำนวนการสอบสวนว่า ควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องส่งพนักงานอัยการ (มาตรา 140-142)
- เปรียบเทียบความผิดซึ่งเปรียบเทียบได้ (มาตรา 146)
- ชันสูตรพลิกศพ (มาตรา 156)

เมื่อพนักงานอัยการรับสำนวนการสอบสวนไว้ในอำนาจแล้ว พนักงานสอบสวนย่อมไม่มีอำนาจหน้าที่อย่างใดเกี่ยวกับการสอบสวนตามสำนวนคดีนั้นอีก ฉะนั้น พนักงานสอบสวนจะสอบสวนเพิ่มเติมได้ก็ต่อเมื่อพนักงานอัยการสั่งเท่านั้น หากพนักงานสอบสวนทำไปโดยลำพัง ย่อมเป็นการกระทำที่ไม่มีอำนาจ [3]

ตัวอย่างเช่น อัยการฟ้องนายดำเป็นจำเลยต่อศาล หลังจากที่ฟ้องคดีแล้ว พนักงานสอบสวนได้เรียกตัวนายเขียวมาสอบสวนเป็นพยานในคดีที่อัยการฟ้องนายดำไป นายเขียวไม่ยอมให้การ พนักงานสอบสวนจึงได้ดำเนินคดีกับนายเขียวฐานขัดขืนไม่ยอมให้การเป็นพยาน และต่อมาอัยการก็ฟ้องนายเขียวในความผิดฐานดังกล่าว ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า คดีที่โจทก์ฟ้องนายดำนั้น การสอบสวนเสร็จสิ้นไปแล้ว หน้าที่ของพนักงานสอบสวนจึงสิ้นไปด้วย นอกจากอัยการจะสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติม หากจะยอมให้พนักงานสอบสวนเข้าเกี่ยวข้องโดยลำพังได้ต่อไป อาจทำให้เสียหายแก่คดีโดยอัยการผู้รับผิดชอบมิได้รู้เห็นด้วย เมื่อพนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจ การที่นายเขียวไม่ยอมตอบคำถาม จึงไม่เป็นความผิด (คำพิพากษาฎีกาที่ 9/2481)

2.1.2 จุดมุ่งหมายของการสอบสวน

ระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย เป็นระบบการดำเนินคดีโดยรัฐเช่นเดียวกับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบCivil Law ทั่วไป เมื่อมีการกระทำความผิดในทางอาญาเกิดขึ้น รัฐจึงมีอำนาจหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรมให้กับประชาชนทุกคนอย่างเสมอภาค การแสวงหาพยานหลักฐานในคดีจึงตกเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเป็นผู้กระทำ โดยดำเนินการไปตามขั้นตอนของกฎหมาย อย่างไรก็ตามการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นสอบสวน ต้องถือเป็นเรื่องที่สำคัญในการดำเนินคดีอาญา ถ้าการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนกระทำโดยไม่มีประสิทธิภาพ ผลการพิจารณาคดีของศาลก็จะดำเนินการให้เกิดความเที่ยงธรรมได้ยาก เนื่องจากการพิจารณาคดีของศาลจะต้องอาศัยพยานหลักฐานที่ได้จากการสอบสวนเป็น

---

[3] คนึง ฤาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ,(กรุงเทพมหานคร:มิตรนราการพิมพ์,2530), หน้า 309-310.

สำคัญ ถ้าเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานไว้ไม่ดีพอ ศาลอาจยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้กับจำเลย และพิจารณาพิพากษายกฟ้องของโจทก์ปล่อยตัวจำเลยพ้นข้อหาไป แล้วก็ทำให้จำเลย ผู้นั้น หลุดพ้นจากกระบวนการออกมาก่อความเดือดร้อนให้กับสังคมได้อีก ดังนั้นการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน จะต้องดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือมีความสามารถ ในการคัดเลือกกลั่นกรองพยานหลักฐานเพื่อให้ได้พยานหลักฐานที่ดี (Best Evidence) นอกจากนี้พนักงานสอบสวนจะต้องให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย โดยไม่เข้าไปเป็นคู่กรณีในคดีเสียเอง เพราะการดำเนินงานของพนักงานสอบสวนเป็นการดำเนินการเพื่อผลประโยชน์ของรัฐ ไม่ใช่เป็นการดำเนินการเพื่อฝ่ายผู้เสียหาย หรือผู้ต้องหา

การรวบรวมกลั่นกรองในชั้นสอบสวนนั้นมีวัตถุประสงค์ 2 อย่าง [4]

(1) ต้องกลั่นกรองชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานว่ามีเหตุอันควรเชื่อ (Probable Cause) หรือไม่ ถ้าจากการสอบสวนแล้วจากพยานหลักฐานปรากฏว่ามีเหตุอันควรเชื่อได้แล้วพนักงานสอบสวนก็ต้องทำการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานต่อไป แต่การที่จะบอกว่า Probable cause นั้นมีความหมายเพียงใด ซึ่งอาจสรุปได้ว่า ประกอบด้วยสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ และองค์ประกอบของหลักฐานจำนวนรวบยอด ซึ่งมีผลต่อข้อสงสัยอย่างมากว่า ได้มีอาชญากรรมเกิดขึ้นหรือเกิดแล้ว ระดับความน่าเชื่อถือน่าจะเป็นไปได้ Probable cause นั้นมีระดับความเชื่อที่สูงกว่าคือเชื่อได้แน่นอนมั่นคงพอสมควร มิใช่ลักษณะน่าจะเป็นไปได้อย่าง Reasonable [5]

หากการสอบสวนออกมาปรากฏว่าไม่มีเหตุผลอันควรเชื่อได้แล้ว พนักงานสอบสวนก็งดการสอบสวนได้โดยไม่ต้องมีการสอบสวนต่อไป แต่หากการสอบสวนคดีนั้นมีเหตุอันควรเชื่อแล้ว พนักงานสอบสวนก็ต้องทำการรวบรวมพยานหลักฐานต่อไป โดยรวบรวมพยานหลักฐานในคดีนั้นให้ได้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นพยานหลักฐานของฝ่ายใดก็ตาม กล่าวคือ เป็นพยานหลักฐานของทั้งสองฝ่าย การแสวงพยานหลักฐานด้วยความชอบธรรมตามหลักกฎหมาย และต้องกลั่นกรองให้ได้พยานหลักฐานที่มีคุณค่าในการรับฟัง (Best evidence rule) ด้วย และเมื่อทำการรวบรวมกลั่นกรองคดีจนได้น้ำหนักมีมูล (Prima faces case) ก็จะส่งอัยการต่อไป

---

[4] จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช,"การกลั่นกรองพยานหลักฐานชั้นสอบสวน" , หน้า 27 . และสัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มุรธา วัฒนะชีวะกุล เมื่อวันที่ 29 สองหาคม 2540 .

[5] Hazel B. Keeper , Introduction to the Criminal Justice system , (West Publishing Co. 1972) , p. 207.

Prima facies case หมายถึงเหตุที่จะรับฟ้องนั้นเป็นระดับความเชื่อหรือระดับการพิสูจน์คดีมีมูล ดังนั้นจึงควรประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 2 ประการ คือ

ก. ตามพยานหลักฐานประกอบด้วยข้อกฎหมายแล้ว มีเหตุอันควรเชื่อว่าได้กระทำความผิดกฎหมาย และ

ข. พยานดังกล่าวมีเพียงพอสำหรับพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นในศาล เพื่อให้ศาลลงโทษตามฟ้อง

เมื่อพนักงานสอบสวนทำการรวบรวมพยานหลักฐานได้ระดับ Prima facies case แล้ว ก็จะส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการเพื่อฟ้องศาลต่อไป

(2) การรวบรวมพยานหลักฐานต้องกระทำโดยชอบธรรม (Due Process of Law) กล่าวคือต้องกระทำภายในกรอบกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด โดยยึดมั่นในหลักแห่งความเป็นธรรมตามกฎหมาย เช่น การสอบสวนผู้เสียหายหรือพยาน หรือผู้ต้องหา จะต้องทำโดยไม่มีการจูงใจให้คำมั่นสัญญา ขู่เข็ญ หลอกลวง หรือโดยมิชอบประการอื่น ซึ่งการสอบสวนโดยมิชอบของพนักงานสอบสวน จะมีผลทำให้พยานหลักฐาน ที่ได้มาขาดความน่าเชื่อถือไว้วางใจจากองค์กรในกระบวนการยุติธรรม สำนวนการสอบสวนและพยานหลักฐานต่าง ๆ ย่อมมีตำหนิและถูกโต้แย้ง ก่อให้เกิดความสงสัยในขั้นพิจารณาของศาล และศาลอาจใช้เหตุสงสัยนั้นยกฟ้องโจทก์ ปล่อยจำเลยพ้นข้อหาไป

ในปัจจุบัน การดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนนั้น การสอบสวนจะเน้นไปที่การค้นหาความผิดมากกว่าการค้นหาความจริง ดังนั้นจึงต้องแก้ไขโดยใช้วิธีการสอบสวนที่เป็นการค้นหาความจริง โดยเสนอข้อเท็จจริงทั้งที่เป็นคุณและโทษ ต่อผู้ถูกกล่าวหาให้ศาลเป็นผู้พิจารณาทั้งหมด ซึ่งจะเป็นการกระทำที่ถูกต้องตามหลักนิติบัญญัติของรัฐ(Due Process of Law) [6] นอกจากนั้นการสอบสวนของไทยในปัจจุบันนี้จะพบว่า พนักงานสอบสวนส่วนมากได้ดำเนินการสอบสวนไปโดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญก็คือ ทำอย่างไรก็ได้ให้ผู้ถูกจับถูกศาลพิพากษาลงโทษเท่านั้น ด้วยเจตคติดังกล่าว พนักงานสอบสวน มักจะวางตนเป็นปฏิปักษ์หรืออยู่ฝ่ายตรงข้ามกับผู้ถูกกล่าวหา ใช้วิธีการแสวงหาพยานหลักฐานทั้งหลายเพื่อยืนยันการกระทำผิดของผู้ถูกกล่าวหาแต่ฝ่ายเดียว โดยละเลยที่จะแสวงหาพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์ต่อเขาด้วย ขั้นตอนในการสอบสวนจึงไม่เป็นไปตามหลักการแห่งกฎหมาย ด้วยเหตุที่การ

---

[6] คณิต ณ นคร,กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา,(กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์,2538),หน้า 3.

สอบสวนมีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งระบบ จึงเป็นเรื่องที่องค์กรตำรวจควรให้ความสำคัญ และพิจารณาปรับปรุงการปฏิบัติงานในเรื่องนี้อย่างเร่งด่วน เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมย์ของรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2540 ฉบับปัจจุบัน

2.2 **การรวบรวมพยานหลักฐานชั้นสอบสวน**

2.2.1 ความสำคัญของการสอบสวน

การรวบรวมพยานหลักฐานชั้นสอบสวนนั้น พนักงานสอบสวนมีอำนาจรวบรวมพยานหลักฐานได้อย่างกว้างขวางหากเห็นว่า พยานนั้นน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีความผิดหรือบริสุทธิ์ แต่ทั้งนี้ วิธีการที่ได้พยานหลักฐานเหล่านั้นมา ต้องเกิดขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมายและควรคำนึงถึงหลักเกณฑ์การรวบรวมพยานหลักฐานที่ดีที่สุด (best evidence rule) ดังกล่าวด้วย

การกลั่นกรอง มูลคดีก่อนการพิจารณานั้นมีด้วยกัน 2 ระบบคือ

(1) โดยศาล ซึ่งหมายถึงการไต่สวนมูลฟ้องของศาลก่อนเข้าสู่ระบบการพิจารณาในชั้นศาลในคดีราษฎรเป็นโจทก์ฟ้อง [7]

(2)โดยฝ่ายบริหารหรือปกครอง ก็คือการกลั่นกรองมูลคดีโดยพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการนั้นเอง ในกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องศาลจะทำการไต่สวนมูลฟ้องหรือไม่ก็ได้ โดยไม่ปกติศาลจะไม่ทำการไต่สวนมูลฟ้อง [8]

การกลั่นกรองมูลคดีทั้ง 2 ระบบดังกล่าวนี้ ต่างก็มีความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์เดียวกันคือต้องการให้ผู้บริสุทธิ์ได้รับความคุ้มครองจากระบวนการกลั่นกรอง ในการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นของพนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการนี้ ก็เพื่อให้คดีมีมูลพอที่จะฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลได้ (prima faces case) หากคดีไม่มีมูลพอที่จะฟ้องแล้วได้ฟ้องคดีไป ศาลก็อาจจะปล่อยตัวจำเลยพ้นข้อหาไปหรือยกฟ้องคดีนั้น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติเป็นเงื่อนไขในการฟ้องของพนักงานอัยการไว้ว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาล โดยมิได้มีการสอบสวนคดีนั้นก่อน” จากบทบัญญัตินี้ หากพนักงานอัยการฟ้องคดีใดโดยที่ไม่ผ่านการสอบสวนมาก่อนการฟ้องนั้นก็ไม่ชอบด้วยกฎหมาย คำว่า ”มิได้มีการสอบสวน” นอกจากจะหมายความว่า

---

[7] ดูประมวลกฎมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 (1).

[8] ดูประมวลกฎมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 (2).

ไม่มีการสอบสวนคดีนั้นมาเลย แต่ยังหมายถึงคดีที่มีการสอบสวนมาแล้วแต่การสอบสวนนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมายด้วย ผลก็จะเหมือนกันคือ พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง

การสอบสวนจะชอบด้วยกฎหมายเมื่อ

(1) การสอบสวนนั้นได้กระทำโดยเจ้าพนักงาน ที่กฎหมายให้มีอำนาจหน้าที่ทำการสอบสวนและเจ้าพนักงานผู้สอบสวนจะต้องเป็นพนักงานสอบสวนตามมาตรา 2(6)

(2) พนักงานสอบสวนจะต้องมีเขตอำนาจที่จะสอบสวนคดีนั้นได้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 18-21

(3) การสอบสวนได้ดำเนินการถูกต้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ฉะนั้น การสอบสวนคดีใดมิได้เป็นไปตามที่กล่าวข้อหนึ่งข้อใด การสอบสวนย่อมไม่ชอบ และต้องถือว่าไม่มีการสอบสวน

2.2.2 องค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนและเขตอำนาจการสอบสวน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2(6) บัญญัติว่า พนักงานสอบสวน หมายความถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน และคำว่า “กฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน” แบ่งออกได้ 2 กรณีคือ [9]

1. กฎหมายที่ก่อตั้งอำนาจพนักงานสอบสวนโดยทั่วไป

ได้แก่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในความหมายของมาตรา 2(6) นั้นได้แก่ พนักงานสอบสวนตามมาตรา 18 มาตรา 19 มาตรา 20 และถ้ากรณีมีปัญหาต้องทำการชี้ขาด ก็ต้องนำมาตรา 20 มาชี้ขาดด้วย กรณีอำนาจโดยทั่วไปเช่นนี้อำนาจการสอบสวนจะมีขึ้นโดยแบ่งออกเป็น 2 กรณี [10]

(1) กรณีปกติ(มาตรา 18) พนักงานสอบสวนจะมีอำนาจสอบสวนก็ต่อเมื่อ

ก.ความผิดที่เกิด หรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน

ข.ผู้ต้องหามีที่อยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตน แม้ว่ากรณีจะไม่เข้าตามข้อแรกก็ตาม แต่พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ ที่ผู้ต้องหามีที่อยู่หรือถูกจับได้ในเขตอำนาจของตน ก็มีอำนาจสอบสวนคดีนั้นได้

---

[9] สง่า ดวงอัมพร , คำบรรยายภาคสอง สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา สมัย 44 ปีการศึกษา 2534 เล่ม 8 ,หน้า 127.

[10] คนึง ฤาไชย,กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, หน้า 66-67

(2) กรณีการกระทำความผิดคาบเกี่ยวกับท้องที่หนึ่งตามมาตรา 19

ถ้าเป็นกรณีที่การกระทำผิดเกี่ยวข้องกัน ตั้งแต่สองท้องที่ขึ้นไปในลักษณะและสภาพดังต่อไปนี้แล้ว พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่เกี่ยวข้องมีอำนาจสอบสวนได้คือ

ก.เมื่อเป็นการไม่แน่ว่า การกระทำความผิดอาญาได้กระทำในท้องที่ใดในระหว่างหลายท้องที่

ข.เมื่อความผิดส่วนหนึ่งกระทำในท้องที่หนึ่ง แต่อีกส่วนหนึ่งในอีกท้องที่หนึ่ง

ค.เมื่อความผิดนั้นเป็นความผิดต่อเนื่อง และกระทำต่อเนื่องในท้องที่ต่าง ๆ เกินกว่าหนึ่งท้องที่ขึ้นไป

ง.เมื่อความผิดซึ่งมีหลายกรรม กระทำลงในท้องที่ต่าง ๆ กัน

จ.เมื่อความผิดเกิดขึ้นขณะผู้ต้องหากำลังเดินทาง

ฉ.เมื่อความผิดเกิดขึ้นขณะผู้เสียหายกำลังเดินทาง

จากกรณีต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นว่าในการสอบสวนความผิดฐานใดฐานหนึ่ง อาจมีพนักงานสอบสวนคดีนั้นได้หลายคน ซึ่งอาจเป็นทั้งกรณีปกติหรือในกรณีเป็นการกระทำผิดเกี่ยวเนื่องเกินหนึ่งท้องที่ เพื่อความสะดวกในการดำเนินคดีไม่ให้เกิดความยุ่งยากสับสน กฎหมายจึงกำหนดให้มีพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบขึ้น พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบหมายถึง พนักงานสอบสวนที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในการรวบรวมพยานหลักฐานชั้นสุดท้ายเข้าสำนวนการสอบสวน แล้วทำความเห็นเสนอพนักงานอัยการตามมาตรา 140,141,142

พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ

1.ในกรณีตามปกติ ตามมาตรา 18

1.1 โดยปกติพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคือ พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ความผิดเกิดในเขตอำนาจ (มาตรา 18 วรรคสาม)

1.2 เมื่อมีเหตุจำเป็นหรือเพื่อความสะดวก พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคือ พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ผู้ต้องหามีที่อยู่ หรือถูกจับ (มาตรา 18 วรรคสาม)

2.ในกรณีการกระทำผิดคาบเกี่ยวเกินกว่าหนึ่งท้องที่ตามมาตรา 19

2.1 ถ้าจับผู้ต้องหาได้แล้ว พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคือพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่จับผู้ต้องหาได้ (มาตรา 19 (ก)) [11]

2.2 ถ้าจับผู้ต้องหายังไม่ได้ พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคือพนักงานสอบสวนซึ่งท้องที่พบการกระทำความผิดก่อนอยู่ในเขตอำนาจ (มาตรา 19 (ข))

เมื่อท้องที่ใดซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบแล้ว หากท้องที่นั้นมีพนักงานสอบสวนหลายคน พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคือหัวหน้าพนักงานสอบสวนในท้องที่นั้น หรือผู้รักษาการแทนตามมาตรา 18 วรรคท้าย

อย่างไรก็ดี แม้ว่าจะระบุพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบเอาไว้แล้วก็ตาม ในบางลักษณะหรือบางคดี อาจทำให้เกิดความยุ่งยากที่จะชี้ว่าพนักงานสอบสวนท้องที่ใดเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบมาตรา 21 จึงได้บัญญัติให้รองอธิบดีกรมตำรวจ (หรือรองผู้บัญชาการสำนักงานตำรวจแห่งชาติในปัจจุบัน) ขึ้นไป เป็นผู้ชี้ขาดว่าพนักงานสอบสวนท้องที่ใดเป็นผู้รับผิดชอบในเขต กรุงเทพมหานคร และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ชี้ขาดในกรณี

---

[11] คำพิพากษาฎีกาที่ 1974/2539 จำเลยหลอกลวงโจทก์ร่วมตั้งแต่แขวงอรุณอัมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร พาไปยังบ้านที่เกิดเหตุซึ่งอยู่ที่อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ทำการหน่วงเหนี่ยวกักขังและข่มขืนกระทำชำเราโจทก์ร่วมที่บ้านเกิดเหตุ เมื่อความผิดฐานพาหญิงไปเพื่อการอนาจารโดยใช้อุบายหลอกลวงเป็นความผิดต่อเนื่อง และกระทำต่อเนื่องกันในท้องที่ต่างๆเกินกว่าท้องที่หนึ่งขึ้นไป และฐานพาหญิงไปเพื่อการอนาจารกับฐานหน่วงเหนี่ยวกักขังผู้อื่นและข่มขืนกระทำชำเราเป็นความผิดซึ่งมีหลายกรรมกระทำลงในท้องที่ต่างๆกัน รวมทั้งในท้องที่สถานีตำรวจนครบาลบางยี่ขันและสถานีตำรวจภูธรอำเภอท่ามะกา ซึ่งพนักงานสอบสวนในท้องที่หนึ่งท้องที่ใดที่เกี่ยวข้องมีอำนาจสอบสวนได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 19 วรรคหนึ่ง (3) (4) และวรรคสอง พนักงานสอบสวนสถานีตำรวจนครบาลบางยี่ขันจึงมีอำนาจสอบสวน แต่จำเลยถูกจับที่อำเภอท่ามะกา พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวนกรณีที่จับผู้ต้องหาได้แล้วคือพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรอำเภอท่ามะกาซึ่งเป็นท้องที่ที่จับได้อยู่ในเขตอำนาจตามมาตรา 19 วรรคสาม (ก) พนักงานสอบสวนสถานีตำรวจนครบาลยี่ขันไม่เป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ ไม่มีอำนาจสรุปสำนวนการสอบสวนและทำความเห็นว่า ควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องส่งไปพร้อมกับสำนวน เพื่อให้พนักงานอัยการพิจารณาตามมาตรา 140 และ 141 แม้จะดำเนินการสอบสวนต่อไปจนเสร็จ ก็ถือไม่ได้ว่าได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นโดยชอบตามมาตรา 120 พนักงานอัยการสำนักงานอัยการสูงสุดโจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้อง

ท้องที่ใดเป็นผู้รับผิดชอบในเขตจังหวัด และให้อัยการสูงสุดเป็นผู้ชี้ขาดในกรณีไม่ทราบว่าท้องที่ใดรับผิดชอบระหว่างจังหวัด

2. **กฎหมายพิเศษหรือกฎหมายอื่นนอกจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมีปรากฏตัวอย่างดังนี้**

ในการสอบสวนคดีอาญา แม้ว่ากฎหมายจะให้อำนาจสอบสวนโดยทั่วไปเป็นอำนาจของตำรวจก็ตาม แต่ตามกฎหมายอื่นยังมีบัญญัติให้เจ้าพนักงานฝ่ายอื่นสามารถสอบสวนคดีได้ด้วยซึ่งมีดังนี้

ก. พระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498

มาตรา 47 แห่งพระราชบัญญัตินี้ บัญญัติว่า " นายทหารพระธรรมนูญหรืออัยการทหาร มีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ถ้ามีเหตุอันสมควร ผู้บังคับบัญชาจะสั่งให้นายทหารสัญญาบัตรทำการสอบสวนก็ได้ ทั้งนี้ไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การสอบสวนดังกล่าวในวรรคก่อน ให้ถือเป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย

เพื่อประโยชน์แก่การสอบสวน ให้ผู้มีหน้าที่ทำการสอบสวน มีอำนาจออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือส่งสิ่งใดที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานได้ "

ข้อสังเกตของมาตรานี้ก็คือ ประการแรก ในวรรคแรกที่ว่า ทั้งนี้ไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หมายความว่าคดีที่กำหนดให้อยู่เขตศาลทหาร ซึ่งเจ้าพนักงานฝ่ายทหารตามที่ระบุไว้มีอำนาจทำการสอบสวนก็ตาม แต่ถ้าเจ้าพนักงานดังกล่าวไม่ใช้อำนาจสอบสวน ก็หมายความว่าพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีอำนาจทำการสอบสวนได้ ประการที่สองที่กล่าวว่า " **..**เพื่อประโยชน์แก่การสอบสวน ให้ผู้มีหน้าที่ทำการสอบสวนมีอำนาจออกหมายเรียกให้บุคคลใด**..**" คงจะเทียบได้กับการเรียกหรือออกหมายเรียกบุคคลตามมาตรา 52 หรือให้ส่งสิ่งใดคงจะเทียบได้กับมาตรา 132(3) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 48 บัญญัติว่า "อัยการทหารมีอำนาจทำการสอบสวนเพิ่มเติม หรือจะสั่งให้ผู้มีหน้าที่ ทำการสอบสวนเพิ่มเติมก็ได้"

ข. พนักงานสอบสวนตามประราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483

มาตรา 160 บัญญัติว่า “ในระหว่างดำเนินกระบวนพิจารณาคดีล้มละลาย ถ้ามีเหตุควรเชื่อได้ว่า ลูกหนี้หรือผู้หนึ่งผู้ใดกระทำผิดอาญาเกี่ยวกับการล้มละลาย ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย

ในกรณีที่พนักงานอัยการเห็นว่าควรสั่งไม่ฟ้องซึ่งแย้งกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ให้ส่งสำนวนไปยังอธิบดีกรมอัยการเพื่อพิจารณาสั่ง”

ในวรรคสองมีข้อแตกต่างกับการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ถ้าพนักงานสอบสวนมีความเห็นควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องก็ตาม แต่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาแล้ว ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมทั้งคำสั่งไม่ฟ้องนั้นไปยังผู้บัญชาการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ช่วยผู้บัญชาการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อมีความเห็นว่าจะแย้งคำสั่งไม่ฟ้องหรือไม่ ถ้าเห็นชอบคดีก็เป็นอันสิ้นสุดในชั้นสอบสวน ในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานครต้องส่งสำนวนและคำสั่งไม่ฟ้องไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อจะมีความเห็นชอบหรือแย้งตามมาตรา 145 โดยนัยเดียวกันกับในกรุงเทพมหานคร

แต่ในคดีที่พนักงานสอบสวนตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 ซึ่งให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนนั้น ถ้าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เห็นควรสั่งฟ้องแต่พนักงานอัยการเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์คงไม่มีผู้บังคับบัญชาที่ชัดเจน กฎหมายจึงบัญญัติเป็นพิเศษว่าต้องส่งสำนวนให้อธิบดีกรมอัยการพิจารณาสั่งว่าจะฟ้องหรือไม่ และอำนาจในการสอบสวนของพนักงานสอบสวนตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 ดังกล่าว ก็ไม่ตัดอำนาจพนักงานสอบสวนตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา[12]

---

[12] คำพิพากษาฎีกาที่ 288/2516 แม้พระราชบัญญัติล้มละลายจะได้บัญญัติให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เป็นพนักงานสอบสวนในกรณีที่มีเหตุผลอันควรเชื่อได้ว่า ลูกหนี้หรือผู้หนึ่งผู้ใดกระทำผิดในทางอาญาอันเกี่ยวกับการล้มละลาย ก็ไม่ตัดอำนาจพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะสอบสวนผู้ใด หรือจะมอบอำนาจให้ไปร้องทุกข์ ย่อมอยู่ในดุลยพินิจและเป็นอำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์โดยเฉพาะ หากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่ดำเนินการสอบสวน เจ้าหนี้ผู้ได้รับความเสียหายชอบที่จะไปร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนหรือฟ้องร้องคดีด้วยตนเอง จะมาฟ้องร้องบังคับให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทำการสอบสวน หรือมอบอำนาจให้ร้องทุกข์หาได้ไม่

ค. พนักงานสอบสวนตามพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิการประมงในเขตประเทศไทย พุทธศักราช 2482

บทมาตราที่เกี่ยวกับพระราชบัญญัตินี้คือ มาตรา 4 ประกอบด้วยมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว บัญญัติไว้มีใจความสำคัญว่า ผู้บังคับการเรือแห่งราชนาวีไทยผู้กระทำการจับกุม หรือสั่งให้จับกุมคนต่างด้าวที่ลักลอบเข้ามาทำการประมงในน่านน้ำไทยเป็นพนักงานสอบสวนตามบทกฎหมายมาตราดังกล่าว ซึ่งในเรื่องนี้ เจ้าพนักงานทั่วไปมีอำนาจทำการสอบสวน

ง.พนักงานสอบสวนตามพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ.2526

ในมาตรา 7 บัญญัติว่า “ ภายใต้บังคับ มาตรา 6(5) พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องเมื่อเห็นสมควร หรือเมื่อบุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 6(1) (2) (3) หรือ (4) ร้องขอก็ได้ และเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐาน ให้พนักงานอัยการมีอำนาจเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

จ.พนักงานสอบสวนตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ.2519

มาตรา 14 บัญญัติว่า “ เพื่อดำเนินการป้องกันและปราบปรามผู้กระทำผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด ให้กรรมการ เลขาธิการ รองเลขาธิการและเจ้าพนักงานมีอำนาจดังต่อไปนี้ ฯลฯ (4) สอบสวนผู้ต้องหาในความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด “

มาตรา 15 บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติการตามมาตรา 14 ให้ถือว่า กรรมการ เลขาธิการ รองเลขาธิการ และเจ้าพนักงานซึ่งได้รับมอบหมายให้มีอำนาจตามมาตรา 14(3) มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ทั่วราชอาณาจักร และให้มีอำนาจควบคุมผู้ถูกจับตามมาตรา 14(3) ไว้เพื่อทำการสอบสวนได้เป็นเวลาไม่เกินสามวัน เมื่อครบกำหนดเวลาดังกล่าวหรือก่อนนั้น ตามที่เห็นสมควร ให้ส่งตัวผู้ถูกจับไปยังพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อดำเนินการต่อไป ทั้งนี้โดยมิให้ถือว่าการควบคุมผู้ถูกจับดังกล่าว เป็นการควบคุมของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา “

ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับเรื่องนี้คือ แม้การสอบสวนคดีอาญาจะมีพนักงานสอบสวนตามกฎหมายพิเศษ คือพระราชบัญญัติต่าง ๆ นอกเหนือจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ตาม แต่คดีอาญาที่เกิดขึ้นทั้งหลายคงไม่ตัด อำนาจของพนักงานสอบสวนตาม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้น พนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานับว่าเป็นพนักงานสอบสวนที่เป็นแม่บทของการใช้อำนาจสอบสวนดำเนินคดีในฐานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ ที่กฎหมาย ให้มีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวน [13]

ในอดีตที่ผ่านมา แม้ว่าจะไม่ปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนเช่นปัจจุบันว่า ใครเป็นผู้ทำหน้าที่การสอบสวน แต่ก็พอจะคาดเดาได้ว่า ในอดีตนั้น ประเทศไทยใช้ระบบการปกครองโดยระบบสมบูรณาญาสิทธิราช พระมหากษัตริย์ทรงสอบสวนคดีความด้วยพระองค์เองด้วยพระองค์เองนับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา จนกระทั่งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนกลางซึ่งไทยได้รับอิทธิพลจากชาติตะวันตกจึงได้จัดตั้งศาลที่เป็นกลางขึ้นชำระคดีความ มีระบบการสอบสวนที่เป็นสากลดังอารยประเทศ

ในประเทศไทยก่อนใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อัยการเคยมีอำนาจ สอบสวนคดีอาญาเช่นเดียวกับอัยการของประเทศสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น ในข้อบังคับการปกครองหัวเมือง ร.ศ.116 ตามตราสารที่ 36534 เรื่องส่งข้อบังคับลักษณะปกครองหัวเมือง ลงวันที่ 17 กุมภาพันธ์ ร.ศ.116 (ซึ่งมีคำบังคับเป็นกฎหมาย) ข้อ 87 บัญญัติว่า “ พนักงานรักษาพระอัยการ มีอำนาจและ หน้าที่จำต้องสืบสวนเอาตัวโจรผู้ร้าย และสมัครพรรคพวกซึ่งล่วงพระราชอาญาฐานอุกฉกรรจ์ และไต่สวนเอาหลักฐานพยานให้เห็นจริงในข้อพิพาทของคนเหล่านั้น และฟ้องร้องต่อโรงศาลให้พิพากษาโทษผู้ล่วงพระราชอาญาตามกฎหมาย ทั้งคอยตรวจตราการลงโทษพระราชอาญาแก่ผู้ผิดให้ต้องคำพิพากษา แลมีอำนาจที่จะอุทธรณ์คำพิพากษาเมื่อเห็นว่าศาลตัดสินไม่ถูกต้อง “ ต่อมา เมื่อประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ.2478 ที่ใช้บังคับในปัจจุบัน ได้แบ่งแยกหน้าที่พนักงานอัยการและพนักงานสอบสวนอย่างค่อนข้างเด็ดขาด โดยให้พนักงานอัยการมีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล และให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญา นับตั้งแต่ยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเพื่อ พ.ศ.2475 องค์กรที่ทำหน้าที่การสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้โอนกลับไปกลับมา ระหว่างพนักงานฝ่ายปกครองกับตำรวจ โดยพนักงานฝ่ายปกครองสอบสวนเองบ้าง ฝ่ายปกครองสอบสวนร่วมกับตำรวจบ้าง นับได้ว่าปัญหาที่ว่า จะให้องค์กรใดเป็นผู้มีอำนาจในการสอบสวนเป็นสิ่งสำคัญไม่น้อย เพราะเป็นการอำนวยความยุติธรรมและรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง จึงมีการพิจารณาปรับปรุงองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่นี้หลายครั้ง แต่ในปัจจุบันนี้เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า การสอบสวนคดี

---

[13] สง่า ดวงอัมพร , คำบรรยายภาคสอง สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา สมัย44 ปีการศึกษา 2534 เล่ม 9 , หน้า 150.

อาญาในปัจจุบันส่วนมากเป็นหน้าที่ของตำรวจ แม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะกำหนดให้พนักงานฝ่ายปกครองมี อำนาจสอบสวนด้วยก็ตาม แต่องค์กรที่ใช้อำนาจนี้เป็นหลักก็ยังเป็นตำรวจ จึงต้องถือว่าตำรวจคือด่านแรกของกระบวนการยุติธรรม หากตำรวจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตยุติธรรม ก็ย่อมผดุงความยุติธรรมตามกฎหมายไว้ได้ หากตำรวจไม่สุจริตต่อหน้าที่ ก็ย่อมมีผลกระทบกระเทือนต่อกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ [14]

จากการที่พนักงานอัยการไม่มีอำนาจหน้าที่สอบสวนดังกล่าว ทำให้ตำรวจซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบ และดำเนินการใช้อำนาจการสอบสวนคดีอาญาแต่เพียงฝ่ายเดียวตั้งแต่เริ่มต้นคดี แล้วดำเนินการสอบสวนเรื่อยไปจนกระทั่งสรุปสำนวน เนื่องจากการสอบสวนเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานและใช้มาตรการบังคับต่าง ๆ กฎหมายให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจที่จะออกหมายเรียก หมายจับ ควบคุมตัว ใช้ดุลพินิจในการปล่อยตัวชั่วคราว ฯลฯ โดยที่ไม่มีองค์กรอื่นที่เป็นกลางเข้ามาทำการตรวจสอบการใช้อำนาจ กรณีพนักงานอัยการจะเข้ามาดำเนินการใด ๆเกี่ยวกับคดีได้ก็ต่อเมื่อการสอบสวนของพนักงานสอบสวนนั้นได้เสร็จสิ้นแล้ว ดังนั้นจึงต้องถือว่า ระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยนั้น อำนาจการสอบสวนเป็นขององค์กรตำรวจ และการสอบสวนกับการฟ้องร้องนั้นแยกออกจากกันโดยเด็ดขาด [15]

เนื่องจากบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของพนักงานสอบสวนก็คือ การอำนวยความยุติธรรมทางอาญาให้แก่ประชาชน ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีลักษณะที่ 8 ข้อ 208 ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้กำหนดจรรยาบรรณของพนักงานสอบสวนไว้ดังนี้

“ พนักงานสอบสวนเป็นผู้ที่มีหน้าที่ในการสอบสวน อำนวยความยุติธรรมทางอาญาให้กับคู่กรณี จึงต้องมีคุณธรรมและจรรยาบรรณสูงเป็นพิเศษ โดยต้องทำใจเป็นกลาง ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรม ต้องการแต่ความจริงโดยบริสุทธิ์เท่านั้น การซักถามจะต้องระวังอย่าให้เป็นคำถามที่ชี้นำให้ผู้ให้ถ้อยคำคล้อยตาม หรือชี้อย่างใดอย่างหนึ่งในเวลาถาม ด้วยเหตุนี้พนักงานสอบสวนจึงพึงต้องมีจรรยาบรรณเป็นกรอบและแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วย

---

[14] วีระวุธ ชัยชนะมงคล ,”ระบบควบคุมการสอบสวนคดีอาญา : ทัศนะของพนักงานสอบสวน ศึกษาเฉพาะกรณีกองบังคับการตำรวจนครบาลเหนือ กองบัญชาการตำรวจนครบาล” ,(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2531), หน้า 44.

[15] สุเมธ จิตต์พาณิชย์ , “หลักการค้นหาความจริงในการสอบสวน” ,(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2538), หน้า 70.

(1) พนักงานสอบสวน พึงยึดถืออุดมคติของตำรวจโดยเคร่งครัด

(2) พนักงานสอบสวน พึงระลึกถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ

(3) พนักงานสอบสวน พึงอำนวยความยุคติธรรมแก่คู่กรณีอย่างเสมอภาค โดยถูกต้องตามกฎหมายและศีลธรรม

(4) พนักงานสอบสวน พึงเต็มใจรับแจ้งความ แสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานตามหลักเกณฑ์แห่งกฎหมาย ไม่บิดเบือนข้อเท็จจริงแห่งคดี

(5) พนักงานสอบสวน พึงพิเคราะห์ข้อเท็จจริงให้ได้เหตุผลอันน่าเชื่อว่าผู้นั้นได้กระทำความผิดก่อนมีการแจ้งข้อกล่าวหาจับกุมดำเนินคดี และให้คำนึงถึงสิทธิการปล่อยตัวชั่วคราวด้วย

(6) พนักงานสอบสวน พึงให้ความสำคัญ และให้ความคุ้มครองต่อพยานในคดีอาญา

(7) พนักงานสอบสวน พึงรักษาความลับในการสอบสวน

(8) พนักงานสอบสวน พึงสำนึกและยึดมั่นในวิชาชีพการสอบสวน และอุตสาหะพยายาม

ให้ผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนทุกระดับชั้น สอดส่องควบคุมดูแลให้พนักงานสอบสวนพึงมีจรรยาบรรณของพนักงานสอบสวนอย่างแท้จริง เพื่อให้บังเกิดผลดีแก่การปฏิบัติหน้าที่ของตน หากมีการละเลยหรือทำให้เห็นว่าพนักงานสอบสวนผู้ใดฝ่าฝืน ก็ให้ผู้บังคับบัญชาได้พิจารณาไปตามระเบียบแบบแผนของกรมตำรวจ และหากเข้าข่ายผิดวินัยก็ให้ดำเนินการในเรื่องวินัยด้วย “

2.2.3 อำนาจและหน้าที่ของพนักงานสอบสวน

พนักงานสอบสวนของไทย นอกจากจะมีอำนาจหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหลายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว ยังมีอำนาจหน้าที่อย่างอื่นด้วย เนื่องจากพนักงานสอบสวนยังมีสถานะเป็นอย่างตำรวจทั่วๆไปอีกสถานะหนึ่ง เมื่อพิจารณาถึงอำนาจหน้าที่เหล่านี้แล้ว แยกอธิบายได้ดังนี้

(1) อำนาจหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ถือได้ว่าเป็นที่มาอันสำคัญของอำนาจพนักงานสอบสวน โดยพนักงานสอบสวนจะใช้อำนาจในการสอบสวนได้เมื่อความผิดอาญาได้เกิด อ้าง หรือเชื่อว่าเกิดภายในเขตอำนาจตน หรือผู้ต้องหามีถิ่นที่อยู่หรือถูกจับได้ภาย

ในเขตอำนาจตน หากเป็นคดีที่การกระทำความผิดได้เกิดขึ้นนอกราชอาณาจักรอธิบดีกรมอัยการ (อัยการสูงสุดในปัจจุบัน) หรือผู้รักษาการแทนเป็นผู้ทำการสอบสวนคดีที่เกิดขึ้นดังกล่าว ซึ่งการใช้อำนาจนั้นก็เป็นไปเพื่อการรวบรวมพยานหลักฐาน ทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นผิด ทำเป็นสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นในทางคดีส่งให้พนักงานอัยการพิจารณาต่อไป

นอกจากหน้าที่ดังกล่าวข้างต้นแล้ว พนักงานสอบสวนยังมีหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ตำรวจอื่นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น สืบสวน ติดตาม จับกุม ปราบปรามผู้กระทำความผิดที่มีโทษทางอาญา เป็นต้น [16]

(2) อำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีตามระเบียบหรือคำสั่งอื่น

นอกจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งถือเป็นกฎหมายหลักที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนแล้ว ยังมีระเบียบ ประกาศ หรือคำสั่งอื่น ๆ ของผู้บังคับบัญชา ที่จะต้องปฏิบัติตามอีกมากมาย ระเบียบคำสั่งหลัก ๆ ที่พนักงานสอบสวนต้องยึดถือปฏิบัติอยู่เป็นประจำ เช่น ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี , ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วย ระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ.2523 , คำสั่งกรมตำรวจที่ 753/2541 เรื่องการทำสำนวนการสอบสวน , คำสั่งกรมตำรวจที่ 886/2540 เรื่องการสืบสวนคดีอาญาก่อนรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ , 572/2538 เรื่องการอำนวยความยุติธรรมในการสอบสวนคดีอาญา ,หนังสือกรมตำรวจที่ มท 0606.6/527 ลงวันที่ 16 มกราคม 2541 เรื่อง การปฏิบัติในการชี้ตัวผู้ต้องหา ฯลฯ ซึ่งระเบียบหรือคำสั่งเหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นการกำหนดวิธีการปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์หรือแนวทางของกฎหมาย

3. อำนาจหน้าที่ตามระบบแบบแผนของวิชาชีพตำรวจ

เนื่องจาก พนักงานสอบสวนแม้จะมีหน้าที่หลักในการรวบรวมพยานหลักฐานก็ตาม แต่อีกด้านหนึ่ง พนักงานสอบสวนก็เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ จึงมีหน้าที่ต้องปฏิบัติหน้าที่หรือดำรงตนอย่างเช่นตำรวจทั่ว ๆ ไปด้วย ซึ่งอำนาจหน้าที่หลักขององค์กรตำรวจที่เห็นได้ชัดเจนใน

---

[16] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(10)

สายตาของประชาชนก็คือ การสอบสวน การป้องกันปราบปรามอาชญากรรม แต่ความเป็นจริงแล้ว ในความเป็นวิชาชีพตำรวจ ยังต้องมีหน้าที่อื่น ๆ อีก ซึ่งแยกได้ดังนี้[17]

(ก) การให้บริการชุมชน (community service) เป็นการปฏิบัติหน้าที่ภารกิจประจำวันของตำรวจ ในลักษณะที่พร้อมจะอำนวย ความสะดวกให้กับประชาชนผู้ มาติดต่อ หรือผู้ที่เดือดร้อนต้องการความช่วยเหลือ เช่น การจัดบริการแจ้งทรัพย์สินสูญหาย การบอกถนนหนทาง การรับแจ้งความแบบสนองตอบฉับพลัน การช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย การแจ้งข่าวสารเกี่ยวกับการโจรกรรม การพิจารณาคำร้องทุกข์จากประชาชนเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ การแจ้งหลักปฏิบัติพื้นฐานทั่วไปในการป้องกันอาชญากรรมแก่ประชาชน การแจ้งข่าวการหลบหนีของอาชญากร หรือผู้ต้องหาหลบหนีจากสถานที่คุมขัง การเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ การจัดบริการบรรเทาสาธารณภัย การดูแลรักษาผลประโยชน์ของสาธารณะ การบริการด้านการติดต่อสื่อสาร การจราจร การตรวจท้องที่โดยกวดขันทั่วถึง การอำนวยความสะดวกในการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ภายในกรอบแห่งกฎหมาย การจัดบริการคุ้มครองความปลอดภัยต่าง ๆ ที่จำเป็น เช่น สถานที่ราชการ สถานทูต ที่สาธารณะ การป้องกันการเดินขบวนเรียกร้องแบบก่อกวนละเมิดสิทธิหน้าที่ของผู้อื่น การอบรมป้องกันความปลอดภัยในโรงเรียนหรือจัดหน่วยสวัสดิภาพนักเรียน การจัดวางโครงการส่งเสริมกิจกรรมเยาวชน การจัดสัมนาการและการกีฬา การช่วยกิจกรรมลูกเสือ การบริการชุมชนด้านสังคมสงเคราะห์ ฯลฯ เป็นกิจกรรมที่มีส่วนเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างตำรวจกับประชาชนอย่างดียิ่ง

(ข) การร่วมมือแก้ไขปัญหาสังคมระหว่างตำรวจกับชุมชน(Community Participation) เป็นการร่วมมือมือกันป้องกันอาชญากรรมระหว่างตำรวจกับชุมชนต่าง ๆ โดยเน้นย้ำถึงการใช้หลักสายใยสัมพันธ์ของบุคคลกลุ่มสายงานหลายอาชีพ (Teamwork or Interprofessional approaches) ประสานปฏิบัติงานป้องกันอาชญากรรมแก้ไขปัญหาสังคม และป้องกันวิกฤติการณ์ทางสังคมมิให้เกิดขึ้น อันเป็นแนวคิดที่ได้พัฒนามาจาก หลักวิชาการปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์ และหลักการประสานงานของตำรวจกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอื่น ๆ จนขยายขอบเขตการดำเนินงานไปสู่หลักความสอดคล้องสมานฉันท์ ป้องกันปราบปรามอาญากรรมหรือรักษาความสงบสุขของชุมชนระหว่างตำรวจกับสถาบันครอบครัว การศึกษา ศาสนา เศรษฐกิจ สังคมสงเคราะห์ และสื่อมวลชน หรือบุคคลต่าง ๆ อย่างใกล้ชิดในหลายลักษณะ เป็นต้นว่า การจัดตั้งคณะ

---

[17] ประเสริฐ เมฆมณี , ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม ,(กรุงเทพมหานคร:บริษัทบพิธการพิมพ์จำกัด,2523) หน้า 116-117.

กรรมการ หรือหน่วยงานที่ปรึกษาเกี่ยวกับการจัดระเบียบชุมชน การป้องกันยุวอาชญากรรม การเสริมสร้างแนวการปฏิบัติหน้าที่ของพลเมืองดี รวมทั้งการร่วมมือกับองค์การสังคมสงเคราะห์จัดสรรเงินทุนสงเคราะห์ผู้ยากไร้ (Community Chest) จัดทำข่าวสารให้ความรู้เกี่ยวกับอาชญากรรมแก่ประชาชน จัดดำเนินงานฝึกอบรมและสัมมนาทางวิชาการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมหรือปัญหาสังคมที่เกี่ยวเนื่องระหว่างหน่วยงาน กระบวนการยุติธรรมกับหน่วยงานสังคมสงเคราะห์อื่น ๆ เพื่อผดุงไว้ซึ่งความผาสุกและความปลอดภัยของประเทศชาติโดยตรง

(ค) การประชาสัมพันธ์ (Public Relation) เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลต่อบุคคล และสถาบันต่อสถาบันเพื่อนำไปสู่วิถีทางแห่งความเข้าใจอันดีและความร่วมมือประสานการปฏิบัติงานทุกอย่าง การประชาสัมพันธ์ของตำรวจที่พึงปฏิบัติในกรณีนี้ประกอบด้วย การกวดขันวินัยของตำรวจทั้งในขณะปฏิบัติหน้าที่และนอกเวลาการปฏิบัติหน้าที่ การแต่งกายที่สุภาพเรียบร้อย การวางตนอย่างเหมาะสมแก่หน้าที่ การจัดสถานที่ทำงานและสภาพแวดล้อมของสถานีตำรวจที่สวยงามสะอาดตา การจัดเตรียมอาวุธยานพาหนะ วัสดุอุปกรณ์ให้อยู่ในสภาพใช้งานได้อย่างทันท่วงที การจัดห้องขังให้อยู่ในระบบมาตรฐานถูกสุขลักษณะ และมีหน่วยงานบริการข่าวสารปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจที่มีประสิทธิภาพสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้แถลงข่าวจะต้องเป็นผู้มีไหวพริบ มีความรอบรู้ในกิจการตำรวจและผ่านการฝึกอบรมหน้าที่มาอย่างดีแล้ว การจัดนิทรรศการกิจกรรมของตำรวจและการแสดงผลงานความก้าวหน้าและปัญหาข้อขัดข้องในการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอน การจัดทำเอกสารรายงานกิจการตำรวจ และชี้แจงหรือแก้ข่าวหนังสือพิมพ์ในโอกาสต่าง ๆ อย่างเปิดเผยตรงไปตรงมา และเท่าทันเหตุการณ์ เพื่อเรียกร้องความเห็นอกเห็นใจ หรือสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างตำรวจกับประชาชนโดยทั่วไป เป็นกิจกรรมที่สำคัญยิ่งของหน่วยตำรวจทุกระดับ

ตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 1 บทที่ 1 ว่า ตำรวจมีหน้าที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1.รักษาความสงบเรียบร้อย

2.รักษากฎหมายที่เกี่ยวแก่การกระทำผิดในทางอาญา

3.บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชน

4.ดูแลรักษาผลประโยชน์ของสาธารณะ

2.2.4 ขั้นตอนของการสอบสวนคดีอาญา

การสอบสวนคดีอาญาของไทย พนักงานสอบสวนได้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นแม่บทหลักในการปฏิบัติหน้าที่ เมื่อพิจารณาโครงสร้างของการสอบสวนคดีอาญาของไทยโดยสรุปแล้ว จะมีขั้นตอนดังนี้[18]

(1) การรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ
(2) การสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน
(3) การจับกุม ตรวจค้น ยึด
(4) การควบคุม
(5) การปล่อยชั่วคราว
(6) การสรุปและรายงานความเห็นของพนักงานสอบสวน

ซึ่งแต่ละขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น มีวิธีการปฏิบัติที่พอสรุปได้ดังนี้

(1) การรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ

คำร้องทุกข์ หมายความถึงการที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบท บัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่ามีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้น จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และการกล่าวหานั้นได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ[19]

เมื่อมีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความผิดอาญาต่อแผ่นดินหรือความผิดต่อส่วนตัว ซึ่งได้กระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย กฎหมายให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่จะร้องทุกข์โดยเป็นผู้แจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่มีหน้าที่รองหรือเหนือพนักงานสอบสวน และเป็นผู้ซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยตามกฎหมายก็ได้[20] นอกจากนี้ การร้องทุกข์อาจร้องทุกข์โดยการทำเป็นหนังสือหรือร้องทุกข์ด้วยปาก[21] โดยแจ้งว่าได้มีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น เพื่อให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดต่อไป ในกรณีความผิดอาญาแผ่นดิน หรือความผิดต่อรัฐ ซึ่ง

---

[18] ประจิตต์ แสงสุบิน,"การพัฒนาอำนาจการสอบสวนคดีอาญาของไทย",(เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ,2523),หน้า 195.

[19] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(7)

[20] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 124

[21] คำพิพากษาฎีกาที่ 2371/2522 ผู้เสียหายร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน แม้พนักงานสอบสวนจะไม่ได้ลงบันทึกประจำวัน ก็ถือว่าได้มีการร้องทุกข์ตามระเบียบแล้ว

เป็นการกระทบกระเทือนต่อความสงบสุขหรือประโยชน์ของสาธารณะ เมื่อพนักงานสอบสวนทราบเหตุเอง พนักงานสอบสวนอาจเริ่มคดีเองได้โดยไม่จำต้องรอให้มีผู้เสียหายมาร้องทุกข์แต่อย่างใด ซึ่งแตกต่างจากคดีซึ่งเป็นความผิดต่อส่วนตัว ซึ่งความเสียหายได้เกิดขึ้นเฉพาะตัวผู้เสียหายเท่านั้น กฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนได้เมื่อมีการร้องทุกข์ตามระเบียบ [22] หากพนักงานสอบสวนได้ดำเนินคดีไปโดยที่ผู้เสียหายไม่ได้มาร้องทุกข์ เมื่อส่งสำนวนให้พนักงานอัยการ ก็ส่งผลให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องด้วย

ส่วนคำกล่าวโทษ หมายความถึงการที่บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อ เจ้าหน้าที่ว่า มีบุคคลรู้ตัวหรือไม่ก็ดี ได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งขึ้น [23]

คำกล่าวโทษเป็นการกระทำของบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้เสียหาย ได้มาแจ้งเหตุต่อเจ้าหน้าที่ว่ามีการกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องแจ้งว่ามีความประสงค์ให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม คำกล่าวโทษจะมีได้ก็เฉพาะความผิดอาญาแผ่นดินเท่านั้น [24] ผู้ที่กล่าวโทษจะเป็นผู้ใดก็ได้ที่ไม่ใช่ผู้เสียหาย อาจจะเป็นพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจคนอื่นก็สามารถกล่าวโทษได้เช่นเดียวกัน ส่วนเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจรับคำกล่าวโทษ จะต้องเป็นพนักงานสอบสวน หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่รองหรือเหนือพนักงานสอบสวน ที่มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน

การร้องทุกข์การรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ ถือว่าเป็นสาเหตุสำคัญของการสอบสวน เพราะตำรวจจะมีอำนาจดำเนินการสอบสวนคดีอาญาได้ต่อไปเมื่อการกระทำความผิดนั้นปรากฏขึ้นแก่ตำรวจเอง หรือโดยการร้องทุกข์และการกล่าวโทษ ซึ่งมีผู้มาร้องทุกข์หรือกล่าวโทษแล้ว พนักงานสอบสวนมิใช่มีหน้าที่เพียง ดำเนินการหาพยานหลักฐานเพื่อจะมาดำเนินคดีกับฝ่ายผู้กระทำความผิดฝ่ายเดียว แต่จะต้องรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะกระทำได้เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด

อย่างไรก็ตาม พนักงานสอบสวนจะไม่ทำการสอบสวนในกรณีต่อไปนี้ก็ได้ [25]

---

[22] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 121 วรรคสอง

[23] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(8)

[24] คนึง ฤาไชย , กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ,(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ.2537) , หน้า 272.

[25] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 122

1.เมื่อผู้เสียหายขอความช่วยเหลือ แต่ไม่ยอมร้องทุกข์ตามระเบียบ

2.เมื่อผู้เสียหายฟ้องคดีเสียเองโดยมิได้ร้องทุกข์ก่อน

3.เมื่อมีหนังสือกล่าวโทษเป็นบัตรสนเท่ห์ หรือบุคคลที่กล่าวโทษด้วยปากไม่ยอมบอกว่าเขาคือใคร หรือไม่ยอมลงลายมือชื่อในคำกล่าวโทษ หรือบันทึกคำกล่าวโทษ

(2) การสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน

ขั้นตอนนี้ เป็นการดำเนินการไปเพื่อจะทราบรายละเอียด ข้อเท็จจริงทั้งหลายที่เกิดขึ้นในคดี เป็นการแสวงหาพยานหลักฐานทั้งหลายที่เกี่ยวข้องในคดีหรือที่สามารถจะพิสูจน์ข้อเท็จจริงอันเกี่ยวกับคดีได้ ซึ่งพนักงานสอบสวนมีดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในขั้นตอนนี้ถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง กล่าวคือ หากพนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานอย่างหละหลวม ขาดความรู้ ขาดคุณธรรม หรือกระทำโดยมิชอบประการอื่น ย่อมจะทำให้พยานหลักฐานในคดีนั้นอ่อนไป หรือทำให้การวินิจฉัยคดีของพนักงานอัยการหรือศาล เบี่ยงเบนไปจากความถูกต้องและความยุติธรรมตั้งแต่ต้น [26]

พยานหลักฐานที่รวบรวมได้ในขั้นตอนนี้ อาจมีทั้งพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ เช่น การสอบสวนปากคำ บุคคลที่เห็นเหตุการณ์ หรือผู้เสียหาย หรือผู้ต้องหา นอกจากนี้การออกตรวจที่เกิดเหตุก็อาจได้วัตถุพยานต่างๆจากที่เกิดเหตุ เช่น คราบเลือด รอยกระสุน เส้นผม เส้นขน เป็นต้น พยานหลักฐานที่เก็บหรือรวบรวมได้เหล่านี้ จะเป็นสิ่งที่บอกเรื่องราวหรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น และจะเป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ว่า ผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดหรือบริสุทธิ์

ในปัจจุบันนี้ เทคโนโลยีของโลกพัฒนาไปมาก วิธีการประกอบอาชญากรรมมีความรุนแรงซับซ้อนยากที่จะหาพยานบุคคลมารู้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ ดังนั้นการดำเนินการสืบสวนสอบสวนในปัจจุบัน นอกจากจะต้องคัดเลือกตัวบุคคลที่จะมาทำการสืบสวนสอบสวนแล้ว มีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาวิธีการและประสิทธิภาพในการค้นหาความจริงโดยการนำวิทยาการต่างๆ อันได้แก่ การอาศัยพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ และความรู้ทางนิติเวชศาสตร์มาประยุกต์ใช้เพื่อช่วยวินิจฉัยร่องรอยแห่งคดีที่เกิดขึ้น [27]

(3) การจับ การค้น การยึด

---

[26] ประจิตต์ แสงสุบิน,การพัฒนาอำนาจการสอบสวนคดีอาญาของไทย,หน้า198.

[27] รุ่งระวี โสขุมา ,"ลายพิมพ์ ดีเอ็นเอ กับการดำเนินคดีอาญา ",บทบัณฑิตย์ เล่ม 52 ตอน1 (มีนาคม 2539) , หน้า 195.

การจับ เป็นการกระทำขั้นต้นเพื่อจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนที่ทางของบุคคล ซึ่งเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนที่ทางของบุคคลนี้หมายถึงเสรีภาพที่จะไปไหนมาไหนโดยปราศจากการถูกจำกัดเขต และเป็นส่วนหนึ่งของเสรีภาพในร่างกายตามรัฐธรรมนูญ [28]

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันบัญญัติว่า[29] บุคคลย่อมมีสิทธิเสรีภาพในร่างกาย การจับ คุมขัง ตรวจค้นตัวบุคคล หรือกระทำการใดอันกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และ.... ในคดีอาญา การจับและคุมขังบุคคลใดจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือผู้นั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุอื่นให้จับได้โดยไม่ต้องมีหมาย.....

ปัจจุบันนี้ อำนาจในการออกหมายจับยังคงเป็นของเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง หรือ ตำรวจชั้นผู้ใหญ่อยู่เช่นเดิม ในทางปฏิบัติ ผู้ออกหมายจับจะเป็นหัวหน้าสถานีตำรวจที่ทำการสอบสวนคดีนั้น ๆ เช่น ผู้กำกับหัวหน้าสถานี รองผู้กำกับหัวหน้าสถานี (หรือสารวัตรใหญ่เดิม) และคดีที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่สามปีขึ้นไป จะต้องขอความเห็นชอบจากปลัดกระทรวงมหาดไทยก่อนด้วย [30] แต่ต่อไปข้างหน้า (ภายในบทเฉพาะกาล 5 ปี) การออกหมายจับจะต้องเป็นไปตามรัฐธรรมนูญใหม่ คือให้ศาลเป็นผู้ออกหมาย ซึ่งข้อควรคำนึงในการดำเนินคดีอาญานั้น รัฐมีหน้าที่สองประการคือ ระมัดระวังไม่ให้ความยุติธรรมที่ผิดพลาดเกิดขึ้น กับระมัดระวังไม่ให้การดำเนินคดีอาญาก่อความเดือดร้อนแก่ผู้ถูกกล่าวหาเกินความจำเป็น [31]

การจับเป็นการกระทำขั้นต้นเพื่อจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนที่ทางของบุคคล ซึ่งเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนที่ทางของบุคคลนี้หมายถึง เสรีภาพที่จะไปไหนมาไหนโดยถูกจำกัดเขต และเป็นส่วนหนึ่งของเสรีภาพในร่างกายตามรัฐธรรมนูญ โดยปกติแล้วการจับสามารถกระทำได้โดยเจ้าพนักงานของรัฐเท่านั้น อย่างไรก็ตามกฎหมายยังกำหนดให้ราษฎรสามารถทำการจับกุมผู้กระทำความผิดได้ด้วย หากเป็นความผิดที่เกิดขึ้นซึ่งหน้า และเป็นความผิดที่กำหนดไว้ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

---

[28] คณิต ณ นคร,<u>กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา</u>, หน้า 146.

[29] ดูรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 31,237

[30] ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ.2523

[31] คณิต ณ นคร ,"กระบวนการยุติธรรมกับปัญหาความโปร่งใสและระบบการตรวจสอบตามแนวทางในรัฐธรรมนูญใหม่" , <u>บทบัณฑิตย์</u> เล่ม 45 ตอน 4 (ธันวาคม 2541),หน้า 50.

ในเรื่องการจับ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 78 ได้บัญญัติเป็นหลักไว้ว่า การจับโดยเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจนั้น โดยหลักแล้วจะต้องมีหมายจับ เว้นแต่ ในกรณีต่อไปนี้

1.เมื่อบุคคลนั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า

2.เมื่อพบบุคคลกำลังพยายามกระทำความผิด

3.เมื่อพบบุคคลที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าได้กระทำความผิดมาแล้วและจะหลบหนี

4.เมื่อผู้ที่ได้ร้องทุกข์ไว้แล้วขอให้จับ

5.เมื่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่จับด้วยตนเอง [32]

6.การจับโดยพนักงานสอบสวน ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 136 บัญญัติว่า " พนักงานสอบสวนจะจับและควบคุม หรือจัดการให้จับหรือควบคุมผู้ต้องหาหรือบุคคลใดซึ่งในระหว่างสอบสวนปรากฏว่าเป็นผู้กระทำความผิด หรือจะปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันเลย หรือมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันด้วย หรือปล่อยไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ในเรื่องนั้น ๆ ก็ได้ " [33]

การค้น หมายถึงการค้นหาตัวบุคคลหรือสิ่งของ การค้นตัวบุคคลหมายถึงการค้นเคหสถาน หรือสถานที่เพื่อจะพบตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพื่อจะจับกุมบุคคลนั้นนั่นเอง ส่วนการค้นหาเพื่อพบสิ่งของนั้น อาจเป็นการค้นสถานที่เพื่อพบสิ่งของที่ต้องการจะค้นนั้น หรือการค้นตัวบุคคลเพื่อจะพบสิ่งของก็ได้ การค้นเป็นเครื่องมือหรือวิธีการที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของพนักงานสอบสวนในการแสวงหาพยานหลักฐาน เหตุแห่งการค้นก็เช่นเดียวกับเหตุแห่งการจับ คือมีเหตุอันควรเชื่อ หรือมีเหตุอันควรเชื่ออย่างแน่นแฟ้น Strong suspicious ในทางปฏิบัติการตรวจค้นไม่มีปัญหาเท่ากับการจับกุม [34] และการตรวจค้นนี้จะทำก่อนหรือหลังการจับกุมก็ได้

---

[32] คำพิพากษาฎีกาที่ 1233/2519 จำเลยจับโจทก์ในข้อหาทำร้ายร่างกายผู้อื่น แม้การจับครั้งนี้ไม่มีหมายจับแต่ก็เป็นกรณีอาจออกหมายจับได้โดยมีเหตุอันควรสงสัยว่าโจทก์จะหลบหนี และจำเลยรักษาการแทนตำรวจชั้นผู้ใหญ่ไปจับโจทก์ด้วยตนเอง แม้ไม่มีหมายจับ ก็เป็นการจับที่ชอบด้วยกฎหมาย ตาม ม.78 วรรคท้าย

[33] คำพิพากษาฎีกาที่ 2657/2516 มาตรา 136 ให้พนักงานสอบสวนสามารถจับกุมและควบคุมตัวผู้กระทำความผิดได้โดยไม่ต้องมีหมาย

[34] ประจิตต์ แสงสุบิน,"การพัฒนาอำนาจการสอบสวนคดีอาญาของไทย",หน้า202.

การยึด หมายถึงการยึดสิ่งของที่ต้องการตรวจค้นนั้น เพื่อนำไปเป็นหลักฐานประกอบการสอบสวนดำเนินคดี [35]

(4) การควบคุม

ในการดำเนินคดีอาญาในปัจจุบัน แม้ผู้ถูกกล่าวหาจะเป็นประธานในคดี แต่การใช้มาตรการบังคับของรัฐกับผู้ถูกกล่าวหาก็ยังมีความจำเป็น เพราะหากรัฐไม่อาจใช้มาตรการบังคับกับผู้ต้องหาได้เลยแล้ว การดำเนินคดีของรัฐก็ย่อมไม่อาจกระทำได้ หรือยากต่อการที่รัฐจะดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหานั้น การควบคุมตัวระหว่างคดีจึงอาจมีความจำเป็นที่ต้องกระทำ [36] ในการควบคุมมีข้อควรระลึกก็คือว่า ที่กฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ได้นั้น ก็ด้วยประสงค์ที่จะให้ได้ตัวมาพิจารณาลงโทษเท่านั้น หาใช่ผู้ใดทำผิดแล้ว ก็จะต้องคุมขังไว้ก่อนทุกเรื่องทุกรายไม่

จุดมุ่งหมายของการควบคุมระหว่างคดี

1.เพื่อให้การสอบสวนดำเนินไปได้โดยเรียบร้อย

2.เพื่อประกันการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย

3.เพื่อประกันการบังคับโทษ

ภายหลังจากที่มีการจับกุมตัวผู้ต้องหามาส่งพนักงานสอบสวนแล้ว ระยะเวลาในการควบคุมตัวก็จะเริ่มนับ แต่เดิมนั้น คดีที่ต้องฟ้องต่อศาลอาญาหรือศาลจังหวัดนั้น พนักงานสอบสวนสามารถควบคุมตัวไว้ที่สถานีตำรวจได้นาน 7 วัน แต่ปัจจุบันกฎหมายกำหนดให้ควบคุมผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนนี้ได้ 3 วัน หากภายในระยะที่ควบคุมนี้ยังสอบสวนไม่แล้วเสร็จก็จะต้องนำตัวผู้ต้องหาไปยังศาลเพื่อขอฝากขังยังศาลต่อไป ในระหว่างที่อยู่ที่สถานีตำรวจ ผู้ต้องหาจะถูกควบคุมโดยอำนาจของพนักงานสอบสวน ซึ่งจะจัดให้อยู่ในห้องควบคุมหรือห้องขัง

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ตำรวจจะต้องพาตัวผู้ต้องหาที่ถูกจับกุมไปพบผู้พิพากษา (Magistrate) ภายในเวลาที่รวดเร็ว ขั้นตอนนี้เรียกว่า Initial Appearance ขั้นตอนนี้ถือเป็นหลัก ประกันที่สำคัญมากในกระบวนพิจารณาชั้นก่อนฟ้อง เพราะจะเป็นการเปิดโอกาสให้ศาล ได้เข้ามา ตรวจสอบการดำเนินการ ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในส่วนที่อาจจะไปกระทบถึงสิทธิ พื้นฐานของเขาได้อย่างรวดเร็ว และทันต่อเหตุการณ์ [37]

---

[35] เรื่องเดียวกัน,หน้า 202.

[36] คณิต ณ นคร , กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา , หน้า 155.

[37] กิตติพงษ์ กิตติยารักษ์,กระบวนการยุติธรรม บนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง ,(กรุงเทพมหานคร :บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชนจำกัด 2541), น.136.

(5) การปล่อยตัวชั่วคราว

การปล่อยตัวชั่วคราว คือการอนุญาตให้ผู้ต้องหาเป็นอิสระพ้นจากการถูกควบคุมของเจ้าพนักงานชั่วระยะเวลาหนึ่งที่มีกำหนด

การปล่อยชั่วคราวมี 3 กรณีคือ

1.ปล่อยชั่วคราวโดยไม่ต้องมีประกัน

2.ปล่อยชั่วคราวโดยมีประกัน

3.ปล่อยชั่วคราวโดยมีประกันและหลักประกัน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หลังจากมีการจับกุมตัวผู้ต้องหาแล้ว กฎหมาย กำหนดให้ผู้จับกุมนำตัวผู้ถูกจับไปยัง ที่ทำการของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจโดยทันที [38] และในทางปฏิบัติ ก็จะเป็นการนำส่งให้พนักงานสอบสวน เพื่อให้ดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป ในระหว่างนี้เมื่อผู้ต้องหาติดต่อขอปล่อยตัวชั่วคราว ก็จะมีการรับคำร้องของผู้ต้องหา และส่งให้ผู้บังคับบัญชาของสถานีตำรวจนั้นเป็นผู้พิจารณา สิทธิการที่จะได้รับการประกันตัวหรืออนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวเป็นสิทธิที่สำคัญยิ่งต่อการต่อสู้คดี เพราะจะทำให้สะดวกในการพบปะทนาย การตระเตรียมรวบรวมพยานหลักฐานในการต่อสู้คดี สิทธินี้จึงเป็นสิทธิที่สำคัญ และองค์กรตุลาการก็ได้เข้ามามีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาในส่วนนี้ด้วย

กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้บัญญัติถึงเรื่องนี้ไว้ว่า คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็ว จะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องอาศัยเหตุตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในกฎหมาย และต้องแจ้งเหตุผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบโดยเร็ว [39] นอกจากนี้ยังกำหนดหลักเกณฑ์การปล่อยชั่วคราว ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอีกหลายมาตรา ซึ่งมุ่งหมายที่จะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาซึ่งถูก ควบคุมตัวอยู่เป็นสำคัญ

6. การสรุปและรายงานความเห็นของพนักงานสอบสวน

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายสำหรับพนักงานสอบสวนก่อนจะส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการ โดยขั้นตอนนี้ พนักงานสอบสวนจะต้องใช้ดุลพินิจชั่งน้ำหนักพยานหลัก

---

[38] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 84.

[39] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 239 .

ฐาน ที่รวบรวมมาทั้ง หมดไว้ว่าจะเป็นผลดีหรือผลร้ายต่อผู้ต้องหา แล้วมีความเห็นสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง โดยพนักงานสอบสวนจะต้องมีความเป็นอิสระ มีความเป็นธรรมและเป็นกลาง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 139 บัญญัติว่า “ ให้พนักงานสอบสวน จัดทำบันทึกการสอบสวนตามหลักทั่วไปในประมวลกฎหมายนี้อันว่าด้วยการสอบสวน และให้เอาบันทึก เอกสารอื่นซึ่งได้มา อีกทั้งบันทึกและเอกสารทั้งหลาย ซึ่งเจ้าพนักงานอื่นผู้สอบสวนคดีเดียว กันนั้น ส่งมารวมเข้าสำนวนไว้

เอกสารที่ยื่นเป็นพยานให้รวมเข้าสำนวน ถ้าเป็นสิ่งของอย่างอื่นให้ทำบัญชีรายละเอียดรวมเข้าสำนวนไว้ “

ในการทำสำนวนการสอบสวน โดยทางปฏิบัติของสำนักงานตำรวจแห่งชาติแล้ว หน้าที่ในการรวบรวมโดยแท้จริงจะเป็นหน้าที่ของนายตำรวจผู้ที่ทำหน้าที่ร้อยเวร ซึ่งส่วนใหญ่มีตำแหน่งในระดับรองสารวัตร ยศร้อยตำรวจตรีถึงร้อยตำรวจเอก จะเป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานทั้งหลาย แล้วเสนอสำนวนการสอบสวนให้ผู้บังคับบัญชาพิจารณาตามระเบียบของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ก่อนที่จะส่งสำนวนให้พนักงานอัยการต่อไป กล่าวคือ สำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน มิใช่กระทำการแล้วเสร็จได้โดยบุคคลคนเดียวหรือในขั้นตอนเดียว จะต้องผ่านการตรวจสอบ การทำความเห็นของผู้บังคับบัญชาผู้ที่มีอำนาจ ตั้งแต่ระดับชั้นสถานีตำรวจ ไปถึงผู้บังคับการ หรือผู้บัญชาการ หรือถึงผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ

2.3 การสืบสวน

2.3.1 ความหมายของการสืบสวน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(10) บัญญัติว่า “ การสืบสวน หมายความถึง การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ได้ปฏิบัติไปตามอำนาจหน้าที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด”

กรณีที่มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ปกติจะมีการสืบสวนเพื่อให้ได้หลักฐานพอสมควรที่จะเชื่อได้ว่าผู้ต้องหาสงสัย หรือผู้ถูกกล่าวหากระทำผิดจริง หรือน่าจะเป็นผู้กระทำผิดเพื่อที่จะได้ทำการจับกุมต่อไป ดังนั้นในคดีอาญาจึงเริ่มต้นด้วยการสืบสวนก่อน และอาจจะสืบสวนต่อไปแม้ว่าจะได้มีการสอบสวนผู้ต้องหาแล้วก็ตาม

การสืบสวนจึงหมายถึง การแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อที่จะรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของประชาชนและของบ้านเมือง พนักงานผู้มีหน้าที่สืบสวนจึงจำเป็นต้องคอย

สอดส่องว่าจะมีบุคคลผู้กระทำความผิดหรือไม่เพื่อที่จะระงับเหตุร้ายได้ทันท่วงที การสืบสวนเป็นการกระทำที่ไม่มีแบบหรือหลักเกณฑ์ แต่จะขึ้นอยู่กับทักษะ ความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานแต่ละคนไป

คุณสมบัติของบุคคลที่จะเป็นเจ้าพนักงานที่ทำหน้าที่สืบสวนคดีอาญา กับพนักงานสอบสวนคดีอาญาต่างกัน กล่าวคือ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติให้ พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ มีอำนาจในการสืบสวนคดีอาญา [40] แต่พนักงานสอบสวน หมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน [41] ดังนั้นจะเห็นได้ว่า พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการสืบสวนคดีอาญาได้เสมอ แต่เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ในการสืบสวน อาจไม่ใช่พนักงานสอบสวนก็ได้ เหตุผลก็คือการสืบสวนเป็นงานในด้านการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ซึ่งตำรวจหรือเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองทุกคนควรมีบทบาทเพื่อการนี้เพื่อสืบหาตัวผู้กระทำความผิดต่อไป ส่วนการสอบสวนเป็นงานที่ต้องใช้ความรู้ในทางหลักวิชามากยิ่งขึ้น และเป็นการกลั่นกรองข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบสวนคดีอาญา

การสืบสวนจะไม่มีหลักเกณฑ์ตายตัว หรือวิธีการใด ๆ ที่บัญญัติไว้เป็นตัวบทกฎหมาย แต่เป็นวิธีการหรือการใช้ทักษะความสามารถของเจ้าหน้าที่ในแต่ละคนไป ประสิทธิภาพ หรือผลสำเร็จของงานสืบสวนจึงขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของผู้ที่ปฏิบัติ หน้าที่เป็นสำคัญการสืบสวนเป็นงานที่ ไม่มีรูปแบบ การจะดำเนินการอย่างไร ปฏิบัติอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงในแต่ละคดีไป ซึ่งโดยลักษณะงานแล้ว จะเกี่ยวข้องกับตัวบทกฎหมายค่อนข้างน้อยกว่าการสอบสวน ในการดำเนินคดี เจ้าหน้าที่ฝ่ายสืบสวนอาจร่วมกับพนักงานสอบสวนเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานในคดี ไม่ว่าจะเป็นพยานบุคคล พยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ ก็ตาม โดยทำหน้าที่เรื่อยไปจนกว่าพยานหลักฐานในคดีจะมีเพียงพอ จนกระทั่งพนักงานสอบสวนได้สรุปสำนวนการสอบสวน แล้วมีความเห็นทางคดีส่งไปยังพนักงานอัยการ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แยกการสืบสวนและการสอบสวนออกจากกัน แต่ในทางปฏิบัตินั้นหลายคดีที่การดำเนินคดีการสืบสวนกับการสอบสวนต้องดำเนินการควบคู่กันไป เพราะในขณะสอบสวน เจ้าพนักงานก็มีอำนาจสืบสวนไปด้วย และตามกฎหมายต่างประเทศ ไม่ปรากฏว่ามีการแยกการสืบสวนสอบสวนออกไปต่างหากจากกัน [42]

---

[40] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 17

[41] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(6)

[42] สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ ,"สิทธิของผู้ต้องหาคดีอาญา ในระหว่างการสืบสวนและสอบสวน"(วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2519) ,หน้า 36.

การสืบสวน กฎหมายให้มีอำนาจในการสืบสวนได้ไม่จำกัดชั้นยศ กล่าวคือทำการสืบสวนได้ตั้งแต่ชั้นยศพลตำรวจในตำแหน่งลูกแถว ไปจนถึงชั้นยศพลตำรวจเอกตำแหน่งผู้บัญชาการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

2.3.2 รูปแบบในการสืบสวน

การสืบสวนแบ่งออกเป็น 2 ระยะ[43]

ก. การสืบสวนก่อนเกิดเหตุ หรือการหาความรู้อยู่เสมอ นับเป็นระยะการสืบสวนหาข้อมูลเบื้องต้นแห่งเหตุการณ์ทั่วไป หรือเพื่อได้มาซึ่งสาระข้อมูลอันเป็นประโยชน์ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนและป้องกันเหตุร้ายโดยทั่วไป การสืบสวนก่อนเกิดเหตุนี้ประกอบด้วย การศึกษาหาความรู้ทั่วไป เกี่ยวกับสภาพเหตุการณ์แห่งท้องที่ ภูมิประเทศ ประวัติของผู้กระทำความผิดหรือมีพฤติการณ์โน้มเอียงไปทางผิดกฎหมาย การประกอบอาชีพของบุคคลทั่วไป หรือบุคคลที่ต้องสงสัย รวมทั้งการเสาะหาข่าวสารจากแหล่งข่าวต่าง ๆ เช่น สถานที่ในย่านชุมชน แหล่งเริงรมย์ สถานที่มั่วสุมของอาชญากร หรือสถานที่ ซึ่งมีวัตถุสิ่งของอันชวนสงสัยซุกซ่อนอยู่ เป็นต้น การหาความรู้หรือการสืบสวนโดยทั่วไป เหล่านี้เป็นหน้าที่ของตำรวจทุกคนที่ต้องสืบสวนสดับรับฟังเหตุการณ์ทั่วไป เพื่อหาทางระงับป้องกันมิให้เหตุร้ายเกิดขึ้น ทำนองเป็นการป้องกันอาชญากรรมแบบหมายตาล่วงหน้าไว้ก่อน

ข.การสืบสวนในกรณีที่ได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว การสืบสวนในกรณีนี้เป็นการสืบสวนภายหลังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อประโยชน์ในการหาข้อเท็จจริง ประจักษ์พยานที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น ๆ มาใช้เป็นหลักฐานดำเนินคดีต่อไป แยกการสืบสวนออกได้เป็น 2 กรณี

1.ในคดีจับตัวผู้ต้องหาได้ เป็นหน้าที่ของตำรวจที่จะต้องสืบสวน ค้นหาพยานหลักฐานข้อเท็จจริง ตลอดจนเอกสารและวัตถุ ที่สามารถใช้เป็นหลักฐานในเรื่องนั้น ๆ ทั้งในและนอกสถานที่เกิดเหตุ เพื่อจะได้ทราบเป็นที่แน่ชัดว่าผู้ต้องหานั้น ๆ ได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ และมีหลักฐานพอที่จะดำเนินคดีทางศาลได้หรือไม่ประการใด เช่น การสืบสวนผู้เสียหาย ผู้ต้องหา พยานบุคคล ประจักษ์พยานแวดล้อม พยานวัตถุ สถานที่เกิดเหตุ ของกลางที่ใช้ในการกระทำความผิด รวมทั้งการบันทึก จัดทำแผนที่และภาพถ่ายที่เกี่ยวเนื่องโดยเฉพาะการถ่ายภาพสถานที่เกิดเหตุ หรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ควรจะถ่ายในระบบภาพสีและขาวดำ เพื่อประโยชน์ในการพิสูจน์หลักฐานดำเนินคดีต่อไป

---

[43] ประเสริฐ เมฆมณี, ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม,(กรุงเทพ:บริษัทบพิธการพิมพ์, 2523) , หน้า235.

2.ในคดีที่ยังไม่ได้ตัวผู้กระทำความผิด หรือได้ทราบว่ามีผู้กระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น เป็นหน้าที่ของพนักงานสืบสวนที่จะต้องดำเนินการสืบสวนหาหลักฐานเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด สาเหตุ และเจตนาในการกระทำความผิดประกอบกันไปด้วย

2.3.3 ข้อแตกต่างระหว่างการสืบสวนและสอบสวน

เมื่อพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ทางกฎหมายและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานผู้เกี่ยวข้องแล้ว การสืบสวนและการสอบสวนมีความแตกต่างกันดังนี้

1.การสืบสวนจะเน้นหนักไปทางด้านวิธีปฏิบัติมากกว่า และไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่ชัดว่าจะต้องมีวิธีการปฏิบัติอย่างไรในการรักษาความสงบเรียบร้อย หรือสืบสวนหาข้อเท็จจริงในการกระทำผิด แต่การสอบสวนจะต้องดำเนินการไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2.จุดมุ่งหมายของการสืบสวนก็คือ การรักษาความสงบเรียบร้อยและเพื่อทราบรายละเอียดของการกระทำความผิดหรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดี แต่จุดมุ่งหมายของการสอบสวนนั้น เป็นการดำเนินการเพื่อจะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ

3.บุคคลที่ทำหน้าที่สืบสวน เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจทั่ว ๆ ไปไม่จำกัดชั้นยศหรือตำแหน่ง แต่บุคคลที่ทำหน้าที่สอบสวนคือ เจ้าพนักงานที่กฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน กล่าวคือ ผู้ที่จะทำหน้าที่สอบสวนนั้น กฎหมายจะกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ

4.การสืบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นไม่มีเขตอำนาจ กล่าวคือสามารถกระทำการสืบสวน ปฏิบัติหน้าที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยได้ทั่วราชอาณาจักร [44] แต่การสอบสวนมีกฎหมายบัญญัติเรื่องเขตอำนาจไว้ พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนคดีที่เกิดขึ้นนอกเขตอำนาจไม่ได้

2.4 เปรียบเทียบการสอบสวนของไทย-ต่างประเทศ

การสอบสวนคดีอาญาโดยทั่วไปทั้งทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ ต่างก็มุ่งหมายให้ขั้นตอนนี้คล้ายกันก็คือ เพื่อให้เป็นขั้นตอนของการรวบรวมกลั่นกรองพยานหลัก

[44] คำพิพากษาฎีกาที่ 140/2490

ฐาน ก่อนคดีจะเข้าไปสู่การพิจารณาของศาล แต่จากการศึกษาพบว่า การสอบสวนของไทยกับต่างประเทศจะมีข้อแตกต่างกันบ้างดังนี้

1.บทบาทของผู้ที่ทำหน้าที่สอบสวน

ประเทศไทยนั้นพบว่า กฎหมายได้กำหนดให้องค์กรตำรวจเป็นองค์กรหลักที่ใช้อำนาจในการสอบสวน ซึ่งการให้องค์กรตำรวจมีอำนาจในการสอบสวนนี้ก็เช่นเดียวกับประเทศส่วนใหญ่ทั่วโลก กฎหมายไทยให้ตำรวจมีอำนาจในการสอบสวนคดีต่างๆได้อย่างกว้างขวางในทุกประเภทคดี ไม่ว่าจะเป็นคดีเล็กน้อยหรือคดีอุกฉกรรจ์ หลังจากนั้นก็จะส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการเพื่อนำคดีไปฟ้องร้องยังศาลต่อไป การสอบสวนของตำรวจเป็นเงื่อนไขในการฟ้องร้องของพนักงานอัยการ กล่าวคือ หากคดีนั้นไม่มีการสอบสวนโดยตำรวจมาก่อน พนักงานอัยการก็จะฟ้องคดีไม่ได้

ประเทศสหรัฐอเมริกา หรือญี่ปุ่น กฎหมายจะกำหนดให้พนักงานอัยการมีบทบาทมากในการสอบสวนคดี พนักงานอัยการสามารถเริ่มต้นคดีได้เองโดยไม่ต้องผ่านการสอบสวนโดยองค์กรตำรวจ การทำงานของพนักงานสอบสวน เป็นการสอบสวนเพื่อการฟ้องของพนักงานอัยการ คดีจะอยู่ภายใต้ความเห็นหรืออำนาจการสั่งการของพนักงานอัยการ[45] ประเทศญี่ปุ่นตำรวจทำการสอบสวนคดีทั่วๆไป ในขณะที่อัยการจะทำการสอบสวนเฉพาะคดีสำคัญๆ เช่น คดีอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ(white collar crime)[46]

ประเทศฝรั่งเศส กฎหมายบัญญัติให้หลายฝ่ายมาร่วมในการค้นหาความจริงในชั้นก่อนฟ้อง ซึ่งมีทั้งตำรวจ อัยการ รวมทั้งผู้พิพากษาซึ่งให้มีอำนาจในการสอบสวนคดีอาญาได้ด้วย

2.อำนาจในการจับและการค้น

การจับการค้น เป็นการใช้อำนาจที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยตรง ประเทศไทยก็ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการใช้อำนาจรัฐในเรื่องนี้ มีบัญญัติไว้ในรัฐ

---

[45] คณิต ณ นคร , " ความสัมพันธ์ระหว่างอัยการกับตำรวจเยอรมัน " ,วารสารอัยการ 3(ธันวาคม 2523), หน้า 48.

[46] กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และคณะ ,"โครงสร้างกระทรวงยุติธรรมและงานอัยการของญี่ปุ่น", บทบัณฑิตย์45(มิถุนายน 2541) ; 149.

ธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาถึงการใช้อำนาจดังกล่าว โดยหลักแล้วการจับบุคคลและการค้นบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะมีหมายของศาล

การจับ การค้นนี้ ประเทศส่วนใหญ่ได้กำหนดไว้เหมือนๆกัน คือให้เป็นอำนาจของศาลที่จะออกหมายจับหรือหมายค้น องค์กรอื่นจะไม่สามารถออกหมายประเภทนี้ได้ เนื่องจากการจับการค้นเป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยตรง ดังนั้นจึงให้องค์กรที่เป็นกลางมีอำนาจในการพิจารณาออกหมายดังกล่าว

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ศาลมีบทบาทอย่างมากในการควบคุมการใช้อำนาจการจับกุม ตรวจค้นของเจ้าหน้าที่รัฐ ศาลนำหลักการห้ามมิให้รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบมาใช้ กล่าวคือ หากการจับกุมตรวจค้นของเจ้าหน้าที่กระทำโดยไม่ชอบ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ก็สูญเปล่า พยานหลักฐานที่ได้มาจากการปฏิบัติหน้าที่ก็ไม่สามารถนำมาใช้ในการพิจารณาชั้นศาลได้

สำหรับกฎหมายไทย ยังให้อำนาจพนักงานฝ่ายปกครองและตำรวจชั้นผู้ใหญ่มีอำนาจในการออกหมายจับอยู่ และศาลไทยเห็นว่า การจับกุมตรวจค้นเป็นคนละขั้นตอนกัน หากเจ้าหน้าที่กระทำไปโดยมิชอบ ก็ต้องไปว่ากล่าวกันต่างหาก [47] แต่ในขณะนี้รัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ศาลแต่เพียงผู้เดียวเป็นผู้ออกหมายดังกล่าว

3.การควบคุมหรือขังต้องกระทำเท่าที่จำเป็น

เรื่องสิทธิเสรีภาพในร่างกายของบุคคลจะต้องไม่ถูกคุมขังโดยพลการ ซึ่งการจำกัดเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหานี้จึงต้องกระทำเท่าที่กฎหมายอนุญาต นอกจากนี้ มาตรการในการป้องกันการควบคุมโดยพลการ จึงให้มีหลักปล่อยชั่วคราวในระหว่างการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนและพิจารณาเป็นหลัก และควบคุมหรือขังเท่าที่มีเหตุจำเป็น เพื่อประโยชน์ในการได้มาซึ่งพยานหลักฐาน การปกป้องพยานมิให้ถูกทำลายโดยผู้ถูกกล่าวหา และเพื่อการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาอยู่ในการดำเนินคดี จึงต้องมีกฎหมายกำหนดเงื่อนไขในการควบคุมและระยะเวลาในการควบคุมหรือขัง โดยมีศาลหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจตรวจสอบเหตุจำเป็นดังกล่าว หากมีการควบคุมหรือขังโดยมิชอบ ศาลจะเป็นผู้เข้ามาจรวจสอบและออกหมายปล่อยบุคคลเหล่านั้นโดยพลันเมื่อได้รับคำร้องในเรื่องนี้ กล่าวได้ว่าทุกประเทศมีบทบัญญัติที่สอดคล้องกันในเรื่องนี้ โดยให้มีการควบคุมได้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น และในชั้นสอบสวนหรือเจ้าพนักงานสอบสวน จะกำหนดให้ผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหา ถูกควบคุมตัวไว้ในชั้นนี้โดยใช้ระยะเวลาให้สั้นที่สุด

---

[47] คำพิพากษาฎีกาที่ 1547/2540

ข้อแตกต่างของแต่ละประเทศ อยู่ที่ระยะเวลาที่ตำรวจจะควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้นานเท่าใด และต้องนำไปส่งศาลภายในเวลาเท่าใด ศาลจะเป็นองค์กรที่คอยตรวจสอบเหตุจำเป็นในการควบคุมนั้นว่ามีเหตุจำเป็นเพียงใด ในประเทศสหรัฐอเมริกากำหนดให้นำตัวผู้ต้องหามาส่งศาลโดยเร็ว แต่มลรัฐส่วนใหญ่จะให้ตำรวจควบคุมได้ไม่เกิน 24-48 ชั่วโมง ประเทศแคนาดาให้นำตัวผู้ถูกจับกุมไปส่งศาลภายใน 24 ชั่วโมง [48] เป็นต้น นับแต่ที่นำตัวผู้ต้องหามาที่สถานีตำรวจ โดยไม่นับระยะเวลาเดินทางโดยปกติจากสถานีตำรวจไปศาล

4.ในเรื่องการปล่อยชั่วคราว

เนื่องจากมีหลักว่า ตราบใดที่ยังไม่มีคำพิพากษาว่าเขาเป็นผู้กระทำผิด ก็ต้องถือว่าเขาเป็นผู้บริสุทธิอยู่ ดังนั้นจะปฏิบัติต่อเขาเหมือนอย่างผู้กระทำความผิดมิได้ หลายประเทศทั่วโลกก็ยอมรับหลักในเรื่องนี้ และเห็นว่าการคุมขังบุคคลไว้ระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาก็ไม่แตกต่างไปจากการที่เขาถูกลงโทษ ดังนั้นส่วนมากก็เปิดโอกาสให้มีการปล่อยตัวชั่วคราวได้อย่างกว้างขวาง

ไทยควรมีการกำหนดให้ปล่อยชั่วคราวเป็นหลัก การจะต้องควบคุมตัวเขาไว้ควรเป็นข้อยกเว้น เช่น เว้นแต่ ผู้ต้องหาจะหลบหนี ไปทำลายพยานหลักฐาน ข่มขู่พยาน ฯลฯ ซึ่งจะทำให้กระบวนการดำเนินคดีเสียหายเท่านั้น แต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ยังกำหนดให้คดีที่มีอัตราโทษจำคุกเกินสามปี ผู้ที่ถูกปล่อยชั่วคราวจะต้องมีประกัน [49] กฎหมายใช้คำว่า “ต้องมีประกัน” และในทางปฏิบัติคดีที่มีอัตราโทษสูงกว่าความผิดลหุโทษ เจ้าหน้าที่ตำรวจจะทำการควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้เสมอ แล้วก็ต้องให้มีประกันและหลักประกันทุกคดี โดยไม่ต้องพิจารณาว่าคดีนั้นๆ ลักษณะพฤติการณ์ในคดีเป็นอย่างไร

5.สิทธิที่จะมีทนายความช่วยเหลือ

ในกรณีทนายความมาให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหานี้แยกเป็น 3 กรณี

(1) สิทธิพบและปรึกษาทนายความหรือที่ปรึกษาเป็นการเฉพาะตัว

(2) สิทธิมีทนายช่วยเหลือในระหว่างสอบสวนหรือพิจารณา

(3) การได้รับความช่วยเหลือจากทนายความโดยค่าใช้จ่ายจากรัฐ ถ้าผู้นั้นไม่มีทนายความ

---

[48] สถาบันกฎหมายอาญา ,สารานุกรมกระบวนการยุติธรรมนานาชาติ ,(กรุงเทพมหานคร:เซเว่นพริ้นติ้งกรุ๊ป,2539), หน้า660.

[49] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 110

จากข้อ (1) ถึง (3) นี้กฎหมายต่างประเทศได้ให้สิทธิกับผู้ต้องหา ทั้ง 3 กรณี ของประเทศสหรัฐอเมริกา ปรากฏอยู่ในบทแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งที่ 6 (The Sixth Amendment) ตัวอย่างคดี Brewer V. Williams (1977) วินิจฉัยว่า พนักงานสอบสวนปฏิเสธไม่ให้ผู้ต้องหาพบทนายความ ต่อมาผู้ต้องหาให้การรับสารภาพ คำรับสารภาพนั้นนำไปสู่การค้นพบศพผู้ตาย ทั้งคำรับสารภาพและศพผู้ตายล้วนเป็นพยานหลักฐานที่รับฟังไม่ได้ในคดี

เดิมกฎหมายไทย สิทธิที่จะมีทนายช่วยเหลือระหว่างดำเนินคดีมีบัญญัติไว้เฉพาะจำเลยเท่านั้น แต่ปัจจุบันนี้ กฎหมายรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการช่วยเหลือจากรัฐในเรื่องนี้ ซึ่งรัฐจะต้องจัดหาให้โดยเร็ว [50]

ในประเทศเยอรมัน โดยปกติแล้วการสอบสวนของพนักงานอัยการเป็นเรื่องลับ ทนายไม่มีสิทธิเข้าฟังการสอบปากคำของพยาน แต่ในการสอบสวนผู้ต้องหาทนายความมีสิทธิเข้าฟังได้ภายใต้ข้อจำกัดบางประการ [51]

6.สิทธิที่จะรับการแจ้งสิทธิ แจ้งข้อกล่าวหา เพื่อนำเสนอพยานหลักฐานและเตรียมตัวในการต่อสู้คดี

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย มาตรา 7 ทวิ ได้กำหนดให้ผู้รับตัวผู้ต้องหา มีหน้าที่ต้องแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบซึ่งมีด้วยกันทั้งสิ้น 3 ข้อ 1.มีสิทธิที่จะได้พบและปรึกษาผู้ที่เป็นทนายความสองต่อสอง 2.มีสิทธิได้รับการเยี่ยมตามสมควร และ 3.มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเจ็บป่วย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ต้องหาได้รับทราบสิทธิของตัวเอง อย่างไรก็ตาม การที่จะให้ผู้ถูกกล่าวหามีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ผู้ถูกกล่าวหาควรจะต้องทราบก่อนว่า ผู้นั้นถูกกล่าวหาว่าอย่างไรด้วย เพื่อให้เขาได้นำพยานหลักฐานเข้าสืบและซักค้านพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์ ทั้งยังต้องมีเวลาและความสะดวกเพียงพอในการเตรียมการต่อสู้คดี กฎหมายไทยและต่างประเทศมีบทบัญญัติที่ตรงกันว่า ผู้ต้องหามีสิทธิได้รับแจ้งว่าเขาถูกกล่าวหาว่าอย่างไร ซึ่งเป็นการแจ้งข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณา

ประเทศสหรัฐอเมริกา กำหนดให้ตำรวจต้องเตือนผู้ต้องหาก่อนทำการสอบสวน ซึ่งเรียกหลักนี้ว่า “Miranda Rule” ต้องเตือนให้ผู้ต้องหาทราบถึงสิทธิตนมี 4 ข้อด้วยกัน เช่น เตือนผู้ต้องหาว่า ผู้ต้องหาจะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ อันเป็นการเตือนให้ผู้

---

[50] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 242

[51] The German Code of Criminal Procedure มาตรา 163 A ,168 C

ต้องหาได้ตระหนักในสิทธิของตนที่จะไม่ให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง ซึ่งการเตือนในข้อนี้ของไทยไม่มี อย่างไรก็ตาม บัดนี้มีร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งร่างโดยกระทรวงยุติธรรมกำลังเสนอเข้าสู่สภา มาตรา 32 ให้มีมาตรา 134/4 บัญญัติมีสาระสำคัญว่า ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่าผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ….ฯลฯ หากภายหน้ากฎหมายมาตรานี้มีผลบังคับใช้ ก็จะทำให้ผู้ต้องหาได้ทราบสิทธิของตัวเองเพิ่มมากขึ้น

7.สิทธิได้รับการพิจารณาโดยเร็วและเป็นธรรม

การดำเนินคดีโดยเร็วนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นมาตรฐานเดียวกัน กล่าวคือ การดำเนินคดีโดยรวดเร็วนั้นถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญข้อหนึ่งตามหลักของ Due Process of Law กฎหมายของต่างประเทศส่วนใหญ่ก็มีแนวทางที่คล้ายกับของไทย ที่เห็นว่าการดำเนินคดีโดยรวดเร็ว เป็นเรื่องที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ได้ บัญญัติไว้ใน มาตรา 41 วรรคแรก ว่า “ในคดีอาญาผู้ต้องหา หรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวน หรือการพิจารณาด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรม” แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ในชั้นสอบสวนของไทย ระยะเวลาในการสอบสวนจะถูกควบคุมโดยระยะเวลาในการควบคุมฝากขังผู้ต้องหาต่อศาล เช่น คดีฆ่าผู้อื่น พนักงานสอบสวนสามารถฝากขังผู้ต้องหาได้ถึง 7 ครั้ง ครั้งละ 12 วัน ดังนั้นระยะเวลาในการสอบสวนคดีฆ่าผู้อื่นได้ ก็จะใช้ระยะเวลาไม่เกินไปจากนี้คือ 84 วัน

8.สิทธิที่จะไม่ให้การในชั้นสอบสวนและพิจารณา

เป็นสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการวางเฉย อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้ถูกล่าวหาไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ได้รับหลักประกันว่าเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่จนกว่าศาลจะพิพากษา ว่าเป็นผู้กระทำผิด และผู้ถูกล่าวหาจะมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การโดยสมัครใจ ซึ่งสอดคล้องกับหลักประกันที่ว่า บุคคลจะไม่ถูกบังคับเพื่อให้ถ้อยคำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ศาลสูงได้วางหลักห้ามมิให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานที่เจ้าหน้าที่ตำรวจแสวงหามาด้วยวิธีการที่มิชอบ(หลัก Exclusionary Rule) เช่น พยานหลักฐานที่ได้มาโดยการบังคับขู่เข็ญ หรือสัญญาให้เขาให้การโดยไม่สมัครใจ โดยถือเป็น

พยานที่ได้มาโดยมิชอบฝ่าฝืนหลักบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ The Fifth Amendment ซึ่งศาลในประเทศสหรัฐอเมริกามีสถิติที่ไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่มิชอบนี้ สูงถึง 2 % [52]

การไม่รับฟ้องพยานหลักฐานที่เกิดจากการข่มขู่ หรือให้สัญญาก็เพื่อปกป้องสิทธิของผู้กล่าวหาและคุ้มครองประโยชน์ของสังคม ได้กำหนดให้เจ้าพนักงานและศาลเป็นผู้แจ้งแก่ผู้ต้องหาว่าเขามีสิทธิไม่ให้การหรือให้การอย่างใดๆ ได้ แต่ในกฎหมายไทยไม่ได้บัญญัติรับรองไว้ทำให้การคุ้มครองสิทธิดังกล่าวอาจไม่เป็นผลเท่าที่ควร เนื่องจากบางกรณีผู้ต้องหาไม่ทราบว่าตนมีสิทธินี้ จึงน่าจะได้รับการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาอาญา เพื่อให้การประกันสิทธิที่จะไม่ให้การอย่างใดก็ได้ของผู้ถูกกล่าวหา ได้รับผลทางปฏิบัติที่เป็นจริง

9.สิทธิที่จะไม่ถูกประจานในระหว่างสอบสวน

ในฝรั่งเศสมีบทบัญญัติที่ห้ามการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินการสำหรับพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับผู้ต้องหา โดยศาลอาจห้ามโฆษณาหรือเผยแพร่ข้อมูลได้ โดยถือเป็นการละเมิดสิทธิของผู้กล่าวหา

สำหรับประเทศแคนาดามีบัญญัติในเรื่องนี้ไว้ในรัฐธรรมนูญแคนาดา ค.ศ.1982 มาตรา 11 (D) ว่า “ผู้ถูกล่าวหาว่ากระทำผิดมีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่า บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่า มีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาที่เป็นธรรมและกระทำลงโดยเปิดเผย โดยศาลที่เป็นอิสระและไม่ลำเอียง”

ส่วนกฎหมายไทยยังไม่มีบทบัญญัติที่ชัดเจนในเรื่องนี้ที่จะห้ามการประจานผู้ต้องหาในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่มีบทบัญญัติที่ชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 33 ว่า “จะปฏิบัติต่อเขาบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้”

ในชั้นสอบสวนมีหลายครั้งที่ปรากฏว่า ตำรวจได้นำตัวผู้ถูกจับมาแถลงข่าวคล้ายการประจาน จับผู้ต้องหามาแถลงข่าวพร้อมกับป้ายแขวนคอ นำตัวผู้ต้องหาไปทำแผนประกอบคำรับสารภาพท่ามกลางฝูงชนที่โกรธแค้นพร้อมให้สื่อมวลชนแพร่ภาพ ฯลฯ ซึ่งเรื่องนี้ควรที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ต้องพิจารณาปรับปรุงการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายที่มีอยู่ต่อไป

---

[52] David Kairy , The Politics of Law , (Newyork: Pantheon Books , 1990), p.318.

บทที่ 3

หลักนิติธรรมในคดีอาญา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้นำหลักนิติธรรมเข้ามาไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยหลายมาตรา โดยเชื่อกันว่า หลักการอันนี้จะเป็นเครื่องมือในการปกป้องคุ้มครองประชาชน จากการถูกล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพได้เป็นอย่างดี ซึ่งส่งผลให้รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยต้องมีการปรับเปลี่ยนตามไปด้วย โดยเฉพาะในเรื่องสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ความคุ้มครองไว้อย่างชัดแจ้ง สิ่งนี้ได้แสดงให้เห็นว่า การปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นหน้าที่โดยตรงของรัฐ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนยุติธรรมทางอาญาทุกองค์กร ไม่ว่าจะเป็น ตำรวจ อัยการ ศาล หรือราชทัณฑ์ ควรที่จะทำการศึกษาหรือทำความเข้าใจแล้วปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติหน้าที่ของตนให้สอดคล้องกับกฎหมายสูงสุดฉบับนี้ด้วย เนื่องจากที่ผ่านมามีหลายเหตุการณ์ สิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ถูกล่วงละเมิดโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเอง

3.1 ความหมายและความเข้าใจในหลักนิติธรรม

3.1.1 ความหมายของ Rule of law

คำว่า Rule of law นี้ ถือว่าเป็นคำศัพท์ที่ค่อนข้างใหม่ในวงการกฎหมายไทย ก่อนหน้านี้ มีนักกฎหมายไทยให้ความหมายของคำนี้ไว้หลายความหมายแตกต่างกัน เช่นว่า Rule of law หมายถึง หลักกฎหมาย[1] หลักนิติธรรมวินัย[2] หลัก

---

[1] วิกรม เมาลานนท์ , “บทบัญญัติแห่งแอ๊ทเธนส์”,วารสารดุลพาห ปีที่ 2 เล่ม 12 (ธันวาคม 2498) , หน้า 85 .

[2] เสริม สุวรรณเทพ , “ วงการกฎหมายสากล “ , วารสารดุลพาห ปีที่ 8 เล่มที่ 4 (เมษายน 2504),หน้า 384.

ความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย [3] หลักธรรมแห่งกฎหมาย หรือ นิติปรัชญา [4] หรือ กฎของกฎหมาย [5] เป็นต้น

แต่ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับทั่วกัน และเป็นศัพท์บัญญัติ โดยแปลคำว่า Rule of Law คือ หลักนิติธรรม [6]

Black's Law Dictionary , Sixth Edition ได้อธิบายว่า Rule of Law : A legal principle of general application sanctioned by the recognition of authorities and usually expressed in the form of a maxim or logical proposition . Called a "rule" because in doubtful or unforeseen cases it is a guide or norm for their decision . The rule of law sometimes called "the supremacy of law" provides that decisions should be made by the application of known principles or laws without the intervention of discretion in their application.

คำว่า The Rule of Law หรือที่เราแปลกันว่า หลักนิติธรรมนี้ โดยเนื้อหาสาระเป็นเรื่องหลักของความเป็นธรรม ความยุติธรรม ความถูกต้อง ซึ่งแยกต่างหากจากกฎหมายที่มนุษย์บัญญัติขึ้น "กฎหมายไม่ใช่ตัวความยุติธรรม" [7] คำว่า Rule of Law ไม่ได้หมายความถึงกฎหมายที่ฝ่ายรัฐบัญญัติขึ้นตามกระแสอำนาจเท่านั้น แต่ยังหมายถึงความถูกต้องบางสิ่งบางอย่างที่เหนือกว่าอำนาจที่บัญญัติ กฎหมาย อีกด้วย [8] คำว่า Rule

---

[3] สุด สุตรา , "วงการกฎหมายสากล" ,วารสารดุลพาห ปีที่ 7 เล่ม 11 (พฤศจิกายน 2503), หน้า 1408 .

[4] ศิริ วิศิษฏธรรม อัศวนนท์ ," The Rule of Law " ,วารสารดุลพาห ปีที่ 8 เล่ม 10 (ตุลาคม 2504), หน้า 1123 .

[5] จิตติ ติงศภัทิย์ , "หลักวิชาชีพนักกฎหมาย " , วารสารบทบัณฑิตย์ เล่ม 34 ตอน 1 (2520), หน้า 400 .

[6] ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล,เหลียวหลังดูกฎหมายและความยุติธรรม, หน้า 16.

[7] พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตร แก่ผู้สอบไล่ได้ความรู้ชั้นเนติบัณฑิต สมัยที่ 33 ปีการศึกษา 2523 ณ อาคารใหม่สวนอัมพร วันพฤหัสบดีที่ 29 ตุลาคม 2524.

[8] เสน่ห์ จามริก , "การสร้างภูมิปัญญาเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรม" , บทบัณฑิตย์ เล่ม 55 ตอน 2(มิถุนายน 2542),หน้า 4-5.

of Law นี้ เป็นหลักการแห่งกฎหมายที่เทอดทูนศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ และยอมรับนับถือสิทธิแห่งมนุษยชนทุกแง่ทุกมุม เมื่อมีข้อพิพาทใด ๆ เกิดขึ้น ไม่ว่าระหว่างรัฐกับเอกชน หรือระหว่างเอกชนต่อเอกชน ศาลสถิตยุติธรรม ย่อมมีอำนาจอิสระในการตัดสินข้อพิพาทนั้นโดยเด็ดขาดตามกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งหลักการอันนี้ ถือว่ามีความสำคัญยิ่งในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยฉันนั้น [9]

กล่าวโดยสรุปแล้วหลักนิติธรรม(Rule of law) จะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องต่อไปนี้ [10]

1.การยึดหลักความเป็นอิสระของตุลาการ (Judicial independence)

2.ประชาชนอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกันอย่างเสมอภาค และได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายอย่างทัดเทียมกัน

3.เจตนารมย์ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

4.การปกครองโดยยึดกฎหมายเป็นใหญ่ และปฏิบัติตามกฎหมายในฐานะที่เป็นนิติรัฐ กฎหมายนั้นจะต้องเป็นกฎหมายยุติธรรม

5.ศาลเป็นสถาบันที่พึ่งสุดท้ายของประชาชน

6.ฝ่ายบริหารต้องบริหารภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย และต้องเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย

7.ส่งเสริมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อย่างบริสุทธิ์และยุติธรรม ปราศจากการแทรกแซงของฝ่ายบริหารหรือกลุ่มอิทธิพล เพื่อให้ได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่แท้จริงของประชาชน

8.ส่งเสริมและสนับสนุนความศักดิ์สิทธิของกฎหมาย(The supremacy of law)

9.ส่งเสริมและคุ้มครองหลักแห่งการเคารพศักดิ์ศรีของมวลมนุษย์

10.ส่งเสริมและพัฒนากฎหมายเพื่อสร้างความสงบสุขให้แก่ประชาชนหรือสังคมส่วนรวม

11.ไม่มีบุคคลใดอยู่เหนือกฎหมาย (no one above the law)

---

[9] ธานินทร์ กรัยวิเชียร,"บทบรรณาธิการ", วารสารดุลพาห ปีที่ 8 เล่มที่ 4 (เมษายน 2504),หน้า 433-434.

[10] ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล,เหลียวหลังดูกฎหมายและความยุติธรรม, หน้า 30-31.

3.1.2 ประวัติความเป็นมาของคำว่า Rule of Law

แนวความคิดในเรื่อง The Rule of Law ได้เกิดขึ้นในประเทศเยอรมันนี และได้พัฒนาต่อมาในประเทศอังกฤษตั้งแต่คริสตศตวรรษที่ 13 และถือเป็นกฎหมายประเพณีของอังกฤษปฏิบัติสืบเนื่องกันมาตั้งแต่คริสตวรรษที่ 16 และที่ 17 จนกระทั่งถึงศตวรรษที่ 19 คำว่า The Rule of LAW ได้ถูกทำให้แพร่หลายโดยนักกฎหมายรัฐธรรมนูญที่มีชื่อเสียงของประเทศอังกฤษคือ อัลเบิร์ต เวนน์ ไดซีย์ (Albert Venn Dicey) (1835 -1922)

Professor Dicey ได้เขียนเรื่องนี้เมื่อ ค.ศ.1885 ขณะที่เป็น Professor อยู่ใน All Souls College แห่งมหาวิทยาลัย Oxford ซึ่งเป็นปลายรัชสมัยของสมเด็จพระนางเจ้าวิคตอเรียมหาราช หนังสือของท่านชื่อ Introduction to the Study of Law of the Consitution (1885)

Dicey ได้กล่าวว่า [11] " ในขณะที่เราพูดถึงอำนาจสูงสุดของกฎหมาย หรือ Rule of Law ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของรัฐธรรมนูญประเทศอังกฤษนั้น เราหมายความ 3 ประการคือ

ประการที่ 1 ไม่มีผู้ใดที่จะถูกลงโทษหรือถูกทำให้เสื่อมเสียแก่เนื้อตัวหรือทรัพย์สิน เว้นแต่ผู้นั้นจะได้กระทำผิดต่อกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นโดยถูกวิถีทางปกติธรรมดา และก่อนที่เขาจะถูกลงโทษหรือทำให้เสื่อมเสียแก่เนื้อตัวและทรัพย์สิน เขาจะต้องถูกพิจารณาโดยศาลสถิตย์ยุติธรรมซึ่งเป็นศาลปกติธรรมดา (ไม่ใช่ศาลที่ตั้งขึ้นเป็นพิเศษ) เสียก่อน

The Rule of Law หลักนี้จึงต่างจากระบบการปกครองที่มีอำนาจอันกว้างขวางปราศจากขอบเขต และเป็นอำนาจที่อยู่ในกำมือของคณะบุคคล

ประการที่ 2 The Rule of Law หมายความว่า ไม่มีใครอยู่เหนือกฎหมาย (no man is above the law) คือบุคคลทุกคนจะต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายธรรมดาของประเทศ ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้ความเป็นธรรม ความเสมอภาคภายในเขตอำนาจศาล และผู้พิพากษาตุลาการ ตามธรรมดา ข้อนี้หมายความว่า ข้าราชการทุกคนนับตั้งแต่นายกรัฐมนตรี จนถึงพลตำรวจหรือคนเก็บภาษีอากร ย่อมตกอยู่ภายใต้หลักความรับผิดต่อการกระทำที่ได้กระทำไปโดยปราศจากข้อแก้ตัว ได้ตามกฎหมาย เหมือน ๆ กับประชาชนคนอื่นนั่นเอง (With us every official , form Prime Minister down to a constable or a collector of taxes, is under the same

---

[11] A.v.Dicey, Introduction to the Study of Law of the Consitution (1948) , pp. 187-195.

responsibility for every act done without legal justification as any other citizen.)

ประการที่ 3 The Rule of Law หมายความว่า รัฐธรรมนูญได้ขยายกว้างขวางออกไปตามหลัก The Rule of Law ที่ยึดอยู่ในหลักทั่วไปของรัฐธรรมนูญ ตัวอย่างเช่น สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล หรือสิทธิเสรีภาพที่จะประชุมกันซึ่งเกิดเป็นผลประโยชน์แก่พวกเรา (ชาวอังกฤษ) เพราะผลการพิจารณาพิพากษาของศาล

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แนวความคิดเรื่อง The Rule of Law เป็นที่รับรู้กันอย่างแพร่หลายโดยเฉพาะประเทศในโลกเสรี นักกฎหมายต่างถือเอา The Rule of Law นี้เป็นอุดมคติในการต่อต้านลัทธิทรราชย์และปกป้องสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ในประเทศที่เป็นภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในยุโรป หรือคณะกรรมาธิการกฎหมายนานาชาติ (The Intenational Commission of Jurists) ซึ่งเป็นองค์กรระหว่างประเทศที่มีศักดิ์เป็นที่ปรึกษาของสหประชาชาติ ต่างก็ถือเอา The Rule of Law เป็นหลักการสำคัญ และ The Rule of Law ที่คณะกรรมมาธิการนักกฎหมายนานาชาติยอมรับนับถือนี้ มีความหมายกว้างขวางกว่า The Rule of Law ของกฎหมายอังกฤษ เพราะมีการขยายหลัก The Rule of Law นี้ให้คลุมไปถึงการสร้างเสริมเกียรติศักดิ์ของมนุษย์และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนทุกแง่มุมด้วย ดังนั้น ปัญหาต่าง ๆ ที่อยู่ในข่ายของ The Rule of Law จึงไม่ใช่มีเฉพาะแต่เรื่องระบบทรราชย์ เช่น ปัญหาเรื่องการตั้งศาลพิเศษขึ้นมาพิจารณาคดีหนึ่งคดีใดโดยเฉพาะ หรือปัญหาการลงโทษบุคคลโดยไม่นำตัวบุคคลนั้นขึ้นสู่ศาล หรือเรื่องการใช้ตำรวจลับส่งคนไปยังค่ายทาสแรงงานดังที่ปรากฏมาแต่เดิม แต่ยังครอบคลุมไปถึงเรื่องต่าง ๆ ที่กระทบกระเทือนสิทธิมนุษยชนประการอื่นด้วย เป็นต้นว่า การถือผิว การจำกัดเสรีภาพในการนับถือศาสนา[12]

3.2 การใช้หลักนิติธรรมในประเทศไทย

ในสมัยปัจจุบัน เทคโนโลยีต่าง ๆ ได้เจริญรุดหน้าไปมาก โลกปัจจุบันนี้แทบจะเป็นหนึ่งเดียวกัน ทุกเรื่องราวที่สำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นมุมใดของโลก เรื่องดังกล่าวสามารถแพร่สะพัดไปได้อย่างรวดเร็วโดยไม่มีผู้ใดสามารถปิดกั้นไว้ได้ รวมทั้งเรื่องของระบบกฎหมาย กระบวนการยุติธรรม การเมืองการปกครอง ในสังคมปัจจุบันซึ่งเป็นสังคมสมัยใหม่ หากที่ใดเป็นที่ที่ให้สิทธิเสรีภาพกับประชาชน ที่นั้นก็จะได้รับการกล่าวขวัญชื่นชม หากที่ใดมีการกดขี่เบียดเบียน ที่นั้นก็จะได้รับการประณาม และหลักนิติธรรมได้กลายเป็น

[12] ธานินทร์ กรัยวิเชียร,"บทบรรณาธิการ",หน้า 433.

หลักการของรัฐสมัยใหม่ ที่ประชาชนทั่วโลกในปัจจุบันให้การยกย่องเชิดชู รวมทั้งในประเทศไทยด้วย ซึ่งอาจแบ่งพิจารณาเป็นแต่ละด้านดังนี้

3.2.1 ฝ่ายบริหารกับหลักนิติธรรม

การปกครองประเทศในรูปแบบที่เป็นนิติรัฐ(Legal state) หมายความว่า ฝ่ายบริหารหรือรัฐบาลเองมีหน้าที่จะต้องเคารพและปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมายที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหารก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมายเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป ฝ่ายบริหารไม่อาจอยู่เหนือกฎหมาย ฝ่ายบริหารจะต้องบริหารประเทศและใช้อำนาจตามกฎหมายในขอบเขตที่กฎหมายให้อำนาจไว้ จะกระทำการเกินขอบอำนาจของกฎหมายไม่ได้ เพราะการกระทำดังกล่าวอาจจะถูกฟ้อง และต้องรับผิดชอบที่เรียกว่าเป็นการกระทำแบบ “ Abuse of power “ หรือ “abuse of authority” การใช้อำนาจเกินส่วนจนก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น ดังนั้นการบริหารประเทศ การพัฒนาประเทศตามพันธกิจของฝ่ายบริหารจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกระทำภายใต้บทบัญญัติของกฎหมาย A. V. Dicey ได้อธิบายว่า Rule of Law หมายถึงบุคคลทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมาย ไม่มีบุคคลใดอยู่เหนือกฎหมายหรือมีอภิสิทธิ์ใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐหรือประชาชนทั่วไป [13]

นายชวน หลีกภัย อดีตนายกรัฐมนตรีของไทย ได้กล่าวปาฐกถาในการปัจฉิมนิเทศของเนติบัณฑิต สมัยที่ 50 ของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2541 มีความตอนหนึ่งว่า [14] “... หลักนิติธรรมกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยถือเป็นของคู่กัน ประเทศเรามีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หลักนิติธรรมเป็นรากฐานสำคัญในการบังคับใช้กฎหมายในประเทศ หลักนิติธรรมคือการปกครองด้วยกฎหมาย ซึ่งหลักการมีอย่างน้อย 3 ประการคือ

1.กฎหมายเข้ามาแทนที่การทำงานตามอำเภอใจ

2.ทุกคนต้องเสมอภาคภายใต้กฎหมาย

3.หลักประกันที่ศาลจะให้ความคุ้มครองประชาชน ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมาย

---

[13] ประสิทธิ โฆวิไลกูล , เหลียวหลังดูกฎหมายและความยุติธรรม, หน้า 28-29.

[14] ชวน หลีกภัย,การดำรงตนของนักกฎหมาย, บทบัณฑิตย์ เล่มที่ 55 ตอน 1 มีนาคม 2542 , หน้า 5-6.

หลักนิติธรรม จึงไม่เพียงแต่ประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนและก่อให้เกิดความเสมอภาคระหว่างประชาชน โดยไม่คำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจ ฐานะทางสังคมและตำแหน่งหน้าที่เท่านั้น แต่เป็นกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นเพื่อความเป็นธรรมในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม คนในสังคมจะเป็นประชาธิปไตยได้ข้อนี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่ง ผมใช้แนวนี้ในการบริหารประเทศ เพราะในสังคม คน 60 ล้านคน ไม่มีวันที่ทำให้คนร่ำรวย ยากจน หรือฐานะทางเศรษฐกิจเท่าเทียมกันได้ แต่จะต้องทำให้ทุกคน อยู่ภายใต้กฎหมายอย่างเท่าเทียม คนรวยไม่ควรจะมีสิทธิละเมิดกฎหมาย คนจนได้รับการคุ้มครองกฎหมายเท่ากับคนรวย นี่เป็นหลักสากล เป็นหลักนิติธรรม...”

ดังจะเห็นว่า หลักนิติธรรม เป็นหลักที่ผู้ปกครองบ้านเมืองของไทยได้ให้ความสำคัญ มาหลายยุคหลายสมัย เนื่องจากหลักนี้จะเป็นเครื่องที่แสดงว่า ผู้บริหารประเทศท่านนั้น จะใช้หลักของความยุติธรรมในการปกครองประเทศ กล่าวคือ เป็นการยืนยันว่าทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นประชาชนหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ตาม ผู้บริหารไม่อาจถืออภิสิทธิ์ใด ๆ เพื่ออยู่เหนือกฎหมายได้ นอกจากนี้ การกระจายผลประโยชน์หรือพัฒนาประเทศ จะเป็นไปโดยทัดเทียมกันโดยไม่เลือกกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด ผู้บริหารที่ยึดถือหลักนิติธรรม ประชาชนทุกหมู่เหล่าย่อมไว้วางใจได้ว่า ผู้บริหารผู้นั้น จะไม่บริหารประเทศตามอำเภอใจ

3.2.2 ฝ่ายนิติบัญญัติกับหลักนิติธรรม

ฝ่ายนิติบัญญัติ คือฝ่ายที่มีหน้าที่ออกกฎหมายใช้บังคับในรัฐ จะเห็นได้ว่าฝ่ายนิติบัญญัติเป็นฝ่ายที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในอันที่จะกำหนดว่า พฤติกรรมใดของมนุษย์ในสังคมสมควรจะเป็นความผิดสถานใด มีอัตราโทษอย่างไร ซึ่งลักษณะเช่นนี้ เป็นลักษณะในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น การปกครองในรูปแบบที่ไม่ใช่ระบอบประชาธิปไตย อำนาจฝ่ายนิติบัญญัติอาจถูกควบคุมโดยฝ่ายอื่น หรือถูกผนวกซ้อนเข้ากับอำนาจอื่น เช่น ในระบอบราชาธิปไตย อำนาจนิติบัญญัติอาจขึ้นอยู่กับพระมหากษัตริย์เพียงพระองค์เดียว เป็นต้น[15]

ฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายรัฐสภาในรัฐเสรีประชาธิปไตยประการสำคัญที่สุด คือ ผู้แทนจะต้องได้มาจากการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง ซึ่งวิธีการเลือกตั้งจะต้องดำเนินการอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรม เพื่อให้ประชาชนได้มาซึ่งผู้แทนของตนที่แท้จริง ทั้งนี้ เพราะหน้า

---

[15] วิษณุ เครืองาม ,กฎหมายรัฐธรรมนูญ , (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ ,2523),หน้า 231.

ที่ประการสำคัญของฝ่ายนิติบัญญัตินอกจากหน้าที่ได้ออกกฎหมายแล้ว ยังมีหน้าที่ควบคุมกำกับดูแลการบริหารประเทศของฝ่ายบริหาร รวมทั้งการให้คำแนะนำแก่ฝ่ายบริหารตลอดจนการติดตามดูแล การบังคับใช้กฎหมายให้เป็นกฎหมายซึ่งได้ออกโดยฝ่ายรัฐสภา ด้วย

บทบาทหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติ ในสังคมเสรีประชาธิปไตย ภายใต้หลักแห่งนิติธรรม ที่สำคัญที่สุดคือ [16]

1.การออกกฎหมาย

2.การควบคุมฝ่ายบริหาร

3.การคุ้มครองพิทักษ์ปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน

การออกกฎหมาย กฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติจะออกมาใช้บังคับนั้น ต้องเป็นกฎหมายยุติธรรม มีเหตุผล มีความชอบธรรม เพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติโดยส่วนรวม เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและสร้างสันติสุขของบ้านเมือง ฝ่ายนิติบัญญัติจะต้องไม่ออกกฎหมายเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ เนื่องจากกฎหมายกับความยุติธรรมกับเหตุผลนั้นแบ่งแยกไม่ได้ และความยุติธรรมนั้นเป็นเจตนารมย์ของกฎหมาย (Justice is the spirit of law) วัตถุประสงค์อันแท้จริงของกฎหมายก็คือ การรับใช้ความยุติธรรมนั่นเอง (The purpose of law is to serve the justice) นอกจากนั้นแล้ว กฎหมายยังจะต้องมีเหตุผลที่ถูกต้อง และแท้จริงตามที่ซิเซโรได้กล่าว (True law is the right reason)

ช่วงที่ผ่าน ๆ มา สภานิติบัญญัติของไทยมีภาพพจน์ไม่ดีนักในสายตาของประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะการหาเสียงเลือกตั้งเข้าสู่รัฐสภา มีข่าวในเรื่องการซื้อเสียงซึ่งเป็นที่มาของการทุจริตคอรัปชั่นเมื่อเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ นอกจากนี้ ยังมีการออกกฎหมายหรือระเบียบที่เอื้อประโยชน์ต่อพวกพ้องและหัวคะแนนของคน เป็นต้น อันส่งผลกระทบต่อหลักนิติธรรมของชาติในด้านอื่น ๆ อีกหลายด้าน เช่น การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เสมอภาค กระบวนการสอบสวนหรือการดำเนินคดีที่ขาดความเป็นกลาง เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากมีอิทธิพลของนักการเมืองเข้ามาแทรกแซงในระบบการทำงานของเจ้าหน้าที่ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้ มีรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ได้มีหลักการที่สามารถเข้าควบคุมตรวจสอบองค์กรต่างๆได้มากขึ้น รวมทั้งฝ่ายนิติบัญญัติด้วย จึงน่าเชื่อว่า ต่อไปนี้พฤติกรรมหรือบทบาทของสภานิติบัญญัติของไทยคงจะต้องเปลี่ยนแปลงไป

รัฐธรรมนูญทุกประเทศบัญญัติให้ สมาชิกสภานิติบัญญัติมีสิทธิเสนอร่างกฎหมายได้ เนื่องจากคำนึงถึงหลักการที่ว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคือผู้เทนของประชาชน จึง

---

[16] ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล ,เหลียวหลังดูกฎหมายและความยุติธรรม , หน้า 25.

อยู่ในฐานะที่ทราบได้ดีว่าประชาชนต้องการกฎหมายอะไร และกฎหมายนั้น ๆ มีความจำเป็นต่อประชาชนหรือไม่ และในการออกกฎหมาย สภานิติบัญญัติจะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในกรณีต่อไปนี้คือ [17]

1. กฎหมายที่ออกโดยสภานิติบัญญัติอันเกี่ยวด้วยปัจเจกชน ชนชั้นของบุคคล (class) ชนกลุ่มน้อย โดยอาศัยเหตุผลอันเนื่องด้วยเชื้อชาติ ศาสนา เพศ หรือเหตุผลอื่นใดอันไม่มีเหตุผล อันไม่มีเหตุอันควรที่จะต้องเป็นเหตุเพื่อความแตกต่างระหว่างมนุษย์ (Human beings) ด้วยกันแล้ว ดังนั้น ชนชั้น (Classes) จึงไม่ควรให้เกิดขึ้น

2. สภานิติบัญญัติจะไม่ไปแทรกแซงเสรีภาพของความเชื่อทางศาสนาและการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมืองและศีลธรรมอันดีของประชาชน

3. ไม่กำหนดข้อจำกัดเสรีภาพในการพูด (speech) เสรีภาพในการประชุม (assembly) เสรีภาพการร่วมกันก่อตั้งเป็นสมาคม (association) เสรีภาพการนับถือศาสนา (religion) เสรีภาพการศึกษา เป็นต้น

4. สภานิติบัญญัติ จะต้องไม่ออกกฎหมายที่มีผลย้อนหลังที่เป็นโทษต่อบุคคลใด ๆ (abstain from retroactive legislation)

5. ไม่คิดรอน (not impair) สิทธิของประชาชนในการใช้สิทธิขั้นมูลฐานและเสรีภาพของปัจเจกชน เป็นหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติในสังคมเสรีประชาธิปไตยภายใต้หลักแห่งนิติธรรม คือ การเสริมสร้างและปกปักษ์รักษาไว้ (create and maintain) และเทอดทูนส่งเสริมศักดิ์ศรีของมนุษย์ โดยต้องมีหลักประกัน ได้รับการคุ้มครองป้องกันและใช้การอย่างได้ผล

6. จะต้องบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล รัฐจะยึดทรัพย์สินของบุคคลโดยไม่ชดใช้ค่าทดแทนไม่ได้ เช่น การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ (exappropriation) ของเอกชนตามกฎหมาย รัฐต้องชดใช้ค่าที่ดินด้วยความเป็นธรรม

ในกรณีที่สภานิติบัญญัติ มีความจำเป็นที่จะต้องมอบอำนาจแก่ฝ่ายบริหารในการออกกฎหมายอนุบัญญัติ (delegation of power) การมอบอำนาจให้ฝ่ายบริหารออกกฎหมายอนุบัญญัติตามหลักนิติธรรม ควรจะอยู่ภายใต้ขอบเขตที่แคบและควรกำหนดขอบเขตและความมุ่งหมายอย่างระมัดระวังในการมอบหมายให้ออกกฎหมาย และฝ่ายนิติบัญญัติควรจะต้องสอดส่องดูว่า ฝ่ายบริหารได้ออกกฎหมายอนุบัญญัติ ภายในขอบเขตที่ฝ่ายนิติบัญญัติได้มอบอำนาจไว้หรือไม่ แม้จะเป็นกรณีที่เป็นภาวะฉุกเฉิน หลักนิติธรรมก็ต้องการให้ฝ่ายนิติบัญญัติ ใช้ความพยายามทุกวิถีทางที่จะระวังในเรื่องขอบเขต วัตถุประสงค์ในการมอบ

---

[17] เรื่องเดียวกัน , หน้า 25-27.

หมายอำนาจบางอย่างเพื่อนำไปใช้ปฏิบัติและเกิดผลอย่างมีประสิทธิผล แต่ประการสำคัญที่สุด คือ ไม่ว่ากรณีใด ๆ สิทธิมูลฐานของมนุษย์จะไม่ถูกละเมิดหรือทอดทิ้ง (In no event shall fundamental human rights be abrogated by means of delegated legislation)

3.2.3 ฝ่ายตุลาการกับหลักนิติธรรม

ในหลักนิติธรรม ถือว่าผู้พิพากษานั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการค้ำจุนหลักนิติธรรมให้มั่นคง หลักนิติธรรมจะใช้ไม่ได้หรือเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากประเทศนั้นปราศจากองค์กรศาลหรือผู้พิพากษา

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงประทานวรธัมโมวาท แก่เนติบัณฑิต สมัยที่ 46 พ.ศ.2536 ว่า...ท่านผู้พิพากษาทั้งหลายล้วนเป็นเนติบัณฑิต มีหน้าที่นั่งบัลลังก์ ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานความยุติธรรมแก่ประชาชนคนทั้งหลายผู้มีปัญหาขัดแย้งทางกฎหมาย นับเป็นผู้มีความสำคัญสูงสุดเหนือความสำคัญของบัณฑิตอื่น....

ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงตุลาการหรือผู้พิพากษาในการบรรยายอบรมผู้พิพากษา ณ ห้องบรรยายสำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2499 ว่า ... ท่านที่เป็นตุลาการทั้งหลายย่อมทราบดีว่า อคตินั้นไม่เป็นสิ่งพึงปรารถนาอย่างยิ่งในการเป็นตุลาการ แต่ถ้าเราทำตนเป็นคนของใครก็จะต้องทำอะไรคล้อยตามความประสงค์ของคนนั้นเป็นธรรมดา เช่น เป็นผู้รับใช้ประชาชนก็เป็นคนของประชาชน และทำอะไรคล้อยตามความต้องการของประชาชน เป็นข้าราชการกระทรวงนั้นกระทรวงนี้ ก็เป็นคนที่ต้องทำตามความประสงค์ของกระทรวงนั้น ๆ เป็นต้น หรือแม้ที่สุดแต่การทำคนเป็นคนของประเทศไทยก็รู้สึกว่าแคบ เราควรจะเป็นคนของโลก หรือถ้ายิ่งไปกว่านั้นก็ควรเป็นคนของธรรมซึ่งยิ่งไปกว่าโลกใหญ่ไปกว่าโลก เป็นผู้ทำหน้าที่รักษาธรรมไว้ให้คงอยู่เป็นที่พึ่งของโลกโดยไม่เห็นแก่หน้าใครได้โดยง่าย ..... ตุลาการคือบุคคลผู้มีหน้าที่อภิบาลรักษาธรรมของโลกประเภทหนึ่ง... การรักษาความเป็นธรรมหรือความยุติธรรมในโลก ก็ได้ชื่อว่าเป็นการรักษาธรรมเหมือนกัน อุดมคติของผู้รักษาธรรมของโลกนั้นย่อมอยู่สูงเหนือกว่าที่เราจะถือตัวเพียงว่า เราเป็นข้าราชการกระทรวงยุติธรรมหรืออะไรทำนองนี้ ....

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราโชวาทพระราชทาน แก่คณะผู้พิพากษา ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2518 ความตอนหนึ่งว่า “... ผู้พิพากษาเป็นผู้รักษาความยุติธรรม เป็นงานที่ไม่ใช่ง่าย แต่ว่าถ้าทำแล้วจะมีการตอบแทนอยู่ที่ตัวเอง นับถือตัวเองได้ว่าเป็นผู้ที่สุจริตบริสุทธิ์และเป็นผู้ที่ขัดเกลาตัวให้ประเสริฐขึ้นไป ให้มีความนับ

ถือตัวเองอย่างแท้จริง ทั้งนี้ เพราะวิชากฎหมายนั้นเป็นวิชาสำหรับคนดี เป็นวิชาและศาสตร์ที่จะทำให้สังคมเกิดความร่มเย็นและผาสุก ดังนั้น ผู้ที่จะมาจัดการและบริหารกิจการของกฎหมาย จึงจำเป็นอย่างยิ่งว่าจะต้องเป็นผู้มีศีลธรรม คือ เป็นคนดีนั่นเอง…”

ภาระกิจของตุลาการนั้นคือการธำรงรักษาและผดุงความยุติธรรมเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนโดยส่วนรวม กล่าวคือ การอำนวยความยุติธรรมที่ดีที่สุดและสมบูรณ์ที่สุดคือการก่อให้เกิดความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อย ความสามัคคีของประชาชน ทำให้กฎหมายเกิดความศักดิ์สิทธิ์ และประชาชนได้รับการปกป้องคุ้มครองโดยผลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายอย่างเสมอภาคและทัดเทียมกัน (Equal Under the law) โดยไม่เลือกปฏิบัติว่าบุคคลผู้นั้นจะเป็นใคร โดยหน้าที่ของตุลาการมีดังนี้[18]

1. การปรับบทกฎหมายเพื่อบังคับใช้กับข้อพิพาทของคู่ความ
2. การตีความกฎหมาย
3. การอุดช่องว่างกฎหมาย
4. การอธิบายบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามทฤษฎีทางนิติศาสตร์
5. การอธิบายและวางหลักเกณฑ์กฎหมายให้ถูกต้องและเข้าใจดีขึ้น และให้สอดคล้องกับเจตนารมย์และทฤษฎีทางนิติศาสตร์ เพื่อเป็นการเสริมสร้างความสมบูรณ์ของกฎหมายในกรอบความถูกต้องและยุติธรรม

6. การคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลของสุจริตชนภายใต้กฎหมายอันทัดเทียม (Equal Protection Under the law) ภาระหน้าที่นี้มีความสำคัญมาก เพราะมิใช่เพียงเป็นการคุ้มครองปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนเท่านั้น ในขณะเดียวกันยังเป็นการส่งเสริมและพัฒนาระบอบประชาธิปไตยโดยยึดหลักนิติธรรม

7. ประการที่สำคัญที่สุดก็คือ ฝ่ายตุลาการจะต้องร่วมมือร่วมใจมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ยึดมั่นในอุดมการณ์ของบรรพตุลาการที่ได้ปฏิบัติและสั่งสมอุดมการณ์นี้มาเป็นนับเวลานานแล้ว กล่าวคือ สถาบันอันทรงเกียรติ สง่างาม ศักดิ์สิทธิ์ และแข็งแกร่ง อันเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชน ศาลสถิตยุติธรรมจะต้องเป็นที่พึ่งสุดท้ายของประชาชน (The Court of Justice is the last institution which brings the justice to the people)

การทำให้ฝ่ายตุลาการมีความมั่นคงนั้น ย่อมทำให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนได้รับการปกป้องคุ้มครองตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ซึ่งสิ่งนี้มีความสำคัญยิ่ง จึงเป็นหน้าที่ของ

---

[18] เรื่องเดียวกัน , หน้า 41-42.

ฝ่ายตุลาการที่จะช่วยกันสอดส่องดูแลว่าสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะไม่ถูกล่วงละเมิดโดยประชาชนด้วยกัน หรือโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะคำพิพากษาของตุลาการศาลสูง ซึ่งเป็นบรรทัดฐานหรือแนวทางในการบังคับใช้กฎหมายต่อไป

นอกจากนี้ ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาก็เป็นหลักสากลที่ได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นหลักประกันความยุติธรรม หากผู้พิพากษาตกอยู่ภายใต้การครอบงำจากอำนาจหรืออิทธิพลใด ๆ ไม่ว่าจากภายนอกก็ดีหรือภายในก็ดี อำนาจรัฐก็ดี อำนาจเศรษฐกิจก็ดี อำนาจในระบบก็ดี อำนาจนอกระบบก็ดี วิจารณญาณของผู้พิพากษาย่อมต้องคล้อยตามอำนาจหรืออิทธิพลที่เข้ามาครอบงำนั้น ความยุติธรรมจะเกิดขึ้นไม่ได้ ประชาชนจะได้รับความเดือดร้อน เพราะต้องพลอยตกอยู่ภายใต้อำนาจหรืออิทธิพลต่าง ๆ ดังกล่าวเช่นกัน

ในการใช้ดุลพินิจพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดแม้ว่า ศาลจะใช้ดุลพินิจลงโทษได้อย่างอิสระภายใต้หลักเกณฑ์ของกฎหมาย แต่หลักนิติธรรมไม่สนับสนุนทฤษฎีการลงโทษทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง โดยเฉพาะการลงโทษที่โหดเหี้ยม ทารุณ(cruel) ไร้มนุษยธรรม(inhuman) แต่สนับสนุนการใช้มาตรการเกี่ยวกับการแก้ไข(reformative measures) ศาลต้องยอมรับและเคารพปฏิบัติตามหลักที่ว่า ข้อสันนิษฐานความบริสุทธิ์ของบุคคล(The presumtion of innocence) การนำหลักนิติธรรมมาใช้ นั้นต้องยอมรับหลักการที่ว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิด ดังนั้นจะปฏิบัติการใด ๆ เสมือนหนึ่งว่า เขาเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

Lord Denning ผู้พิพากษาที่มีชื่อเสียงของประเทศอังกฤษที่ได้วางหลักไว้ว่า ผู้พิพากษาควรมีความเป็นอิสระจากอำนาจหรืออิทธิพลต่างๆ 10 ประการคือ [19]

1.ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาจากการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น

(Independence of judiciary from a hierachy of power)

2.ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาจากผู้ใช้อำนาจปกครองประเทศ

(Independence of the judiciary from rulers)

3.ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาจากเกียรติยศชื่อเสียงใด ๆ

(Independence of the judiciary from honours)

4.ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาจากบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

---

[19] ศักดา โมกขมรรคกุล ," ความเป็นอิสระของผู้พิพากษา ", บทบัณฑิตย์ เล่ม 52 ตอน 3 (กันยายน 2539) , หน้า 7-8.

(Independence of the judiciary from conventions of the constitution)

5.ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาจากรัฐสภา

(Independence of the judiciary from parliament)

6.ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาจากสหภาพแรงงาน

(Independence of the judiciary from trade union)

7.ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาจากคณะรัฐมนตรี

(Independence of the judiciary from ministers of the crown)

8.ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(Independence of the judiciary from member of the parliament)

9.ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาจากหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ

(Independence of the judiciary from the media)

10.ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาจากผู้พิพากษาเอง

(Independence of the judiciary from the judger themselves)

และในการประชุมครั้งที่ 7 ของสมัชชาสหประชาชาติในเรื่องการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่เมืองมิลาน ประเทศอิตาลี ระหว่างวันที่ 26 สิงหาคม ถึงวันที่ 6 กันยายน 2528 ได้กำหนดมาตรฐานความเป็นอิสระของผู้พิพากษาไว้เพื่อให้ประเทศสมาชิก ถือปฏิบัติเป็นแนวเดียวกันทั่วโลกดังนี้

ความเป็นอิสระของผู้พิพากษา

1.ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาจะต้องได้รับการประกันจากรัฐและได้รับการบัญญัติในรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายของรัฐนั้น ๆ และเป็นหน้าที่ของรัฐบาลของทุกประเทศและสถาบันอื่น ๆ ที่จะเคารพในความเป็นอิสระของผู้พิพากษา

2.ผู้พิพากษาจะตัดสินคดีต่าง ๆ ด้วยความเที่ยงธรรม บนรากฐานของข้อเท็จจริงซึ่งสอดคล้องกับกฎหมาย โดยปราศจากข้อจำกัด และปราศจากการใช้อิทธิพลหรืออำนาจบังคับที่ไม่ถูกต้อง การชักจูง ความกดดันบีบคั้น การข่มขู่ หรือการแทรกแซงต่าง ๆ โดยทางตรงหรือทางอ้อม จากสิ่งใด ๆ หรือด้วยเหตุผลใด ๆ ก็ตาม

3.ศาลมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวงที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจศาล และมีอำนาจแต่ผู้เดียวในการตัดสินว่าคดีใด ๆ ที่ขึ้นมาสู่ศาลอยู่ภายใต้เขตอำนาจศาลตามที่บัญญัติไว้โดยกฎหมายหรือไม่

4.จะไม่มีการแทรกแซงกระบวนการยุติธรรมในทางที่ไม่เหมาะสมหรือปราศจากเหตุผล ซึ่งรวมทั้งการแก้ไขคำพิพากษาของศาล แต่หลักเกณฑ์นี้จะต้องไม่เสื่อมเสียต่อกระบวนการทบทวนของศาล หรือต่อการที่เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจตามกฎหมายที่จะบรรเทาโทษหรือลดโทษตามที่ศาลกำหนด

5. ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยศาลธรรมหรือศาลพิเศษซึ่งก่อตั้งโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

6. หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษาให้สิทธิ และกำหนดให้ศาลต้องให้หลักประกันว่า กระบวนการยุติธรรมทางศาลนั้นจะมีการดำเนินการอย่างยุติธรรมและสิทธิของคู่ความทุกฝ่ายจะต้องได้รับการเคารพ

7. เป็นหน้าที่ของแต่ละรัฐสมาชิก ที่จะจัดให้มีวิธีการหรือกลไกอย่างเพียงพอที่จะทำให้ศาลสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม

เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และการเข้าสมาคม

8. เพื่อให้สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ผู้พิพากษามีสิทธิเช่นเดียวกับประชาชนพลเมืองอื่น ๆ ทุกคน ในการมีเสรีภาพที่จะแสดงความคิด ความเชื่อ เข้าสมาคม และเข้าร่วมชุมนุม อย่างไรก็ตามในการใช้สิทธิเช่นนี้ ผู้พิพากษาก็จะต้องวางตัวให้เหมาะสมเพื่อธำรงไว้ซึ่งศักดิ์ศรีของสถาบันความยุติธรรม ตลอดจนความเป็นอิสระของผู้พิพากษา

9. ผู้พิพากษามีอิสระที่จะจัดตั้งหรือเข้าร่วมสมาคมใด ๆ ที่จัดตั้งโดยคณะผู้พิพากษา รวมทั้งองค์กรอื่น ๆ เพื่อรักษาประโยชน์ของผู้พิพากษา เพื่อส่งเสริมการอบรมทางวิชาชีพ ตลอดจนเพื่อปกป้องความเป็นอิสระของผู้พิพากษา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คุณสมบัติ การคัดเลือก และการฝึกอบรม

10. บุคคลซึ่งได้รับการคัดเลือกเข้าสู่สถาบันตุลาการจะต้องมีความซื่อสัตย์ มีความสามารถ และจะต้องได้รับการฝึกอบรมอย่างเหมาะสม หรือมีคุณสมบัติครบถ้วนตามกฎหมายกำหนด

วิธีการใดก็ตามที่ใช้ในการคัดเลือกผู้พิพากษาจะต้องมีมาตรการป้องกันบุคคลซึ่งต้องการเข้าสู่สถาบันตุลาการด้วยความมุ่งหวังที่มิชอบ

ในการคัดเลือกผู้พิพากษาจะต้องไม่กีดกันต่อบุคคลใด ด้วยเหตุในเรื่องเชื้อชาติ ผิว เพศ ศาสนา การเมือง หรือความคิดเห็นอื่น ๆ สัญชาติ หรือสถานภาพทางสังคม เว้นแต่ข้อกำหนดที่ว่าผู้สมัครเป็นตุลาการจะต้องเป็นคนในสัญชาติของประเทศที่เกี่ยวข้อง ข้อกำหนดนี้ไม่ถือว่าเป็นการกีดกัน

เงื่อนไขของค่าตอบแทนและระยะเวลาดำรงตำแหน่ง

11. ในช่วงระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่ง ความเป็นอิสระ ความปลอดภัย และการได้รับเงินเดือนอย่างเหมาะสม เงื่อนไขของการทำงาน บำนาญ ตลอดจนการกำหนดอายุเกษียณราชการของผู้พิพากษา จะต้องได้รับการรับรองอย่างเหมาะสมตามกฎหมาย

12. ผู้พิพากษาไม่ว่าจะได้รับตำแหน่งโดยการเลือกตั้งหรือโดยการแต่งตั้ง จะได้รับหลักประกันในการดำรงตำแหน่งจนกว่าจะครบเกษียณอายุหรือครบวาระของการดำรงตำแหน่ง

13. ระบบของการเลื่อนตำแหน่งผู้พิพากษา จะต้องอยู่บนรากฐานของปัจจัยต่าง ๆ โดยเฉพาะความสามารถ ความซื่อสัตย์ และประสบการณ์

14. การจ่ายสำนวนแก่ผู้พิพากษาในศาลใด ๆ ที่ผู้พิพากษานั้นดำรงตำแหน่งอยู่ถือเป็นกิจการภายในของฝ่ายบริหารงานในศาลนั้น ๆ

ความลับและความคุ้มกันในวิชาชีพ

15. ผู้พิพากษาต้องรักษาความลับในวิชาชีพเกี่ยวกับเหตุผลแห่งคำวินิจฉัย และความลับของข้อมูลที่ได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่นอกเหนือจากหน้าที่ในกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีโดยเปิดเผย และจะต้องไม่ถูกบังคับให้เบิกความในเรื่องดังกล่าว

16. ผู้พิพากษาควรจะได้รับความคุ้มกันจากการถูกดำเนินคดีทางแพ่งเรียกค่าเสียหายเป็นเงิน อันเกิดจากการกระทำที่ไม่เหมาะสมหรือการละเว้นการกระทำใด ๆ ในการปฏิบัติหน้าที่ในทางศาล

ระเบียบวินัย การพักราชการ และการปลดออกจากตำแหน่ง

17. ในกรณีที่ผู้พิพากษาถูกกล่าวหาว่า ผู้พิพากษาได้ตัดสินคดีหรือในการปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้พิพากษาโดยไม่มีอำนาจจะได้รับการพิจารณาโดยรวดเร็วและเป็นธรรมโดยการดำเนินกระบวนพิจารณาที่เหมาะสม ผู้พิพากษามีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรม การตรวจสอบเรื่องราวต่าง ๆ แต่ละขั้นตอนจะเก็บเป็นความลับ ถ้าไม่มีการร้องขอให้เปิดเผยโดยผู้พิพากษาผู้นั้น

18. เหตุผลเพียงประการเดียวที่ผู้พิพากษาจะถูกดำเนินการพิจารณาให้พักราชการหรือไล่ออก คือไร้ความสามารถหรือประพฤติตนไม่เหมาะสมกับตำแหน่งเท่านั้น

19. กระบวนการพิจารณาทั้งหมดเกี่ยวกับเรื่องระเบียบวินัย การพักราชการหรือการปลดออก จะถูกตัดสินให้สอดคล้องกับมาตรฐานของประมวลจริยธรรมตุลาการ

20. การตัดสินเกี่ยวกับระเบียบวินัย การพักราชการ หรือการไล่ออกจะต้องเปิดให้มีการทบทวนอย่างเป็นอิสระ แต่หลักนี้จะไม่ถูกนำไปใช้ในการตัดสินของศาลสูงสุดและในการตัดสินของฝ่ายนิติบัญญัติในกรณีของการกล่าวหาในเรื่องความน่าเชื่อถือ (Impeachment) หรือวิธีอื่นใดที่คล้ายกัน

ในเรื่องความเป็นอิสระของผู้พิพากษา มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ดังนี้

“ มาตรา 249 ผู้พิพากษาและตุลาการมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย

การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีของผู้พิพากษาและตุลาการ ไม่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาตามลำดับชั้น...

การโยกย้ายผู้พิพากษาและตุลาการ โดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้พิพากษาและตุลาการนั้นจะกระทำมิได้ เว้นแต่เป็นการโยกย้ายตามวาระตามที่กฎหมายบัญญัติ เป็นการเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้น เป็นกรณีที่อยู่ในระหว่างถูกดำเนินการทางวินัยหรือตกเป็นจำเลยในคดีอาญา “

ความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุดของหลักนิติธรรม กล่าวคือ การปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายตุลาการจะต้องปลอดจากการแทรกแซงของฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ แต่ไม่ได้หมายความว่าฝ่ายตุลาการจะมี อิสระทำอะไรได้ตามใจตัวเองทุกอย่าง เนื่องจากในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ผู้พิพากษาจะต้องกระทำต่อหน้าคู่ความทุกฝ่าย และคู่ความมีสิทธิตั้งทนายมาแก้ต่างคดีของตนเองได้ด้วย นอกจากนั้น กฎหมายยังบัญญัติให้สิทธิแก่คู่ความที่จะอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาของศาลล่างไปยังศาลสูง ซึ่งถือเป็นการตรวจสอบกลั่นกรองความถูกต้องว่า ศาลล่างได้พิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายหรือเป็นไปตามพยานหลักฐานที่ปรากฏในสำนวนหรือไม่ และในศาลสูงเองก็ยังมีระบบงานตรวจสอบกลั่นกรองความถูกต้องของคำพิพากษาศาลสูงด้วยเช่นกัน

ศาสตราจารย์ จิตติ ติงศภัทิย์ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ใน หลักวิชาชีพนักกฎหมาย ว่า "... ผู้พิพากษาจะต้องไม่มีความลำเอียงเพราะการแทรกแซง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการเมือง ซึ่งเป็นหลักรัฐธรรมนูญทุกฉบับว่า ผู้พิพากษามีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งมีความสำคัญ 2 ประการ คือ ผู้พิพากษามิใช่มีความเป็นอิสระในการอื่นนอกจากการพิจารณาพิพากษาคดี และมิใช่มีความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีตามใจชอบไม่มีขอบเขตจำกัด แต่พิจารณาพิพากษาให้เป็นไปตามกฎหมาย กล่าวคือ ความเป็นอิสระของผู้พิพากษานั้น มิใช่ว่าผู้พิพากษาจะมีความเป็นอิสระไปหมดทุกเรื่อง แต่มีความเป็นอิสระโดยจำกัดเฉพาะในการพิจารณาพิพากษาคดี เท่านั้น ซึ่งถ้ามิใช่เป็นการพิจารณาพิพากษาคดีก็ไม่อยู่ในความหมายนี้ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง คือ แม้ผู้พิพากษาจะมีความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีก็ตาม ก็จะต้องพิจารณาพิพากษาคดีตามตัวบทกฎหมาย จะพิจารณาคดีตามใจชอบไม่ได้ ยกตัวอย่างเช่น ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีโดยรับฟังพยานหลักฐานนอกสำนวนไม่ได้ เป็นต้น ..."

พระยานิติศาสตร์ไพศาล ให้ความเห็นเกี่ยวกับความเป็นอิสระ ของผู้พิพากษาไว้ในหนังสือบทบัณฑิตย์ เล่มที่ 27 ตอนที่ 1 พ.ศ. 2513 ว่า

...ความเป็นอิสระของผู้พิพากษามีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งบัญญัติถึงความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีอันเป็นความประสงค์ของรัฐธรรมนูญที่จะให้เป็นหลักประกันเสรีภาพของบุคคล และเป็นหลักประกันที่แน่นอนว่า พระมหากษัตริย์หรือรัฐบาลจะตั้งศาลเตี้ยชำระความไม่ได้ ศาลใด ๆ จะตั้งขึ้นก็แต่โดยพระราชบัญญัติและเมื่อคดีมาสู่ศาลแล้ว ผู้พิพากษาย่อมมีความเป็นอิสระในการวินิจฉัยนั้น ๆ ได้ และรัฐธรรมนูญบัญญัติให้การแต่งตั้งโยกย้ายและถอดถอนผู้พิพากษาจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการตุลาการก่อนนั้น เป็นหลักประกันอย่างดีของผู้พิพากษาคดีให้เป็นอิสระเต็มที่ เพราะไม่เกรงกลัวอิทธิพลใด ๆ จากฝ่ายบริหารมีรัฐมนตรียุติธรรม เป็นต้น เพราะการแต่งตั้งโยกย้ายและถอดถอนผู้พิพากษา รวมทั้งการเลื่อนตำแหน่งกับการเลื่อนเงินเดือนก็เช่นกัน ถ้าอยู่ในมือฝ่ายบริหารเด็ดขาดแล้วฝ่ายบริหารย่อมใช้อิทธิพลเหนือผู้พิพากษาได้ และความเป็นอิสระของผู้พิพากษาจะดำรงอยู่ได้ก็ต้องแบ่งแยกหน้าที่ตุลาการให้เสร็จเด็ดขาดไปจากฝ่ายบริหารมิให้ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติเข้ามาก้าวก่ายใช้อำนาจเหนือฝ่ายตุลาการโดยตรงหรือโดยปริยายได้...

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับดินแดนที่ยึดหลักนิติธรรมเป็นหลักในการปกครองหรือบริหารประเทศ เพราะหลักการดังกล่าวจะเป็นเกราะคุ้มครองป้องกันประชาชนให้มีสิทธิและเสรีภาพ มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกันภายใต้หลักกฎหมาย

ลอร์ด เดนนิ่ง กล่าวว่า “….ในการพิจารณาพิพากษาคดีนั้น หน้าที่ของผู้พิพากษาก็คือการให้ความยุติธรรมแก่คู่ความทั้งหลาย ก็เมื่อกฎหมายไม่ยุติธรรมจะถือตามกฎหมายนั้นอย่างไรได้…” [20]

3.3 **หลักนิติธรรมในคดีอาญา**

การสอบสวนคดีอาญา เป็นกลไกของรัฐที่กำหนดขึ้นมาเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและความสงบสุขในสังคม ทั้งนี้เพราะความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองนั้นเป็นความต้องการสำหรับการดำรงอยู่ของสังคมและมนุษย์ และวิธีการดังกล่าวยังเป็นพื้นฐานของการปกครองที่จะเสริมสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับประเทศชาติโดยส่วนรวม อย่างไรก็ตาม การสอบสวนนั้น โดยสภาพจะมีการดำเนินการไปพร้อมกัน 2 ด้าน คือ

1.การรวบรวมพยานหลักฐาน และ

2.การใช้สภาพบังคับ ซึ่งการดำเนินงานของพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นงานที่ช่วยรักษาความสงบเรียบร้อยให้กับสังคม แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นงานที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนไปด้วยในตัว

อย่างไรก็ตาม พนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องก็ควรตระหนักว่า การดำเนินคดีอาญาหรือการสอบสวนก็ตาม เป็นการกระทำไปเพื่อประโยชน์ของรัฐ มิใช่เป็นการทำเพื่อผู้เสียหายหรือผู้หนึ่งผู้ใดเป็นการส่วนตัว ดังนั้น เจ้าพนักงานของรัฐจึงต้องวางตัวอย่างเป็นกลางในการดำเนินคดี โดยให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย

3.3.1ทฤษฎีเกี่ยวกับระบบงานยุติธรรมทางอาญา(Criminal Justice Sytem)

แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรม อยู่บนทางเลือกสองทางกล่าวคือ เลือกที่จะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนทางหนึ่ง กับเลือกที่จะควบคุมอาชญากรรมอีกทางหนึ่ง อย่างไรก็ตามในรัฐที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย หรือรัฐสมัยใหม่ ปัจจุบันนี้มีแนวโน้มว่า ส่วนมากเลือกใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาประเภทที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นสำคัญ

แนวความคิดดังกล่าวนี้ ศาสตราจารย์ Herbert Packer ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง “ Two models of thecriminal procedure” อย่างน่าสนใน

---

[20] Lord Denning, The Family Story(London:Butterworths,1981) P.174.

โดยการแยกทฤษฎีว่าด้วยการให้ความยุติธรรมทางอาญาเป็น 2 รูปแบบใหญ่ๆ คือทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม(Crime Control Model) ประการหนึ่ง กับ ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม(Due Process) อีกประการหนึ่งดังนี้

1. ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model)

ทฤษฎีนี้ เป็นทฤษฎีที่เน้นทางด้านประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม โดยมุ่งที่จะควบคุม ระงับ และปราบปรามอาชญากรรมเป็นสำคัญ การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถจะควบคุมและปราบปรามอาชญากรรม หรือจับกุมอาชญากรมาลงโทษตามกฎหมายได้ จะถูกประชาชนเพ่งเล็งว่าความสงบเรียบร้อยของสังคมสูญสิ้นไป ความไม่เชื่อถือและไม่เคารพกฎหมายก็จะมีมากขึ้น พลเมืองที่เคารพกฎหมายจะตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม และเสรีภาพของประชาชนผู้สุจริตได้รับความกระทบกระเทือน วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดของกระบวนการทางอาญาของรัฐ จะต้องให้หลักประกันต่อสังคม ดังนั้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว จะต้องมีการปรับปรุงและเพิ่มพูนประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม อาทิเช่น การสืบสวน สอบสวนคดีอาญา การดำเนินคดี การพิสูจน์ความผิด การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดซึ่งถูกศาลพิพากษาลงโทษแล้วอย่างได้ผล

ตามทฤษฎีนี้ กระบวนการยุติธรรมที่ดีจะต้องมีสถิติการจับกุมผู้กระทำความผิดสูง และผู้ที่ถูกจับกุมได้นั้น จะต้องเป็นผู้ที่กระทำความผิดจริง การดำเนินการตามขั้นตอนของกระบวนการ จะต้องมีความรวดเร็วและเด็ดขาด การค้นหาข้อเท็จจริงตามทฤษฎีนี้ ให้เริ่มมีขึ้นตั้งแต่เริ่มแรกของกระบวนการยุติธรรม คดีอาญาทั้งปวงที่เข้าสู่ระบบงานยุติธรรมทางอาญาตามทฤษฎีนี้จะต้องดำเนินไปตามขั้นตอนต่างๆที่กำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอไม่หยุดชะงัก โดยมีกระบวนการกลั่นกรอง(Screening Process) ในแต่ละขั้นตอน และขั้นตอนต่าง ๆ จะดำเนินไปต่อเนื่องเป็นการปฏิบัติงานประจำ ซึ่งเริ่มตั้งแต่การสืบสวนก่อนทำการจับกุม การจับกุม การสอบสวนภายหลังการจับกุม การเตรียมคดีเพื่อฟ้องยังศาล การพิจารณาคดี และการพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิด และการปลดปล่อยจำเลย ดังนั้นการดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ (Process) ดังกล่าวนี้ในกระบวนยุติธรรมจึงต้องมีความรวดเร็ว แน่นอน ซึ่งหมายถึงโอกาสที่ผู้กระทำความผิดจะหลุดพ้นจากการที่ถูกศาลพิพากษาลงโทษได้น้อยที่สุด

ทฤษฎีนี้การค้นหาข้อเท็จจริงในคดี พยายามให้ยุติในขั้นต้นของกระบวนยุติธรรมให้มากที่สุด เช่น ให้ยุติในชั้นพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ มากกว่าการนำคดีเข้าสู่ศาลโดยไม่จำเป็น ทฤษฎีนี้เชื่อว่า การดำเนินงานตามขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรม ควรจะอยู่ภายใต้อำนาจของพนักงานสอบสวนและอัยการเป็นส่วนใหญ่ วิธีการดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพดังกล่าว ทำให้การวินิจฉัยคดีให้เสร็จไปตั้งแต่ขั้นตอน

ต้น ๆ ของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งจะทำให้ผู้ต้องสงสัยหรือผู้บริสุทธิ์ถูกกลั่นกรองออกไป และในขณะเดียวกัน ผู้กระทำผิดก็จะต้องถูกดำเนินคดีตามกระบวนการอย่างรวดเร็ว

ตามระบบกระบวนการยุติธรรมเช่นนี้ ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมจึงมีผลที่อาจเป็นไปได้ 2 ประการคือ

1.การปลดปล่อยผู้ต้องหาสงสัยหรือผู้บริสุทธิโดยเร็ว

2.การดำเนินคดีต่อผู้ต้องหาที่มีพยานหลักฐานแน่นแฟ้น หรือผู้ต้องหารับสารภาพ

2.ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (Due Process Model)

กระบวนการนิติธรรม Due Process คือการใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมและมีเหตุผล ทฤษฎีนี้ จะมีแนวความคิดตรงกันข้ามกับทฤษฎีแรก โดยทฤษฎีนี้จะเน้นหนักไปทางด้านให้ความคุ้มครองสิทธิของประชาชน มากกว่าการพยายามป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ยึดกฎหมายเป็นหลัก โดยการดำเนินคดีอาญาจะต้องมีความเป็นธรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม ทฤษฎีนี้ไม่เห็นพ้องด้วยกับการแสวงข้อเท็จจริงอย่างไม่เป็นทางการของทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรมในชั้นตำรวจและอัยการ แต่เห็นว่า จะต้องจัดให้มีการพิจารณาคดีหรือไต่สวนข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาอย่างเป็นทางการ และเปิดเผยในศาลสถิตยุติธรรม ทฤษฎีนี้จึงมีแนวความคิดว่าบุคคลจะไม่ถูกกล่าวหาว่าประกอบอาชญากรรมเพียงเพราะมีพยานหลักฐานว่าเขาได้กระทำเท่านั้น แต่เขาจะมีความผิดก็ต่อเมื่อผู้มีอำนาจตามกฎหมาย ได้พิจารณาพิพากษาชี้ขาดแล้วว่า เขามีความผิด นอกจากนี้ ผู้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาก็จะต้องปฏิบัติตามตัวบทกฎหมายต่าง ๆ ที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของเขาอย่างถี่ถ้วนแล้ว และทฤษฎีนี้ เห็นว่าไม่ควรปล่อยให้องค์กรอื่นมาวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีก่อนที่จะนำคดีขึ้นไปสู่ศาล เนื่องจากเห็นว่า มีแต่องค์คณะผู้พิพากษาที่เป็นกลาง และไม่ลำเอียงเท่านั้นที่เชื่อถือได้ ซึ่ง ท่านประธาน วัฒนวาณิชย์ ผู้เขียนบทความในเรื่องนี้อธิบายเกี่ยวกับทฤษฎีนี้ไว้ว่า [21]

“ทั้งนี้มิได้หมายความว่า อุดมการณ์ของทฤษฎีนี้แตกต่างจากทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม แต่ว่าทฤษฎีกระบวนการนิติธรรมยึดหลักกฎหมายหรือหลักนิติธรรมมากกว่าความคิดในเรื่องการควบคุมอาชญากรรม และไม่เชื่อว่า ความคิดในการควบคุมอาชญากรรม

---

[21] ประธาน วัฒนวาณิชย์,”ระบบความยุติธรรมทางอาญา:แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมอาชญากรรมและกระบวนการนิติธรรม”,วารสารนิติศาสตร์ ฉบับที่ 2 ปีที่ 9 (ก.ย.-พ.ย. 2520),หน้า 152.

อย่างที่กล่าวมาข้างนั้นจะมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการค้นหาข้อเท็จจริง ซึ่งกระทำโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจและอัยการหรือฝ่ายปกครองจะเชื่อถือได้เพียงใด เพราะวิธีการปฏิบัติของตำรวจและอัยการเป็นการดำเนินงานในที่รโหฐาน ซึ่งอาจจะใช้วิธีการล่อลวง ขู่เข็ญ หรือการสร้างพยานหลักฐานขึ้นใหม่ได้ ดังนั้นแนวความคิดของทฤษฎีกระบวนการยุติธรรม จึงไม่เห็นพ้องด้วยกับการแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างไม่เป็นทางการของทฤษฎีควบคุมอาชญากรรม และต้องให้มีการพิจารณาคดีหรือไต่สวนผู้ต้องหาอย่างเป็นทางการ และเปิดเผยในศาลยุติธรรม ทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายต่อหน้าองค์คณะของผู้พิพากษาที่เป็นกลาง ไม่ลำเอียงเข้ากับฝ่ายใด “

กระบวนการแบบ Due Process Model จะเน้นวิธีการแสวงหาพยานหลักฐานที่เชื่อถือได้ ชอบด้วยขั้นตอนของกฎหมาย หากเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ดำเนินคดีไปตามขั้นตอนต่าง ๆ อย่างครบถ้วนแล้ว ศาลก็อาจใช้ดุลพินิจหรือปล่อยตัวจำเลยไป หรืออาจให้พิจารณาคดีใหม่ได้

ความแตกต่างระหว่าง Crime Control Model กับ Due Process Model จึงอยู่ที่วิธีปฏิบัติ การที่ให้น้ำหนักกับทฤษฎี Crime Control Model มากเกินไปอาจส่งผลให้สังคมยอมรับการปฏิบัติที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐได้ เช่น การล่อลวง ข่มขู่ การจับ การค้น ที่ไม่เป็นไปตามขั้นตอน ซึ่งอาจจะส่งผลให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนถูกล่วงละเมิดได้โดยง่าย

ในปัจจุบันนี้ความเป็นจริงแล้ว ไม่มีประเทศใดใช้ทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งโดยเคร่งครัด แต่จะเป็นระบบผสมของทฤษฎีทั้งสอง อย่างไรก็ตาม การใช้ทฤษฎี Due Process Model เป็นหลักการในอุดมคติที่นักนิติศาสตร์แสวงหา เช่น ระบบความยุติธรรมทางอาญาของสหรัฐอเมริกา อาจกล่าวได้ว่ามีหลักการที่ใกล้เคียงกับ ทฤษฎี Due Process Model มากกว่าระบบของประเทศอื่น ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา วิธีการดำเนินคดีต่อผู้ต้องหาจะต้องใช้หลักของความเป็นธรรมและวิธีพิจารณาความตามกฎหมาย จะต้องให้ความคุ้มครองบุคคลตามมาตรฐานขั้นต่ำ ภายใต้หลักแห่งเสรีภาพ(Liberty)

ด้วยความเชื่อดังกล่าว ทฤษฎีนี้จึงยึดหลักนิติธรรมทั้งหลาย เช่น การจับกุม คุมขัง ตรวจค้น จะต้องทำอย่างมีระบบ และเป็นไปตามขั้นตอนของกฎหมาย จะต้องถือว่าบุคคลผู้ถูกกล่าวหานั้นเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่ตลอดเวลา จนกว่าผู้ที่มีอำนาจตามกฎหมายที่เป็นกลางได้พิจารณาพิพากษาชี้ขาดแล้วว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิด ในแง่ของการสืบสวน ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรมจะให้ความสำคัญกับสิทธิส่วนตัวของบุคคล(Privacy Right) การไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ (Exclusionary Rule) รวมทั้งการแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อนว่าตนมีสิทธิอย่างไรด้วย

เนื่องจาก การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐในส่วนที่เกี่ยวกับคดีอาญา โดยความเป็นจริงแล้ว ได้ก่อให้เกิดการกระทบกระทั่งต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนบ้างไม่มากก็น้อย การจับ การค้น การควบคุม ฯลฯ ประเทศเสรีประชาธิปไตยทั้งหลายได้ให้ความสำคัญกับเรื่องเหล่านี้เป็นอย่างยิ่ง เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งถือว่ามีการพัฒนาในเรื่องของการใช้หลักนิติธรรมมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน และแนวความคิดเรื่องนี้มีอิทธิพลต่อหลายๆประเทศ รวมทั้งประเทศไทยด้วย ในส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องความเป็นธรรมทางอาญาผู้พิพากษาศาลฎีกาสหรัฐอเมริกา (U.S.Supreme Court) ได้วางหลักการในเรื่องนี้ไว้มากมาย พอสรุปได้ดังนี้ [22]

1.ประมวลกฎหมายอาญา และพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญา จำต้องกำหนดปทัสฐาน(Norm)ที่เป็นมาตราฐานที่แน่นอน ชัดแจ้ง โดยไม่มีที่สงสัย เพื่อให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตามได้โดยถูกต้อง

2.การตั้งข้อหา และการแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ หมายความว่าการกล่าวหาบุคคลหนึ่งบุคคลใดต้องแจ้งให้บุคคลนั้นทราบถึงลักษณะความผิดและข้อหา

3.การฟ้องคดีโดยไม่ชักช้า หมายความว่าผู้ถูกจับกุมในคดีอาญาจะถูกดำเนินคดี ในศาลโดยปราศจากการชักช้าโดยไม่จำเป็น

4.สิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง การบีบบังคับให้ผู้ต้องหารับสารภาพโดยใช้กำลังบังคับ ขู่เข็ญ ชักจูงใจ หรือใช้สงครามจิตวิทยา และวิธีการการที่ไม่สมควรจะกระทำมิได้ เช่นพยานหลักฐานที่ได้มาจากการสะกดจิต ศาลไม่ยอมรับฟัง

5.ห้ามมิให้ทำการค้นและจับโดยไม่มีเหตุผล ความมุ่งหมายของกฎหมายก็เพื่อที่จะให้ความคุ้มครองแก่บุคคลในกรณีที่ถูกจับโดยไม่มีเหตุอันสมควร รวมทั้งการค้นและยึดทรัพย์สินโดยไม่มีหมาย จะไม่สามารถนำพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบนี้ไปใช้ยันจำเลยในศาลได้

6.สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายจากรัฐ สิทธิในข้อนี้ได้รับการยอมรับในปี 2506 ภายหลังจากที่ได้มีการโต้แย้งกันระหว่างนักนิติศาสตร์ของสหรัฐอเมริกามานานกว่า 30 ปี สิทธิดังกล่าวนี้จะเริ่มต้นเมื่อบุคคลได้ถูกเจ้าหน้าที่สืบสวนว่ากระทำผิดกฎหมาย ผู้ต้องหาที่ยากจนทุกคนจะขอให้รัฐจัดหาทนายความให้แก่ตนได้ถ้าถูกกล่าวหาในคดีอุกฉกรรจ์

7.การพิจารณาคดีโดยลูกขุน

---

[22] เรื่องเดียวกัน,หน้า 154-155.

8.สิทธิที่จะเรียกพยานฝ่ายตนและซักค้านพยานฝ่ายตรงข้าม สิทธิในที่นี้เป็นสิทธิในคดีอาญา ไม่รวมถึงการพิจารณาคดีปกครองหรือการพิจารณาโดย Grand Jury

9.สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีจากผู้พิพากษาที่เป็นกลาง ไม่ฝักไฝ่คู่ความฝ่ายใด

10.สิทธิที่จะได้รับการฟ้องร้องจากอัยการที่เป็นกลาง ไม่ฝักใฝ่คู่ความฝ่ายใด หมายความว่าอัยการจะต้องพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ทั้งของรัฐและจำเลย

11.ได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ หมายความว่าทนายความของรัฐจะต้องพิสูจน์ความผิดของจำเลยโดยปราศจากข้อสงสัย และหน้าที่นำสืบเป็นของรัฐ ไม่ใช่เป็นของจำเลย

12.ห้ามมิให้ลงโทษจำเลยด้วยความทารุณโหดร้าย และวิปริตผิดธรรมดา

13.สิทธิที่จะได้รับการประกันตัวด้วยหลักทรัพย์พอสมควร

นอกจากนี้ มีงานเขียนซึ่งเป็นบทความของ เฮนรี เฟรนด์ลี ซึ่งได้แบ่งวิธีพิจารณาที่ชอบด้วยกระบวนการของกฎหมาย(Due process of law) ออกเป็น 10 ส่วน แต่ละส่วนมีความสำคัญตามลำดับก่อนหลังดังนี้ [23]

1. องค์กรวินิจฉัยที่ปราศจากอคติ
2. การแจ้งเรื่องที่จะกระทำและเหตุที่มาของการกระทำ
3. โอกาสที่จะเสนอเหตุผลว่า เพราะเหตุใดการดังกล่าวไม่ควรที่จะกระทำ
4. สิทธิที่จะเสนอพยานหลักฐาน รวมทั้งสิทธิที่จะขอให้เรียกบุคคลมาเป็นพยาน
5. สิทธิที่จะได้รับรู้พยานหลักฐานจากฝ่ายตรงข้าม
6. สิทธิที่จะถามค้านพยานฝ่ายตรงข้าม
7. คำวินิจฉัยที่อาศัยพยานหลักฐานที่เสนอมาเท่านั้น
8. โอกาสที่จะให้ทนายความทำการแทน
9. ข้อกำหนดที่บังคับให้องค์กรวินิจฉัยจัดให้มีสำนวนความเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่เสนอมา
10. ข้อกำหนดที่บังคับให้องค์กรวินิจฉัยจัดให้มีการฟังข้อเท็จจริง และเหตุผลและคำวินิจฉัยเป็นลายลักษณ์อักษร

---

[23] Henry Friendly,Some Kind of Hearing, University of Pennsylvania Law Review 123:1278(1975).

แม้ว่าในสังคมของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นแม่แบบที่สำคัญของการใช้หลัก Due Process of Law แต่ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของคนในประเทศก็ยังมีอยู่ โดยเฉพาะสิทธิของคนกลุ่มน้อยหรือคนผิวดำ หากกระทำความผิดก็จะถูกจับกุมและได้รับโทษมากกว่าคนผิวขาว และเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ใช้วิธีการปราบปรามต่อพวกเขาเหล่านี้ด้วยวิธีการที่รุนแรง ซึ่งวิธีการดังกล่าวไม่สามารถลด หรือช่วยแก้ปัญหาอาชญากรรมได้ กล่าวคือ เมื่อปี 1990 มีนักโทษที่ถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำของสหรัฐอเมริกามากกว่าล้านคน ซึ่งมีจำนวนมากกว่า 3 เท่าของเมื่อ 15 ปีที่แล้ว ในขณะเดียวกันนักโทษของประเทศอังกฤษและประเทศเยอรมันรวมกัน มีจำนวนเพียง 1 ใน 3 ของจำนวนนักโทษที่ถูกจำคุกอยู่ของประเทศสหรัฐอเมริกาเท่านั้น [24]

กลุ่มอนุรักษ์นิยมซึ่งนิยมในรูปแบบของ Crime control model จะเน้นในเรื่องการใช้อำนาจรัฐและอำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการจำกัดสิทธิส่วนบุคคลของพลเมือง ไม่สนใจในเรื่องสภาพเศรษฐกิจและสังคมซึ่งเป็นสาเหตุของปัญหาอาชญากรรม ก่อให้เกิดความล้มเหลวตามมานั่นก็คือ สถิติอาชญากรรมและคดีเกี่ยวกับยาเสพติดเพิ่มมากขึ้น คุณภาพชีวิตลดลง จึงไม่แปลกใจในผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเช่นนั้น ในขณะเดียวกันระบบกฎหมายหลักการหรือทฤษฎีทางสังคมและการเมือง สิทธิเสรีภาพของประชาชนตกอยู่ในภาวะอันตราย ผลที่เกิดขึ้นไม่เพียงแต่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในทางเศรษฐกิจ และต้องตกอยู่ในภาวะที่ไร้การตรวจสอบหรือถ่วงดุลในการใช้อำนาจเท่านั้น แต่ยังทำให้หลักประกันในเรื่องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญได้อ่อนแอตามลงไปด้วย [25]

3.3.2 บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ประเทศไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กล่าวกันว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เนื่องจากเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรก ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนจากทุกสาขาอาชีพเข้าไปมีส่วนร่วมในการร่างด้วย และถือได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันนี้ มีเนื้อหาที่ให้ความคุ้มครองป้องกันสิทธิเสรีภาพของพลเมือง ซึ่งสอดคล้องกับหลักนิติธรรมอีกฉบับหนึ่ง

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถือว่าเป็นแม่บทแห่งกฎหมายทั้งปวงของประเทศไทย รวมทั้งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนใช้เป็นหลักในการปฏิบัติหน้าที่ก็จะต้องมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญฉบับนี้

รัฐธรรมนูญมีความหมาย และลักษณะดังนี้

---

[24] David Kairy , The Politics of Law , p.314.
[25] Ibid. , p. 324.

1.สถานะ เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศในขณะนั้น ๆ แต่ชื่ออาจเรียกต่าง ๆกันออกไปได้ เช่นในภาษาไทยเราเคยเรียกว่า รัฐธรรมนูญ ธรรมนูญการปกครอง ในภาษาอังกฤษก็มีที่เรียกต่างกันออกไป เช่น Constitution , Basic Law , Fundamental Law

2.ลักษณะ เป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร มีชื่อหรือศัพท์ใช้เรียกให้เห็นว่า ต่างจากกฎหมายธรรมดาอื่น ๆ

3.สาระ ว่าด้วยกฎเกณฑ์การปกครองประเทศ

รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายของบ้านเมือง และเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศด้วย ในทางวิชาการจัดเอารัฐธรรมนูญเข้าไว้ในกฎหมายมหาชน (Public Law) เพราะเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยสถานะและอำนาจของรัฐ ตลอดจนความเกี่ยวพันระหว่างรัฐกับเอกชนในฐานะที่รัฐเป็นผู้ปกครองหรือมีฐานะเหนือเอกชน [26] กฎหมายใดที่ฝ่าฝืนรัฐธรรมนูญย่อมตกเป็นโมฆะ

ในเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพนั้น รัฐธรรมนูญของรัฐเสรีประชาธิปไตยทุกรัฐ ได้บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพด้านต่างๆที่มนุษย์แต่ละคนจำต้องมีและใช้ เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพแห่งตนทั้งในทางกายภาพและในทางจิตใจ ซึ่งรวมแล้วนิยมเรียกกันว่า " สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน " (Fundamental rights and liberties) ซึ่งอาจจำแนกสิทธิและเสรีภาพออกได้เป็น 6 ประเภท คือ [27]

1.สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล ได้แก่ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตร่างกาย ซึ่งรัฐธรรมนูญบัญญัติให้ความคุ้มครองจากการใช้อำนาจรัฐป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดทางอาญา เช่น บัญญัติว่า บุคคลจะไม่ต้องได้รับโทษทางอาญา เว้นแต่กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะนั้นบัญญัติว่าเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงนั้น จะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายมิได้ หรือบทบัญญัติที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยยังเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่ จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิด สิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง เสรีภาพด้านต่างๆ เช่น เสรีภาพในเคหสถาน เสรีภาพในการเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่ สิทธิในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียงและความเป็นอยู่ส่วนตัว เป็นต้น

---

[26] วิษณุ เครืองาม,<u>กฎหมายรัฐธรรมนูญ</u>, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์แสวงสุทธิการพิมพ์,2530) , น.470.

[27] วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ ,<u>สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ</u>,(กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชนจำกัด,2538), น.29-32.

2.สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก ได้แก่ เสรีภาพในการนับถือศาสนา ในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เสรีภาพในการศึกษาอบรม เสรีภาพในทางวิชาการ สิทธิในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การโฆษณา หรือการสื่อความหมายด้วยวิธีอื่น ฯลฯ

3.สิทธิเสรีภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งได้แก่ สิทธิในทรัพย์สิน เสรีภาพในการทำสัญญาก่อตั้งนิติสัมพันธ์ระหว่างกัน สิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนอย่างเป็นธรรม ในกรณีที่อสังหาริมทรัพย์ถูกเวนคืนหรือกิจการถูกโอนเป็นของชาติ สิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาลโดยไม่คิดมูลค่าในกรณีที่เป็นผู้ยากไร้ ฯลฯ

4.สิทธิเสรีภาพในการรวมกลุ่ม ซึ่งได้แก่ เสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ หรือหมู่คณะอื่นๆ

5.สิทธิเสรีภาพในทางการเมือง ซึ่งได้แก่ เสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นพรรคการเมืองเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ตามวิถีทางปกครองระบอบประชาธิปไตย สิทธิเลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้ง เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ

6.สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งได้แก่ บทบัญญัติที่รับรองว่าบุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน บทบัญญัติที่คุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใดๆอันเป็นการรอนสิทธิ หรือทำให้เสียประโยชน์อันควรมีควรได้เพราะเหตุที่ตนนับถือศาสนา หรือมีความเชื่อแตกต่างจากผู้อื่น ฯลฯ

รัฐธรรมนูญใหม่กับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทยที่บัญญัติรับรองเรื่องศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ไว้ แต่เดิมนั้น รัฐธรรมนูญของไทยเคยมีบัญญัติว่า

“มาตรา 24 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

“

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากบทบัญญัตินี้หมายความว่า ถ้ารัฐธรรมนูญไม่ได้รับรองไว้ รัฐออกกฎหมายมาจำกัดอะไรก็ได้ ซึ่งแนวความคิดนี้เป็นแนวความคิดที่ล้าสมัย และประเทศในระบอบประชาธิปไตยไม่ยึดกันแล้ว [28]

แต่ในปัจจุบันสิ่งที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้เปลี่ยนไปคือหลักว่า " บุคคลจะมีสิทธิเสรีภาพอยู่โดยสภาพ เว้นแต่ว่า รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายจำกัด จึงจะไม่มี " โดยเฉพาะในเรื่องศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ซึ่งเราจะต้องถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เนื่องจากศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์จะเป็นเกราะป้องกัน ไม่ให้มนุษย์ผู้นั้นถูกล่วงละเมิดไม่ว่าจะเป็นด้านใดๆก็ตาม เป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลผู้นั้นอยู่บนแผ่นดินนี้อย่างมีเกรียติเช่นเดียวกับบุคคลอื่นๆ ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีฐานะทางสังคมอย่างไรก็ตาม เรื่องนี้ มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องในรัฐธรรมนูญ กำหนดไว้ดังนี้

มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 26 การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 28 บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิเสรีภาพของตนได้ เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

การที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติเรื่องศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ไว้เป็นครั้งแรก คงมิได้หมายความว่าที่แล้ว ๆ มา คนในสังคมไทยไม่เคยมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และคงมิได้หมายความว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพิ่งจะเริ่มมีเมื่อมีกฎหมายรัฐธรรมนูญรับรอง หากแต่เป็นการรับรองสิ่งที่มีอยู่แล้วโดยธรรมชาติของมนุษย์และสังคมมนุษย์ เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญและอาจทำให้เกิดพิจารณาถึงรูปธรรมของความมีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์เป็นที่เข้าใจชัดเจนขึ้นด้วย [29]

"ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์" ตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ นั้นมีความหมายเช่นใด ซึ่งในปัจจุบันนี้ยังไม่มีคำนิยามที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไป แต่อย่างไรก็ตาม ก็พอสรุปได้ว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าอันสืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์ เป็นคุณค่าที่มีอยู่ใน

---

[28] บวรศักดิ์ อุวรรณโณ , บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจ, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไม่ทราบปีที่พิมพ์ (เอกสารอัดสำเนา),หน้า 4.

[29] สถาบันกฎหมายอาญา , รัฐธรรมนูญของเรา ,(กรุงเทพฯ:บริษัทโรงพิมพ์เดือนตุลาจำกัด,2541) , หน้า 2.

มนุษย์ทุกคนโดยไม่มีข้อจำกัด หรือเงื่อนไขใด ๆ ทั้งนี้ เพื่อให้มนุษย์มีอิสระในการพัฒนาและรับผิดชอบตนเอง ส่วนที่เป็นสิ่งสำคัญอันเป็นรากฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น มีพื้นฐานมาจากสิทธิในชีวิตร่างกายมนุษย์ และสิทธิที่จะได้รับความเสมอภาค ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สถานะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น หากพิจารณาจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแล้ว จะต้องถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ซึ่งหมายความว่าการดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐจะต้องดำเนินไปเพื่อมนุษย์ เพราะมนุษย์นั้นเป็นเป้าหมายการดำเนินการของรัฐ ดังนั้นการดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐจึงต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของประชากรทุกคน และรัฐจำต้องให้ความคุ้มครองปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้ปลอดภัยจากการถูกล่วงละเมิดไม่ว่ากรณีใดๆก็ตาม นอกจากนี้สถานะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อีกประการหนึ่ง คือ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในฐานะที่เป็นสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพ อันเป็นเรื่องหลักประกันการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

สำหรับเรื่องขอบเขตความคุ้มครองของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น ถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สามารถกำหนดเป็น “คุณค่า” ได้โดยเป็นคุณค่าที่เป็นอิสระ มีลักษณะเป็นของตนเอง ซึ่งเป็นคุณค่าที่เป็นธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ โดยไม่จำเป็นต้องไปพิจารณาในทางข้อเท็จจริงว่า บุคคลมีความสามารถที่จะแสดงเจตจำนงของตนเองได้หรือไม่ การใช้อำนาจของรัฐกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น มีหลักพื้นฐานที่ต้องคำนึงถึงคือการใช้อำนาจของรัฐ ไม่ว่าจะใช้อำนาจโดยวิธีการใด จะต้องถือว่ามนุษย์นั้นมิใช่เป็นเพียงวัตถุแห่งการกระทำของรัฐ แต่ถ้าหากการใช้อำนาจของรัฐประการใดๆ ได้กระทำไปในลักษณะที่ทำให้มนุษย์ถูกลดคุณค่าเป็นเพียงวัตถุแห่งการกระทำแล้ว การกระทำของรัฐนั้น ๆ ย่อมขัดกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และผลในทางกฎหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นอกเหนือจากจะตีความว่าเป็นพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพทั้งปวงแล้ว ยังต้องถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เองนั้นเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานสิทธิหนึ่ง หากมีการกระทำอันเป็นการกระทบหรือละเมิดต่อศักดิ์ศรีของมนุษย์แล้ว บุคคลนั้นย่อมสามารถที่จะใช้สิทธิเรียกร้องต่อศาลได้เพื่อให้รัฐดำเนินการปกป้องคุ้มครอง หรือให้ความเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลผู้นั้นได้ด้วย [30]

3.3.3 หลักนิติธรรมในคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญาของรัฐสมัยใหม่ที่เป็นเสรีประชาธิปไตยนั้น จะต้องคำนึงถึงหลักนิติธรรมเป็นสำคัญ เนื่องจากหลักการอันนี้ จะเป็นเครื่องคุ้มครองการใช้อำนาจใดๆที่มิ

---

[30] บรรเจิด สิงคะเนติ , หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540,(กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์วิญญูชน2543), หน้า 120.

ชอบจากเจ้าพนักงานของรัฐ นักกฎหมายทุกคนมีหน้าที่ในการป้องกันและให้การสนับสนุนในเรื่องการให้ความยุติธรรมแก่ประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในฐานะที่เสียเปรียบและไม่มีสิทธิในการโต้แย้ง นอกจากนั้น นักกฎหมายยังจะต้องยึดถือหลักนิติธรรม และต่อต้านอำนาจเผด็จการโดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว แต่เห็นกับความเสมอภาค ความเท่าเทียมกันในสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ เพื่อยกระดับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ให้สูงขึ้น [31] นักกฎหมายจะต้องต่อสู้และทำความเข้าใจว่ากฎหมายไม่ได้มาจากผู้ที่มีอำนาจ หรือไม่ใช่ตัวแทนของอำนาจ เพราะคุณค่าของกฎหมายนั้นก็คือเหตุผล ความชอบธรรม ความถูกต้อง ความยุติธรรม เพื่อใช้พิทักษ์รักษา และปกป้องความปลอดภัยในชีวิตร่างกาย ทรัพย์สิน สิทธิและเสรีภาพของสมาชิกในสังคมอย่างเสมอภาค และไม่เลือกปฏิบัติ ตามหลัก "Equal protection under the law" [32]

การให้ความเคารพและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เป็นพื้นฐานสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยภายใต้หลักนิติธรรม ซึ่งหมายถึงการปกครองโดยกฎหมาย หรือการปกครองที่มีกฎหมายเป็นใหญ่ รัฐซึ่งต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเช่นกันจึงมีหน้าที่ที่จะต้องเคารพสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมาย และมีภาระกิจที่จะต้องให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมิให้ถูกล่วงละเมิดโดยบุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือโดยองค์กรของรัฐเอง กระบวนยุติธรรมอันเป็นกลไกหลักในการบังคับใช้กฎหมายจึงมีหน้าที่โดยตรงในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และในการดำเนินภารกิจนี้อย่างมีคุณภาพ จึงต้องเริ่มต้นจากการที่กระบวนการยุติธรรมต้องไม่เป็นกระบวนการที่ไปคุกคามหรือละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนเสียเอง [33]

การดำเนินคดีอาญานั้นจะต้องมีความรวดเร็ว บริสุทธิ ยุติธรรม มีกระบวนวิธีพิจารณาความที่ดำเนินไปตามขั้นตอนของกฎหมาย ซึ่งของประเทศไทยมีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ในส่วนที่เกี่ยวกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ได้กำหนดแนวนโยบายหลักเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมไว้ในมาตรา 75 ว่า

---

[31] Prasit Kovilaikool, Goodlaw and Goodlawyer,(Bangkok:Nitithum Plublishing House) ,pp. 2.

[32] ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล ,"ความมั่นคงและความเป็นปึกแผ่นของกฎหมาย" , บทบัณฑิตย์ เล่ม 56 ตอน 1 (พ.ศ.2543) , หน้า121-122.

[33] กิตติพงษ์ กิตยารักษ์,ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย ,(กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์เดือนตุลา,2544), หน้า 12.

"รัฐต้องดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล จัดระบบงานของกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพและอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนอย่างรวดเร็วและเท่าเทียมกัน รวมทั้งจัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่นให้มีประสิทธิภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน"

การที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้บัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญาไว้หลายมาตรา เช่นเรื่อง การจับ การค้น การสอบสวน การปล่อยตัวชั่วคราว ฯลฯ ย่อมแสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยให้ความสำคัญต่อการใช้หลักนิติธรรมและสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างยิ่ง

เราต้องเข้าใจว่า สิทธิเสรีภาพนั้นเป็นเป้าหมาย(Ends)ที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันมุ่งประสงค์ โดยที่กระบวนการยุติธรรมเป็นเพียงพาหนะหรือเป็นวิธีการที่จะนำไปสู่จุดนั้นเพื่อให้สังคมไปสูงเป้าหมายที่เราต้องการ อาจกล่าวได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน เป็นรัฐธรรมนูญแห่งเสรีภาพก็ไม่ผิด ดังนั้นการใช้อำนาจของรัฐ ซึ่งรวมทั้งอำนาจของตำรวจในกระบวนการยุติธรรม ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ดังที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน[34]

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้บัญญัติเรื่องสิทธิในทางอาญาของประชาชนไว้สองส่วน คือ[35]

ส่วนแรก บัญญัติไว้ในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 31 ถึงมาตรา 33

ส่วนที่สอง บัญญัติไว้ในหมวด 8 ศาล ส่วนที่ 1 บททั่วไป มาตรา 236 ถึงมาตรา 247

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิในทางอาญาของประชาชนในเรื่อง ดังต่อไปนี้

1.สิทธิจะไม่ถูกลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม (มาตรา 31 วรรคสอง)

2.สิทธิที่จะไม่ต้องถูกบังคับใช้กฎหมายย้อนหลัง (มาตรา 32)

---

[34] อานันท์ ปันยารชุน , สิทธิเสรีภาพของประชาชนกับกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญปัจจุบัน, ปาฐกถาพิเศษ วันที่ 11 มีนาคม 2542 ณ โรงแรมสยามซิตี้ กรุงเทพมหานคร.

[35] มานิตย์ จุมปา , ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540,(กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์นิติธรรม,2541), น.214 .

3.สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ (มาตรา 33)

4.สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยผู้พิพากษาครบองค์คณะ (มาตรา 236)

5.สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองเรื่อง การจับ คุมขัง ค้น (มาตรา 237-238)

5.1 สิทธิที่จะได้รับการแจ้งข้อกล่าวหา

5.2 สิทธิในการติดต่อกับญาติ

5.3 สิทธิที่จะได้รับการตรวจสอบการจับกุม

6.สิทธิที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราว (มาตรา 239 วรรคแรก)

7.สิทธิในการมีทนาย (มาตรา 242)

8.สิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว (มาตรา 239)

9.สิทธิที่จะมีผู้อยู่ด้วยในชั้นสอบสวน (มาตรา 241 วรรคสอง)

10.สิทธิที่จะไม่ถูกจำกัดเสรีภาพโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร (มาตรา 240)

11.สิทธิที่จะได้รับการสอบสวน การพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม (มาตรา 241 วรรคแรก)

12.สิทธิที่จะตรวจสอบคำให้การของตน และเอกสารประกอบ (มาตรา 241 วรรคสาม)

13.สิทธิที่จะทราบสรุปพยานหลักฐาน พร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการ ในการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี (มาตรา 241 วรรคสี่)

14.สิทธิที่จะให้การและไม่ให้การ (มาตรา 243 วรรคแรก)

15.สิทธิที่จะไม่ถูกล่อลวง ขู่เข็ญ หรือให้สัญญา (มาตรา 243 วรรคสอง)

16.สิทธิของพยานในคดีอาญา (มาตรา 244)

17.สิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับค่าเสียหาย อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญาจากรัฐ (มาตรา 245)

18.สิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนความเสียหาย จากการดำเนินกระบวนพิจารณา (มาตรา 246)

19.สิทธิที่จะรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ (มาตรา 247)

จากการที่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนดังกล่าว กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยจึงควรมีลักษณะที่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม กล่าวคือ ควรมีลักษณะดังนี้[36]

1.มีประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรมและรักษาความสงบสุขของสังคม

การควบคุมอาชญากรรมและรักษาความสงบสุขของสังคมเป็นภารกิจหลักที่สำคัญของกระบวนการยุติธรรม เพราะสังคมที่สงบสุขที่สมาชิกในสังคมมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเป็นเงื่อนไขสำคัญเบื้องต้นของการพัฒนา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง สังคมที่สงบสุขจะนำไปสู่โอกาสของสมาชิกในสังคมแต่ละคนที่จะได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ซึ่งเป็นเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมในการควบคุมอาชญากรรม จึงไม่อาจมองเพียงแต่ความสำเร็จในการปราบปรามอาชญากรรม ในลักษณะของความสำเร็จในการสืบสวน สอบสวนเอาผู้กระทำผิดมาฟ้องร้องจนศาลพิพากษาลงโทษเท่านั้น แต่ต้องมองให้ตลอดถึงประสิทธิภาพของระบบในการนำตัวผู้กระทำผิดมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้สามารถกลับตัวเป็นคนดีกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างมีคุณภาพ และผลในเชิงที่จะยับยั้ง (deterrence) ตัวผู้กระทำผิดและสังคมโดยรวมให้ไม่กระทำความผิดเช่นนั้นอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมในการควบคุมอาชญากรรมนั้น มิได้หมายถึงเฉพาะการลดลงของโอกาสในการกระทำความผิดและสถิติของการกระทำความผิดเท่านั้น แต่หมายถึงการทำให้ประชาชนเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายด้วยความเข้าใจในคุณค่าของหลักนิติกรรม (The Rule of Law) ด้วย

2. เคารพและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

การให้ความเคารพและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ภายใต้หลักนิติธรรม ซึ่งหมายถึงการปกครองโดยกฎหมายหรือการปกครองที่มีกฎหมายเป็นใหญ่ รัฐซึ่งต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเช่นกันจึงมีหน้าที่ที่จะต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมาย และมีภารกิจที่จะต้องให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน มิให้ถูกล่วงละเมิดโดยบุคคลหนึ่งบุคคลใด หรือโดยบุคคลหรือองค์กรของรัฐเอง กระบวนการยุติธรรมอันเป็นกลไกหลักในการบังคับใช้กฎหมายจึงมีหน้าที่โดยตรงในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และในการดำเนินภารกิจนี้อย่างมีคุณภาพจึงต้องเริ่มต้นจากการที่กระบวนการยุติธรรมต้องไม่เป็นกระบวนการที่ไปคุกคามหรือละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน

---

[36] กิตติพงษ์ กิตยารักษ์,ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย,(กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์เดือนตุลา,2544) หน้า 15-25.

เสียเอง นอกจากนี้ด้วยเหตุที่ในการดำเนินภารกิจเพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมอาจมีความจำเป็นที่จะต้องใช้มาตรการที่กระทบต่อสิทธิของหลายฝ่าย ทั้งผู้ต้องหา จำเลย พยาน ผู้เสียหาย กระบวนการยุติธรรมที่ดีจึงต้องสร้างหลักประกันที่เหมาะสมในการคุ้มครองสิทธิบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมิให้ถูกล่วงละเมิดโดยคำนึงถึงความสมดุลของหลักการควบคุมอาชญากรรม (crime control) กับหลักนิติธรรม (due process)

3. อำนวยความยุติธรรมด้วยความเสมอภาค รวดเร็วและเป็นธรรม

การอำนวยความยุติธรรมในที่นี้ หมายถึง ทั้งในแง่ของ “การบังคับใช้กฎหมาย” ซึ่งต้องดำเนินการอย่างเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัติและยังหมายถึง “กระบวนการ” ในการดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย อันได้แก่ กระบวนการยุติธรรมทั้งระบบตั้งแต่ ตำรวจ อัยการ ศาล และระบบปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด คือ ราชทัณฑ์และคุมประพฤติ ต้องดำเนินการด้วยความรวดเร็วและเท่าเทียมกัน โดยไม่เลือกปฏิบัติด้วยหลักความเสมอภาคของบุคคลภายใต้กฎหมาย (equality before the law) เป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของหลักนิติธรรม ที่ถือว่าทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกันอย่างเสมอภาคไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีสถานภาพอย่างไรในสังคม ซึ่งย่อมหมายความว่าสังคมนั้นเป็นสังคมที่ปกครองโดยกฎหมาย มีกฎหมายเป็นใหญ่มิใช่ขึ้นอยู่กับอำเภอใจของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใด นอกจากนี้การอำนวยความยุติธรรมต้องรวดเร็ว ดังมีสุภาษิตกฎหมายที่ว่า “ความยุติธรรมที่ล่าช้าคือความไม่ยุติธรรม” (justice delayed is justice denied) (แต่ในความรวดเร็วนั้นต้องมีความรอบคอบดังคำกล่าวที่ว่า justice hurried is justice buried)

4. มีระบบการดำเนินงานที่โปร่งใสและตรวจสอบได้

กระบวนการยุติธรรมในฐานะที่เป็นกลไกในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อรักษาความสงบสุขของสังคม จึงจำเป็นต้องมีมาตรการบังคับที่อาจกระทบถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชน เช่น การออกหมายเรียก หมายจับ หมายค้น การจับ การค้น การควบคุม เป็นต้น และผลของการดำเนินการของกระบวนการยุติธรรมยังอาจนำไปสู่คำพิพากษาของศาลที่อาจถึงขั้นประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์ หรือมาตรการที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้กระบวนการยุติธรรมที่พึงประสงค์จึงจำเป็นต้องมีความโปร่งใส (transparency) ในทุกขั้นตอนของการดำเนินการ เพราะความโปร่งใสที่ทุกคนสามารถมองเห็น รับรู้รับทราบขั้นตอนในการดำเนินการและเหตุผล ย่อมเป็นมาตรการป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบที่ดีที่สุด นอกจากนี้กระบวนการยุติ

ธรรมที่ดีจะต้องมีระบบการดำเนินงานที่องค์การต่าง ๆ ที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบการทำงานซึ่งกันและกันโดยไม่มีองค์กรหนึ่งองค์กรใดมีอำนาจผูกขาดที่จะส่งผลให้การดำเนินคดีเป็นไปโดยไม่ชอบ (check and balance) ยิ่งไปกว่านั้นการบริหารงานขององค์กรในกระบวนการยุติธรรมทุกองค์กรต้องไม่เป็นระบบปิดที่การดำเนินการต่าง ๆ ทั้งในแง่ของการทำงาน การโยกย้าย แต่งตั้ง และการให้ความดีความชอบขึ้นอยู่กับการตัดสินใจขององค์กรนั้น ๆ โดยไม่มีการตรวจสอบ แต่ต้องเป็นระบบที่เปิดรับการตรวจสอบ (accountability) จากองค์กรภายนอกและสาธารณชนด้วย ซึ่งการตรวจสอบนั้นจะต้องคำนึงถึงความอิสระที่ต้องมิให้มีบุคคลหรือองค์กรใดจากภายนอกเข้า “แทรกแซง” หรือจากภายในด้วยกันเข้า “ครอบงำ” จนเกินสมควรจะทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมาได้ ด้วยความสำคัญของเรื่องนี้กระบวนการยุติธรรมที่พึงประสงค์จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างดุลยภาพให้เกิดระบบที่มีความโปร่งใสสามารถถูกตรวจสอบได้ ในขณะเดียวกันก็ต้องมีอิสระที่จะปฏิบัติหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรมได้อย่างมีคุณภาพด้วย

5. เปิดรับการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบจากประชาชน

การมีส่วนร่วมจากประชาชนเป็นหัวใจของความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม กระบวนการยุติธรรมที่ดีจึงต้องเปิดรับการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวางในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมมิได้หมายถึงการมีส่วนในการให้ความร่วมมือช่วยเหลือและสนับสนุนกิจการของกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น แต่หมายรวมถึงการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและตรวจสอบการทำงานของกระบวนการยุติธรรมและการมีส่วนร่วมในการคัดเลือกบุคลากรและร่วมดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมด้วย กระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนมีส่วนร่วมมากประชาชนย่อมรู้สึกเป็นเจ้าของ ซึ่งจะนำมาซึ่งความร่วมมือและการให้การสนับสนุนกิจกรรมของกระบวนการยุติธรรมติดตามมา

6. มีบุคลากรที่มีทัศนคติในการอำนวยความยุติธรรม

“ทัศนคติ” เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม เพราะหากทัศนคติของบุคลากรที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมมิได้อยู่บนพื้นฐานของความเที่ยงธรรมและปราศจากอคติแล้ว แม้ตัวบทกฎหมายและระบบการพิจารณาคดีจะดีอย่างไร ก็ไม่สามารถนำไปสู่การอำนวยความเป็นธรรมอย่างมีคุณภาพได้ กระบวนการยุติธรรมที่พึงประสงค์นอกจากจะต้องมีบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่แล้ว ยังต้องสามารถสรรหาบุคลากรที่มีทัศนคติในการอำนวยความยุติธรรมเข้ามาทำหน้าที่ในทุกขั้นตอน ปัญหาเรื่องทัศนคติของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย มิใช่อยู่ที่กระบวนการในการสรรหาบุคลากร

และคุณภาพของบุคลากรเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวพันไปถึงระบบการเรียนการสอนด้านนิติศาสตร์ของประเทศไทยที่มีข้อวิจารณ์ว่า ไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้ทางกฎหมายให้สอดคล้องกับความเป็นจริงในสังคม และยังมีสาเหตุมาจากปัญหาในเชิงบทบาทที่พึงประสงค์ของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมที่อยู่ท่ามกลางความขัดแย้งของบทบาทที่แตกต่างกันในระบบกฎหมาย Common Law ซึ่งมีพื้นฐานของระบบดำเนินคดีอยู่บนระบบ กล่าวหา (accusatorial system) หรือระบบปฏิปักษ์ (adversary system) ที่ผู้พิพากษาจะวางเฉย (passive) เป็นเหมือนกรรมการให้คู่ความได้ต่อสู้คดีกันเอง และระบบกฎหมาย Civil Law ซึ่งมีพื้นฐานของระบบการไต่สวนค้นหาความจริง (inquisitorial system) ที่ตำรวจ อัยการและศาลต้องมีบทบาทที่กระตือรือร้น (active) ในการค้นหาความจริง องค์ประกอบเหล่านี้ล้วนมีผลโดยตรงต่อทัศนคติและบทบาทของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม

ตำรวจต้องมีทัศนคติในการค้นหาความจริงในเรื่องที่สืบสวนสอบสวนอย่างเป็นกลางและยุติธรรม จะต้องรวบรวมพยานหลักฐานทั้งที่เป็นประโยชน์และเป็นโทษแก่ผู้ต้องหาเพื่อค้นหาความจริงไม่ใช่เพื่อเอาผิดผู้ต้องหาแต่อย่างเดียว อัยการจะต้องมีทัศนคติที่เป็นกึ่งตุลาการ (quasi-judicial) กล่าวคือในขณะที่ต้องเป็นผู้รักษากฎหมายที่ดำเนินคดีกับผู้ที่ละเมิดต่อกฎหมายอย่างเคร่งครัดและเด็ดขาดแต่ก็ต้องมีทัศนคติในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลทุกฝ่ายที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย และศาลนอกจากจะต้องอำนวยความยุติธรรมให้แก่คู่กรณีทุกฝ่ายด้วยความเที่ยงธรรมแล้ว ยังต้องทบทวนบทบาทการวางเฉย (passive) ในการพิจารณาว่าจะเหมาะสมกับสภาพของสังคมไทยที่ผู้ต้องหาและผู้เสียหายเป็นผู้ที่เสียเปรียบอย่างมากจากกระบวนการพิจารณาที่เป็นอยู่ และที่สำคัญต้องพึงตระหนักว่าผู้พิพากษาต้องมีทัศนคติที่จะยืนหยัดต่อสู้เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของปัจเจกบุคคล จากการล่วงละเมิดอันมิชอบด้วยกฎหมายจากปัจเจกบุคคลอื่นและจากรัฐเองด้วย มิใช่คิดว่าตนเองคือนักกฎหมายภาครัฐที่ต้องทำการสนองวัตถุประสงค์ของรัฐ

7. มีภาพลักษณ์ของการให้บริการและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

โดยเหตุที่ระบบการเมืองการปกครองของไทยในอดีตที่ผ่านมา ยังมิได้เป็นระบอบประชาธิปไตยเต็มขั้นอย่างเช่นในปัจจุบัน ทำให้กระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นระบบราชการประจำมีภาพลักษณ์ ในเชิงปกป้องอำนาจรัฐมากกว่าการยืนหยัดและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน อีกทั้งเป็นระบบราชการประจำที่ทัศนคติเชิงเจ้าขุนมูลนายหยั่งรากลึก จึงมีภาพลักษณ์ที่ห่างไกลจากการให้บริการและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามแนวคิดเสรีนิยมแห่งระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมที่พึงประสงค์ของสังคมไทยจึงจำเป็นต้องเร่งปรับปรุงเพื่อสร้างภาพลักษณ์ของการให้บริการและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เพื่อให้ประชาชนที่

ล้วนต้องการที่จะได้รับการให้บริการและคุ้มครองสิทธิมากกว่าที่จะเป็นผู้ตกอยู่ภายใต้อำนาจ มีความรู้สึกว่ากระบวนการยุติธรรมเป็นกระบวนการที่เป็นที่พึ่งและเป็นประโยชน์ต่อตัวเขา ตลอดจนเกิดความรู้สึกพร้อมที่จะมีส่วนร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรมด้วย

8. มีการพัฒนาองค์ความรู้และวิทยาการจัดการให้เท่าทันการพัฒนาของสังคม

โดยสร้างสังคมในยุคปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนมากกว่าในอดีตอย่างมากอันเป็นผลโดยตรงจากความเจริญของเทคโนโลยี ความสะดวกในการคมนาคมและในการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล ซึ่งมีผลกระทบอย่างมากต่อวิถีชีวิตของคนในสังคม ในทุก ๆ ด้าน ซึ่งส่งผลให้เกิดความรุนแรงและรูปแบบใหม่ ๆ ของอาชญากรรม รวมทั้งอาชญากรรมที่มีลักษณะข้ามชาติ กระบวนการยุติธรรมในฐานะที่เป็นกลไกของสังคมในการอำนวยความยุติธรรมและรักษาความสงบสุขของสังคมจึงย่อมถูกคาดหวังว่าจะมีศักยภาพที่จะร่วมมือกับภารกิจดังกล่าว ซึ่งนับวันที่จะมีความหนักหน่วงมากขึ้นไปตามความสลับซับซ้อนของสังคมและหนทางที่จะพัฒนาศักยภาพที่จำเป็นที่สุดก็คือการพัฒนาองค์ความรู้ และวิทยาการจัดการอันรวมถึงการพัฒนาความรู้ของบุคลากรที่จะต้องมีความรู้พิเศษเฉพาะด้านมากขึ้น และการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ให้เป็นประโยชน์เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการดำเนินภารกิจต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรม

9. มีบทบาทชัดเจนในการเสริมสร้างความเชื่อถือและศรัทธาในหลักนิติธรรม

กระบวนการยุติธรรมที่ดีที่นำเอากฎหมายที่เป็นธรรมมาบังคับใช้อย่างเสมอภาคเป็นหัวใจของหลักนิติธรรม อันเป็นหลักพื้นฐานของสังคมที่ปกครองด้วยกฎหมายซึ่งแตกต่างจากสังคมเผด็จการที่กฎหมายเป็นเพียงเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมของผู้ปกครองที่มิได้สนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคม หลักนิติธรรม คือหลักการปกครองโดยกฎหมายว่าสมาชิกทุกคนต้องอยู่ภายใต้กติกาอันเดียวกันอย่างเสมอภาค โดยกฎหมายจะเป็นหลักประกัน คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่ให้ตกอยู่ภายใต้กฎหมู่หรือการเลือกปฏิบัติของรัฐตามอำเภอใจ หลักนิติธรรมเป็นองค์ประกอบของสังคมที่ยุติธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ด้วยความสำคัญของหลักนิติธรรมดังกล่าวการดำเนินภารกิจของกระบวนการยุติธรรมที่พึงประสงค์จึงไม่ควรเป็นเพื่อการบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคและเป็นธรรมเท่านั้น แต่ควรจะมีบทบาทที่จะสื่อสารต่อสาธารณชนให้ตระหนักอย่างซาบซึ้งถึงคุณค่าของหลักนิติธรรม โดยให้ประชาชนเห็นประโยชน์ของการปกครองด้วยความเคารพในครรลองของกฎหมาย ซึ่งการที่กระบวนการยุติธรรมจะทำหน้าที่ดังกล่าวได้นั้นบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมเองจะต้องมีความเข้าใจ เชื่อถือ และศรัทธาในหลักนิติธรรมเสียก่อน ซึ่งหมายความว่า ระบบการศึกษากฎหมายที่จะผลิตนักกฎหมายเข้ามาเป็นบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต้องสามารถผลิตนักกฎหมายที่สามารถเชื่อมโยง

กฎหมายเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคม และเป็น “วิศวกรสังคม” ที่สามารถนำเอากฎหมายมาเป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาสังคมให้เกิดความเป็นธรรม กระบวนการยุติธรรมต้องสามารถคัดสรรนักกฎหมายและบุคลากรที่ดีมีคุณธรรมเข้ามารับผิดชอบ และต้องเป็นกระบวนการที่บังคับใช้กฎหมายด้วยความ “เที่ยงธรรม” เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนส่วนใหญ่ มิใช่กระบวนการยุติธรรมมีความหมายแค่เป็นกระบวนการที่ “ทำให้ยุติ” เท่านั้น การที่กระบวนการยุติธรรมเป็นกระบวนการที่สามารถส่งเสริมให้ประชาชนมีความเชื่อถือและศรัทธาในหลักนิติธรรม นับว่าเป็นความคาดหวังขั้นสูงสุดที่สังคมจะพึงเรียกร้องจากระบวนการยุติธรรม และจะทำให้กระบวนการยุติธรรมเป็นสถาบันหลักของสังคมที่สามารถเกื้อหนุนการพัฒนาอื่น ๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนที่ทุกคนในสังคมสามารถอยู่ดีมีสุขกันอย่างถ้วนหน้า

กล่าวโดยสรุป กระบวนการยุติธรรมจะเป็นที่มาของความเป็นธรรมสำหรับทุกฝ่ายได้ก็ต่อเมื่อ กระบวนการยุติธรรมนั้นมีลักษณะดังต่อไปนี้[37]

ประการแรก กระบวนยุติธรรมทั้งระบบ ต้องยึดการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคนในสังคมเป็นเป้าหมาย เพราะสิทธิเสรีภาพของแต่ละคนเมื่อรวมกันทั้งหมด ก็คือสิทธิเสรีภาพของสังคมทั้งสังคม

ประการที่สอง กระบวนการยุติธรรมจะต้องใช้วิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมาย ไม่เป็นสิ่งที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนเสียเอง กล่าวคือ การที่เรามีเป้าหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลทั้งหลายแล้วยังไม่เป็นการเพียงพอ วิธีการที่ใช้จะต้องชอบด้วยกฎหมายและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ที่กระทำผิดด้วย เช่น การกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นสิ่งที่รัฐจะต้องเข้าทำการปราบปราม แต่ก็ต้องใช้วิธีการตามกฎหมายในการปราบปราม จะใช้วิธีการนอกกฎหมายไม่ได้ เพราะตราบใดที่ผู้ถูกกล่าวหายังถูกกล่าวหาอยู่ เขายังไม่มีความผิดจนกว่าจะมีคำพิพากษา

ประการที่สาม กระบวนการยุติธรรมที่ดีในระบอบรัฐธรรมนูญต้องมีความเท่าเทียมกันในการบังคับใช้กฎหมาย ความเสมอภาคเท่าเทียมกันนี้หมายถึงไม่เลือกปฏิบัติ หากเราจับชาวบ้านเพราะกระทำผิดกฎหมาย เราก็ต้องจับกุมรัฐมนตรีหรือเศรษฐีได้เช่นเดียวกัน กฎหมายจะเป็นธรรมและศักดิ์สิทธิก็ต่อเมื่อ คนรู้สึกว่าเป็นธรรมและเท่าเทียมกันไม่ว่าจะมีฐานะเช่นใดในสังคม

---

[37] อานันท์ ปันยารชุน , สิทธิเสรีภาพของประชาชนกับกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญปัจจุบัน, ปาฐกถาพิเศษ

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาหลักนิติธรรมกับการสอบสวนคดีอาญา

การสอบสวนคดีอาญาในอดีต ผู้สอบสวนซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐหรือข้าราชการ ก็มีทัศนคติต่อประชาชนไม่แตกต่างไปจากข้าราชการอื่น กล่าวคือมองว่าข้าราชการเป็นเจ้าคนนายคนซึ่งมียศมีอำนาจ ส่วนประชาชนเป็นผู้ถูกปกครอง ข้าราชการจึงมีอำนาจเหนือกว่าประชาชนธรรมดาทั่วไป ข้าราชการสามารถใช้อำนาจนั้นอย่างไรก็ได้กับผู้อยู่ใต้การปกครอง ทัศนคติเช่นนี้ เป็นทัศนคติในเชิงอำนาจนิยม ซึ่งดูเหมือนว่าประชาชนเองก็ยอมรับว่าตนก็เป็นผู้ถูกปกครอง และข้าราชการนั้นมีอำนาจเหนือกว่าตน

จากทัศนคติดังกล่าวได้ส่งผลให้ปรากฏในรูปแบบวิธีการสอบสวนของตำรวจในช่วงที่ผ่านๆมา กล่าวคือ พนักงานสอบสวนจะวางตนเป็นฝ่ายตรงข้ามกับผู้ถูกกล่าวหา และแสดงตนเป็นผู้มีอำนาจเหนือกว่าผู้ถูกกล่าวหา ถึงขนาดเชื่อกันว่า “จะชี้ถูกชี้ผิด”ในคดีอย่างไรก็ได้ การสอบสวนจึงมีการใช้อำนาจข่มขู่ บังคับ ซ้อมทำร้ายผู้ต้องหาเพื่อให้ผู้ต้องหารับสารภาพหรือบอกแหล่งที่ซ่อนของพยานหลักฐาน ควบคุมหรือขังผู้กระทำผิดไว้โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ฯลฯ

แต่ปัจจุบันนี้ มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ประชาชนทั่วไปได้ตื่นตัวในเรื่องสิทธิเสรีภาพของตนเป็นอย่างยิ่ง องค์กรต่างๆในกระบวนการยุติธรรมก็ได้พยายามปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางที่ดีขึ้น โดยมีความหวังว่า กระบวนการยุติธรรมจะดำเนินไปด้วยความบริสุทธิ์ชอบด้วยกฎหมาย และมีความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย

การสอบสวน ซึ่งถือว่าเป็นต้นธารแห่งกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หากต้นธารอันนี้ไม่ดีเสียแล้ว การฟ้องคดี การพิจารณา การพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดก็จะต้องได้รับผลกระทบไปด้วยดังนั้น กระบวนการในขั้นตอนของการสอบสวนจึงเป็นขั้นตอนที่หลายฝ่ายในวงการยุติธรรมได้ให้ความสนใจ และถูกวิพากย์วิจารณ์อย่างมาก ซึ่งความเห็นส่วนใหญ่มองว่า ขั้นตอนนี้ยังมีปัญหาและมีข้อบกพร่องที่ควรแก้ไขปรับปรุงอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะการดำเนินการหรือวิธีปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน หลายครั้งที่มีความผิดพลาด เช่น ขาดความเป็นกลาง นำผู้บริสุทธิ์มาเข้าสู่กระบวนการ เป็นต้น

4.1 สภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

จากสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน เมื่อมองกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยโดยภาพรวม มีข้อบกพร่อง ซึ่งมีทั้งสาเหตุและสภาพปัญหาดังนี้ [1]

1.รัฐธรรมนูญของประเทศไทยเท่าที่ผ่านมา ยังไม่เคยมีบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยใช้ระบบอะไร จะมีการพัฒนาไปทางทิศใด และประชาชนจะได้รับบริการที่ดีจากกระบวนการยุติธรรมได้อย่างไร ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาดังนี้

1.1 องค์กรต่างๆในกระบวนการยุติธรรมต่างยึดถือแนวทางการปฏิบัติงานให้การอำนวยความยุคติธรรมทางอาญาไปคนละระบบ คนละทิศทาง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งกระทบกระทั่งกันเอง โดยไม่มีการประสานงานหรือร่วมมือกัน

1.2 องค์กรต่างๆในกระบวนการยุติธรรมต่างหวงแหนอำนาจที่องค์กรของตนเคยมีอยู่ จนกระทั่งเกิดการสร้างอาณาจักรของตนเอง และพยายามที่จะพัฒนาองค์กรของตนเองไปโดยลำพัง จนกระทั่งเกิดการใช้อำนาจอย่างไม่ถูกต้อง ทุจริต อันก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม ซึ่งกระทบกระทั่งสิทธิเสรีภาพของประชาชนอยู่เสมอ

1.3 เมื่อเกิดปัญหาอาชญากรรมขึ้น ประชาชนผู้เกี่ยวข้องกับคดีความไม่ได้รับการบริการและการปฏิบัติที่ดีจากองค์กรต่างๆในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งมักจะมีปัญหาเกี่ยวกับการเกี่ยงความรับผิดชอบ ผลักภาระให้พ้นตัว มีความล่าช้า เสียค่าใช้จ่ายโดยไม่จำเป็น ซึ่งในที่สุดแล้วก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาอาชญากรรมได้

2.แม้ว่าที่ผ่านมา รัฐธรรมนูญของไทยมีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้บ้างแล้ว แต่ก็ไม่มีการบังคับควบคุมการใช้อำนาจรัฐในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมให้เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญอย่างจริงจัง ก่อให้เกิดผลตามมาดังนี้

2.1 เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถเข้ามาล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้โดยง่าย เช่น เรื่องการจับ การค้น การควบคุม เป็นต้น

2.2 เมื่อประชาชนตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ไม่ค่อยมีโอกาสได้ต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะผู้ที่ยากจนและไม่ค่อยมีความรู้

---

[1] สถาบันกฎหมายอาญา . รายงานการเสวนาทางวิชาการเรื่อง " รัฐธรรมนูญใหม่กับกระบวนการยุติธรรม " . วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2540 ณ ห้องประชุมชั้น 11 สำนักงานอัยการสูงสุด ถนนรัชดาภิเษก กรุงเทพมหานคร(เอกสารอัดสำเนา) .

2.3 เกิดปัญหาความไม่เสมอภาคกันในการปฏิบัติต่อคู่ความและผู้เกี่ยวข้องในคดี กล่าวคือ ผู้ที่มีอำนาจ มีอิทธิพลมักจะเป็นผู้ได้เปรียบ ส่วนประชาชนธรรมดาทั่วไป มักจะตกเป็นผู้เสียเปรียบในคดี

3. กระบวนการยุติธรรมตามขั้นตอนต่างๆของประเทศไทยไม่มีการปรับปรุงพัฒนารูปแบบขององค์กร กระบวนการและวิธีการในการดำเนินคดีแต่ละขั้นตอน จนกระทั่งเกิดปัญหาขึ้นในส่วนต่างๆของกระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอน เช่น ใช้อำนาจตรวจค้น จับกุมอย่างไม่ถูกต้อง การฟ้องผิดตัว การพิจารณาคดีที่ล่าช้าไม่ได้ความจริง การส่งผู้กระทำความผิดเข้าไปอยู่ในเรือนจำมากเกินไป โดยไม่มีการคัดเลือกแยกแยะประเภทบุคคลที่กระทำความผิด ซึ่งส่งผลให้การดำเนินคดีอาญา และการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมไม่มีประสิทธิภาพและไม่บรรลุผล

โดยเฉพาะตัวอย่างจากคดีเชอรี่แอน ได้ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างกว้างขวาง เนื่องจากคดีนี้ ได้มีการนำผู้บริสุทธิ์มาดำเนินคดีจำนวนหลายคน ทำให้ผู้บริสุทธิ์เหล่านั้นต้องได้รับความทุกข์ทรมานจากกระบวนการพิสูจน์ความผิด บางคนต้องเสียชีวิตในคุก บางคนก็พิการเนื่องจากการถูกคุมขัง ครอบครัวของบางคนต้องพบกับความสูญเสียเนื่องจากขาดหัวหน้าครอบครัว ฯลฯ จากตัวอย่างของคดีนี้ ทำให้พบข้อบกพร่องหลายประการ กล่าวคือ [2]

3.1 กระบวนการจับ ควบคุม และคุมขังผู้ถูกดำเนินคดียังขาดหลักประกันที่มีประสิทธิภาพในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกดำเนินคดีดังนี้

(ก) กฎหมายในปัจจุบันเปิดโอกาสให้ตำรวจใช้อำนาจในการจับผู้ถูกกล่าวหาได้โดยง่าย และกระบวนการในการออกหมายจับซึ่งเป็นหลักประกันในสิทธิและเสรีภาพของประชาชนยังขาดการตรวจสอบที่ได้มาตรฐาน แม้ว่ากฎหมายและระเบียบปฏิบัติได้กำหนดให้เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองเป็นผู้ถ่วงดุลอำนาจของตำรวจ แต่โดยสภาพของเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองไม่ได้มีอำนาจในการดำเนินคดีอาญาโดยตรง จึงทำให้ระบบการถ่วงดุลอำนาจเช่นนี้ขาดประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ นอกจากนี้กฎหมายยังให้อำนาจตำรวจควบคุมผู้ต้องหาได้เป็นเวลานาน(เดิมควบคุมได้นานถึง 7 วัน) และตำรวจมีอำนาจเด็ดขาดว่าจะให้ผู้ต้องหาประกันตัวหรือไม่

---

[2] สำนักงานอัยการสูงสุด ร่วมกับ โครงการนิติเสวนา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน , “รายงานการเสวนาทางวิชาการเรื่อง คดีเชอรี่แอน กระบวนการยุติธรรมจะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้บริสุทธิ์ได้อย่างไร”, บทบัณฑิตย์ เล่ม 53 ตอน 2 (มิถุนายน 2540), หน้า 68-69.

ระบบที่เป็นอยู่ก่อให้เกิดปัญหาใช้วิธีการจับกุมก่อนแล้วสอบสวนภายหลัง ตลอดจนการสอบสวนที่มุ่งแสวงหาพยานหลักฐานจากตัวผู้ต้องหาเป็นหลัก นอกจากนี้ ทางตำรวจมีนโยบายมุ่งถึงผลในการปราบปรามอาญากรรม โดยให้ได้สถิติในการจับกุมโดยที่ไม่เน้นความสำคัญของความถูกต้องและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้บริสุทธิ์เท่าที่ควร ซึ่งก็ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจด้วย

(ข) วิธีปฏิบัติในการดำเนินเการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ผ่านมา จะรวบรวมพยานหลักฐานเฉพาะพยานหลักฐานของฝ่ายผู้กล่าวหาเพื่อเอาผิดแก่ผู้ต้องหาเป็นสำคัญ โดยละเลยต่อการรวบรวมพยานหลักฐานฝ่ายผู้ต้องหาซึ่งมุ่งพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนด้วย

(ค) การอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ยังคงถือทุนทรัพย์หรือสถานะบุคคล เช่น ใช้ข้าราชการมาเป็นประกันในการปล่อยตัวชั่วคราว ทำให้ผู้ถูกดำเนินคดีซึ่งเป็นคนยากจนไม่มีความสามารถในการขอประกันตัวต้องถูกควบคุม หรือขังระหว่างคดีโดยไม่จำเป็น

(ง) ในการขังจำเลยหรือผู้ถูกฟ้องต่อศาล กรมราชทัณฑ์ได้ควบคุมจำเลยซึ่งอยู่ระหว่างถูกดำเนินคดียังไม่มีคำพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิด ไว้ปะปนไม่แยกต่างหากจากนักโทษเด็ดขาด ทำให้ผู้ถูกดำเนินคดีเหล่านี้ตกอยู่ในสภาพไม่ต่างกับนักโทษเด็ดขาดซึ่งขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน

3.2 ระบบการสอบสวนคดีอาญาในประเทศไทย ซึ่งเจ้าพนักงานตำรวจมีอำนาจสอบสวนโดยอิสระและเด็ดขาด ปราศจากการตรวจสอบจากการตรวจสอบจากองค์กรอื่นในกระบวนการยุติธรรม องค์กรอื่นเช่น ทนายความ อัยการ และศาล ไม่อาจมีส่วนรับรู้หรือตรวจสอบการรวบรวมพยานหลักฐานและการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนได้ อัยการซึ่งมีหน้าที่ในการกลั่นกรองคดีและว่าความในศาลมิได้รู้เห็นการดำเนินการของเจ้าพนักงานตำรวจ คงมีหน้าที่พิจารณาไปตามข้อเท็จจริงในสำนวนการสอบสวนซึ่งเป็นเพียงตัวหนังสือที่เจ้าหน้าที่ตำรวจทำขึ้น ระบบกฎหมายดังกล่าว ทำให้อัยการไม่สามารถตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้

3.3 การดำเนินบทบาทของศาล ตลอดจนการพิจารณาคดีในศาล ยังไม่มีความสมบูรณ์หลายประการได้แก่

(ก) ศาลยังไม่ค่อยมีบทบาทเท่าที่ควรในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในชั้นก่อนพิจารณา เช่น เรื่องการควบคุมการออกหมายอาญา หมายจับ หมายค้น การไต่สวนคำร้องขอฝากขังผู้ต้องหา หรือการไต่สวนมูลฟ้องคดีที่อัยการเป็นโจทก์ นอกจากนี้ ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย กฎหมายให้ฟังแต่พยานโจทก์โดยไม่ต้องฟังพยานหลักฐานฝ่ายจำเลย ซึ่งทำให้ผู้บริสุทธิอาจต้องถูกกลั่นแกล้งดำเนินคดีได้

(ข) ปัญหาการขาดแคลนอัตรากำลังผู้พิพากษา ทำให้การพิจารณาคดีอาญาในศาลชั้นต้นส่วนใหญ่ใช้ผู้พิพากษานายเดียว ส่งผลให้การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานขาดประสิทธิภาพ ส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของคู่ความ แล้วทำให้คู่ความนั้นต้องอุทธรณ์ฎีกาคดีต่อไปโดยไม่จำเป็น

(ค) การพิจารณาคดีของศาล ยังไม่มีความต่อเนื่องติดต่อกันไปในคราวเดียวกัน มีการเลื่อนคดีบ่อยครั้ง คดีหนึ่งๆอาจใช้เวลานานถึงหลายปี ทำให้การอำนวยความยุติธรรมเป็นไปโดยล่าช้า และหากคดีนั้นจำเลยต้องถูกควบคุมหรือคุมขังอยู่ก็เป็นเหมือนการถูกลงโทษไปในตัว แม้จะปรากฏต่อมาว่าจำเลยคนนั้น ไม่ใช่เป็นผู้กระทำความผิดก็ตาม

(ง) ระบบการรับฟังและชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานยังมีข้อบกพร่อง โดยยังไม่มีการให้ความสำคัญกับหลักเกณฑ์เรื่องจิตวิทยาพยานหลักฐาน (Evidence Psychology) ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นพิจารณาคดีโดยไม่ครบองค์คณะ ผู้พิพากษาไม่ได้เห็นอากัปกิริยาของพยานในขณะเบิกความต่อศาล ทำให้มีโอกาสวินิจฉัยชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานคลาดเคลื่อนได้มาก

(จ) หลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในมาตรา 228 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งกำหนดให้ศาลได้มาร่วมกันในการค้นหาความจริงยังไม่มีการนำมาใช้ ทำให้การค้นหาความจริงเป็นไปในรูปแบบของการต่อสู้คดีซึ่งใช้เทคนิคมากมายระหว่างคู่ความ ซึ่งอาจทำให้คดีมีความบิดเบือน และเกิดความเสียหาย

4.หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมยังขาดความร่วมมือการประสานงานที่ดี ปัจจุบันแต่ละหน่วยงานมุ่งพัฒนา และแสวงหาความเป็นธรรมตามแนวคิดของตนเอง จึงกลายเป็นว่า แต่ละหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมต่างสร้างอาณาจักรของตนเองเป็นสำคัญ โดยไม่แสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นเพื่อให้การอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน ดำเนินไปโดยรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

5.งบประมาณของรัฐบาลที่ให้กับการพัฒนากระบวนการยุติธรรมมีอยู่จำกัดมาก เมื่อเทียบการการพัฒนาประเทศในด้านอื่น

เหล่านี้เป็นปัญหาโดยรวมๆของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งได้เกิดขึ้นในสังคมไทย และมีตัวอย่างที่ชัดเจนจนกระทั่งมีการนำมาวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางในคดีเชอรี่แอน ซึ่งประชาชนผู้บริสุทธิ์ได้ถูกจับเข้ามาสู่กระบวนการ แล้วกระบวนการอันนี้ก็ได้สร้างความบอบช้ำเสียหายต่างๆนาๆให้กับชีวิตของเขา อย่างไรก็ตามอันนี้เป็นเพียงตัวอย่างอันหนึ่งเท่านั้น ซึ่งเชื่อว่ามีผู้บริสุทธิ์อีกจำนวนไม่น้อยที่ได้ประสบเคราะห์กรรมในทำนองนี้มาแล้ว แต่ไม่ได้ถูกนำมาเป็นตัวอย่างให้พวกเราได้พูดถึง และยังเชื่ออีกว่า แม้ทุกวันนี้เหตุการณ์ทำนองเดียวกันก็ยังคงเกิดอยู่

4.2 การคุ้มครองผู้ต้องหาในขั้นตอนการสอบสวน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว การสอบสวนคดีอาญาของไทยขึ้นอยู่กับเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ [3] แต่โดยทั่วไปแล้วอำนาจนี้ พนักงานฝ่ายปกครองจะมีบทบาทในด้านการสอบสวนน้อยมาก แต่จะใช้เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นคดีอาญา จราจร คดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปจนถึงคดีอุกฉกรรจ์ที่มีอัตราโทษสูงสุดถึงประการชีวิตก็ตาม ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะเป็นพนักงานสอบสวนได้ จะต้องมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป [4] จึงต้องถือว่า ประเทศไทยมีการสอบสวนโดยตำรวจ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้ให้อำนาจพนักงานสอบสวนใช้ดุลพินิจดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานได้อย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ ฝ่ายตำรวจก็ได้กำหนดระเบียบแบบแผนการสอบสวนคดีขึ้นมาได้เอง เช่น ออกประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี [5] ออกระเบียบคำสั่งอื่นๆอีกมากมาย ซึ่งปัจจุบันมีหลายเรื่องหลายข้อที่ไม่ทันกับเหตุการณ์หรือล้าสมัย และการปฏิบัติบางเรื่องก็เป็นการล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากเกินไป ซึ่งในบทนี้จะได้นำขั้นตอนในบางขั้นตอน ซึ่งเห็นว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญในชั้นสอบสวนและยังมีความบกพร่องอยู่ มีดังนี้

1.ขั้นตอนการจับ

ตามความหมายของการจับนั้น เป็นการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจทำการจับกุมบุคคลเข้าสู่ที่คุมขัง และการจับดังกล่าวนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะฟ้องบุคคลนั้นว่ากระทำความผิด [6] ซึ่งในการกระทำการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้น อาจจะมีการดำเนินการที่ไม่รอบครอบ รัดกุม ทำการจับโดยปราศจากเหตุอันควร อันเป็นการล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ดังนั้นจึงต้องมีการวางมาตรการเพื่อควบคุมกำกับตรวจสอบการจับ บทบัญญัติหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับการจับเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นสิ่งที่จะป้องกันการกระทำที่ไม่ชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจ อันเป็น

---

[3] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 17

[4] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18

[5] ออกตาม ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยที่ 1/2498 ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2498

[6] Hozel B. Kerper, Introduction to the Criminal Justice System,(St.Paul Minn. : West Publishing Co., 1972), P. 242.

อันตรายต่อสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ข้อจำกัดการจับของเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ของสังคมแบบเสรีนิยม[7] ด้วย

การจับกุม เป็นการควบคุมความเคลื่อนไหวของบุคคลโดยเจ้าพนักงาน เพื่อให้เขาให้การตอบข้อกล่าวหาในทางอาญา ซึ่งจะต้องมีการยึดตัวบุคคลไว้ ไม่ใช่เพียงการจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเท่านั้น การจับต้องมีการยึดตัวไว้ หมายความว่านอกจากจะไม่ให้เคลื่อนไหวแล้ว ต้องเอาตัวไว้อยู่ในความควบคุมดูแลของเจ้าพนักงานต่อไป ซึ่งจะต้องมีข้อกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญา และเพื่อให้ตอบข้อกล่าวหาว่า ได้กระทำหรือไม่กระทำ [8]

"อำนาจของพนักงานสอบสวน ซึ่งทั้งอัยการและใครๆก็แลเห็นว่ามีมากมายเหลือเกินแต่ไม่รู้จะทำอย่างไร เช่นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 136 บัญญัติว่า พนักงานสอบสวนจะจับและควบคุม หรือจัดการให้จับและควบคุมผู้ต้องหาหรือบุคคลใด ซึ่งในระหว่างสอบสวนปรากฏว่าเป็นผู้กระทำความผิด หรือจะปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันเลย(โดยเชื่อในเกียรติ) หรือมีประกันและหลักประกันด้วย หรือปล่อยไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องใดก็ได้ ซึ่งหมายความว่า กฎหมายให้อำนาจตำรวจว่า เวลาเราไปแจ้งความแล้วจะดำเนินการให้ จะยังไม่ลงมือจับก็ได้ ไม่จับก็ได้ หรือจับมาแล้วให้ประกันก็ได้ ก็มีผู้เสนออย่างนี้ว่า อย่าไปให้อำนาจจับโดยทั่วไปกับพนักงานสอบสวน น่าจะให้เพียงอำนาจจับในความผิดซึ่งหน้าตามมาตรา 80 เท่านั้น ถ้าไม่เป็นความผิดซึ่งหน้าตามข้อยกเว้น ตำรวจจะจับต้องไปขอหมายจับต่อศาลแล้วถึงจะไปจับได้ แนวความคิดนี้อัยการพยายามจะใช้โดยขอแก้กฎหมาย แต่ว่าไม่สำเร็จ พนักงานสอบสวนไม่เห็นด้วย "[9]

ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งถือเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ ได้บัญญัติหลักเกณฑ์การจับกุมไว้ดังนี้

" มาตรา 237 ในคดีอาญา การจับและคุมขังบุคคลใดจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะมีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือผู้นั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า.....

---

[7] See, Harriet Pollack and Alexander B. Smith, Civil liberties and Civil Rights in the United State, (St. Paul, Minnesota : West Publishing, 1978) , P. 141.

[8] จิรนิติ หะวานนท์ , สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ , (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน,2543) หน้า 45.

[9] ประเทือง กีรติบุตร,รวมคำบรรยายภาคสอง สมัยที่ 44 ปีการศึกษา 2534,(กรุงเทพมหานคร.:สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา,2534) น. 95.

หมายจับหรือหมายขังบุคคลจะออกได้ก็ต่อเมื่อ

(1) มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญาร้ายแรงมีอัตราโทษตามที่กฎหมายบัญญัติ

(2) มีหลักฐานตามสมควรว่า ผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญา และมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่นด้วย “

1.1 หลักเกณฑ์โดยทั่วไปของการจับ [10]

(1) ต้องมีเหตุอันควรสงสัย (Probable cause) เหตุอันควรสงสัยก็คือ สงสัยว่า ได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น และผู้ถูกจับเป็นผู้กระทำความผิดนั้น

(2) การจับในที่สาธารณสถานไม่ต้องมีหมายค้น แต่การจับในเคหสถานต้องมีหมายค้น

คำว่าสาธารณสถานหมายความถึงสถานที่ของเอกชนซึ่งเจ้าของได้ใช้ประกอบ ธุรกิจ หรือเปิดให้สาธารณชนเข้าไปได้ เช่น ร้านอาหาร ผับ เป็นต้น

กรณีการจับในเคหสถานมีสิทธิพื้นฐาน 2 อย่างควบคู่กันอยู่ คือสิทธิในร่างกาย กับสิทธิในเคหสถาน การจับที่ต้องเข้าไปในสถานที่เช่นนี้ต้องดูด้วยว่าละเมิดสิทธิในเคหสถานหรือไม่ ถ้าไม่เป็นละเมิดสิทธิในเคหสถานก็ไม่ต้องมีหมายค้น แต่ถ้าละเมิดสิทธิในเคหสถานของบุคคล ผู้เข้าทำการจับกุมก็จะต้องมีหมายค้นด้วย

1.2 แนวทางการควบคุมการจับให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม

เนื่องจากการจับ เป็นการกระทำที่กระทบกระทั่งต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนอยู่ในตัว จึงเป็นเรื่องที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวน จะต้องคำนึงถึงวิธีการปฏิบัติที่ชอบด้วยหลักขั้นตอนตามกฎหมาย หรือ Due Process ตัวอย่างที่ดีของหลักนิติธรรมในเรื่องการจับ ในต่างประเทศ โดยเฉพาะตัวอย่างของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ใช้องค์กรศาลเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบการจับของเจ้าพนักงาน โดยใช้วิธีการดังนี้

---

[10] จิรนิติ หะวานนท์ , สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ , หน้า 47.

วิธีการแรกคือการใช้ บทแก้ไขเพิ่มเติมของรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ในรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา บทแก้ไขเพิ่มเติมที่ 4 (The Fourth Amendment) ได้วางบทบัญญัติไว้ว่า

"สิทธิของประชาชนที่จะมีความมั่นคงปลอดภัยในร่างกาย เคหสถาน เอกสาร และสิ่งของ จากการค้น จับ และยึดโดยไม่มีเหตุอันควรนั้น จะถูกล่วงละเมิดมิได้ และห้ามออกหมาย เว้นแต่จะมีเหตุอันควร ซึ่งได้มาจากการสาบานหรือปฏิญาณตน และหมายจะต้องระบุให้แน่ชัดถึงสถานที่ที่จะถูกค้น บุคคลที่จะถูกจับหรือสิ่งของที่จะถูกยึด"

บทบัญญัติดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่เป็นหลักประกันเพื่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล โดยเฉพาะเรื่องการจับ ซึ่งเป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงปลอดภัยในร่างกาย โดยหลักแล้วจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่กรณีมีเหตุอันควร (Probable cause)[11] กล่าวคือต้องมีความแน่ชัด มีการปฏิญาณสาบานตน เมื่อมีการขอให้ออกหมาย บทบัญญัติดังกล่าวเป็นหลักกว้าง ๆ ที่บทแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาได้วางหลักไว้ คุ้มครองประชาชนให้พ้นจากการใช้อำนาจตามอำเภอใจของรัฐ เมื่อวางหลักการไว้อย่างกว้าง ๆ เช่นนี้แล้วในเรื่องของรายละเอียด วิธีการ เป็นเรื่องที่ตามมาภายหลัง และการออกกฎหมายของมลรัฐต่าง ๆ ก็ยึดถือบทบัญญัติหรือหลักการดังกล่าวนี้เป็นแนวทางในการบัญญัติกฎหมายของตน

เมื่อบทบัญญัติในบทแก้ไขเพิ่มเติมที่ 4 ได้บัญญัติไว้เพียงระบุเงื่อนไขการจับและการออกหมายจับไว้โดยชัดเจนว่ากระทำมิได้ เว้นแต่จะมีเหตุอันควร (Probable Cause) คำว่า Probable Cause เป็นคำที่ใช้อยู่ในระบบของสหรัฐอเมริกา มีความหมายไปในทางที่น่าเชื่อได้อย่างมั่นคงว่า ผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัยน่าจะเป็นผู้กระทำผิด (belief that there is a substantial likelihood that the individual Committed a crime) นั้นมีระดับความเชื่อที่สูงกว่า Reasonable เพราะ Probable Cause คือเชื่อได้แน่นอนมั่นคง พอสมควร มิใช่ลักษณะน่าจะเป็นไปได้อย่าง Reasonable เท่านั้น

แม้บทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมนี้มิได้ระบุชัดเจนว่า ใครจะเป็นผู้มีอำนาจตรวจสอบออกหมาย แต่องค์กรตุลาการหรือศาลของสหรัฐอเมริกา ก็วางเป็นหลักและถือตลอดมาว่า องค์กรที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ออกหมายคือ องค์กรที่มีความเป็นกลาง ซึ่งหมายถึงองค์กรตุลาการหรือศาล

---

[11] Kerper, Inrtoduction to the Criminal Justice System , P. 207

นั่นเอง ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลที่จะต้องคอยสอดส่องดูแลว่า การจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยเจ้าพนักงานฝ่ายบริหารนั้น กระทำไปโดยมีเหตุผลสมควรหรือไม่

ตัวอย่างคดีที่ศาลสูงสหรัฐอเมริกาได้ตัดสินยืนยันถึงหลักการให้ศาลเป็นผู้ออกหมาย เราจะพิจารณาได้จากคดี Johnson v. United States (1948) ซึ่งศาลสูงได้วางหลักว่า ผู้มีอำนาจออกหมายจะต้องมีความเป็นกลางและเป็นอิสระ

คดี Giordenello v. United States (1958) วินิจฉัยว่า ตามบทแก้ไขเพิ่มเติมที่ 4 (The Fourth Amendment) นั้น ศาลเท่านั้นเป็นผู้มีอำนาจชี้และตรวจสอบว่า การจับหรือการออกหมายจับมีเหตุผลสมควรหรือไม่

คดี Orange Country v. Heim (1973) วินิจฉัยว่า เป็นหน้าที่ของฝ่ายตุลาการที่จะบังคับการให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ เพื่อต่อต้านฝ่ายนิติบัญญัติฝ่ายบริหารที่รุกล้ำเข้ามาตามหลักของการแบ่งแยกอำนาจ

คดี Aguilar v. Texas (1961) และคดี Mapp v. Ohio (1961) ศาลสูงสหรัฐอเมริกา ได้ตีความขยายหลักของการออกหมายจับ ซึ่งถือว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของศาล ครอบคลุมออกไปถึงอำนาจหน้าที่ของศาลแต่ละมลรัฐในการกำกับและตรวจสอบการใช้อำนาจจับและออกหมายจับ ซึ่งให้กระทำได้เฉพาะกรณีมีเหตุอันควร ตามบทบัญญัติแห่ง The Fourth Amendment เท่านั้น

คดี Collidge v. New Hamshire (1971) ได้วินิจฉัยว่า การออกหมายโดยฝ่ายบริหาร เป็นการกระทำที่ขัดต่อ The Fourth Amendment ที่มุ่งคุ้มครองประชาชนจากการใช้อำนาจโดยปราศจากเหตุอันควรของเจ้าพนักงาน

ดังนั้น หลักการที่ถือว่าศาลคือองค์กรที่มีความเป็นกลางและเป็นอิสระเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการออกหมาย จึงได้รับการยึดถือปฏิบัติตลอดมา ซึ่งนับว่าเป็นบทบาทหนึ่งที่สำคัญยิ่งขององค์กรตุลาการในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาได้เป็นอย่างดี

ตัวอย่างคดีที่ศาลวินิจฉัยเกี่ยวกับการออกหมายจับ คือ

คดี Wrightson v. U.S. (1955) วินิจฉัยว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องแสดงให้เห็นถึงเหตุอันควร probable cause เพื่อที่จะได้รับการออกหมายจาก magistrate

คดี U.S. v.Cooperstein (1963) วินิจฉัยว่า ในการพิจารณาว่ามีเหตุอันควรที่จะออกหมายจับหรือไม่ การพิจารณาตรวจสอบนั้นอยู่ที่ว่า น่าเชื่อถือในข่าวสาร ข้อ

มูล รายละเอียดนั้นมากน้อยเพียงใด ต้องมีเหตุอันควรที่จะเชื่อว่าได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น และผู้ต้องหาเป็นผู้ได้กระทำ

ในทางปฏิบัติของการขอออกหมายจับนั้น อัยการจะเข้ามามีบทบาทอยู่ด้วย เพราะการดำเนินคดีในสหรัฐอเมริกา เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องดำเนินการผ่านทางอัยการ ซึ่งอัยการนั้นจะมีบทบาทในการตรวจสอบหรือใช้ดุลพินิจขั้นต้น เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเหตุผลสมควรของการจับ การขอออกหมายจับ เมื่อจะมีการขอออกหมาย เจ้าหน้าที่ตำรวจจะยื่นคำร้องผ่านพนักงานอัยการ และพนักงานอัยการจะเป็นผู้ตรวจสอบขั้นตอน

วิธีการที่สอง คือให้เจ้าพนักงานผู้จับนำตัวผู้ถูกจับมาศาลโดยเร็ว (Initial Appearance) ในต่างประเทศนั้น มาตรการการกำหนดให้นำตัวผู้ต้องหามาสู่อำนาจศาลโดยเร็ว เป็นอีกมาตรการหนึ่งของศาลในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ของผู้ต้องหาในชั้นก่อนการพิจารณา โดยเฉพาะในชั้นสอบสวน ซึ่งขั้นตอนของกระบวนวิธีพิจารณาความอาญาของสหรัฐอเมริกา เรียกขั้นตอนนี้ว่า “Initial Appearance” ซึ่งเป็นขั้นตอนที่กำหนดให้นำตัวผู้ต้องหามาสู่ศาลโดยไม่ชักช้า

ตาม Federal Rules of Criminal Procedure ได้บัญญัติขั้นตอนดังกล่าวไว้ใน Rule 5 และในกฎหมายของมลรัฐต่างก็บัญญัติไว้ในลักษณะดังกล่าว โดยเป็นขั้นตอนการดำเนินการหลังการจับบุคคลผู้ต้องสงสัย แม้การจับนั้นจะจับโดยมีหมายหรือไม่มีหมายก็ตาม ก็จะต้องนำมาปรากฏตัวต่อ magistrate โดยเร็ว[12] ไม่ล่าช้า โดยปราศจากเหตุผลอันสมควร การนำผู้ต้องหามาปรากฏตัวต่อศาลโดยเร็วนั้นตามปกติหรือโดยทั่วไปบทบัญญัติใช้คำว่า “without unnecessary delay” หรือ “without undue delay” เป็นต้น ในบางมลรัฐใช้ว่า “unnecessary delay” และได้กำหนดระยะเวลากำกับเอาไว้ด้วย เช่น ที่มลรัฐ California กำหนดไว้ให้นำผู้ต้องหามาปรากฏตัวต่อศาลโดยไม่ชักช้า แต่อย่างไรก็ตามต้องนำมาปรากฏตัวภายใน 2 วัน นับแต่ถูกจับ แต่ไม่รวมวันอาทิตย์และวันหยุด[13] ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีลักษณะความหมายไปในแนวเดียวกัน คือต้องนำตัวผู้ต้องหามาสู่ศาลโดยเร็ว โดยไม่ชักช้าโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร

ปัญหาว่าแค่ไหน เพียงใด จึงจะถือได้ว่าการนำตัวผู้ต้องหามาสู่ศาลนั้นชักช้าหรือไม่ หรือชักช้าโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรหรือไม่ เป็นเรื่องแล้วแต่กรณีไป ปกติทั่วไปจะต้องนำตัวผู้ต้องหามาปรากฏต่อศาลภายใน 24 ชั่วโมง หรือ 48 ชั่วโมง นับแต่จับ แต่ก็เป็นเรื่องที่ศาล

---

[12] Ibid, p. 126.

[13] ดู California Penal Code มาตรา 825

จะวินิจฉัยเป็นกรณีๆไป การล่าช้ามักจะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหรือเงื่อนไขความจำเป็นบางประการ ที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ[14]

1. จังหวะหรือระยะเวลาของการจับ เช่น การจับในวันหยุดศาลไม่เปิดทำการ การจับกุมในเวลาที่ถือว่านอกเวลาทำการของศาลแล้ว

2. ความต้องการของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการสอบสวนผู้ต้องหา

3. จำนวนของผู้ถูกจับซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

องค์ประกอบเหล่านี้ เป็นผลให้กำหนดระยะเวลาการนำตัวผู้ต้องหามาสู่อำนาจศาลโดยเร็ว โดยไม่ชักช้านั้น มีขีดความจำกัดหรือความยืดหยุ่นแตกต่างกันออกไป แล้วแต่พฤติการณ์แวดล้อมแห่งกรณี แต่สำคัญคือต้องถือหลักว่า การชักช้านั้นไม่ใช่ชักช้าโดยปราศจากเหตุผลอันสมควร ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว จะกำหนดให้มีการนำตัวผู้ต้องหามาสู่ศาลภายใน 24 ชั่วโมง หรือ 48 ชั่วโมง นับแต่ถูกจับ

สำหรับวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของการนำตัวผู้ต้องหามาปรากฏตัวต่อศาลโดยเร็วนั้น มีความมุ่งหมายเพื่อให้มีการคุ้มครองผู้ต้องหาอย่างเต็มที่ โดยการนำมาสู่อำนาจศาลได้มีโอกาสไต่สวนเรื่องราวข้อเท็จจริง เจ้าหน้าที่ตำรวจมีโอกาสควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ในระยะเวลาอันสั้น เป็นการตัดโอกาสหรือลดโอกาสกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายในระหว่างการจับหรือควบคุมตัว

ตัวอย่างของคดีที่วินิจฉัยถึงเหตุผลของการนำผู้ต้องหามาสู่ศาลโดยเร็ว คือ

คดี U.S. v.Carignan (1951) วินิจฉัยว่า เหตุผลของการมีบทบัญญัติการให้นำตัวผู้ต้องหามาปรากฏตัวต่อศาลโดยเร็วนั้น ก็เพื่อที่จะยกเลิกการควบคุมตัวโดยมิชอบ ควบคุมตัวโดยไม่มีเหตุอันสมควรอย่างแน่ชัดในชั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือชั้นก่อนการพิจารณาให้หมดสิ้นไป

คดี Upshaw v. U.S. (1948) และคดี U.S. v. Chadwick (1969) ได้วินิจฉัยไปในแนวเดียวกันว่า วัตถุประสงค์ของบทบัญญัติที่กำหนดให้มีการนำตัวผู้ต้องหามาปรากฏตัวต่อศาลโดยเร็วก็เพื่อที่จะตรวจสอบการสอบสวนซึ่งกระทำเป็นการจับของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ป้องกันการควบคุมโดยมิชอบก่อนนำสู่ศาลเพื่อพิจารณา และเพื่อให้ผู้ต้องหาทราบถึงสิทธิต่าง ๆ

---

[14] เข็มชัย ชุติวงศ์ , เอกสารประกอบคำบรรยายวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเปรียบเทียบ 2 ,(กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ บัณฑิตศึกษา มหาลัยธรรมศาสตร์ , 2526) เอกสารอัดสำเนา , หน้า 6.

ในส่วนของรายละเอียดขั้นตอนวิธีการในชั้นนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานอัยการจะนำผู้ต้องหามาปรากฏตัวต่อหน้า magistrate บทบาทหน้าที่ของ magistrate ในชั้นนี้คือ

1. ทำการตรวจสอบเพื่อให้แน่ใจว่า เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ปรากฏในคำร้องทุกข์กล่าวโทษหรือไม่

2. แจ้งให้ทราบถึงข้อหาความผิดที่ถูกกล่าวหา อ่านคำร้องให้ฟัง ในบางมลรัฐจะให้สำเนาคำร้องทุกข์กล่าวหาแก่ผู้ต้องหา

3. แจ้งให้ผู้ต้องหาทราบถึงสิทธิต่าง ๆ ที่มี เช่น สิทธิการมีทนาย สิทธิที่จะนิ่งเงียบไม่ให้การ (remain silent) และเตือนให้ทราบว่าคำให้การจะใช้เป็นพยานหลักฐานกล่าวอ้างยันตัวเขา สิทธิที่จะได้รับการไต่สวนมูลฟ้อง สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยคณะลูกขุน เป็นต้น

4. กรณีมีการจับโดยไม่มีหมาย ศาลต้องทำการไต่สวนทันที เพื่อให้แน่ใจว่าการจับนั้นมีเหตุอันควร การทบทวนถึงเหตุอันควรนั้นเหมือนกับการพิจารณาก่อนออกหมายจับโดยผู้จับสาบานตนด้วย

5. พิจารณาให้ประกันตัวในกรณีที่ยังไม่มีการประกันตัว

6. หากเป็นคดีความผิดประเภท felony magistrate จะทำการกำหนดวันทำการไต่สวนมูลฟ้อง เว้นแต่จะมีการสละสิทธิการไต่สวนมูลฟ้อง

การนำตัวผู้ต้องหามาสู่ศาลโดยเร็วนั้น เป็นเรื่องสำคัญ หากมีการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ไม่มาปรากฏตัวต่อศาล หรือนำมาโดยชักช้าไม่ปรากฏเหตุอันสมควร จะมีผลให้การควบคุมตัวในระหว่างนั้นเป็นการควบคุมตัวที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย การดำเนินการในช่วงดังกล่าว เช่น การสอบสวน การได้คำรับสารภาพ ก็อาจจะไม่มีผลหรือนำมาใช้กล่าวอ้างไม่ได้

ตัวอย่างคดีที่วินิจฉัยถึงการฝ่าฝืนไม่นำตัวผู้ต้องหามาสู่ศาลโดยเร็ว คือ

คดี Mc Nabb v. U.S. (1943) วินิจฉัยว่า คำสารภาพที่ได้มาระหว่างการไม่นำผู้ต้องหาไปปรากฏตัวต่อศาลโดยเร็ว คือเป็นการชักช้าโดยปราศจากเหตุอันสมควร ไม่ยอมให้รับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาซึ่งตามข้อเท็จจริงในคดีนี้เป็นการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้เป็นเวลานานถึง 6 วัน หลังจากการจับกุม โดยไม่มีเหตุผลสมควรถึงความชักช้าดังกล่าว

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า มาตรการกำหนดให้มีการนำตัวผู้ต้องหามาสู่ศาลโดยเร็ว ของสหรัฐอเมริกา เป็นมาตรการที่ทำให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการคุ้มครองผู้ต้องหาได้อย่างเต็มที่ การควบคุมตัวผู้ต้องหาของเจ้าหน้าที่ตำรวจมีระยะเวลาอันสั้น ทำให้มีโอกาสในการ

กระทำการที่มิชอบเกี่ยวกับการสอบสวน การกระทำทรมานน้อยลง เพราะศาลได้มีโอกาสเข้ามาคุ้มครอง แจ้งให้ทราบถึงสิทธิต่าง ๆ พิจารณาให้ประกันตัว แม้เจ้าหน้าที่ตำรวจจะสามารถควบคุมตัวไว้ในระยะเวลาอันสั้น แต่ก็ไม่เกิดปัญหาต่อทางเจ้าหน้าที่ตำรวจในการสอบสวนมากนัก เพราะรายละเอียดข้อเท็จจริง พยานหลักฐานส่วนใหญ่ได้ทำการรวบรวมไว้ก่อนการจับกุมแล้ว การสอบสวนหลังการจับกุมจึงเป็นการสอบปากคำเพื่อประกอบข้อเท็จจริงเท่านั้น การกำหนดมาตรการให้มีการนำผู้ต้องหามาสู่อำนาจศาล จึงทำให้เกิดผลดีต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหา ทำให้ศาลหรือองค์กรตุลาการมีบทบาทในการคุ้มครองผู้ต้องหา ในชั้นก่อนการพิจารณาได้อย่างแท้จริง

วิธีการที่สาม ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกจับก็คือ ในประเทศสหรัฐอเมริกามีมาตรการที่เรียกว่า Writ of Habeas Corpus กล่าวคือ เป็นบทบาทของศาลที่จะออกหมายปล่อยในกรณีมีการกล่าวอ้างว่า มีการจับกุมคุมขังบุคคลไว้โดยผิดกฎหมาย ที่มาของ Writ of Habeas Corups ก็คือกฎบัตร Magna Carta ซึ่งเป็นกฎบัตรที่พระเจ้าจอห์นของอังกฤษยินยอมออกให้ในปี ค.ศ. 1215 ในกฎบัตรดังกล่าวได้วางหลักสำคัญ 2 ประการ ซึ่งถือกันว่าเป็นที่มาของ Writ of Habeas Corpus คือ

1. ผู้ใดจะถูกลงโทษมิได้ เว้นแต่ได้รับการพิจารณาตามกฎหมายของบ้านเมืองและโดยคำพิพากษาของผู้ที่อยู่ในฐานะเท่าเทียม (His peers) กันกับเขา
2. จะปฏิเสธความยุติธรรมต่อผู้หนึ่งผู้ใดมิได้

ในกฎหมายของสหรัฐอเมริกาหรือรัฐบาลกลางก็มีบทบัญญัติว่า

“Writ of Habeas Corpus จะไม่ออกให้เว้นแต่จะเป็นกรณีที่มีการควบคุมตัวโดยขัดต่อรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมาย หรือสนธิสัญญาต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกา...”

Writ of Habeas Corpus ของระบบยุติธรรมของสหรัฐอเมริกา เป็นมาตรการสำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหา ในกรณีเป็นผู้บริสุทธิ์ถูกจับกุมควบคุมตัวหรือคุมขังไว้โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพื่อทำการร้องขอต่อศาลให้ทำการไต่สวนข้อเท็จจริงและออกหมายปล่อยต่อไป การออกหมายปล่อย กรณีการควบคุมตัวไว้โดยมิชอบนี้ ได้รับการยอมรับโดยทั่วไปทั้งกรณีของรัฐบาลกลางและมลรัฐ เป็นมาตรการเยียวยาที่สำคัญประการหนึ่ง และมีการใช้กันอย่างแพร่หลาย กว้างขวางเนื่องจากสามารถใช้ได้ทุกขั้นตอนของกระบวนการทางอาญา เริ่มต้นตั้งแต่ชั้นก่อนการพิจารณาไปจนถึงถูกพิพากษาตัดสินลงโทษจำคุก หากเห็นว่ามีการควบคุมตัวไว้โดยไม่ชอบ ก็สามารถร้องขอให้ศาลออกหมาย writ of habeas

corpus ได้ตลอดเวลา ซึ่งศาลจะเรียกตัวผู้เกี่ยวข้องมาทำการไต่สวนเรื่องราวข้อเท็จจริง หากปรากฏว่ามีการควบคุมตัวไว้โดยไม่ชอบจริงก็จะออกหมายปล่อยตัวบุคคลนั้นไป

ในชั้นแรกนั้น หมายปล่อยนี้ไม่ได้รับการยอมรับในศาลของมลรัฐ (State court) แต่ต่อมาศาลสูงได้วินิจฉัยให้กว้างครอบคลุมไปถึง[15] เพราะเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญเป็นเครื่องประกันสิทธิเสรีภาพของบุคคล อย่างไรก็ตาม ศาลในประเทศสหรัฐได้เคยวินิจฉัยไว้ในปี 1963 โดยตั้งข้อจำกัดของหมายปล่อยนี้ว่า ผู้ถูกคุมขังจะเสียสิทธิที่จะใช้ writ of habeas corpus ถ้าปรากฏว่าเขาได้จงใจที่จะหลีกเลี่ยงการดำเนินการตามมาตรการเยียวยา หรือการบังคับใช้กฎหมายของมลรัฐที่มีอยู่แล้ว

เมื่อพิจารณาดูแล้วจะเห็นได้ว่า มาตรการต่างๆที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นมาตรการที่สำคัญที่ทำให้สามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ถูกจับได้เป็นอย่างดี และมีการนำมาใช้กันอย่างกว้างขวางในสหรัฐอเมริกา โดยใช้องค์กรตุลาการเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินมาตรการดังกล่าว

ผลของการให้องค์กรตุลาการหรือศาล ทำหน้าที่ในการออกหมายจับหรือตรวจสอบการจับนั้น มีข้อที่น่าพิจารณาดังนี้

1. ในแง่ของแนวความคิด การที่ให้ศาลเป็นผู้ออกหมายจับ เป็นหลักการที่ถูกต้องกับหลักการแบ่งแยกอำนาจออกเป็นสามส่วน คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการ เป็นความถูกต้องชอบธรรมและเป็นความเหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะศาลเป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระ และเป็นกลาง การให้ฝ่ายตุลาการเป็นผู้จำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนน่าจะเป็นหนทางดูปลอดภัยที่สุด ฝ่ายบริหารจะจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้เฉพาะกรณีที่จำเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น หลักการของสหรัฐอเมริกาที่ให้ศาลเป็นผู้ทำหน้าที่ออกหมายจับ จึงถูกต้องตรงกับหลักการแยกอำนาจซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอยู่ทั่วไป

2. ในแง่ของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล กล่าวได้ว่า การที่สหรัฐอเมริกาให้ศาลทำหน้าที่ออกหมายจับหรือตรวจสอบการจับ ทำให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นไปอย่างแท้จริง เพราะศาลเป็นองค์กรกลาง เป็นองค์กรอิสระ บทบาทอำนาจหน้าที่ของศาลในประการนี้จึงเป็นผลให้ศาลมีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาได้อย่างกว้างขวาง ขัดขวางการใช้อำนาจตามอำเภอใจของเจ้าหน้าที่ เป็นการทำหน้าที่ให้ความคุ้มครององค์กรตุลาการในขั้นตอนของการจับกุม แม้จะเป็นขั้นก่อนการพิจารณาก็ตาม

---

[15] Livingston Hall and Yale Kamisa, Modern Criminal Procedure, 2d.ed. (St. Paul, Minnesota : West Publishing Co., 1966) ,P. 360.

3. ในแง่ของประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมาย การที่ศาลเป็นผู้พิจารณาเหตุอันควรและพิจารณาออกหมายจับนั้น ในด้านเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ปฏิบัติการมีการวิจารณ์ว่าเป็นการก่อให้เกิดความไม่สะดวกในการปฏิบัติการเท่าที่ควร เพราะการจับกุมกระทำได้ยาก ควรให้เป็นอำนาจของตำรวจที่จะออกหมายได้เองจับได้เอง แต่อย่างไรก็ตามผลแห่งการที่ให้ศาลเป็นผู้ออกหมาย ก็ส่งผลทางอ้อมต่อประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย กล่าวคือ ทำให้ฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจพยายามเน้นหนักไปที่การสืบสวนข้อเท็จจริงให้ได้ความแน่ชัด รวบรวมพยานหลักฐานส่วนใหญ่ไว้เสียก่อน เพราะมิฉะนั้นศาลจะพิจารณาไม่เห็นถึงเหตุอันควร และไม่อนุญาตหรือออกหมายจับให้ทำการจับกุมทำให้การจับกุมแต่ละครั้งเป็นไปด้วยความแน่นอน รัดกุม ไม่ใช่การจับแบบเหวี่ยงแห อันเป็นการล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพคนบริสุทธิ์ การเน้นหนักการสืบสวน ทำให้ฝ่ายตำรวจมีความเท่าทันกับอาชญากรรมที่เกิดขึ้น ส่งผลให้มีการปราบปรามควบคุมอาชญากรรมได้ และเป็นผลด้านประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมาย หลักการของสหรัฐอเมริกา ที่ให้ศาลเป็นผู้ออกหมายจับ จึงทำให้คนบริสุทธิ์ได้รับการคุ้มครองคนผิดถูกจับกุมลงโทษตามกฎหมาย

ข้อสันนิษฐานว่า “ทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์ การปล่อยผู้กระทำผิดไปสิบคนย่อมดีกว่าการลงโทษผู้บริสุทธิ์เพียงคนเดียว” ซึ่งคำกล่าวดังกล่าวนี้ Sir william Blackstone นักกฎหมายและผู้พิพากษา เป็นผู้กล่าวและภาษิตนี้ก็เป็นที่ยอมรับในวงการนักกฎหมายตลอดมา ซึ่งหมายความว่า การจับกุมนั้น จะต้องไม่มีการจับกุมผิดตัวอย่างเด็ดขาด และเชื่อว่ากระบวนการตรวจสอบของศาลเป็นวิธีการอันหนึ่งที่จะป้องกันความผิดพลาดนี้ได้

4.ในแง่ความต่อเนื่องของกระบวนการทางอาญา การที่สหรัฐอเมริกากำหนดหลักการให้ศาลเป็นผู้ออกหมายจับมีผลต่อการดำเนินการที่ต่อเนื่องของกระบวนการทางอาญา ทำให้องค์กรดำเนินการแต่ละองค์กรสัมพันธ์กัน และเป็นไปอย่างใกล้ชิด เกิดความต่อเนื่องในกระบวนการ กล่าวคือ การขอออกหมาย เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องประมวลรายละเอียดเรื่องราวทำเป็นคำขอผ่านทางอัยการ ซึ่งอัยการจะทำหน้าที่ตรวจสอบขั้นต้นถึงรายละเอียดข้อเท็จจริงต่าง ๆ ซึ่งหากพิจารณาเห็นควรก็จะมีการยื่นขอต่อศาลให้อนุญาตหรือออกหมายจับ ทำการจับกุมต่อไป การปฏิบัติของแต่ละองค์กรจึงมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องดำเนินการอย่างเป็นธรรม มิใช่แต่ละองค์กรแยกทำหน้าที่ในแต่ละขั้นตอน แล้วจบสิ้นเป็นขั้น ๆ ให้องค์กรอื่นรับภาระหน้าที่ต่อ ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะมีผลทำให้มีลักษณะที่ว่า เมื่อการเริ่มต้นไม่ดี การดำเนินการขั้นต่อ ๆ ก็ไม่สามารถแก้ไขเยียวยาได้

การคุ้มครองตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน องค์การสหประชาชาติได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 ในส่วนที่เกี่ยวกับความคุ้มครองในเรื่องการจับกุมก็ได้มีบัญญัติไว้ด้วย ซึ่งได้บัญญัติไว้ในข้อ 9 ดังนี้

"บุคคลใดจะถูกจับกุม....โดยอำเภอใจไม่ได้" (No One Shall be subjected to arbitrary arrest....) แต่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาตินี้มิได้มีผลผูกพันประเทศสมาชิกขององค์การแต่อย่างใด เนื่องจากไม่มีสภาพบังคับ ไม่ถือเป็นกฎหมายหรือกฎหมายระหว่างประเทศ แต่เป็นแนวความคิดที่ก่อให้เกิดความผูกพันทางศีลธรรมที่จะให้ประเทศที่เป็นสมาชิกได้ปฏิบัติตามเท่านั้น และการบัญญัตินั้นก็บัญญัติไว้ในลักษณะกว้าง ๆ ไม่มีหลักเกณฑ์หรือรายละเอียดเพื่อให้รัฐสมาชิกปฏิบัติแต่อย่างใด เจตนารมณ์ของปฏิญญาสากลในเรื่องนี้อาจจะเป็นเพราะต้องการที่จะให้ประเทศสมาชิก ได้วางกฎเกณฑ์ในการจับกุมเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลในการถูกจับกุมขึ้นมาเอง เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมแต่ละประเทศนั้นๆ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าองค์การสหประชาชาติจะมิได้วางหลักเกณฑ์รายละเอียดในการจับกุมไว้ก็ตาม เนื่องจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ประเทศสมาชิกก็มิได้นิ่งนอนใจ ได้มีการประชุมอภิปรายกันหลายครั้งในเรื่องนี้ ดังเช่นการประชุมอภิปรายของสหประชาชาติในระดับภูมิภาค[16] เรื่องบทบาทของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนระหว่างวันที่ 14-25 เมษายน 2523 ที่กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ ผู้เข้าร่วมประชุมครั้งนี้ได้ร่วมกันเสนอแนะและให้ข้อสรุปเกี่ยวกับประมวลจรรยาบรรณสำหรับเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่รักษากฎหมาย (Code of Conduct for Law Enforcement Official) ซึ่งสหประชาชาติได้ให้ความเห็นชอบแล้ว เช่น

1. เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ควรใช้ประโยชน์จากสายสืบนั้น คือบุคคลผู้มีอำนาจหรือตำรวจให้การสนับสนุนหรือคุ้มครองอยู่ไปชักชวนผู้หนึ่งผู้ใดก่อการกระทำความผิด ซึ่งถ้าไม่มีการชักชวนดังกล่าวแล้วจะไม่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นเลย

2. เพื่อให้เป็นไปตามประมวลจรรยาบรรณฯ เจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมายที่ทำการจับกุมและคุมขังจะต้องดำเนินการตามความในมาตรา 3, 5, 6 ของประมวลจรรยาบรรณฯ

3. ผู้ถูกจับกุมควรได้รับโอกาสที่จะติดต่อกับบุคคลที่สามได้ ตามกฎหมายภายในของประเทศนั้น โดยไม่ชักช้า ถ้าไม่เป็นการขัดขวางหรือทำให้การสอบสวนต้องล่าช้า ในกรณีเช่นว่านี้การติดต่อควรได้รับอนุญาตโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะกระทำได้

---

[16] กุลพล พลวัน , "สิทธิมนุษยชนกับสหประชาชาติ" , บทบัณฑิตย์ เล่มที่ 13 ปีที่ 2 (2518) ,หน้า 226-235.

4. ควรมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนเพื่อให้แน่ใจว่าผู้ถูกคุมขังได้ตระหนักถึงสิทธิตามกฎหมายของเขา และเสนอแนะให้มีการคุ้มครองป้องกันเพื่อให้แน่ใจว่าหลักฐานซึ่งได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้นไม่สามารถนำมาใช้ในการดำเนินคดีในศาล

5. เจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมายมีหน้าที่และสิทธิที่จะไม่เชื่อฟังหรือปฏิบัติตามคำสั่ง คำแนะนำหรือคำบัญชาใด ๆ แม้จะชอบด้วยกฎหมายหากเป็นที่แน่ชัดว่าจะเป็นการล่วงละเมิดต่อสิทธิของบุคคล

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าองค์การสหประชาชาติ เมื่อได้มีการประกาศใช้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแล้วตั้งแต่วันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 เป็นต้นมาได้พยายามที่จะแนะนำแนวทางเพื่อให้ประเทศต่าง ๆ ได้ปฏิบัติตามในเรื่องความคุ้มครองผู้ถูกจับกุมโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายตลอดมา ซึ่งเป็นผลให้ประเทศต่าง ๆ ได้นำแนวทางดังกล่าวไปบัญญัติเป็นกฎหมายบังคับใช้เป็นกฎหมายภายในประเทศ ซึ่งประเทศไทยก็ได้นำวิธีการดังกล่าวมาใช้เช่นกัน โดยนำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ และยังนำบัญญัติรายละเอียดไว้ใน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอีกชั้นหนึ่งด้วย

1.3 ปัญหาจากการใช้อำนาจจับกุม

เนื่องจากการจับเป็นวิธีการอย่างหนึ่ง ที่ทำให้สิทธิเสรีภาพในร่างกายมนุษย์สิ้นสุดลงโดยสิ้นเชิง ซึ่งผลกระทบของการจับอาจสรุปได้ดังนี้คือ[17]

1. ผลกระทบต่อชื่อเสียง เกียรติคุณ ตลอดจนการประกอบอาชีพของผู้ถูกจับ

2. ผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพทางร่างกาย

(1) ผู้ถูกจับจะถูกค้นตัว[18] ซึ่งอาจจะไม่เป็นการค้นตัวในที่สาธารณสถาน และไม่มีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้นั้นมีของไว้ในครอบครองเพื่อจะใช้ในการกระทำผิดหรือซึ่งได้มาโดยการกระทำผิดหรือซึ่งมีไว้เป็นความผิด[19]

(2) ผู้ถูกจับจะถูกควบคุมตัว[20]

---

[17] เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ , "ระเบียบการดำเนินคดีอาญากับเสรีภาพของประชาชน" , วารสารทนายความ ฉบับพิเศษ (20 กุมภาพันธ์ 2524) , หน้า 28-29ฬ

[18] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85.

[19] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 93.

[20] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 86,87.

3. ผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือผู้ถูกจับเมื่อตกเป็นผู้ต้องหาต้องถูกควบคุมระหว่างการสอบสวนของพนักงานสอบสวน อาจเป็นระยะเวลานาน เช่น 48 วัน หรือ 84 วัน เป็นต้น ซึ่งความเสียหายที่ตามมาก็คือจำนวนผู้ต้องหา เป็นจำนวนมาก รัฐไม่สามารถที่จะบริหารงานในเรือนจำให้มีประสิทธิภาพได้ เช่น การฝึกหัดอาชีพของผู้ต้องหาหรือนักโทษ เป็นต้น ผลกระทบที่สำคัญคือการถ่ายทอดนิสัยอาชญากรต่าง ๆ จากอาญชากรอาชีพให้แก่ผู้ถูกคุมขังระหว่างสอบสวน

การจับเป็นขั้นตอนเบื้องต้นของกระบวนการพิจารณาความอาญาเพื่อจะนำผู้ถูกจับไปพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมต่อไป จริงอยู่การจับเป็นวิธีการที่กระทำโดยรวบรวมพยานหลักฐานในเบื้องต้น ภายในระยะเวลาอันสั้นหรือถ้าเป็นความผิดซึ่งหน้าก็สามารถจับกุมได้ทันที แต่เพื่อที่จะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ผู้บริสุทธิ์ จึงต้องมีมาตรการที่จะให้ความคุ้มครองแก่บุคคลผู้บริสุทธิ์เท่าที่จะเป็นไปได้

สำหรับประเทศไทยนั้น การจับโดยการใช้หมาย หรือการออกหมายจับมักไม่ค่อยมีปัญหาในทางปฏิบัตินัก เนื่องจากขั้นตอนของการออกหมายจับในชั้นพนักงานสอบสวนนั้น ก่อนที่ผู้มีอำนาจจะลงนามในหมาย ก็จะมีการตรวจสอบถึงพยานหลักฐานที่รวบรวมมามีมากน้อยเพียงใด และในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกสูงตั้งแต่สามปีขึ้นไป ในการออกหมายจับก็จะต้องขอความเห็นชอบจากฝ่ายปกครอง ด้วย [21] กล่าวคือ ในกรุงเทพมหานครก็ขอความเห็นชอบจากปลัดกระทรวงมหาดไทย ในต่างจังหวัดก็ขอต่อผู้ว่าราชการจังหวัด หรือนายอำเภอ เป็นต้น ซึ่งอย่างน้อย ก็มีองค์กรจากภายนอกเข้ามาตรวจสอบการทำงานของพนักงานสอบสวนในส่วนนี้ ในการที่จะรวบรวมพยานหลักฐานให้เพียงพอ ก่อนที่จะไปขอความเห็นชอบเพื่อออกหมายจับผู้ถูกกล่าวหามาดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป

แต่ที่มีปัญหาคือ บทบัญญัติเรื่องการจับที่ไม่ต้องมีหมายจับนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปัจจุบัน ได้กำหนดเหตุการจับโดยไม่ต้องมีหมายไว้อย่างกว้างขวาง เช่น ในมาตรา 78 มีบางข้อที่ว่า “เมื่อสงสัยว่ากระทำความผิดมาแล้ว และจะหลบหนี “ หรือ “ มีผู้ขอให้จับ โดยแจ้งว่าได้ร้องทุกข์ไว้ตามระเบียบแล้ว “ เป็นต้น ซึ่งเหตุในการจับเหล่านี้ ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ตำรวจมักจะกระทำได้ทันทีที่ได้รับแจ้งเหตุหรือรับคำร้องทุกข์ ซึ่งเป็นการจับโดยไม่ต้องใช้หมาย

---

[21] ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา (ฉบับ 4) พ.ศ.2525 ข้อ 1

หรือในมาตรา 134 มาตรา 136 ให้อำนาจการจับโดยพนักงานสอบสวน ซึ่งบัญญัติให้อำนาจไว้อย่างกว้างขวาง เช่น จับได้เมื่อผู้ต้องหาปรากฏต่อหน้า เป็นต้น ซึ่งเป็นการจับที่ไม่ต้องใช้หมายจับ นอกจากนี้ การจับโดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ก็เช่นเดียวกัน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวน ก็สามารถจับได้โดยไม่ต้องใช้หมายจับ เนื่องจากโดยตัวของท่านเหล่านี้สามารถออกหมายจับได้เองอยู่แล้ว ซึ่งความที่ปล่อยให้ใช้ดุลพินิจในการจับได้โดยกว้างขวางเหล่านี้ ได้เสี่ยงต่อการเกิดความเสียหายกับกระบวนการยุติธรรมเป็นอย่างยิ่ง

จากหลักเกณฑ์ต่างๆที่กล่าวมา เจ้าหน้าที่ของรัฐในประเทศไทยจึงสามารถจับกุมผู้ต้องหาได้โดยง่าย และในชั้นสอบสวนจับกุมนั้น หลายครั้งเจ้าพนักงานผู้จับได้ใช้วิธีการปฏิบัติด้วยวิธีที่มิชอบ เช่น

1. บีบบังคับให้รับสารภาพโดยวิธีการต่าง ๆ [22]

2. จับแล้วไม่รีบนำตัวไปที่ทำการ แต่นำไปหน่วงเหนี่ยวกักขังเพื่อเค้นหาความจริง

3. ใช้กำลังรุนแรงเข้าจับกุมเกินกว่าพฤติการณ์ วิธีการลักษณะนี้ปรากฏเป็นข่าวอยู่เนือง ๆ แต่สำนักงานตำรวจแห่งชาติก็ยังไม่มีมาตรการเด็ดขาดที่จะแก้ไข

ซึ่งการเข้าการจับกุมที่ใช้กำลังรุนแรงนั้น ถึงการใช้อาวุธจนเป็นการจับตายหรือวิสามัญฆาตกรรม ซึ่งมีหลายครั้งประชาชนทั่วไปรู้สึกเคลือบแคลงสงสัยว่า ผู้ถูกกล่าวหาได้ต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ตามที่กล่าวอ้างจริงไม่

4.ใช้วิธีการจับกุมตัวผู้ถูกกล่าวหาก่อน แล้วจึงได้แสวงหาพยานหลักฐานภายหลัง และพนักงานสอบสวนก็ใช้หรือบีบบังคับตัวผู้ถูกกล่าวหานั้นเอง ให้บอกแหล่งที่ซ่อนของพยานหลักฐานต่าง ๆ ดังตัวอย่างของคดีเชอรี่แอน ที่มีการจับกุมตัวผู้ต้องหาสงสัยมาก่อน ซึ่งเป็นการจับกุมผู้บริสุทธิ์มาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม จนพวกเขาเหล่าต้องประสบเคราะห์กรรมต่าง ๆ นา ๆ

5.ปัจจุบันนี้ มีปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ ภายหลังจากที่พนักงานสอบสวนรับแจ้งความหรือรับคำร้องทุกข์แล้ว ผู้เสียหายหรือผู้แจ้งจะนำหลักฐานการรับแจ้งความที่พนักงานสอบสวนออกให้ ไปขอให้เจ้าหน้าที่ตำรวจอื่นจับตัวผู้ต้องหามาทันทีโดยอ้างว่าได้ร้องทุกข์ไว้ตามระเบียบแล้ว ตามมาตรา 78(4) ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้มีการจับกุมตัวกันได้ง่าย ๆโดยบท

---

[22] บันทึก สำนักงานอธิบดีกรมตำรวจที่ มท 0601/2264 ลงวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2527 เรื่อง กำชับให้ยุติการซ้อมหรือทรมานผู้ต้องหา

บัญญัติของกฎหมาย โดยหลักฐานการรับแจ้งความดังกล่าว มีผลไม่แตกต่างอะไรจากหมายจับ เรื่องนี้ เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่น่าพิจารณาว่าชอบด้วยหลักกระบวนการนิติธรรมหรือไม่ เนื่องจากเป็นหน้าที่ของรัฐในการดำเนินคดีอาญา รัฐมีหน้าที่สองประการคือ ระมัดระวังไม่ให้ความยุติธรรมที่ผิดพลาดเกิดขึ้น กับระมัดระวังไม่ให้การดำเนินคดีอาญาก่อความเดือดร้อนแก่ผู้ถูกกล่าวหาเกินความจำเป็น

นอกจากนี้แล้ว มีความคลาดเคลื่อนในบ้านเราว่า (1) ถ้าทำผิดแล้วต้องถูกจับ (2) เมื่อจับแล้วต้องควบคุม แท้จริงแล้วคนทำผิดอาจไม่จำเป็นต้องถูกจับก็ได้ ถ้าเขามีที่อยู่เป็นหลักแหล่งแน่นอน ไม่ขัดขืน ไม่หลบหนี ไม่ไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน[23]

การจับกุมที่ไม่ชอบด้วยกระบวนการ หรือขัดแย้งกับหลักนิติธรรมที่กล่าวมา ในประเทศสหรัฐอเมริกาถือว่าเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ จึงไม่อาจนำมาอ้างเป็นพยานในคดีได้ การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่บกพร่องเช่นนั้น ก็กลายเป็นสิ่งที่เปล่าประโยชน์ แต่หลักกฎหมายพยานของไทย มีผลในทางตรงกันข้าม กล่าวคือการจับกุมที่มิชอบนั้น ไม่ได้ทำให้น้ำหนักพยานด้อยคุณค่าหรือเสียหายหากพยานหลักฐานนั้นมีอยู่จริง เจ้าพนักงานจะใช้วิธีการแสวงหามาอย่างไรก็ได้ หากผู้ถูกจับได้รับความเสียหายอย่างไร ก็ใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีหรือไปว่ากล่าวเองต่างหาก เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 1547/2540 การตรวจค้น การจับกุมและการสอบสวนเป็นการดำเนินการคนละขั้นตอนกัน หากการตรวจค้นจับกุมมิชอบด้วยกฎหมายก็เป็นเรื่องที่จะว่ากล่าวกันอีกส่วนหนึ่งต่างหาก เมื่อคดีนี้มีการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตามกฎหมายแล้ว แม้การตรวจค้นและจับกุมมีปัญหาว่าอาจไม่ชอบด้วยกฎหมาย ก็หากระทบกระเทือนถึงการฟ้องคดีอาญาไม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 99/2541 แม้การจับกุมจะมิชอบด้วยกฎหมายประการใดหรือไม่ก็ตาม ก็เป็นเรื่องที่จะต้องไปว่ากล่าวกันอีกส่วนหนึ่งต่างหาก ไม่กระทบกระเทือนถึงการฟ้องคดีอาญา ตาม ป.วิ.อ.มาตรา 120

ปัจจุบันนี้ มีร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นร่างของกระทรวงยุติธรรม อยู่ระหว่างเสนอสภา ได้แก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับอำนาจการจับไว้ โดยให้ยกเลิกความในมาตรา 66 และมาตรา 78 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

---

[23] จิรนิติ หะวานนท์,สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ, หน้า41.

เนื้อหาที่แก้ไขใหม่เป็นเรื่องการออกหมายจับ ซึ่งจะต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิด และเป็นความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปี ฯลฯ ซึ่งเป็นการออกหมายโดยกรณีมีเหตุอันควร (Probable cause)

เรื่องการจับโดยไม่มีหมายนั้น ร่างแก้ไขนี้ได้บัญญัติว่า พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจะจับผู้ใดโดยไม่มีหมายจับหรือคำสั่งของศาลนั้นไม่ได้

ส่วนเหตุจับที่ว่า เมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้นั้นได้กระทำความผิดมาแล้วและจะหลบหนี กับ เมื่อมีผู้มาขอให้จับโดยแจ้งว่าได้ร้องทุกข์ไว้ตามระเบียบแล้ว ส่วนนี้ในร่างแก้ไขได้ตัดออกไป เนื่องจากส่วนนี้แต่เดิมเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถจับกุมได้โดยง่าย และมีข้อผิดพลาดในการปฏิบัติงานมาแล้วหลายครั้ง

2. ขั้นตอนหลังการจับกุมผู้ต้องหา

หลังจากได้ผ่านขั้นตอนการจับกุมแล้ว ผู้ต้องหาจะเข้ามาอยู่ในควบคุมของพนักงานสอบสวนโดยสมบูรณ์ จากนั้นก็จะมีการปฏิบัติต่างๆกับผู้ต้องหาหลายอย่าง เช่น สอบปากคำ พิมพ์มือ นำชี้ที่เกิดเหตุ การชี้ตัวผู้ต้องหา ตรวจเนื้อตัวร่างกาย เป็นต้น เป็นการดำเนินการไปเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานซึ่งจะนำไปสู่การฟ้องร้องในภายหน้า และขั้นตอนนี้เป็นอีกขั้นตอนหนึ่งที่มีการวิพากษ์วิจารณ์กันว่า การปฏิบัติหลายครั้งได้ล่วงเกินสิทธิของผู้ต้องหามากเกินไป

ส่วนมากเราจะเข้าใจผิดว่าการที่เจ้าพนักงานจับตัวผู้ต้องหามาก็เพื่อทำการสอบสวน คือทำการสอบสวนก่อนแล้วขยายผลไปถึงไหนบ้าง แล้วพนักงานสอบสวนก็ตามไปรวบรวมพยานหลักฐานตามที่ผู้ต้องหาให้การหรือให้ปากคำ ความจริงแล้ว พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานให้เสร็จสิ้นก่อน แล้วจึงจับกุมตัวมาถามว่า ผู้ต้องหาได้กระทำความผิดตามนี้หรือไม่ พยานหลักฐานอย่างนี้ผู้ต้องหาจะปฏิเสธอย่างไร[24]

2.1 การสอบสวนปากคำผู้ต้องหา

การสอบสวนปากคำผู้ถูกจับ เป็นการปฏิบัติที่สำคัญมากในขั้นตอนนี้ เพราะผู้ต้องหาซึ่งเป็นผู้ที่ลงมือกระทำความผิดเอง และรู้เหตุการณ์การกระทำความผิดได้ละเอียดชัดเจนที่สุด จะเป็นผู้บอกเล่าเรื่องราวต่างๆให้พนักงานสอบสวนฟังแล้วบันทึกเข้าสำนวนการสอบ

---

[24] จิรนิติ หะวานนท์, สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญา ตามรัฐธรรมนูญ , หน้า 46.

สวนไว้ ขั้นตอนนี้ หากผู้ต้องหาให้ความร่วมมือบอกเล่าเหตุการณ์ต่างๆในคดี ก็จะทำให้การสอบสวนคดีนั้นง่ายขึ้น การค้นหารวบรวมพยานหลักฐานก็จะง่ายตามไปด้วย แต่อย่างไรก็ตาม การจะให้การหรือไม่ให้การอย่างไร ตรงนี้เป็นสิทธิของผู้ต้องหา และพนักงานสอบสวนของไทยถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่ค่อยได้คำนึงถึงสิทธิในข้อนี้ของผู้ต้องหาเท่าที่ควร

หลักสำคัญที่สุดในขั้นตอนนี้ก็คือ การให้การของผู้ต้องหา ต้องเป็นการให้ด้วยความเต็มใจ ปราศจากการบังคับ ขู่เข็ญ ล่อลวง หรือกระทำโดยมิชอบประการอื่น ในการสอบสวนปากคำ พนักงานสอบสวนจะต้องคำนึงถึงสิทธิของผู้ต้องหาดังต่อไปนี้

ก. สิทธิของผู้ต้องหาที่จะไม่ให้การอันเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

สิทธิอันนี้ ได้บัญญัติรับรองไว้โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยอย่างชัดแจ้ง กล่าวคือ

“ มาตรา 243 บุคคลย่อมมีสิทธิไม่ให้ถ้อยคำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองอันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา

ถ้อยคำของบุคคลซึ่งเกิดจากการจูงใจ มีคำมั่นสัญญา ขู่เข็ญ หลอกลวง ถูกทรมานใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการใดๆ ไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ “

ที่มาของสิทธิในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล ที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง อันอาจทำให้ถูกฟ้องคดีอาญานี้ รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 5 The Fifth Amendment ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีหลักว่า

“บุคคลใด.....จะถูกบังคับให้ให้การเป็นภัยแก่ตนเองในคดีอาญาใด ๆ ไม่ได้ หรือจะถูกจำกัดสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน โดยไม่ต้องด้วยกระบวนความแห่งกฎหมายไม่ได้..”

นอกจากนั้นในคดี Escobedo v. lllinois, 378 U.S. 478 (1964) ศาลยังได้ขยายหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล ที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง อันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา รวมไปถึงหลักของความเท่าเทียมกันในการต่อสู้คดีในกรณีที่จะต้องมีทนายความ เพื่อให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในคดีอาญา ตามรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 6 (Sixth Amendment) ด้วย

ศาลฎีกาของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ทำการตัดสินคดีความขยายความรัฐธรรมนูญเรื่อยมา โดยเฉพาะหลักเรื่องสิทธิของผู้ต้องหาในการให้ถ้อยคำ วิธีการที่พนักงานสอบสวน

ได้มาซึ่งคำรับสารภาพ เพื่อควบคุมการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวน ได้กลายเป็นหลักเกณฑ์ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหามากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นลำดับ โดยจะไม่ยอมรับฟังคำสารภาพของผู้ต้องหา หากการได้มาซึ่งคำรับสารภาพของพนักงานสอบสวนนั้น มีการกระทำดังนี้

มีการบังคับผู้ต้องหา [Chambers v. Florida, 309 U.S. 227 (1940)] / ทารุณผู้ต้องหา [Brawn v. Mississippi, 297 U.S. 278 (1936)] / หลอกลวง [Spano v. New York, 360 U.S. 315 (1959)] / โดยผู้ต้องหาไม่สมัครใจ [Ashcraft v. Tennessee, 322 U.S. 143 (1944); Roger v. Richmomd, 365 U.S. 534 (1961)] / ผู้ต้องหาถูกปฏิเสธการมีทนายความที่สถานีตำรวจ [Minnick v. Mississippi, 498 U.S. 146 (1990)]

การได้มาซึ่งคำรับสารภาพจากตัวผู้ต้องหา โดยใช้อำนาจบังคับ หรือขู่เข็ญ เป็นสิ่งที่ไม่สมควรรับฟังเพื่อลงโทษ เพราะถือได้ว่า คำรับสารภาพนั้นอยู่ในฐานะที่เป็นสิ่งไม่เหมาะสมสำหรับสังคม

ผู้พิพากษา Goldberg ก็ได้เขียนคำพิพากษาเอาไว้ในคดี Escobedo v. lllinois, 378 U.S. 478 (1964) ว่า "ระบบการบังคับใช้กฎหมายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ที่ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของคำรับสารภาพแล้ว ในระยะยาวจะมีความน่าเชื่อถือน้อย ทำให้มุ่งเน้นแต่คำรับสารภาพ อาจนำคำรับสารภาพมาจากทางที่มิชอบ ซึ่งระบบการสอบสวนที่ดี จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานจากพยานหลักฐานอันเป็นภาวะวิสัย (objective evidence) เพื่อคุ้มครองผู้ต้องหาด้วย"

ข. หน้าที่ของเจ้าพนักงานที่จะแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบก่อนให้การ

รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 5 ว่าสิทธิของบุคคลที่ไม่อาจถูกบังคับให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์อันอาจทำให้ตนเองถูกฟ้องคดีอาญานั้น ถูกกระทบกระเทือนทันทีที่มีการสอบสวน ด้วยเหตุนี้พนักงานสอบสวนจำต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบ 4 ข้อด้วยกัน ซึ่งหลังจากแจ้งแล้ว หากผู้ต้องหายังประสงค์จะให้ถ้อยคำแก่พนักงานสอบสวนอยู่อีก ก็จะถือว่ามีการ "บังคับ" ให้ผู้ต้องหาให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองไม่ได้

ศาลฎีกาของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้วางหลักในการรับฟังคำรับสารภาพของผู้ต้องหาในการพิจารณาคดีของศาล ซึ่งเป็นการกำหนดแนวทางปฏิบัติของพนักงานสอบสวนเกี่ยวกับเรื่องนี้ ในคดี Miranda v. Arizona, 384 U.S. 436 (1966) เพื่อควบคุมอำนาจของพนักงานสอบสวน หลักการนี้ได้ใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบันนี้โดยเคร่งครัด ซึ่ง

เรียกหลักนี้ว่า Miranda Rules กำหนดไม่ให้พนักงานสอบสวนถามคำให้การ จนกว่าจะได้เตือนบุคคลนั้น ถึงสิทธิที่จะไม่ให้การ และสิทธิในการมีทนายความก่อน เพราะศาลฎีกาเกรงว่า ผู้ต้องสงสัยที่อยู่ภายใต้การควบคุมของพนักงานสอบสวนนั้น จะอยู่ภายใต้อำนาจบังคับที่มีความกดดัน อาจกระทำให้มีการให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง หากมิได้มีการกำหนดมาตรการป้องกันเอาไว้ล่วงหน้า

ศาลฎีกาของรัฐบาลกลางได้วางหลักไว้ในคดีนี้ว่า เมื่อมีการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้เพื่อถามคำให้การ ต้องมีการเตือนสิทธิตามรัฐธรรมนูญของผู้ต้องหาให้ทราบ กล่าวคือ ผู้ต้องหาจะต้องได้รับการเตือนว่า มีสิทธิที่จะไม่ให้การ และมีสิทธิในการมีทนายความ

ศาลฎีกาของรัฐบาลกลางได้มีคำพิพากษาตอนหนึ่งว่า “เมื่อบุคคลถูกนำมาควบคุมตัว หรือถูกจำกัดอิสรภาพ โดยอยู่ในอำนาจของพนักงานสอบสวน และเป็นผู้ถูกควบคุมตัว สิทธิในการที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง อันอาจทำให้เขาถูกฟ้องคดีอาญานั้น อาจถูกทำลายไปได้ กระบวนการพิจารณาคดีจะต้องมีการป้องกัน และควบคุมการสอบสวนคดีของพนักงานสอบสวนด้วย...พนักงานสอบสวนจะต้องเตือนก่อนที่จะตั้งคำถามใด ๆ ว่า คุณมีสิทธิที่จะไม่ให้การใด ๆ ที่คุณให้การสามารถนำไปใช้ยันคุณในศาลได้ คุณมีสิทธิ์ที่จะมีทนายความ และถ้าคุณไม่สามารถที่จะมีเงินจ่ายค่าทนายความ ก่อนที่จะถามคำให้การถ้าคุณต้องการก็จะแต่งตั้งทนายความให้ และผู้ต้องหาใช้สิทธิดังกล่าว ในระหว่างการถามคำให้การนั้นได้ตลอดเวลา”

หลัก Miranda Rules นั้น ได้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนในการใช้คำรับสารภาพเป็นพยานหลักฐานมาฟ้องคดี และใช้ยันเป็นปฏิปักษ์ต่อผู้ต้องหาในศาล กรณีจึงเป็นการปกป้องคุ้มครองสิทธิของบุคคล โดยจะต้องมีการเตือนผู้ต้องหาก่อนทำการถามคำให้การเสมอ เพื่อให้มีการบังคับใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญของผู้ต้องหา อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งพนักงานสอบสวนในประเทศสหรัฐอเมริกาจึงต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบดังนี้

1. ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะไม่ให้การใด ๆ เลยก็ได้
2. ถ้อยคำที่ผู้ต้องหากล่าวออกมาอาจใช้เป็นพยานยันแก่ผู้ต้องหาในชั้นศาลได้
3. ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะมีทนายความอยู่ร่วมด้วยในระหว่างการสอบสวน

หากผู้ต้องหาไม่สามารถจัดหาทนายความได้เอง จะมีการแต่งตั้งทนายความให้แก่ผู้ต้องหาก่อนเริ่มการสอบสวน ถ้าผู้ต้องหามีความประสงค์เช่นนั้น

หลัก Miranda Rules เป็นหลักสำคัญที่เกี่ยวเนื่องกับ Fifth Amendment โดย

คำเตือนตามข้อ 1 และ 2 เป็นการเตือนในฐานะที่ปกป้องสิทธิ ที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตัวเอง หากผู้ต้องหาต้องการทนายความ ก็เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนต้องจัดให้ผู้ต้องหามีทนายความตามหลัก Sixth Amendment ในระหว่างการถามคำให้การด้วย อันเป็นการปกป้องสิทธิตามหลัก Miranda Rules

การให้ถ้อยคำที่ได้รับความคุ้มครองนั้น ไม่รวมถึงการเขียนด้วย เพราะการเขียนเป็นการชี้เฉพาะในลักษณะภายนอกที่ไม่ใช่คำพูด [Gilbert v. California, 388 U.S. 263 (1967)] การรวบรวม หรือแสวงหาพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน โดยการพิสูจน์พยานหลักฐานจากทั้งภายนอกหรือภายในของเนื้อตัว ร่างกาย ของผู้ต้องหา ที่ไม่ใช่คำให้การโดยวาจา เช่น การนำของเหลวภายในร่างกายมาตรวจ เช่น ปัสสาวะ หรือเลือด เพื่อทำการตรวจวัดแอลกอฮอร์ในเลือด [Schrnerber v. California, 384 U.S. 757 (1966)] อย่างนี้ไม่ถือเป็นการบังคับให้ผู้ต้องหาให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง แต่เป็นความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวกับกฎหมาย ในสภาพสังคมปัจจุบัน เทคโนโลยีจึงต้องเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และถือได้ว่าเป็นการใช้อำนาจในหน้าที่ของพนักงานสอบสวน จะไม่ถือเป็นการบังคับให้ผู้ต้องหา ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

ขอบเขตของการคุ้มครองในเรื่องนี้ การเริ่มใช้สิทธิของผู้ต้องหาที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง อันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา จะมีขึ้นเมื่อมีการกล่าวหาว่า ผู้ต้องหาได้กระทำความผิดอาญา และควบคุมตัวผู้ต้องหา จึงเริ่มถามคำให้การได้ตามหลัก Miranda Rules แม้จะไม่มีการจับกุมก่อนก็ตาม [United States v. Pierce, 397 F.2d 128 (1968)] ซึ่งการจะถามคำให้การผู้ต้องหา เป็นการที่ผู้ต้องหาอยู่ในอำนาจบังคับของตำรวจ โดยตำรวจจะต้องเตือนผู้ต้องหาถึงสิทธิที่จะไม่ให้การ และสิทธิในการมีทนายความก่อน เพื่อให้ผู้ต้องหารับรู้ถึงสิทธิตามรัฐธรรมนูญ และสามารถบังคับใช้สิทธิของตนได้ แต่การใช้สิทธิไม่ให้การนี้จะไม่รวมถึงการถามชื่อ ที่อยู่ด้วย

การใช้สิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง อันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา ไม่ได้จำกัดแต่เฉพาะที่สถานีตำรวจเท่านั้น ผู้ต้องหาอาจใช้สิทธิของเขาได้ในทุกที่ แม้ว่าจะเป็นการถามในสภาพแวดล้อมที่เป็นการส่วนตัวกับผู้ต้องหาโดยลับ ไม่มีแรงกดดันหรือข่มขู่ จนผู้ต้องหาให้การโดยผู้ต้องหารู้ว่า ผู้ถามเป็นตำรวจและไม่เกรงกลัวต่ออำนาจบังคับของตำรวจก็ตาม ถือว่าอยู่ในการควบคุมตัวแล้ว ถ้าไม่ได้เตือนสิทธิของเขาก่อนให้ถ้อยคำ ก็จะรับฟังถ้อยคำที่เป็นปฏิปักษ์นั้นไม่ได้ [Ilinois v. Perkins, 495 U.S. 292 (1990)]

ส่วนกรณีในการสืบราชการลับ จะไม่สามารถให้ผู้ต้องหารู้ได้เลยว่า กำลังให้การอยู่กับตำรวจ และจะไม่ได้รับการคุ้มครองตามสิทธินี้ [People v. Ward, 266 Cal.App.2d 241 (1968)] เช่น ความผิดอันเกี่ยวกับยาเสพติด เป็นต้น แต่ถ้าถามโดย

เจ้าพนักงานอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวน ก็จะไม่ได้รับการคุ้มครองตามสิทธินี้ด้วย เช่น การให้การต่อคณะลูกขุนใหญ่ (Grand Jury) บุคคลนั้นจะต้องให้การเสมอ หรือการถามระหว่างผู้อยู่ในระหว่างการคุมประพฤติ กับผู้ดูแลการคุมประพฤติ ที่สามารถจะบังคับให้เขาให้การตามความจริงได้ เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของผู้ถูกคุมความประพฤติ [Minnesota v. Murphy, 104 S.Ct. 1136 (1984)] หรือกรณีพนักงานรักษาความปลอดภัยของธนาคารเป็นผู้ถามคำถาม ก็ไม่ได้รับความคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญ [United States v. Garlock, 19 F.3d 441 (1994)] เป็นต้น

ของประเทศไทย มีร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของกระทรวงยุติธรรมซึ่งจะนำเข้าเสนอสภา มาตรา 32 บัญญัติมีสาระสำคัญว่า ให้มีมาตรา 134/4 กล่าวคือ ต่อไปนี้ ก่อนที่จะถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบว่า ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ซึ่งการแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบเช่นนี้ ไม่เคยมีปรากฏมาก่อนในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผลที่ตามมาในเรื่องนี้ก็คือ น่าที่จะทำให้ผู้ต้องหาได้ทราบสิทธิของตนได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2.2 การควบคุมตัวในชั้นสอบสวน

หลังจากมีการจับกุมตัวผู้ต้องหามาส่งให้พนักงานสอบสวน หรือพนักงานสอบสวนจับกุมตัวผู้ต้องหาเองแล้ว ก็จะมีการดำเนินการกับผู้ต้องหารวมทั้งจัดให้ควบคุมตัวไว้ โดยพนักงานสอบสวน จะจัดให้ผู้ต้องหาอยู่ในห้องควบคุมหรือห้องขัง จัดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจในสถานีตำรวจควบคุมดูแล สถานีตำรวจบางที่ก็มีความพร้อมในเรื่องห้องควบคุม บางที่ก็ไม่มีความพร้อม ทำให้บางครั้งผู้ต้องหาเด็กต้องขังไว้ปะปนกับผู้ใหญ่ บางที่มีข่าวว่าผู้ต้องหาหญิงถูกลวนลามทางเพศในห้องขังเพราะไม่ได้ถูกแยกไว้เป็นสัดส่วน เป็นต้น

เมื่อมีการจับกุมแล้ว ตำรวจจะควบคุมตัวผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องหาไว้ ทำให้ผู้นั้นหมดเสรีภาพในร่างกาย “การควบคุม” นั้น หากควบคุมผู้ที่กระทำผิดจริงก็น่าจะไม่มีปัญหา แต่ในข้อเท็จจริงนั้น มีอยู่บ่อยครั้งที่ผู้นั้นมิได้กระทำผิด

การควบคุมนั้น มีองค์ประกอบในกฎหมายดังนี้ [25]

(1)ต้องมีการกักตัวผู้ต้องหา จำเลย หรือบุคคล การกักตัวต้องกระทำโดยเจ้าพนักงานผู้ที่มีอำนาจ ได้แก่ พนักงานสอบสวน อัยการ ศาล ถ้าเป็นในทางบริหารก็โดยเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจตามพระราชบัญญัติเฉพาะ

(2)ต้องมีข้อกล่าวหาว่า ได้กระทำความผิดหรือมีเหตุตามกฎหมายที่จะควบคุมได้ จะนำตัวเขามาเฉยๆโดยไม่มีการตั้งข้อหา หรือไม่มีเหตุไม่ได้

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 31 บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “ บุคคลย่อมมีสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย….การคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย “

มาตรา 237 บัญญัติว่า “ ในคดีอาญา การจับและคุมขังบุคคลใดจะกระทำมิได้ เว้นแต่คำสั่งหรือหมายของศาล….”

หลักเกณฑ์การควบคุม [26]

1.กฎหมายเกี่ยวกับการควบคุม เป็นบทคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยแท้ โดยหลักแล้วจะควบคุมไม่ได้ การควบคุมเป็นข้อยกเว้น จะต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้ ดังนั้นการที่คิดว่า ควบคุมไว้เพื่อทำการสอบสวน จึงน่าเป็นเรื่องที่เข้าใจผิด

2.การควบคุมจะต้องมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ต้องหากระทำผิด ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 237 วรรคสอง (1) บัญญัติว่า หมายขังบุคคลออกได้เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญาร้ายแรง มีอัตราโทษตามที่กฎหมายกำหนด คือต้องมีเหตุเชื่อว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิด ถ้าเขาไม่ได้กระทำความผิดจะควบคุมเขาไม่ได้

3.มีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือก่อเหตุอันตรายประการอื่นด้วย ซึ่งหลักการนี้อยู่ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 237 วรรคสอง (2)

เรามักเข้าใจผิดว่า เจ้าพนักงานควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้เพื่อการสอบสวน กลายเป็นว่าเหตุผลของการควบคุมก็คือเพื่อการสอบสวน ไม่ว่าจะเป็นสอบสวนพยานบุคคล พยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ ก็เป็นการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งสิ้น แต่ก็ไม่จำเป็นต้องให้ผู้

---

[25] จิรนิติ หะวานนท์,สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ, หน้า 56.

[26] เรื่องเดียวกัน, หน้า 54-55.

ต้องหามาอยู่ด้วย ฉะนั้นการสอบสวนไม่ใช่เหตุผลของการควบคุม เราจะควบคุมเขาไว้ก็เฉพาะ (1) จะหนี (2) จะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน (3) จะไปก่อเหตุอันตรายอย่างอื่น [27]

ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ของกระทรวงยุติธรรมซึ่งจะนำเข้าเสนอสภาในปัจจุบันนี้ มาตรา 17 บัญญัติมีสาระสำคัญว่า ให้ยกเลิกมาตรา 87 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเดิม ต่อไปนี้พนักงานสอบสวนจะต้องนำตัวผู้ถูกจับไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมง ซึ่งเป็นการให้เวลาในการควบคุมตัวชั้นเจ้าพนักงานตำรวจน้อยลง เนื่องจากเห็นว่าการแก้ไขนี้จะทำให้องค์กรที่เป็นกลางคือศาลสามารถเข้ามาคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาได้รวดเร็วขึ้น เนื่องจากกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเดิม ให้ควบคุมตัวชั้นเจ้าพนักงานตำรวจได้นานถึง 7 วัน ปัจจุบันนี้เหลือ 3 วัน และต่อไปนี้จะเหลือ 48 ชั่วโมง

2.3 การชี้ตัวผู้ต้องหา

การให้ผู้เสียหายหรือพยานชี้ตัวผู้ต้องหา ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนของรวบรวมพยานหลักฐานชิ้นที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่งในสำนวนการสอบสวน หลังจากที่จับกุมตัวผู้ต้องหามาได้แล้ว โดยให้ผู้ที่ถูกกระทำหรือผู้ที่เห็นการกระทำความผิดมายืนยันว่าเห็นผู้ใดเป็นผู้ลงมือกระทำ หากมีเหตุจำเป็นอันไม่อาจชี้ตัวผู้ต้องหาได้ ก็จัดให้ชี้รูปผู้ต้องหาแทน [28]

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ไม่มีกฎหมายบัญญัติเรื่องการชี้ตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้โดยเฉพาะ แต่มีบทแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญใน The Fifth Amendment และ The Sixth Amendment ซึ่งเป็นหลักสำคัญที่สรุปได้ก็คือ หลักการที่บุคคลจะไม่ถูกบังคับให้ให้การใดๆอันเป็นปฏิปักษ์กับตัวเองในคดีอาญา และบุคคลจะถูกจำกัดสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินโดยไม่ชอบด้วยกระบวนการแห่งกฎหมายนั้นไม่ได้ ส่วนในมาตรา 6 เป็นสิทธิในการมีทนาย โดยกำหนดว่าในการดำเนินคดีอาญาทั้งปวง ให้จำเลยทรงไว้ซึ่งสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างรวดเร็วและเปิดเผย โดยคณะลูกขุนที่เป็นกลาง

---

[27] เรื่องเดียวกัน, หน้า 46.

[28] ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ข้อ 262

จากหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญดังกล่าว ศาลสหรัฐได้วางหลักเกณฑ์ในเรื่องการชี้ตัวผู้ต้องหา โดยให้มีการเข้าแถวชี้ตัว(Line up) ไว้ในคดี Wade V. United State .ในปี 1967 ดังนี้

ประการแรก ตำรวจมีสิทธิจัดให้พยานชี้ตัวผู้ต้องหาได้ และผู้ต้องหาต้องยอมถูกให้ชี้ตัวโดยไม่ถือว่าเป็นการขัดต่อบทบัญญัติของ The Fifth Amendment ที่ว่าบุคคลจะถูกบังคับ หรือให้การใดๆอันเป็นภัยต่อตนเองในคดีอาญาไม่ได้ แต่เอกสิทธิดังกล่าวเป็นการคุ้มครองเฉพาะการป้องกันไม่ให้ผู้ต้องหาถูกบังคับให้การใดๆอันเป็นการให้ร้อยกับตัวผู้ต้องหาเอง แต่การบังคับให้ผู้ต้องหาแสดงตัวเพื่อให้พยานฝ่ายโจทก์ดู ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการบังคับให้ผู้ต้องหาให้คำให้การ เป็นเพียงการบังคับให้ผู้ต้องหาแสดงลักษณะรูปร่างหน้าตาด้านร่างกายของเขาเท่านั้น และในขณะเดียวกัน การบังคับให้ผู้ต้องหาพูดในระยะที่พยานจะได้ยินถ้อยคำพูดเช่นเดียวกับที่คนร้ายพูดขณะทำผิด ก็ไม่ได้เป็นการบังคับให้ผู้ต้องหากล่าวข้อความที่เป็นหลักฐานทางเอกสารแต่อย่างใด เพราะผู้ต้องหาพูดตามแบบบุคคลิกของเขาเอง ไม่ใช่เป็นการรับสารภาพผิด

ประการที่สอง ถ้าผู้ต้องหาถูกจัดให้พยานชี้ตัวโดยผู้ต้องหาไม่มีทนายอยู่ด้วยในขณะที่ผู้ต้องหามีสิทธิเช่นนั้น ถือว่าเป็นการขัดต่อ The Sixth Amendment เพราะการที่ไม่มีทนายอยู่ด้วย อาจทำให้จำเลยต้องเสียสิทธิในการที่จะได้รับการพิจารณาคดีย่างยุติธรรม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศภาคพื้นยุโรป และลาตินอเมริกา สอดคล้องกับกฎหมายคอมมอนลอว์ของสหรัฐ อังกฤษ และแคนาดา ที่เห็นว่า การเข้าแถวชี้ตัว (Line up) เป็นเครื่องมือในการสืบสวนสอบสวนที่ชอบจะกระทำได้[29]

เกี่ยวกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย ไม่มีกฎหมายกำหนดเรื่องการชี้ตัวผู้ต้องหาไว้อย่างชัดแจ้ง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้แต่ในทางปฏิบัติแล้วพนักงานสอบสวนก็ได้ดำเนินการเรื่องการชี้ตัวผู้ต้องหามาโดยตลอด แต่มีข้อควรพิจารณาคือ การชี้ตัวผู้ต้องหาในปัจจุบันไม่ค่อยให้ความเป็นธรรมกับผู้ต้องหาเท่าที่ควร โดยเฉพาะคดีที่เป็นข่าวโด่งดัง มีการเผยแพร่ภาพผู้ต้องหาไปทั่วประเทศก่อนแล้วไม่ว่าจะเป็นทางโทรทัศน์หรือหนังสือพิมพ์ จากนั้นก็ได้จัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหา ซึ่งแน่นอนว่าทุกคน(ทั่วประเทศ)

---

[29] สุรศักดิ์ ตรีรัตน์ตระกูล ,การชี้ตัวผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา,(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย คณะนิติศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2526), หน้า 69.

สามารถชี้ตัวผู้ต้องหาได้ถูกต้อง หรือบางคดีพนักงานสอบสวนจะให้ผู้ชี้ได้ดูรูปถ่ายผู้ต้องหาก่อน หรือมีการนัดแนะส่งสัญญาณกันก่อนทำการชี้ตัว เพื่อยืนยันการกระทำความผิดของผู้ต้องหา และแสดงว่าไม่มีการจับผิดตัว เป็นต้น การชี้ตัวผู้ต้องหาเป็นความสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ว่าหากไม่มีการชี้ตัว หรือชี้ตัวแล้วผิด มันเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความผิดพลาด หรือข้อบกพร่องของหน่วยงานของพนักงานสอบสวนนั้นเองที่จับตัวคนผิดมาเป็นผู้ต้องหา ดังนั้นจึงเป็นความจำเป็นที่พนักงานสอบสวนจะต้องจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาให้ถูกต้องให้ได้ ซึ่งแน่นอนว่าการปฏิบัติดังกล่าวขัดต่อหลักกระบวนการของกฎหมาย และไม่เป็นธรรมกับฝ่ายผู้ต้องหา

2.4 สรุปปัญหาขั้นตอนหลังการจับกุมผู้ต้องหา

รัฐธรรมนูญแห่งฉบับปัจจุบันได้บัญญัติรับรองสิทธิของผู้ต้องหาไว้หลายประการ เช่น ได้รับการสอบสวนที่รวดเร็วต่อเนื่องและเป็นธรรม, มีสิทธิให้ทนายความหรือบุคคลที่ตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวน, มีสิทธิที่จะไม่ให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง(จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้) ฯลฯ การปฏิบัติที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย สรุปได้ดังนี้ เช่น

1.พนักงานสอบสวนมีการซ้อมทำร้ายผู้ต้องหาให้รับสารภาพ เพราะคำรับสารภาพทำให้ง่ายต่อการแสวงหาพยานหลักฐาน ทำให้พนักงานสอบสวนไม่ต้องทำงานหนัก

2. ทำการสอบสวนแบบข้ามวันข้ามคืนโดยไม่ให้มีการหยุดพัก

3. บันทึกปากคำไม่ตรงกับที่ผู้ต้องหาให้การ

4. การแจ้งสิทธิต่าง ๆ ให้ผู้ต้องหาทราบก็เป็นเพียงรูปแบบตามเอกสารที่ไม่ได้มีการปฏิบัติให้ผู้ต้องหาได้รับทราบสิทธิของตัวเองอย่างจริงจัง เป็นต้น

5. พนักงานสอบสวนกีดกันไม่ให้ผู้หนึ่งผู้ใดเข้าร่วมฟังการสอบสวน แต่ปัญหานี้ปัจจุบันดีขึ้นมาก เนื่องจากมีรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า ให้ทนายความ หรือบุคคลที่ผู้ต้องหาไว้วางใจเข้าร่วมฟังการสอบสวนได้[30]

6. เมื่อผู้ต้องหาอ้างถึงพยานเพื่อแสดงความบริสุทธิของตน พนักงานสอบสวนมักไม่บันทึกให้ปรากฏข้อความในสำนวนการสอบสวน และพนักงานสอบสวนไม่พยายามแสวง

[30] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 241

หาพยานฝ่ายของผู้ต้องหา [31] จนกระทั่งมีคำพิพากษาศาลฎีกาพิพากษาว่า การกระทำของพนักงานสอบสวนเช่นนั้นมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 157 [32]

7. เมื่อผู้ต้องหาให้การรับสารภาพแล้ว เป็นธรรมเนียมปฏิบัติของพนักงานสอบสวนว่า จะต้องให้ผู้ต้องหานำชี้ที่เกิดเหตุหรือทำแผนเพื่อประกอบคำรับสารภาพด้วย พาผู้ต้องหาไปกราบขอขมา ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการบังคับขู่เข็ญให้ผู้ต้องหากระทำการทั้งสิ้น ผู้ต้องหาต้องถูกประจานได้รับความอับอาย หลายครั้งผู้ต้องหาต้องถูกรุมทำร้ายจากประชาชนหรือญาติพี่น้องผู้เสียหาย

8.เมื่อครบกำหนดเวลาควบคุมชั้นสถานีตำรวจแล้ว พนักงานสอบสวนก็นำตัวผู้ต้องหาไปยื่นคำร้องขอฝากขังต่อศาล บางครั้งบางคดีพนักงานสอบสวนก็ขอตัวผู้ต้องหากลับมาควบคุมที่สถานีตำรวจอีก 3 วัน หรือ 5 วัน โดยอ้างเหตุผลว่ายังจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับผู้ต้องหาบางอย่าง ซึ่งศาลก็มักจะให้อนุญาต การที่ผู้ต้องหาถูกควบคุมอยู่ที่สถานีตำรวจช่วงเวลาหนึ่งตามที่กฎหมายกำหนดแล้วศาลยังอนุญาตให้นำตัวผู้ต้องหามาอยู่ในความควบคุมของตำรวจต่อไปอีก ดังนี้น่าคิดว่า พนักงานสอบสวนและผู้พิพากษาใช้กระบวนพิจารณาที่เป็นธรรมต่อผู้ต้องหาหรือไม่

9.ในการยื่นคำร้องขอฝากขังผู้ต้องหา โดยอ้างเหตุที่ยังสอบสวนไม่แล้วเสร็จว่าจะต้องสอบสวนพยานอีก 5 ปาก ในการฝากขังครั้งต่อไปก็จะอ้างเหตุว่าจะต้องสอบสวนพยานอีก 4 ปาก ครั้งต่อไปก็เหลือ 3 ปาก ร้องขอฝากขังเรื่อยไปจนหมดสิ้นระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งเป็นการให้เหตุผลตามแบบที่เคยปฏิบัติ ไม่ใช่เป็นเหตุผลตามความเป็นจริง พนักงานสอบสวนทำงานแบบไม่ต้องเร่งรีบ โดยใช้ระยะเวลาที่กฎหมายให้มานั้นจนครบถ้วน แม้ว่าจะไม่มีเหตุที่จะรวมรวบพยานหลักฐานอีกต่อไปแล้วก็ตาม

3. การค้น

---

[31] ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ข้อ 245 กำหนดว่า พนักงานสอบสวนไม่มีความจำเป็นต้องสอบสวนพยานฝ่ายผู้ต้องหา

[32] คำพิพากษาฎีกาที่ 1390/2522 คดีนี้ผู้ต้องหาถูกดำเนินคดีอาญา ผู้ต้องหาได้นำเอกสารต่างๆมามอบให้พนักงานสอบสวน เพื่อแสดงความบริสุทธิของตน แต่พนักงานสอบสวนไม่ยอมรับมอบเอกสารดังกล่าว

การค้นของพนักงานสอบสวน เป็นวิธีการหนึ่งที่จะแสวงหารวบรวมพยานหลักฐานเพื่อนำมาพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดี อาจจะเป็นการค้นตัวบุคคล หรือเข้าตรวจค้นในเคหสถานฯลฯ ซึ่งอำนาจในส่วนนี้ของพนักงานสอบสวน มีส่วนกระทบสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกค้นอยู่ไม่น้อย

3.1ความหมายของการค้น [33]

ความหมายของการค้นมีอยู่ 2 ประเภท คือ ความหมายโดยทั่วไป กับความหมายในทางเทคนิคกฎหมาย

1.ความหมายโดยทั่วไป การค้นคือ การที่เจ้าพนักงานล่วงล้ำสิทธิส่วนตัวของบุคคล โดยอาศัยอำนาจกฎหมายเพื่อหาสิ่งของ หรือบุคคล โดยมีเงื่อนไขก็คือ

ก.ต้องมีการล่วงล้ำสิทธิของบุคคล

ข.ต้องอาศัยอำนาจของกฎหมายและต้องกระทำโดยเจ้าพนักงาน

ค.เพื่อค้นหาสิ่งของหรือบุคคล

2.ความหมายในทางเทคนิคของกฎหมาย การค้นเป็นการคุ้มครองสิทธิส่วนตัว (privacy) เช่น การดักฟังทางโทรศัพท์ เป็นการละเมิดสิทธิส่วนตัว ต้องถือว่าเป็นการค้นอย่างหนึ่ง

3.2 เงื่อนไขของการค้น [34]

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้บัญญัติหลักการที่เกี่ยวกับเรื่องการค้นไว้ดังนี้

“ มาตรา 31 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย.....

การจับ คุมขัง ตรวจค้นตัวบุคคล หรือการกระทำใดอันกระทบต่อสิทธิ และเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 35 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน

บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครอง หรือการตรวจค้นเคหสถานจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

---

[33] จิรนิติ หะวานนท์ , สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญา ตามรัฐธรรมนูญ, หน้า 19.

[34] เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

มาตรา 238 การค้นในที่รโหฐานจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะมีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุให้ค้นได้โดยไม่ต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาล ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ “

ในการออกหมายอาญา เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญดังกล่าว ขณะนี้มีร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งร่างโดยกระทรวงยุติธรรม ในมาตรา 6 บัญญัติมีสาระสำคัญว่า ให้ศาลที่ออกหมายอาญา จะต้องสอบให้ปรากฏเหตุผลอันสมควรที่จะออกหมายนั้นเสียก่อน เหตุผลนี้จะได้มาจากคำแจ้งความโดยสาบานตัว หรือจากพฤติการณ์อย่างอื่นก็ได้

เงื่อนไขการค้น เป็นองค์ประกอบที่จะทำให้การค้นนั้นไม่ผิดกฎหมาย การค้นนั้นจะต้องมี Probable cause คือเหตุที่เป็นไปได้ การค้นที่จะถือว่ามี Probable cause ต้องประกอบด้วยสาระสำคัญดังนี้

1.ต้องมีข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ที่เจ้าพนักงานรู้ และทำให้เจ้าพนักงานเชื่อโดยสุจริตเพียงพอว่าจะออกหมายถ้าเป็นกรณีหมายค้น จะต้องเชื่อว่าจะพบสิ่งของหรือบุคคลในสถานที่นั้น

2.ต้องมีข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ที่วิญญูชนทั่วๆไปพอจะเห็นได้ว่า เป็นไปได้ที่สิ่งของจะอยู่ในสถานที่นั้น

การพิสูจน์ Probable cause จะต้องพิสูจน์ทั้งสองประการนี้ ต้องพิสูจน์โดยพยานหลักฐาน แต่เวลาขอหมายค้นอาจไม่ต้องนำพยานหลักฐานมาให้ศาลดู เพียงแต่ต้องอ้างอิงพยานหลักฐานว่า อะไรคือเหตุแห่งความเชื่อก็พอ

3.3 ปัญหาจากการใช้อำนาจค้น

บกพร่องในขั้นตอนการตรวจค้นและยึดของกลางแต่เดิมนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้อำนาจเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่เป็นผู้ออกหมายแต่ภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน ศาลเท่านั้นที่มีอำนาจออกหมาย

ข้อดีประการหนึ่งของการที่ให้เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจออกหมายได้เองก็คือ ความสะดวกรวดเร็วในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และสามารถจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดได้ทันท่วงที มีประสิทธิภาพในการจับกุมปราบปรามสูง แต่อย่างไรก็ตาม ผลเสียก็คือสิทธิในเคหสถานของประชาชนก็เสี่ยงต่อการถูกคุกคาม เพราะการออกหมายของเจ้าหน้าที่เหล่านี้ไม่ได้ถูกตรวจสอบ และหลายครั้งที่ทำไปโดยไม่ได้คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น

เช่น นายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ (โดยเฉพาะฝ่ายสืบสวน หรือปราบปราม) จะลงนามในหมายค้นซึ่งเป็นกระดาษเปล่า ๆ ทิ้งไว้คราวละมาก ๆ ให้ผู้ปฏิบัติซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นประทวนเก็บไว้ เวลาตำรวจชั้นประทวนเหล่านี้ออกปฏิบัติงานก็จะพกหมายค้นกระดาษเปล่านี้ไปด้วย เมื่อตรวจไปถึงจุดไหน อยากจะค้นบ้านใครก็เพียงแต่กรอกข้อความลงในหมายให้ครบถ้วน ว่าจะค้นบ้านเลขที่เท่าใด ซอยใด หมายนั้นก็มีความครบถ้วนสมบูรณ์ และทำให้การค้นครั้งนั้นเป็นการค้นที่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งดูแล้วหากให้มีการปฏิบัติเช่นแต่ก่อนก็ดูสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติงานดี แต่มีปัญหาว่าจะเป็นการชอบด้วยหลักกระบวนการนิติธรรม (Due Process) หรือไม่

การค้นในที่สาธารณสถานกฎหมายบัญญัติไว้กว้างขวางมากเกินไป เพราะตำรวจผู้มีทุกคนสามารถค้นในที่สาธารณะสถานได้ เพียงมีเหตุอันควรสงสัยว่า “ผู้นั้นมีสิ่งของไว้ในความครอบครองอันเป็นความผิด หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำผิด หรือได้มาจากการกระทำผิด” ซึ่งการค้นลักษณะนี้ ตำรวจจะตั้งด่านสกัดและค้นยานพาหนะของบุคคลได้ง่ายมาก ไม่ว่าจะเป็นช่วงกลางวันหรือกลางคืน ข้อเท็จจริงเรื่องนี้ต้องยอมรับว่าตำรวจบางนายยังขาดความรอบรู้ขาดจิตวิทยาในการปฏิบัติงานทำให้เกิดปัญหาในการทำงาน การถูกร้องเรียน ถูกสื่อมวลชนวิพากษ์วิจารณ์ไปในทางลบตลอดมา บ่อยครั้งที่ทำการตรวจค้นโดยไม่สมเหตุสมผล ทั้งที่ผู้ถูกตรวจค้นไม่มีเหตุอันควรสงสัย ไม่มี Probable cause ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนผู้สุจริตอย่างชัดเจน

ในบางคดี ลำพังการตรวจค้นร่างกายของผู้ต้องหาอย่างเดียว ทำให้ไม่สามารถยืนยันได้ว่าผู้ต้องหานี้ได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ เช่น ตรวจเลือดเพื่อหาปริมาณแอลกอฮอล์ในร่างกายในคดีจราจร ตรวจขนที่อวัยวะเพศผู้ต้องหาเพื่อเปรียบเทียบกับขนที่ตกในที่เกิดเหตุในคดีข่มขืนกระทำชำเรา เป็นต้น มีปัญหาว่าพนักงานสอบสวนจะมีอำนาจค้นหาพยานหลักฐานเหล่านี้ได้มากน้อยเพียงใด เนื่องจากบทบัญญัติในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย มาตรา 132(1) นั้น ให้อำนาจพนักงานสอบสวนที่จะตรวจร่างกายเพียงภายนอกคือตรวจบาดแผล ลายพิมพ์นิ้วมือ แต่ส่วนพยานหลักฐานอย่างอื่นที่เป็นส่วนของร่างกายหรือ ส่วนที่อยู่ภายในร่างกาย ของผู้ต้องหานั้น หากผู้ต้องหาไม่ยินยอมให้ทำการตรวจหา พนักงานสอบสวนจะต้องทำอย่างไร สามารถทำได้ในขอบเขตมากน้อยเพียงใด ซึ่งไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจน จึงอาจเสี่ยงต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐที่อาจกระทำโดยไม่ชอบได้ง่าย[35] การปฏิบัติในปัจจุบัน พนักงานสอบสวนก็จะพิจารณาตามสถานะบุคคลไป กล่าวคือหากผู้ต้องหาคนนั้นเป็นผู้มีฐานะทางสังคมดี พนักงานสอบสวนก็จะระมัดระวังไม่กล้าแสวงหาพยานหลักฐาน

---

[35] ดู ดาราวรรณ ใจคำป้อ,” การแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายผู้ต้องหา”, (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2534),

ในส่วนนี้ แต่หากผู้ต้องหาเป็นบุคคลที่ด้อยฐานะ พนักงานสอบสวนก็จะใช้วิธีปฏิบัติอีกแบบหนึ่ง การบังคับใช้กฎหมายจึงมีความแตกต่างกัน ทุกคนไม่ได้รับอาจปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างเท่าเทียม

4.การปล่อยชั่วคราว

สิทธิการที่จะได้รับการประกันตัว หรืออนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวเป็นสิทธิที่สำคัญยิ่งสำหรับการต่อสู้คดี เพราะจะทำให้เกิดความสะดวกในการพบปะทนาย การตระเตรียมรวบรวมพยานหลักฐานในการต่อสู้คดี สิทธินี้จึงเป็นสิทธิที่สำคัญ และองค์กรตุลาการเข้ามามีบทบาทอย่างมากในเรื่องนี้ เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา

วัตถุประสงค์ของการประกันนั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสองประการคือ เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล และเพื่อคุ้มครองสังคม[36]

ในส่วนของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลนั้นก็ด้วยเหตุผลที่ว่าผู้ต้องหาได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามหลัก Presumption of innocence หรือ Conviction before punishment การคุมขังไว้ไม่ถือว่าเป็นการลงโทษ หากปรากฏภายหลังว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ อิสรภาพที่สูญเสียไปนั้นก็ยากที่จะเยียวยาได้อย่างแท้จริง จึงต้องมีมาตรการการให้ประกันตัวระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณา

ในส่วนของการคุ้มครองสังคมนั้น ก็ด้วยคำนึงถึงเหตุผลความสงบสุขของสังคม กล่าวคือต้องมีข้อกำหนดในการที่จะได้ตัวบุคคลผู้กระทำผิดมาทำการพิจารณาตัดสินจนถึงที่สุด และป้องกันให้สังคมเกิดความปลอดภัยจากการกระทำของบุคคลนั้นอีก จึงต้องมีเงื่อนไขความแน่ใจในการจะมาปรากฏตัวของผู้ได้รับการประกันเป็นเงื่อนไขสำคัญในการปล่อยตัวไปชั่วคราว

4.1 ตัวอย่างการปล่อยชั่วคราวของประเทศสหรัฐอเมริกา

มีพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการประกันตัว ในปี ค.ศ. 1645 ซึ่งถือเป็น "The first bail Statue" และต่อมาก็มีการบัญญัติในมลรัฐ Maine ในปี ค.ศ. 1679 และมลรัฐอื่น ๆ วัตถุประสงค์เดิมของการประกันก็เพื่อที่จะขจัด ความไม่เป็นธรรมในการคุมขังก่อนการพิจารณาให้ลด น้อยบรรเทาเบาบางลงและหลีกเลี่ยงค่าใช้จ่ายในการคุมขัง

---

[36] กุลพล พลวัน, "ปัญหาบางประการเกี่ยวกับสัญญาประกัน," วารสารอัยการ 2 (พฤศจิกายน 2522) : 25.

ก่อนจะมีการรับรอง Bill of Rights สภาคองเกรส ได้กำหนดหลักการประกันไว้ใน Judiciary Act ปี 1789 โดยกำหนดว่า "ให้มีการประกันตัวผู้ต้องหาในคดีอาญาทุกคดี เว้นแต่คดีนั้นจะมีโทษถึงขั้นประหารชีวิต " ในส่วนของความผิดที่มีโทษประหารชีวิตนั้น ได้กำหนดให้ มีการใช้ดุลพินิจพิจารณาการให้ประกันโดยขึ้นอยู่กับลักษณะและพฤติการณ์แวดล้อม รวมทั้งพยานหลักฐานของความผิดและการใช้กฎหมาย

ตาม Federal Rules of Criminal Procedure ได้วางบทบัญญัติเกี่ยวกับการอนุญาตให้ประกันไว้ในข้อ 46 กำหนดไว้ว่า

"ถ้าจะอนุญาตให้จำเลยมีประกันตัว ให้ศาลกำหนดจำนวนเงินประกันเพียงเพื่อเป็นหลักประกันว่า จำเลยสามารถมาปรากฏตัวต่อศาลในการพิจารณาคดีได้ โดยให้พิจารณาจากลักษณะและพฤติการณ์แวดล้อมของความผิดที่ถูกกล่าวหา หรือฟ้องร้อง น้ำหนักของพยานหลักฐานที่จะลงโทษจำเลย ฐานะทางการเงิน และอุปนิสัยของจำเลย"

และในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญบทแก้ไขเพิ่มเติมที่ 8 (The Eighth Amendment) ได้วางบทบัญญัติไว้ว่า "ในคดีอาญาจะเรียกหลักประกันเกินสมควรไม่ได้ …"[37] บทบัญญัติดังกล่าวนี้ได้แสดงให้เห็นว่า สหรัฐอเมริกายึดมั่นอยู่บทแนวความคิดการสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of innocence) ศาลชั้นต้นจึงจะปฏิเสธจำเลยในการให้ประกันไม่ได้ เพราะความเชื่อที่ว่า ไม่มีใครจะถูกจำกัดเสรีภาพได้ นอกจากจะพิสูจน์แล้วว่ากระทำผิดจริงอันเป็นหลักสันนิษฐานเบื้องต้นว่าผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำผิดจริง

---

[37] หลายๆ มลรัฐ ในประเทศสหรัฐอเมริกา วางบทบัญญัติไว้อย่างชัดแจ้งถึงสิทธิของจำเลย ที่จะได้รับการอนุญาตให้ประกันก่อนการพิจารณาหรือตัดสินลง โทษในทุกคดี ยกเว้นกรณีมีโทษประหารชีวิต มลรัฐบางมลรัฐบัญญัติสิทธิ เหล่านี้ไว้ในกฎหมายลายลักษณ์อักษรหรือพระราชบัญญัติ (statute) ตาม The Federal Judiciary Act 1789 โดยกำหนดให้กรณีความผิดมีโทษประหารชีวิตอยู่ในการใช้กุลพินิจของศาลในการที่จะอนุญาตให้ประกันหรือไม่ ในขณะที่มลรัฐ New York เป็นมลรัฐหนึ่ง ที่มีพระราชบัญญัติกำหนดสิทธิการให้ประกันก่อนการพิจารณาในคดีความผิดประเภท misdemeanor และยอมให้มีการใช้ดุลพินิจปฏิเสธหรือไม่อนุญาตให้ประกันในคดีความผิดประเภท felony หรืออุกฉกรรจ์ได้

เหตุผลที่ยอมให้ผู้ต้องหามีประกัน นอกเหนือจากหลักการสันนิษฐานว่า ผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ ก็คือ[38]

1. การกักขังระหว่างพิจารณานั้น ในทางหลักการไม่ถือว่าเป็นการลงโทษ เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรกักขังตัวจำเลยไว้เป็นการลงโทษ ถ้าแน่ใจว่าเขาจะมาปรากฏตัวในศาลได้

2. ถ้าจำเลยมีประกัน ประชาชนก็ไม่จำเป็นต้องเสียค่าเลี้ยงดูในระหว่างรอการ
พิจารณา

3. ประชาชนไม่ต้องเสี่ยงกับความเสียหายที่จำเลยจะต้องไร้อาชีพ อันจะเป็นผลให้ต้องเลี้ยงดูครอบครัวของจำเลยต่อไป

4. คนบริสุทธิ์ (โดยเฉพาะผู้เยาว์) ก็จะไม่ต้องไปปะปนคลุกคลีกับคนที่มีนิสัยผู้ร้าย

ผลจากการที่ The Eighth Amendment ได้บัญญัติไว้กว้าง ๆ ว่าในคดีอาญาจะ
เรียกหลักประกันเกินสมควรมิได้ และถือการอนุญาตให้ประกันเป็นหลัก เพราะอิทธิพลของแนวความคิดที่ให้สันนิษฐานไว้เบื้องต้นว่า ผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ดังกล่าว มีผลให้เกิดความยุ่งยากทางปฏิบัติตามมา กล่าวคือมาตรฐานที่กำหนดว่าแค่ไหนจึงจะ“เกินสมควร” นั้น ยังไม่มีการกำหนดมาตรฐานไว้ เมื่อศาลไม่สามารถปฏิเสธการให้ประกันได้ ศาลก็กำหนดจำนวนเงินประกันให้สูงมากจนจำเลยไม่สามารถประกันตัวได้ ซึ่งเป็นปัญหาซึ่งกระทบกระเทือนถึงผู้ต้องหาที่ยากจน เมื่อมีการกำหนดวงเงินประกันจนสูงเกินขอบเขต

ปัญหาว่าแค่ไหนเพียงใดจะถือว่าเรียกประกัน “เกินสมควร” หรือไม่นั้น ศาลสูงสหรัฐอเมริกาได้เคยวินิจฉัยไว้ในคดี Stack v.Boyle (1951) โดยกล่าวว่าหลักประกันซึ่งวางไว้ “เป็นจำนวนสูงกว่าที่กำหนด” เพื่อประกันการหลบหนีของจำเลยนั้น ถือได้ว่า “เกินสมควรตามบทบัญญัติใน Eight Amendent”

ในคดี Bandy v.United Stated (1961) ผู้พิพากษา Douglas ได้กล่าวว่า บุคคลไม่ควรถูกปฏิเสธการให้ประกันเพราะเหตุแห่งความยากจนขัดสน (No man should be denied release because of indigence) ผู้พิพากษา Douglas ได้ให้ทัศนะส่วนตัวไว้ว่า “จำเลยซึ่งไม่สามารถหาหลักประกันมาวางได้

---

[38] อมร อินทรกำแหง, “การดำเนินคดีอาญาในสหรัฐอเมริกา,” วารสารอัยการนิเทศ 9 (ฉบับ 4 ปีพ.ศ. 2500) , หน้า 232.

ควรจะถูกปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีหลักประกัน ในเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อว่าจำเลยจะปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด" ซึ่งความเห็นดังกล่าวนั้น เป็นทางแก้ทางหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้ต้องหาที่ไม่สามารถวางเงินได้เต็มจำนวนที่ศาลเรียกประกัน แต่สิทธิการที่จะได้รับประกันก็ควรจะมีอยู่ หากมีเหตุอันควรเชื่อว่าจำเลยจะปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนดหรือมาปรากฏตัวต่อศาลตามกำหนดเวลาที่กำหนดไว้

ทั้งนี้เพราะเมื่อศาลชั้นต้นจะปฏิเสธการให้ประกันไม่ได้ เนื่องจากมีความเชื่ออยู่ประการหนึ่งว่า ไม่มีใครถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพได้นอกจากได้พิสูจน์แล้วว่ากระทำความผิดจริง แต่อย่างไรก็ตาม ผู้พิพากษาก็ยังมีอำนาจที่จะกำหนดเงินประกันให้สูงมากๆจนจำเลยไม่สามารถประกันตัวได้ ซึ่งเป็นผลให้จำเลยที่มีฐานะยากจน และมีความซื่อสัตย์ที่จะปฏิบัติตามสัญญาประกันได้รับความเดือดร้อน ถูกจำคุกเพราะไม่มีเงินเพียงพอที่จะให้ประกัน ในขณะที่คนมั่งมีกลับได้รับการปลดปล่อย เพราะมีเงินเพียงพอที่จะเสียค่าประกัน และบางครั้งก็หนีประกัน(Jump bail) และไม่กลับมาอีก แต่ปัจจุบันได้มีการวางมาตรการเพื่อจะแก้ไขการหนีประกัน คือนอกจากจะมีการประกันตัวตามปกติแล้ว ยังต้องให้มีบุคคลซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่การงานมั่นคง มีหลักฐานและรู้จักกับจำเลยดี ให้สัญญาด้วยว่าจะนำตัวบุคคลผู้นั้นมาศาล [39]

มาตรการการให้ประกันหรือปล่อยชั่วคราวของสหรัฐอเมริกาเป็น มาตรการหนึ่งในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหา ทำให้มีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ แม้รัฐธรรมนูญจะไม่บัญญัติถึงขนาดที่ว่าการประกันตัวเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญ แต่องค์กรตุลาการก็มีบทบาทสำคัญยิ่งในการใช้มาตรการดังกล่าว มาเป็นเครื่องมือในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้ต้องหามีโอกาสได้รับการประกันตัวมากขึ้น

4.2 การปล่อยชั่วคราวของประเทศไทย

การปล่อยตัวชั่วคราว โดยหลักแล้วผู้ที่มีอำนาจพิจารณาในเรื่องนี้ก็คือศาล แต่เนื่องจากกฎหมายไทยให้ทางฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจควบคุมผู้ต้องหาไว้ได้ช่วงหนึ่ง กฎหมายจึงได้ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจพิจารณาการปล่อยตัวผู้ต้องหาชั่วคราวได้ด้วย

---

[39] วีระพงษ์ บุญโญภาส , "กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา, วารสารกฎหมาย5 (ฉบับที่ 3 2523) : 156 .

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 239 บัญญัติว่า “ คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ต้องได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็ว และจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องอาศัยเหตุตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในกฎหมาย และต้องแจ้งเหตุผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบโดยเร็ว”

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 บัญญัติว่า “ ในการวินิจฉัยคำร้องให้ปล่อยชั่วคราว ให้พึงพิจารณาข้อเหล่านี้ประกอบ

(1) ความหนักเบาแห่งข้อหา

(2) พยานหลักฐานที่นำมาสืบแล้วมีเพียงใด

(3) พฤติการณ์ต่างๆแห่งคดีเป็นอย่างไร

(4) เชื่อถือผู้ร้องขอประกัน หรือหลักประกันได้เพียงใด

(5) ผู้ต้องหาหรือจำเลยน่าจะหลบหนีหรือไม่

(6) ภัยอันตรายหรือความเสียหายที่จะเกิดจากการปล่อยชั่วคราวมีเพียงใดหรือไม่

(7) ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องขังตามหมายศาล ถ้ามีคำคัดค้านของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือโจทก์แล้วแต่กรณี ศาลพึงรับประกอบการวินิจฉัยได้”

หลักเกณฑ์การพิจารณาปล่อยชั่วคราว [40]

1.ต้องพิจารณาถึงประโยชน์ 2 ด้านคือ

1.1 ประโยชน์ของผู้ถูกควบคุมที่เขาจะได้รับจากการปล่อยชั่วคราว

กล่าวคือ การปล่อยชั่วคราวเป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่กฎหมายยอมรับและบัญญัติเป็นข้อสันนิษฐานว่า ผู้ต้องหาและจำเลยยังเป็นผู้บริสุทธิอยู่จนกว่าจะมีคำพิพากษา นอกจากนั้น การควบคุมผู้ต้องหาไว้ ทำให้ศักยภาพในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาลดลง เมื่อผู้ต้องหาถูกปล่อยตัวชั่วคราวไป ก็จะเป็นประโยชน์ให้การต่อสู้มีประสิทธิภาพขึ้น สามารถพิสูจน์ความผิดได้มากขึ้น และการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ ทำให้สถานะทางเศรษฐกิจ ทางสังคมกระทบกระเทือน ขาดความน่าเชื่อถือ การปล่อยชั่วคราวทำให้เขาสามารถรักษาสถานภาพเหล่านี้ไว้ได้

---

[40] จิรนิติ หะวานนท์,สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ,หน้า 68-72.

1.2 ประโยชน์ของชุมชน หรือสังคม

กล่าวคือ สังคมจะต้องปกป้องความศักดิ์สิทธิกระบวนการศาล ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์ของสังคมนั้นเอง ทำให้ทุกคนเคารพกฎหมาย ไม่ไปกระทำความผิดประโยชน์ของสังคม 1.ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องมาร่วมพิจารณาคดี 2.ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีโอกาสทำลายพยานหลักฐานต่างๆ 3.ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีโอกาสไปทำอันตรายต่อผู้อื่น

2.การปล่อยชั่วคราวต้องมีประกันว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะมาร่วมในการพิจารณาคดี และหากถูกพิพากษาลงโทษก็จะมารับโทษ การพิจารณาปล่อยชั่วคราวจะต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์อันนี้ และการกำหนดหลักประกันจะต้องพิจารณาเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

2.1 ลักษณะและพฤติการณ์การกระทำความผิด

2.2 น้ำหนักพยานหลักฐานในคดีว่ามีมากน้อยแค่ไหน

2.3 บุคลิกภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยมีแนวโน้มที่จะยึดมั่นในคำสัญญาหรือคำมั่นที่ให้ไว้เป็นประกันหรือไม่ หรือมีแนวโน้มว่าจะเป็นอันตรายต่อสังคมด้วยหรือไม่

2.4 ความสามารถในทางการเงินของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการหาหลักประกัน

3. พิจารณาด้านคุณค่าของหลักประกัน ซึ่งเป็นคุณค่าทางจิตใจของผู้ต้องหาหรือจำเลย เช่น นายประกันนำทรัพย์สินมาประกันตัวผู้ต้องหา กับ บิดามารดาเอาทรัพย์สินมาประกันบุตร ถึงนายประกันจะเอาทรัพย์มีมูลค่าสูงเพียงใดมาประกัน ผู้ต้องหาก็อาจจะหนีได้ แต่ถ้าบิดามารดาเป็นนายประกัน บุตรย่อมไม่ต้องการให้บิดามารดาต้องเดือดร้อน

ในการพิจารณาหลักประกันของศาลไทยมักจะวางเป็นเกณฑ์ว่า คดีประเภทใดจะให้ประกันเท่าใด โดยไม่คำนึงถึง คุณค่าของหลักประกันในด้านจิตใจของผู้ต้องหาหรือจำเลย

4.ต้องพิจารณาจนแน่ใจว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไม่ไปก่อเหตุอันตรายแก่ผู้อื่นหรือชุมชน ตรงนี้พิจารณาจากบุคลิกภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย แต่พิจารณาอย่างนี้มีข้อถกเถียงกันว่าเป็นการลงโทษคนเพราะเหตุเขาเป็นบุคคลอันตรายต่อสังคม ทั้งที่ยังไม่ได้กระทำความผิดตามที่สังคมคาดเดา การไม่ให้ประกันตัวโดยการควบคุมตัวไว้ก็ถือเป็นการโทษอย่างหนึ่ง และเป็นการลงโทษในสิ่งที่เขายังไม่ได้กระทำ

ในการพิจารณาคำร้องขอประกันของศาลไทย จะถือเป็นหลักว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนพึงได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็นที่ต้องควบคุมหรือขังผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นไว้ และการพิจารณาคำร้องก็ควรอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เกี่ยวข้องให้มากที่

สุด ทั้งต้องรีบพิจารณาและมีคำสั่งโดยเร็ว คำสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ก็ควรแสดงเหตุผลตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายโดยชัดแจ้ง [41]

4.3 ปัญหาการปล่อยชั่วคราวชั้นสอบสวน

การปล่อยชั่วคราวในชั้นสอบสวน ผู้ยื่นคำร้องอาจเป็นผู้ต้องหานั้นเองหรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้อง ให้พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นผู้สอบสวนคดีนั้น หรือพนักงานสอบสวนที่เข้าเวรสอบสวนในขณะนั้น หรือพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ ให้พนักงานสอบสวนรับคำร้องและเป็นคู่สัญญาประกัน จากนั้นก็เสนอให้ให้สารวัตรใหญ่ หรือสารวัตร หรือผู้รักษาราชการแทน หรือผู้ปฏิบัติราชการแทน ที่มียศตั้งแต่ร้อยตำรวจตรีขึ้นไปมีอำนาจพิจารณาสั่งคำร้องได้สำหรับคดีอาญาทั้งปวง [42]

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าระเบียบคำสั่งเรื่องการปล่อยชั่วคราวดังกล่าวข้างต้นจะมีหลักการที่ดี แต่ก็มีปัญหาหรือการปฏิบัติที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายในเรื่องปล่อยตัวชั่วคราวชั้นสอบสวน ที่รวบรวมได้มีดังนี้

1.การกำหนดวงเงินประกันบางลักษณะความผิดสูงเกินไป เช่น มียาบ้า 1-2 เม็ดเพื่อเสพ(ปัจจุบันมีแนวคิดว่าบุคคลเหล่านี้คือผู้ป่วย) ต้องใช้เงินประกันถึง 100,000 บาท [43] เป็นต้น

2.การกำหนดวงเงินประกันไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน เช่นทำผิดในกรุงเทพมหานคร กับทำผิดในต่างจังหวัด ต้องใช้เงินประกันต่างกัน หรือบางที่อาจไม่ ให้ประกันตัว ทำให้ดูเหมือนว่า ประเทศไทยใช้กฎหมายแต่ละภาคไม่เหมือนกัน กฎหมายไม่เป็นเอกภาพ

3. การพิจารณาสัญญาประกันล่าช้าโดยไม่มีเหตุผลเพียงพอ เช่น บอกว่าสารวัตรไม่อยู่ ไม่มีคนลงชื่ออนุญาต ยื่นคำร้องขอประกันในตอนกลางคืน ผู้บังคับบัญชาไม่อยู่หรือนอนแล้ว ไม่มีผู้ลงนาม ซึ่งเป็นเหตุผลที่ทำให้ประชาชนเบื่อหน่ายกับกระบวนการยุติธรรม

---

[41] คำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราว พ.ศ.2531 ลงวันที่ 7 มกราคม 2531

[42] ระเบียบกรมตำรวจ ว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2526 ลงวันที่ 5 กันยายน 2526

[43] คำสั่งกองบัญชาการตำรวจนครบาลที่ 234/2539 ลงวันที่ 30 เม.ย.2539 เรื่อง กำหนดราคาประกันตัวผู้ต้องหา

4.มีการเรียกรับเงินจากผู้มายื่นคำร้องประกัน เพื่อให้ได้รับความสะดวกในการประกันตัว

5.มีการกำหนดนโยบายล่วงหน้าว่า บางคดีห้ามให้ประกัน เช่น คดียาเสพติดทุกประเภท (แม้ว่าจะเป็นผู้เสพเล็ก ๆ น้อย) ,คดีการพนันที่เล่นกันตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป เป็นต้น ซึ่งนโยบายเหล่านี้ ไม่ใช่เหตุผลตามกฎหมายที่จะให้อนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวได้

6.ผู้พิจารณาให้ประกัน เป็นนายตำรวจตำแหน่งสารวัตร หรือผู้บังคับบัญชาที่สูงขึ้นไป ซึ่งแต่ละคนไม่ใช่พนักงานสอบสวนเจ้าของสำนวน ผู้บังคับบัญชาเหล่านี้จึงไม่ทราบพฤติการณ์รายละเอียดในคดี หรือบุคลิกของผู้ต้องหา ว่าจะหลบหนีหรือไม่ จะไปก่อภัยอย่างอื่นหรือไม่ วงเงินที่ให้ประกันควรจะใช้เท่าไร อย่างไร เป็นต้น การใช้ดุลพินิจการให้ประกันผู้ต้องหาอาจผิดพลาดได้ง่าย

7.บางสถานีตำรวจ กำหนดว่าอำนาจการให้ปล่อยตัวชั่วคราวเป็นของหัวหน้าสถานีเพียงผู้เดียว ซึ่งมีภารกิจมาก ไม่ค่อยอยู่ที่ทำงาน ทำให้การประกันล่าช้า หรือไม่สามารถประกันตัวได้

8. ความผิดลหุโทษ กล่าวคือ ความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน ปรับไม่เกิน 1,000 บาท เท่านั้นที่ไม่ต้องถูกควบคุมตัวจึงไม่ต้องมีการปล่อยชั่วคราว เนื่องจากมีกฎหมายกำหนดไว้ว่า ความผิดประเภทนี้ ให้พนักงานสอบสวนถามชื่อที่อยู่เพื่อรู้ว่าเขาเป็นใครอยู่ที่ไหน ถามคำให้การว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร เท่านั้น เมื่อเสร็จถามแล้วก็ให้ปล่อยตัวไป จะควบคุมตัวไว้ไม่ได้[44]

แต่ความผิดที่มีอัตราโทษสูงกว่านี้ (สูงกว่าความผิดลหุโทษ) ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนจะต้องควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ทุกกรณีไม่มีข้อยกเว้น โดยไม่คำนึงว่าพฤติการณ์การทำผิดเป็นอย่างไร เขามีทีท่าจะหลบหนีหรือไม่ จะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือไม่ ฯลฯ ซึ่งสร้างความเดือดร้อนให้ผู้ต้องหาหรือผู้ถูกจับโดยไม่จำเป็น

9.พนักงานสอบสวนมีทัศนคติในการเอาตัวผู้ต้องหาไว้ในความควบคุมมากกว่าปล่อยชั่วคราว ในทางปฏิบัติเมื่อผู้ต้องหาถูกจับกุม หากประสงค์จะได้รับการปล่อยชั่วคราวก็ต้องมีประกัน และส่วนใหญ่จะต้องมีหลักประกันด้วย ทำให้ผู้ต้องหาที่ยากจนอาจจะต้องหากู้ยืมเงิน เพื่อนำมาใช้เป็นหลักประกันแลกกับอิสรภาพของตนเอง ทั้ง ๆ ที่จริง ๆ แล้ว การที่จะ

---

[44] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 วรรคสอง

เอาตัวผู้ต้องหาและจำเลยไว้ในความควบคุมต้องมีความจำเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างใน 3 ประการ กล่าวคือ

1.เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนี

2.หากปล่อยไปจะไปทำลายพยานหลักฐาน

3.หากปล่อยไปจะเป็นอันตรายต่อสังคม

แต่วิธีการที่ปฏิบัติอยู่ ไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม เป็นเหตุให้ผู้ต้องหาและจำเลยโดยเฉพาะผู้ที่ยากไร้ต้องเสียอิสรภาพ เสียชื่อเสียง ขาดโอกาสในการประกอบอาชีพ และเสียโอกาสในการต่อสู้คดี ถูกปฏิบัติเหมือนการถูกพิพากษาลงโทษไปก่อนแล้ว ทั้งๆที่ยังไม่มีคำพิพากษา

4.3 การคุ้มครองผู้ต้องหากับการสอบสวนคดีพิเศษ

อาชญากรรมพิเศษ[45] หมายถึงอาชญากรรมที่มีลักษณะแตกต่างไปจากอาชญากรรม พื้นฐานทั่วๆไป อย่างเช่น อาชญากรรมทางเศรษฐกิจและพาณิชย์ อาชญากรรมก่อการร้าย เป็นต้น อาชญากรรมเหล่านี้มีความละเอียด ซับซ้อน ซึ่งยากแก่การควบคุม กระบวนการมักไม่สามารถดำเนินการจัดการแก้ไขได้โดยลำพัง ต้องอาศัยความร่วมมือและประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ทั้งยังมีมาตรการที่พิเศษอื่นๆ ทางกฎหมายเพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดให้ได้ผล

เนื่องจากการกระทำความผิดประเภทนี้ มีความลึกลับซับซ้อน ผู้กระทำความผิดมักเป็นผู้มีอิทธิพล มีความรู้ มีอำนาจหรืออิทธิพลในสังคม ยากที่จะสืบสวนสอบสวนเอาผิดได้เช่นการกระทำความผิดทั่วๆไป ดังนั้นขั้นตอนการสืบสวนสอบสวนคดีความผิดประเภทนี้ ก็จะใช้กระบวนการทางกฎหมายที่แตกต่างไปจากการดำเนินคดีกับคดีทั่วๆไปด้วย

4.3.1หลักนิติธรรมกับการสอบสวนคดีฟอกเงิน

การฟอก(Laundry) โดยทั่วไปหมายความว่า ทำให้สะอาด หรือทำให้หมดมลทิน ซึ่งมีความหมายในแง่ดี แต่การฟอกเงิน(Money Laundering) เป็นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้เงินที่สกปรก หรือเงินที่ได้มาจากการเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดให้ดูเหมือนเป็นเงินที่สะอาด หรือเป็นเงินที่ได้มาจากการทำมาหากินหรือธุรกิจที่สุจริต อันเป็นการปิดบังซ่อนเร้นแหล่งที่มาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของเงินหรือทรัพย์สินนั้น

---

[45] ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ และคณะ, อาชญากรรมพื้นฐานกับกระบวนการยุติธรรม,(กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด การพิมพ์พระนคร,2531),หน้า 6.

การฟอกเงินมักจะเกี่ยวเนื่องกับอาชญากรรมร้ายแรง และมักกระทำผิดโดยกลุ่มผู้ร้ายที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร และมีลักษณะข้ามเขตข้ามพรมแดนประเทศ ส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างรุนแรงและยากแก่การปราบปราม ปัจจุบันทั่วโลกจึงถือว่าการฟอกเงินเป็นความผิดอาญาที่ร้ายแรง

การป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินสำหรับประเทศไทยยังเป็นเรื่องใหม่ ทั้งโดยลักษณะของอาชญากรรมประเภทนี้ก็มีความซับซ้อนยากแก่การสืบสวนสอบสวนเพื่อเอาผิดแก่มิจฉาชีพเหล่านี้ นอกจากนั้นวิวัฒนาการของเทคโนโลยีก็เปิดช่องเปิดโอกาสให้การฟอกเงินเป็นไปได้โดยสะดวกยิ่งขึ้น[46]

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 กำหนดให้การฟอกเงิน เป็นความผิดที่มีโทษทางอาญา ซึ่งปรากฏตามมาตรา 5 บัญญัติว่า

“ผู้ใดโอน รับโอน หรือเปลี่ยนสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด เพื่อซุกซ่อนหรือปกปิดแหล่งที่มาของทรัพย์สินนั้น หรือเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นไม่ว่าก่อน ขณะหรือหลังการกระทำความผิด มิให้ต้องรับโทษหรือรับโทษน้อยลงในความผิดมูลฐานหรืออำพรางลักษณะที่แท้จริง การได้มา แหล่งที่ตั้ง การจำหน่าย การโอน การได้สิทธิใด ๆ ซึ่งทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ผู้นั้นกระทำความผิดฐานฟอกเงิน”

จากบทบัญญัติของกฎหมายมาตรา 5 ดังกล่าวจะเป็นได้ว่า ความผิดฐานฟอกเงินกฎหมายกำหนดให้เป็นความผิดอาญาอีกต่างหากจากบรรดาความผิดมูลฐาน ดังนั้นเมื่อปรากฏความผิดมูลฐานในเขตท้องที่พนักงานสอบสวนใดแล้ว นอกจากพนักงานสอบสวนท้องที่นั้นจะดำเนินการสืบสวนสอบสวนเพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดมูลฐานแล้ว หากปรากฏข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานว่ามีการกระทำเข้าข่ายเป็นความผิดฐานฟอกเงิน พนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินคดีอาญาฐาน “ฟอกเงิน” กับผู้กระทำผิดนั้น ตาม พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 อีกหนึ่งฐานความผิดด้วย

---

[46] สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน,ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน , วารสาร ปส.สัมพันธ์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 30 (กรกฎาคม -สิงหาคม 2544) , หน้า 15.

แนวทางการดำเนินการของพนักงานสอบสวน [47]

การสอบสวนผู้ต้องหา

ให้ทำการแจ้งข้อกล่าวหาตามข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในความผิดฐานฟอกเงิน ตามที่บัญญัติไว้ในบันทึกการสอบสวนผู้ต้องหาเช่นเดียวกับคดีอาญาทั่ว ๆ ไป ก่อนทำการสอบสวนให้แจ้งสิทธิของผู้ต้องหาให้ทราบตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ และสิทธิของผู้ต้องหาเพื่อให้ทนายความหรือผู้ต้องหาไว้วางใจเข้าร่วมฟังการสอบสวนด้วย

การสอบสวนปากคำผู้ต้องหาจะต้องปรากฏข้อเท็จจริง ในเรื่องชื่อ ที่อยู่ ญาติพี่น้องที่เกี่ยวข้องหรือพักอาศัยร่วมด้วย อาชีพ ทรัพย์สิน รวมถึงหลักฐานอันเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นๆ ทำการตรวจค้น ยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องแล้วจัดทำบัญชีไว้

การสอบสวนพยานบุคคล

จะต้องทำการสอบสวนปากคำพยานบุคคลที่เกี่ยวข้องในความผิดฐานฟอกเงิน เพื่อเป็นหลักฐานเชื่อมโยงเกี่ยวพันในการพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา พยานบุคคลในที่นี้อาจหมายรวมถึงพยานบุคคลที่ยืนยันทรัพย์สิน และการได้มาซึ่งทรัพย์สินของผู้ต้องหาในคดีฟอกเงิน รวมทั้งพยานบุคคลที่ทำการตรวจสอบหลักฐานทางการเงิน และบัญชีของผู้ต้องหา

หากผู้ต้องหาได้กล่าวอ้างบุคคลใดเป็นพยานของตนด้วยแล้ว ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนปากคำพยานบุคคลที่ผู้ต้องหาอ้างดังกล่าวไว้ในสำนวนทุกปาก

ในการสอบสวนปากคำผู้ต้องหา หากคำให้การของผู้ต้องหา พาดพิงถึงบุคคลหรือทรัพย์สินอื่นใด นอกเหนือจากที่ได้ทำการสอบสวนไว้ก่อนแล้ว ให้พนักงานสอบสวนติดตามพยานบุคคลมาสอบสวนปากคำ และทำการติดตามและตรวจสอบทรัพย์สินตามที่ผู้ต้องหาให้การพาดพิงดังกล่าว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

[47] สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน,คู่มือพนักงานสอบสวนในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ.2542 เกี่ยวกับความผิดมูลฐาน ความผิดฐานฟอกเงินและการดำเนินการ เกี่ยวกับทรัพย์สิน,เอกสารอัดสำเนา(10 เมษายน 2544),หน้า18-22.

พยานเอกสารและพยานวัตถุในคดีฟอกเงิน

1. พยานเอกสารให้ระบุไว้ชัดเจนด้วยว่า สำนวนการสอบสวนคดีฟอกเงิน มีพยานเอกสารทั้งหมดกี่รายการ ได้แก่ พยานเอกสารอะไรบ้างเรียงตามลำดับความสำคัญของพยานเอกสารนั้น ๆ

2. พยานวัตถุให้ระบุว่ามีกี่รายการ เป็นทรัพย์สินอะไรบ้าง ตำหนิรูปพรรณของทรัพย์เป็นอย่างไร รวมทั้งราคาของทรัพย์สินโดยประมาณ วัน เดือน ปี ที่ตรวจพบพยานวัตถุ รวมทั้งสถานที่เก็บรักษาพยานวัตถุดังกล่าว และระบุชื่อ นามสกุล ตำแหน่งของผู้เก็บรักษาพยานวัตถุนั้น ๆ

การพิจารณาพยานหลักฐานในการดำเนินคดีกับผู้ต้องหาในความผิดฐาน ฟอกเงิน ให้ใช้หลักเดียวกับการพิจารณาพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนการสอบสวนคดีอาญาทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ ให้พิจารณาว่าพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ทำการสอบสวนรวบรวมมาได้ดังกล่าว มีมูลเพียงพอที่จะดำเนินคดีกับผู้ต้องหาในความผิดฐานฟอกเงินได้หรือไม่ และมีบุคคลใดเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดร่วมกับผู้ต้องหา ยังขาดพยานบุคคลและพยานเอกสารหรือพยานหลักฐานใด ๆ อีกหรือไม่

การสรุปสำนวนสอบสวนคดีอาญาในความผิดฐานฟอกเงิน

หลังจากที่พนักงานสอบสวนได้ทำการพิจารณาพยานหลักฐานต่าง ๆ แล้วให้ทำการสรุปสำนวนการสอบสวนคดีอาญาในความผิดฐานฟอกเงิน และมีความเห็นในทางคดีควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา แล้วเสนอสำนวนการสอบสวนให้ผู้บังคับบัญชาพิจารณาตามลำดับจนถึงพนักงานอัยการสั่งคดี เช่นเดียวกับสำนวนการสอบสวนคดีอาญาทั่ว ๆ ไป

เมื่อพนักงานสอบสวนทำการสรุปสำนวนคดีอาญาในความผิดฐานฟอกเงินแล้ว ให้ระบุไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วยว่า กรณีที่มีการยึดอายัดทรัพย์สินในทางแพ่งเห็นควรเสนอเรื่อให้สำนักงาน ปปง. พิจารณาเพื่อส่งพนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลแพ่ง สั่งให้ทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้ในสำนวนการสอบสวนคดีอาญาฐานฟอกเงิน ตกเป็นของแผ่นดินต่อไป

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 กำหนดมาตรการทางกฎหมายที่สำคัญในการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดไว้สองประการ กล่าวคือ

ประการแรก มาตรการยึดทรัพย์ทางอาญา (Criminal Forfeiture Measure) ซึ่งเป็นการยึดทรัพย์ที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด อันเนื่องมาจากการกระทำ

ความผิดมูลฐานหรือฐานฟอกเงิน โดยอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32, 33 หรือ 34 เพราะเป็นทรัพย์ที่มีไว้ ได้ใช้ หรือมีไว้เป็นความผิด

ประการที่สอง คือ มาตรการยึดทรัพย์ทางแพ่ง (Civil Forfeiture Measure) เป็นการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ซึ่งเป็นความผิดมูลฐานหรือจากการสนับสนุนหรือช่วยเหลือการกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐาน หรือทรัพย์สินที่ได้จากการจำหน่าย จ่าย โอนด้วยประการใด อันเป็นมาตรการทางแพ่งที่ดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินโดยเฉพาะ ตามความในหมวด 6 แห่ง พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีบทบัญญัติให้นำมาตรการทางแพ่งมาใช้บังคับกับทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด เมื่อนำมาตรการทางอาญาหรือของกฎหมายอื่น ๆ มาบังคับใช้แล้วไม่เป็นผล

ตัวอย่างเช่น ในมาตรา 58 แห่ง พระราชบัญญัติ ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 เช่น การกำหนดมาตรการทางอาญา ตามมาตรา 32 แห่ง พ.ร.บ. มาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 กำหนดไว้ว่า “ในกรณีที่มีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี หรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องผู้ต้องหาหรือจำเลยรายใด ให้การยึดหรืออายัดทรัพย์สินของผู้ต้องหาหรือจำเลยรายนั้น รวมทั้งทรัพย์สินของผู้อื่นที่ได้ยึดหรืออายัดไว้ เนื่องจากเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น สิ้นสุดลง... ฯลฯ” ซึ่งจะเห็นได้ว่าการใช้มาตรการทางอาญา ตาม พ.ร.บ. มาตรการฯ พ.ศ. 2534 ไม่เป็นผล กล่าวคือ ไม่สามารถจะริบทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดตามกฎหมายดังกล่าวได้ แต่ตาม มาตรา 58 แห่ง พ.ร.บ. ป้องกันและปราบรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 สามารถเปลี่ยนวิธีการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้น ๆ ต่อไปได้อีก

ปัจจุบันนี้ กฎหมายฟอกเงินเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของวงการธุรกิจและวงการนักกฎหมายเป็นอย่างมาก เพราะกฎหมายฉบับนี้มีมาตรการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินโดยกำหนดให้การฟอกเงินมีความผิดทางอาญา รวมทั้งกำหนดหน้าที่อันจำเป็นสำหรับสถาบันการเงินและลูกค้าเมื่อมีการทำธุรกรรมกันด้วย ในด้านการสอบสวนเกี่ยวกับคดีความผิดประเภทนี้ ต้องยอมรับว่า กฎหมายฉบับนี้ เพิ่งมีขึ้นในประเทศไทย พนักงานสอบสวนทั่วๆไปยังไม่ค่อยมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายฉบับนี้เท่าที่ควร ในด้านวิธีการสอบสวนแล้ว ก็มีลักษณะคล้ายๆกับคดีอาญาทั่วๆไป กล่าวคือ ยังคงมีหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ แล้วทำเป็นรูปสำนวนการสอบสวนส่งให้พนักงานอัยการฟ้องร้องผู้ต้องหาต่อศาลต่อไป

เนื่องจากความผิดฐานฟอกเงินนั้น ผู้ที่กระทำความผิดส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีอิทธิพล มีฐานะความเป็นอยู่ดีมากกว่าคนทั่ว ๆ ไปในสังคม มีกำลังต่อรองกับอำนาจรัฐได้ ค่อนข้าง

สูง ประกอบกับมีวิธีการกระทำผิดที่ค่อนข้างซับซ้อนมากยิ่งกว่าอาชญากรรมทั่วไป ดังนั้นวิธีการ หรือขั้นตอนสืบสวนสอบสวนคดีประเภทนี้ จึงต้องมีวิธีการที่แตกต่างออกไปด้วย เช่น

1. จัดตั้งหน่วยงานพิเศษสอบสวนคดีทางการเงิน เพื่อติดตามยึดหรืออายัดทรัพย์สินอันได้มาจากการฟอกเงิน

2. ให้ฝ่ายสืบสวนสอบสวนใช้วิธีการสืบสวนที่พิเศษได้ เช่น การดักฟังทางโทรศัพท์ การตรวจสอบบัญชีเงินฝากการตรวจสอบการใช้ระบบคอมพิวเตอร์ นอกจากนี้เพื่อให้การปราบปรามมีประสิทธิภาพ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนยุโรปได้รับรองให้ศาลมีอำนาจอนุญาตให้เจ้าหน้าที่ปราบปรามใช้วิธีการสืบสวนพิเศษได้ตลอดช่วงระยะเวลาที่กำหนด หากข้อสงสัยมีเหตุผลหนักแน่นเพียงพอ

3. การมีบทบัญญัติฐานความผิดที่แตกต่างจากกฎหมายอาญาทั่วไป เช่น ผู้ใด พยายามกระทำความผิดต้องระวางโทษตามที่กำหนดไว้เช่นเดียวกับผู้ที่กระทำความผิดสำเร็จ , กำหนดความผิดสำหรับผู้ที่สมคบกันกระทำความผิด , กรณีผู้ที่กระทำความผิดเป็นเจ้าพนักงานหรือข้าราชการ ซึ่งกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ต้องระวางโทษเป็นสามเท่าของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น เป็นต้น

4.การกำหนดให้ภาระการพิสูจน์ตกอยู่กับฝ่ายผู้ถูกยึดหรืออายัดทรัพย์ ในคดีฟอกเงินนั้น ผู้ที่ถูกยึดหรืออายัดทรัพย์สิน มีหน้าที่แสดงหลักฐานว่า เงินหรือทรัพย์สินในการทำธุรกรรมนั้น ไม่ใช่ทรัพย์สินเกี่ยวกับการกระทำความผิด ซึ่งแตกต่างจากคดีอาญาทั่วๆไปที่ให้ภาระในการพิสูจน์นั้นตกอยู่กับฝ่ายโจทก์

อย่างไรก็ตาม เนื่องจาก การตรวจสอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับเรื่องนี้ เช่น การเข้าถึงบัญชี ข้อมูลทางการสื่อสาร หรือข้อมูลทางคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ซึ่งการกระทำดังกล่าวของเจ้าหน้าที่ สิทธิของผู้ที่ถูกตรวจสอบ ย่อมได้รับความกระทบกระเทือนจากการกระทำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กฎหมายจึงได้กำหนดให้การใช้อำนาจดังกล่าวของเจ้าหน้าที่ จะต้องร้องขอต่อศาลแพ่ง โดยต้องแสดงเหตุอันควรเชื่อว่า บัญชีลูกค้าของสถาบันการเงิน เครื่องมืออุปกรณ์ในการสื่อสาร หรือเครื่องคอมพิวเตอร์ ได้ถูกใช้ในการกระทำความผิดฐานฟอกเงิน เมื่อศาลได้ไต่สวนแล้วเห็นว่ามีเหตุอันสมควร ศาลก็อาจอนุญาตให้เจ้าหน้าที่เข้าใช้เครื่องมือ หรืออุปกรณ์ใดๆได้ เป็นต้น (ดูมาตรา 46 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ.2542)

ดังนั้น แม้การฟอกเงินจะเป็นอาชญากรรมที่ร้ายแรงประเภทหนึ่งก็ตาม แต่กฎหมายก็ไม่ได้ให้อำนาจรัฐจัดการกับเรื่องนี้ได้อย่างไร้ขอบเขต การกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐจะต้องอยู่ในกรอบขั้นตอนของกฎหมาย พนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องปฏิบัติงานไปพร้อมๆกับการคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนด้วย

4.3.2 หลักนิติธรรม กับการสอบสวนคดีเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ

เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า ขณะนี้สถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดได้เป็นไปอย่างกว้างขวาง และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมายไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของประเทศ โดยยาเสพติดได้แพร่ระบาดไปสู่สังคมไทยทุกชั้น ทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ และครอบคลุมทุกพื้นที่ทั่วประเทศทั้งในเมืองและชนบท และมีผู้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการผลิต การค้า และการเสพเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ยาบ้า” ขณะนี้ได้แพร่ระบาดเข้าไปในกลุ่มของเด็กและเยาวชนทั้งในและนอกสถานศึกษา โดยในปี พ.ศ. 2542 สำนักวิจัยเอแบคเคเอสซีอินเตอร์เนตโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนนักศึกษา ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 - ปริญญาตรี ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการและทบวงมหาวิทยาลัยพบว่าจากนักเรียน นักศึกษาทั้งหมด พบว่าจากนักเรียน นักศึกษาทั้งหมดจำนวน 5,365,942 คน มีผู้ติดยาเสพติด 463,184 คน คิดเป็นร้อยละ 8.6 โดยเป็นผู้เสพยาบ้าถึงร้อยละ 4.8

นายกรัฐมนตรีได้ลงนามในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการป้องกันเจ้าหน้าที่ของรัฐมิให้เกี่ยวข้องกับยาเสพติด พ.ศ. 2542 เมื่อวันที่ 12 มกราคม 2542 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 29 มกราคม 2542 ซึ่งจากการบังคับใช้ระเบียบดังกล่าว มีเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดถูกจับกุมทั้งสิ้น 200 ราย ในจำนวนนี้มีถึง 187 ราย ที่เกี่ยวข้องกับการครอบครองเพื่อจำหน่ายยาบ้า

“ พวกเราต้องมองว่า ผู้ที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษนั้น เป็นการก่ออาชญากรรมที่แตกต่างไปจากอาชญากรรมธรรมดา ปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดได้เป็นตัวนำมาซึ่งปัญหาใหญ่ ๆ เช่น การฆ่า การข่มขืน เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชาติบ้านเมือง ถ้าเราปล่อยให้ปัญหานี้ยังคงดำเนินอยู่ต่อไป เราก็จะไม่มีทางเห็นแสงสว่างในการแก้ปัญหานี้ได้เลย การที่เรามีสถิติในการจับกุมได้เพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี มิใช่เป็นเครื่องบ่งชี้ว่าเป็นความสามารถในการแก้ไขปัญหาของเรา แต่อาจเป็นเครื่องแสดงผลในทางที่ตรงข้ามกันก็ได้ ในการแก้ไขปัญหา เราจะต้องให้องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหานี้มีอำนาจเป็นพิเศษ กระบวนวิธีพิจารณาในศาลก็ต้องแตกต่างไปจากวิธีพิจารณาคดีทั่ว ๆ ไป จะต้องมีความสะดวก รวดเร็ว... “ [48]

[48] พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ , กล่าวเปิดการประชุมนิติศาสตร์แห่งชาติ ณ หอประชุมใหญ่องค์การสหประชาชาติ วันที่ 15 กันยายน 2543 .

อย่างไรก็ตาม การใช้อำนาจรัฐเข้าทำการปราบปรามด้วยความรุนแรง หรือการปรับแก้กฎหมายให้มีโทษหนักขึ้น ดูจะไม่ใช่หนทางที่ถูกต้องในการแก้ไขปัญหานี้ เมื่อหลายปีที่ผ่านมา ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ใช้งบประมาณมากมายมาทุ่มเทให้กับการแก้ไขปัญหายาเสพติด แต่อาชญากรรมที่เกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษก็ยังเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เป็นการสร้างสงครามกับยาเสพติดและคนผิวดำในประเทศ เนื่องจากเจ้าหน้าที่รัฐมองว่า คนผิวดำคนกลุ่มน้อยในอเมริกาเป็นผู้ก่อปัญหา [49]

การสืบสวนสอบสวนคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ

การดำเนินคดีในชั้นเจ้าพนักงานตำรวจ ขั้นสืบสวนจับกุมจะมีความแตกต่างจากคดีความผิดทั่วๆไป กล่าวคือผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดส่วนใหญ่จะทำงานเป็นองค์กร มีเครือข่าย มีอุปกรณ์เครื่องมือที่ทันสมัย มีเงินทุนสูง ดังนั้น การเข้าสืบสวนจับกุมจึงต้องทำด้วยความระมัดระวัง เพราะหลายครั้ง เจ้าหน้าที่ก็ถูกโต้ตอบจากผู้กระทำความผิดอย่างรุนแรง แต่อย่างไรก็ตาม ความผิดประเภทนี้ ส่วนหนึ่งก็เป็นผู้เสพ ผู้ค้ารายย่อย การเข้าสืบสวนจับกุมก็ให้วิธีการเช่นเดียวกับอาชญากรรมทั่วๆไป

ที่กฎหมายได้บัญญัติไว้เป็นพิเศษ เกี่ยวกับการดำเนินคดีในความผิดประเภทนี้ เช่น พ.ร.บ.มาตราการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดฯ มาตรา 6(1) ผู้ใดสนับสนุนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ต้องระวางโทษเช่นเดียวกับตัวการ

มีการนำหลักกฎหมายเรื่อง"สมคบ" มาใช้ กล่าวคือ เมื่อผู้กระทำผิดได้สมคบโดยตกลงร่วมกันที่จะกระทำความผิดแล้ว ต่อมาแม้จะไม่เกิดการกระทำความผิดที่ประสงค์แล้ว บุคคลที่ตกลงร่วมกันก็มีความผิดฐานสมคบแล้ว หรือกรณีที่ผู้ที่สมคบได้กระทำความผิดที่ตกลงกันก็ถือว่าเป็นความผิดต่างกรรมกัน กล่าวคือ ผู้กระทำมีความผิดฐานสมคบฐานหนึ่งด้วย และความผิดที่ได้กระทำตามที่ตกลงกันอีกฐานหนึ่ง [50]

คำพิพากษาฎีกาที่ 1112/2543 ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด บางกรณีจะต้องมีบุคคลสองฝ่ายมาตกลงร่วมคบคิดกัน เช่น การจำหน่ายยาเสพติดจะต้องมีผู้ขายฝ่ายหนึ่งกับผู้ซื้ออีกฝ่ายหนึ่ง เมื่อทั้งสองฝ่ายตกลงร่วมกันที่จะขายและจะซื้อยาเสพติดให้โทษต่อกัน ถือว่าได้สมคบโดยตกลงร่วมคบคิดกันที่จะกระทำความผิดตาม พ.ร.บ.มาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ.2534 มาตรา 8 วรรคหนึ่ง

---

[49] David Kairy , The Politics of Law , p.314.

[50] กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ , การนำหลักความผิดฐานสมคบมาใช้ในประเทศไทย, บทบัณฑิตย์ (มิถุนายน 2537) , หน้า 108.

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ.2534 ได้ให้อำนาจพิเศษแก่เจ้าพนักงานผู้เกี่ยวข้องกับการจับกุมปราบปรามคดียาเสพติดไว้ดังนี้

" มาตรา 14 เพื่อดำเนินการป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดให้กรรมการ เลขาธิการ และเจ้าพนักงานมีอำนาจดังนี้

(1) เข้าไปในเคหสถาน สถานที่ใด ๆ หรือยานพาหนะใด ๆ ในเวลากลางวันระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและตก เพื่อตรวจค้น ยึด หรืออายัด ยาเสพติดที่มีไว้โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือจับกุมบุคคลใด ๆ ที่มีเหตุผลอันควรสงสัยว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด แต่ในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามียาเสพติดซุกซ่อนอยู่โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือบุคคลที่จะถูกจับได้หลบซ่อนอยู่ในเคหสถานหรือสถานที่นั้น ประกอบกับมีเหตุอันควรเชื่อว่า หากไม่ดำเนินการในทันที ยาเสพติดนั้นจะถูกโยกย้าย หรือบุคคลที่หลบซ่อนอยู่จะหลบหนี ก็ให้มีอำนาจเข้าไปในเวลากลางคืนภายหลังพระอาทิตย์ตกได้

(2) ค้นเคหสถาน สถานที่หรือบุคคลใด ๆ ที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามียาเสพติดซุกซ่อนอยู่โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ยึดหรืออายัดยาเสพติด หรือทรัพย์สินอื่นใดที่ได้รับมาเนื่องจากการกระทำความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด หรือที่ได้ใช้ หรือจะใช้ในการกระทำความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้....."

อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดจะให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐมีความสะดวกในปฏิบัติงานเพื่อปราบปรามผู้กระทำผิดได้ดังกล่าวให้ได้ผล แต่การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ก็ต้องมีกรอบการปฏิบัติงานที่ชอบด้วยขั้นตอนของกฎหมาย มีความโปร่งใสด้วย เช่น การเข้าทำการตรวจค้น ต้องตรวจค้นต่อหน้าบุคคลผู้ที่ครอบครองสถานที่นั้น หากหาบุคคลดังกล่าวไม่ได้ ก็ต้องตรวจค้นต่อหน้าบุคคลอื่นอย่างน้อย 2 คน ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ร้องขอให้มาเป็นพยาน เพื่อให้เห็นว่า เจ้าหน้าที่ได้ทำการตรวจค้นด้วยความบริสุทธิ์ใจอย่างแท้จริง (ดู ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ว่าด้วยการแต่งตั้ง การปฏิบัติหน้าที่ การกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. พ.ศ.2541 ข้อ 12)

เรื่องการแสวงหาพยานหลักฐานโดยการใช้เงินล่อซื้อผู้จำหน่ายยาเสพติด ศาลก็ได้พิพากษาว่า วิธีการเช่นนี้ไม่ขัดต่อกฎหมาย

คำพิพากษาฎีกาที่ 8187/2543 การที่พนักงานตำรวจใช้สายลับไปล่อซื้อเมทแอมเฟตามีนจากจำเลย ซึ่งเป็นวิธีการแสวงหาพยานหลักฐานในการกระทำความผิดของจำเลยซึ่งกระทำความผิดอยู่แล้ว การกระทำของเจ้าพนักงานดังกล่าวเป็นเพียงวิธีการเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย ไม่เป็นการดูหมิ่นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของจำเลย ไม่เป็นการแสวงหาพยานหลักฐานโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ไม่ขัดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณา

จักรไทย พ.ศ.2540 ไม่เข้าข้อต้องห้ามอ้างเป็นพยานหลักฐาน ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226

สำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนในคดีความผิดประเภทนี้ โดยทั่วไปแล้ว ก็คล้ายกับคดีอื่นๆ กล่าวคือ ในสำนวนก็จะมีคำให้การของผู้กล่าวหา ผู้ต้องหา พยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ ฯลฯ เนื่องจาก ในขั้นตอนการสอบสวนคดียาเสพติดนี้ส่วนใหญ่จะเริ่มต้นหลังที่การจับกุมตรวจค้นได้ผ่านพ้นไปแล้ว เมื่อผู้จับกุมได้ส่งมอบของกลางและตัวผู้ต้องหาให้พนักงานสอบสวนแล้ว ทุกอย่างก็จะอยู่ในความควบคุมของพนักงานสอบสวนโดยสมบูรณ์

ปัญหาเกี่ยวกับการสอบสวนคดียาเสพติดให้โทษ

ปัญหาเกี่ยวกับการสอบสวนคดียาเสพติดให้โทษ จากการที่ได้ศึกษามีปัญหาดังต่อไปนี้

1.ปัญหาในการเข้าตรวจค้น จับกุม เนื่องจากยาเสพติดให้โทษ เป็นภัยอย่างร้ายแรงต่อการดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ประกอบกับยาเสพติดเป็นพยานหลักฐานในการกระทำความผิดอันอาจถูกเคลื่อนย้ายหรือทำลายได้โดยง่าย ฉะนั้นหากจะให้เจ้าพนักงานค้นเคหสถาน ฯลฯ ในส่วนที่เป็นที่รโหฐานโดยต้องมีหมายค้นตามมาตรา 238 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อันทำให้เจ้าพนักงานไม่อาจเข้าค้นได้ในทันที แต่ต้องไปดำเนินการขอหมายค้นจากศาลก่อน ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด ในขณะนี้ เจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. เกิดความไม่มั่นใจว่า การเข้าตรวจค้นเคหสถานโดยไม่มีหมายค้นตามมาตรา 14(1) และ (2) แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติดฯ จะสามารถกระทำได้โดยไม่ขัดต่อมาตรา 35 และมาตรา 238 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือไม่

2.ควรให้มีกฎหมายว่าด้วยการดักฟัง เพื่อเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของผู้กระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติด เพื่อให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึงข้อมูลของผู้กระทำความผิดโดยเร็ว จะได้ทำให้การเอาตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3. มาตรฐานการพิจารณาการปล่อยชั่วคราวในแต่ละหน่วยงาน ในกระบวนการยุติธรรมไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน และกำหนดจำนวนหลักประกันไม่สอดคล้องกับฐานความผิด นอกจากนี้ ผู้จำหน่ายหากได้รับการปล่อยชั่วคราว หลายรายมักจะหลบหนี จึงควรพิจารณาไปในทางที่ไม่ให้ประกัน เว้นแต่จะมีพฤติการณ์ที่พิเศษ

4. ปัจจุบันนี้ มีการจับกุมคดียาเสพติดมาก สำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนก็มีจำนวนมากเพิ่มขึ้น ส่วนหนึ่งก็คือการใช้วิทยาการต่างๆยังขาดแคลน เช่น เครื่องมือในการตรวจพิสูจน์ยาเสพติด การตรวจสอบประวัติการต้องโทษของผู้กระทำผิด ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญในคดี ปัจจุบันมีความล่าช้ามาก (ใช้เวลาตรวจพิสูจน์นานประมาณเดือนเศษ) ทำให้การดำเนินคดียาเสพติดให้โทษโดยรวมล่าช้าไปด้วย

(2) เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกฝ่าย ทั้งฝ่ายสืบสวน สอบสวน ปราบปราม ส่วนใหญ่มีทัศนในการแก้ไขเรื่องปัญหายาเสพติดโดยเน้นการปราบปรามเป็นหลัก ให้ความใส่ใจในเรื่องตัวเลขสถิติการจับกุม จำนวนคดี ฯลฯ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการป้องกันควบคู่ไปด้วย การแก้ปัญหายาเสพติดของชาติจึงยังเป็นเรื่องที่ยากลำบากในการแก้ไข

4.4 มาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้ต้องหาที่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในทางอาญาไว้หลายมาตรา โดยเฉพาะสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีเจตนาจะคุ้มครองประชาชนในเรื่องนี้ให้เกิดผลอย่างจริงจัง

การที่จะทำให้หลักนิติธรรมแห่งรัฐธรรมนูญบรรลุผลได้นั้น การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐก็เป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นตำรวจซึ่งมีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการสืบสวนและสอบสวน ซึ่งจะใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลักในการปฏิบัติหน้าที่ นอกจากนั้นยังมีประมวลระเบียบตำรวจเกี่ยวกับคดี ซึ่งกำหนดรายละเอียดของการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ตำรวจไว้ด้วย แต่อย่างไรก็ตามระเบียบตำรวจฉบับนี้ก็ออกโดยอาศัยหลักของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเช่นเดียวกัน ระเบียบจึงต้องมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับกฎหมายด้วย

กฎหมายและระเบียบที่กล่าวถึงดังกล่าว จึงถือเป็นแนวทางที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการปกป้องคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้ถูกจับกุม โดยเฉพาะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นบทบัญญัติหลักสำหรับการปฏิบัติงานของทุกองค์กร ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แต่อย่างใดก็ตามปัจจุบันนี้ประเทศไทยมีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งได้นำหลักนิติธรรมเข้ามาสู่กระบวนยุติธรรมทางอาญามากยิ่งกว่าช่วงใดๆที่ผ่านมา ดังนั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับที่กำลังบังคับใช้อยู่ ก็จะต้องมีการแก้ไขบทบัญญัติให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญนี้ด้วย

ขณะนี้ กระทรวงยุติธรรมได้จัดทำร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเสร็จเรียบร้อยแล้ว ซึ่งอยู่ระหว่างเสนอสภาเพื่อพิจารณาเป็นกฎหมายบังคับใช้ต่อไป โดยมีหลักการที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการสอบสวนคดีอาญาดังนี้

4.4.1 **การจับ**

ร่างพระราชบัญญัติในมาตรา 8 ให้ยกเลิกความในมาตรา 66 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และให้ใช้ความต่อไปนี้

"มาตรา 66 เหตุที่จะออกหมายจับได้มีดังต่อไปนี้

(1) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญา ซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงเกินสามปี หรือ

(2) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่า บุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี หรือไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น

ถ้าบุคคลนั้นไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือไม่มาตามหมายเรียก หรือตามนัดโดยไม่มีข้อแก้ตัวอันควร ให้สันนิษฐานว่าบุคคลนั้นจะหลบหนี "

และ ร่างพระราชบัญญัติในมาตรา 12 ให้ยกเลิกความในมาตรา 78 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา 78 พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ จะจับผู้ใดโดยไม่มีหมายจับหรือคำสั่งของศาลนั้นไม่ได้..."

การแก้ไขในเรื่องนี้ก็เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญซึ่งบัญญัติเป็นหลักไว้ว่าให้ศาลเท่านั้นเป็นผู้ออกหมาย และมีหลักเกณฑ์เพิ่มเติมอีกว่า เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลนั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญา และมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะหลบหนี หรือไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น [51]

ปัจจุบันนี้องค์กรที่ออกหมายจับได้นอกจากศาลแล้ว องค์กรตำรวจก็สามารถออกหมายจับได้โดยลำพัง เว้นแต่คดีที่มีอัตราโทษอย่างสูงตั้งแต่สามปีขึ้นไป หมายจับ

---

[51] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 237

ขององค์กรตำรวจจะต้องได้รับความเห็นชอบจากองค์กรฝ่ายปกครองก่อน และโดยที่เห็นว่าหมายจับเป็นเรื่องที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลโดยตรง เป็นการจำกัดสิทธิในการเคลื่อนไหว เกือบไม่แตกต่างอะไรกับการที่ผู้นั้นได้รับโทษไปแล้วส่วนหนึ่ง ดังนั้นการออกหมายจับจึงชอบให้องค์กรที่มีความเป็นกลางอย่างแท้จริงเป็นผู้ใช้อำนาจนี้ ซึ่งองค์กรตำรวจกับองค์กรฝ่ายปกครองนั้นถูกสังคมวิพากวิจารณ์มาโดยตลอดถึงความเป็นกลาง โดยเฉพาะการบังคับใช้กฎหมายที่ยังมีการปฏิบัติที่แตกต่างกันอยู่ระหว่าง คนรวย ผู้มีอิทธิพล กับคนระดับล่างๆของสังคม ดังนั้นการใช้มาตรการทางกฎหมายโดยต่อไปนี้จะให้ศาลเป็นผู้ออกหมายแต่องค์กรเดียวจึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ การจับก็มีหลักเกณฑ์ว่า จะต้องมีหลักฐานน่าเชื่อว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดทางอาญาด้วย ดังนั้นจะต้องมีการสืบสวนสอบสวนหาพยานหลักฐานให้พอสมควรก่อนทำการจับกุม มิใช่จับกุมตัวผู้ต้องหามาก่อนแล้วจึงค่อยหาพยานหลักฐาน

4.4.2 **การค้น**

ร่างพระราชบัญญัติในมาตรา 21 ให้ยกเลิกความในมาตรา 92 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 92 ห้ามมิให้ค้นในที่รโหฐานโดยไม่มีหมายค้นหรือคำสั่งของศาล…”

ซึ่งเรื่องนี้ก็สอดคล้องกับหลักการแห่งรัฐธรรมนูญที่ว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน และได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครอง หรือการตรวจค้นเคหสถานจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย [52]

ในเรื่องการค้นนั้น แต่เดิมให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่เป็นผู้ออกหมายค้นได้เช่นเดียวกับศาล แต่ปัจจุบันนี้ทั้งฝ่ายปกครองและตำรวจ ไม่มีอำนาจในการออกหมายอีกต่อไปแล้ว เนื่องจากนับตั้งแต่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 กฎหมายสูงสุดฉบับนี้ได้ให้อำนาจศาลแต่ฝ่ายเดียวเป็นผู้ออกหมาย และให้มีผลบังคับในทันที

4.4.3 **การควบคุม**

---

[52] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 237

ร่างพระราชบัญญัติในมาตรา 17 ให้ยกเลิกความในมาตรา 87 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา 87 ห้ามมิให้ควบคุมผู้ถูกจับไว้เกินกว่าจำเป็นตามพฤติการณ์แห่งคดี

ในกรณีความผิดลหุโทษ จะควบคุมผู้ถูกจับไว้ได้เท่าเวลาที่จะถามคำให้การและที่จะรู้ตัวว่าเป็นใคร และที่อยู่ของเขาอยู่ที่ไหนเท่านั้น

ในกรณีที่ผู้ถูกจับไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว และมีเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวนหรือการฟ้องคดี ให้นำตัวผู้ถูกจับไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมง...."

การที่ให้ผู้ถูกจับอยู่กับผู้จับนานเกินไปเป็นที่เกรงกันว่า ระหว่างที่ควบคุมผู้ถูกจับอยู่นั้น ผู้ถูกจับอาจถูกบังคับขู่เข็ญ หรือกระทำการโดยมิชอบประการอื่นจากเจ้าหน้าที่ผู้ที่ทำการจับกุมได้ ดังนั้น หลักการที่ให้นำตัวผู้ถูกจับมาศาลโดยเร็วเป็นเรื่องที่หลายประเทศได้นำมาใช้ เช่น ให้นำตัวผู้ถูกจับมาศาลโดยไม่ชักช้า "Without undue delay" เป็นต้น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแต่เดิม เคยให้ผู้ต้องหาอยู่กับผู้จับกุมหรือถูกควบคุมตัวอยู่ที่สถานีตำรวจได้นานถึง 7 วัน ระหว่างนี้ พนักงานสอบสวนหรือผู้จับกุมอาจใช้วิธีการสอบสวน ขยายผล หรือสอบสวนช่วงใดเวลาใดได้ตามอำเภอใจ ไม่เร่งรีบดำเนินการ เนื่องจากกฎหมายให้ระยะเวลาในการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ได้นาน

การแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ ก็เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ซึ่งบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 237 ว่า "..... ต้องนำตัวผู้ถูกจับไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน..." ซึ่งกฎหมายไม่ให้นับเวลาในการเดินทางรวมเข้าไว้ในเวลานี้ด้วย ซึ่งการนำตัวผู้ต้องหาไปสู่ศาลโดยเร็ว ย่อมทำให้ศาลได้เข้ามาตรวจสอบ และให้ความคุ้มครอง สิทธิของผู้ต้องหาได้เร็วขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.4.4 การปล่อยตัวชั่วคราว

ร่างพระราชบัญญัติในมาตรา 24 ให้เพิ่มความต่อไปนี้ เป็นวรรคสามของมาตรา 110 ของ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ

"การเรียกประกันหรือหลักประกันตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง จะเรียกเกินควรแก่กรณีมิได้"

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 239 บัญญัติถึงเรื่องนี้ไว้ มีสาระสำคัญว่า คำขอประกันต้องพิจารณาโดยรวดเร็ว และจะเรียกหลักประกันเกินควรแก่กรณีมิได้ การจะไม่ให้ประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องอาศัยเหตุตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น

สิทธิของผู้ต้องหาที่จะได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว ถือว่าเป็นสิทธิที่สำคัญ เนื่องจากมีหลักที่ว่า ตราบใดที่เขายังไม่ถูกศาลพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิด ก็ต้องถือว่าเขาเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่ จะปฏิบัติต่อเขาอย่างผู้กระทำความผิดไม่ได้ ดังนั้น การที่จะควบคุมตัวเขาไว้โดยมิให้ประกันตัว ย่อมไม่แตกต่างอะไรกับการลงโทษเขาไปก่อนที่จะมีคำพิพากษา เมื่อประเทศไทยยึดหลักการเช่นนี้ ก็ต้องคำนึงว่าสิทธิที่จะได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว เป็นสิทธิที่สำคัญของผู้ต้องหาหรือจำเลย

การปล่อยชั่วคราวหรือการประกันตัวในชั้นสอบสวนในทางปฏิบัติที่ผ่านมาถูกวิจารณ์ว่า เจ้าหน้าที่ดำเนินการล่าช้า เรียกหลักประกันสูง เช่น คดีครอบครองยาบ้า 1 เม็ด เพื่อเสพ คำสั่งของกองบัญชาการตำรวจนครบาลให้ใช้หลักทรัพย์ประกันสูงถึง 100,000 บาท เป็นต้น บางคดีมีนโยบายคำสั่งเป็นการภายในว่าห้ามมิให้ประกัน เช่น เล่นการพนันที่มีผู้เล่นจำนวนตั้งแต่สิบคนขึ้นไป เป็นต้น ซึ่งเป็นการห้ามมิให้ประกันที่อ้างเหตุผลที่ไม่มีบัญญัติไว้ในกฎหมาย ดังนั้นการที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้อย่างชัดเจนเช่นนี้ สิทธิในการได้รับการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาก็จะได้รับความคุ้มครองเพิ่มมากขึ้น

4.4.5 การรวบรวมพยานหลักฐาน

ร่างพระราชบัญญัติในมาตรา 28 ให้ยกเลิกความในมาตรา 130 และมาตรา 131 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 131 ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆอันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา”

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับปัจจุบัน ก็มีบทบัญญัติคล้ายๆอย่างร่างพระราชบัญญัตินี้ แต่ร่างพระราชบัญญัตินี้ได้บัญญัติให้ชัดเจนขึ้นว่า การรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน ต้องเพื่อพิสูจน์ ”ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา” ด้วย

บทมาตราของกฎหมายที่จะแก้ไขใหม่นี้ จะได้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนว่า ในการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนนั้น พนักงานสอบสวนต้องมีความเป็นภาวะวิสัย เป็นกลางจากทุกฝ่าย รวบรวมพยานหลักฐานทุกอย่าง

รวมทั้งพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องหา และบทมาตรานี้ จะเป็นเครื่องมือในการแก้ไขให้พนักงานสอบสวนมีทัศนคติในการปฏิบัติงาน โดยมีหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานทั้งหลายไปโดยไม่มีอคติ ไม่เป็นปฏิปักษ์หรือฝ่ายตรงข้ามกับฝ่ายผู้ต้องหา เพราะมีกฎหมายบัญญัติชัดเจนให้พนักงานสอบสวน มีภาระต้องพิสูจน์ด้วยว่า ผู้ต้องหานี้คือผู้บริสุทธิ์

4.5 การควบคุมการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวน

4.5.1 การควบคุมโดยใช้หลัก Exclusionary Rule

ความจริงแล้ว หลัก Exclusionary Rule ซึ่งเป็นหลักการ ที่ห้ามมิให้รับฟังพยานหลักฐานที่แสวงหามาด้วยวิธีการที่มิชอบ ได้บัญญัติไว้ในนานแล้วในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย แต่ศาลไทยไม่ได้นำหลักการของมาตรานี้มาใช้อย่างเคร่งครัดเท่าที่ควร กล่าวคือ

มาตรา 226 บัญญัติว่า “ พยานวัตถุ พยานเอกสาร หรือพยานบุคคลซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่า จำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ให้อ้างเป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องเป็นพยานชนิดที่มิได้เกิดจากการจูงใจ มีคำมั่นสัญญา ขู่เข็ญ หลอกลวง หรือโดยมิชอบประการอื่น..... “

นอกจากบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาข้างต้นนั้นแล้ว กฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ก็ยังบัญญัติถึงการในเรื่องนี้ให้ชัดเจนขึ้น โดยมาตรา 243 บัญญัติว่า “ ..ถ้อยคำของบุคคลซึ่งเกิดจากการจูงใจ มีคำมั่นสัญญา ขู่เข็ญ หลอกลวง ถูกทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบด้วยประการใดๆ ไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้...”

หลักการมาตรานี้ เป็นหลักการของ Due Process of Law [53] เราต่างเชื่อกันว่า หลัก Exclusionary rule เป็นหลักการอันสำคัญในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาไม่ให้ถูกละเมิดโดยเจ้าพนักงานของรัฐ กล่าวคือ หากเจ้าพนักงานได้พยานหลักฐานมาโดยวิธีการที่มิชอบ เช่น ข่มขู่ ค้นโดยไม่มีหมาย ฯลฯ พยานหลักฐานเหล่านั้นก็จะกลายเป็นสิ่งที่เปล่าประโยชน์ ไม่สามารถนำมาใช้อ้างเพื่อยืนยันความผิดของจำเลยในชั้นศาล ซึ่งจะส่งผลให้เจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง และคำนึงถึงกรอบ ขั้นตอน ของกฎหมายมากขึ้น แต่ศาลไทยก็ยังไม่ได้ใช้หลัก Exclusionary rule

---

[53] เข็มชัย ชุติวงศ์, คำบรรยายภาคสอง สมัยที่ 53 เล่ม 1 สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา,(2543),หน้า 110.

อย่างเคร่งครัด กล่าวคือ คำพิพากษายังคงดำเนินตามแนวเดิมมาตลอดว่า การจับกุม การค้น เป็นคนละขั้นตอนกับการพิจารณา หากการจับกุมตรวจค้นไม่ชอบด้วยกฎหมายอย่างไร ฝ่ายที่เสียหายก็ชอบที่จะไปว่ากล่าวเป็นคดีต่างหาก ไม่ทำให้การสอบสวนหรือการฟ้องคดีเสียไป

ในประเทศสหรัฐอเมริการเป็นตัวอย่างที่ดีในการนำหลักการนี้มาใช้ โดยศาลสูงสหรัฐอเมริกา ได้ตัดสินในคดี Mapp V.Ohio (1961) ว่า The exclusionary rule เป็นส่วนหนึ่งของ The Fourth Amendment เนื่องจากเป็นหลักประกันที่จะช่วยให้ประชาชนได้รับสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญอย่างจริงจัง และ The Fourteenth Amendment ได้รับรองหลักประกันทุกประการใน The Fourth Amendment ดังนั้น ศาลของมลรัฐจึงต้องยอมรับปฏิบัติตาม กล่าวคือ ถือว่า The exclusionary rule ใช้บังคับกับศาลในมลรัฐด้วย

ตัวอย่างคดีที่สนับสนุนเหตุผลเรื่องการยังยั้ง คือ

คดี city of New Brunswick V. Speights (1978) วินิจฉัยว่า วัตถุประสงค์ดั้งเดิมหรือเบื้องต้นของหลัก exclusionary rule คือต้องการยับยั้งการกระทำอันไม่ชอบด้วยกฎหมาย

คดี United State V.Davis (1979) วินิจฉัยว่า วัตถุประสงค์เบื้องต้นของหลัก exclusionary rule ก็คือต้องการยับยั้งการกระทำอันไม่ชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจ หลักเกณฑ์เป็นสิ่งที่ทางฝ่ายตุลาการคิดขึ้นเพื่อเยียวยาคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลภายใต้บทแก้ไขเพิ่มเติมที่ 4 ของรัฐธรรมนูญ ยับยั้งการกระทำหรือบังคับใช้กฎหมายที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ

คดี Elkins V. United States (1960) ศาลสูงสหรัฐได้ตัดสินว่า จะบังคับบัญชาเจ้าพนักงานของรัฐให้เชื่อฟังรัฐธรรมนูญได้ก็โดยกำจัดแรงจูงใจที่จะละเมิดกฎหมาย คือ ไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มานั้นเสียเลย

ศาลเป็นองค์กรที่มีบทบาทมากที่สุดที่จะนำหลัก The exclusionary rule มาใช้ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน เชื่อว่าหากมีการนำหลักการนี้มาใช้อย่างจริงจังแล้ว พนักงานสอบสวนก็จะต้องมีความระมัดระวังในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองเพิ่มมากขึ้น

4.5.2 **สร้างระบบการตรวจสอบในการสอบสวน**

การที่หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งปฏิบัติหน้าที่ของตนไปโดยไม่มีระบบตรวจสอบถ่วงดุลย์ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบได้โดยง่าย [54] ซึ่งในระบบการสอบสวนของไทย กำหนดให้องค์กรตำรวจทำหน้าที่สอบสวนได้ฝ่ายเดียว นอกจากนี้ยังให้มีอำนาจในการออกหมายอาญาได้ด้วย การที่มีอำนาจโดยเบ็ดเสร็จดังกล่าว จำเป็นต้องมีระบบควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจนี้ โดยเฉพาะจากองค์กรภายนอกมิใช่ควบคุมโดยผู้บังคับบัญชาขององค์กรตำรวจเองดังที่ผ่านมา

(1) ตรวจสอบโดยศาล

ในกระบวนยุติธรรมทางอาญา ถือว่าศาลเป็นองค์กรที่ได้รับความเชื่อถือว่ามีความเป็นกลาง และกฎหมายให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบการทำงานของพนักงานสอบสวนเพิ่มมากขึ้น เช่น ให้ศาลมีอำนาจออกหมายอาญา หมายจับ หมายค้น ฝ่ายเดียว, เร่งรัดเวลาการทำสำนวนที่มีการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ในเรือนจำโดยอนุญาตให้วันฝากขังน้อยลง, การให้นำตัวผู้ถูกจับกุมมาศาลเร็วขึ้น เป็นต้น

(2) ตรวจสอบโดยพนักงานอัยการ

ระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย การสอบสวนกับการฟ้องร้องได้แยกออกจากกันอย่างชัดเจน โดยอำนาจการสอบสวนเป็นของตำรวจ ส่วนอำนาจการฟ้องร้องเป็นของพนักงานอัยการ

ในประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่ เช่น สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส เยอรมัน เบลเยี่ยม อิตาลี ญี่ปุ่น สเปน กรีซ เชคโกสโลวาเกีย จะให้พนักงานอัยการมาควบคุมอำนาจการสอบสวน โดยกำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจในการสอบสวนและเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนโดยให้รับผิดชอบการสอบสวนทั้งหมด ผู้เสียหายจะร้องทุกข์แจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานอัยการก็ได้ [55] ตัวอย่างเช่น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 38 บัญญัติว่า “ นายตำรวจฝ่ายคดี และพนักงานตำรวจฝ่ายคดีอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของอธิบดีอัยการศาล

---

[54] กิตติพงษ์ กิตยารักษ์,ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมอาญาไทย, หน้า83.

[55] โกเมน ภัทรภิรมย์ , “การแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาอาญาเกี่ยวกับอำนาจการสอบสวน”,(รวมบทความเรื่องอำนาจการสอบสวน เอกสารอัดสำเนา ของสำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา,ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์),หน้า 55.

อุทธรณ์ อธิบดีอัยการศาลอุทธรณ์อาจสั่งให้ พนักงานดังกล่าวรวบรวมข้อเท็จจริงต่างๆที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานยุติธรรมได้...."

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 162 บัญญัติว่า" หน้าที่ของตำรวจ

(1) ตำรวจและนายตำรวจมีอำนาจทำการสืบสวนสอบสวนการกระทำความผิดและอาจใช้มาตรการรีบด่วนใดๆเพื่อป้องกันมิให้ข้อเท็จจริงสูญหาย

(2) ให้ตำรวจและนายตำรวจนำส่งพยานหลักฐานที่รวบรวมได้ต่ออัยการโดยไม่ชักช้า ..."

พระราชบัญญัติจัดตั้งสำนักงานอัยการของประเทศญี่ปุ่น มาตรา 6 บัญญัติว่า "อัยการ มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงได้ "

การให้พนักงานอัยการเข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวนนั้น จะเป็นประโยชน์ในทางคดีกล่าวคือ ทำให้พนักงานอัยการทราบข้อเท็จจริงในคดีตั้งแต่ต้น สามารถทำให้การใช้ดุลพินิจสั่งคดีของพนักงานอัยการสอดคล้องกับความเป็นจริง เนื่องจากได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการสอบสวนด้วยตนเอง เพราะปัจจุบันนี้พนักงานอัยการทราบข้อเท็จจริงจากสำนวนการสอบสวนเท่านั้น อันเป็นการบอกเล่ามาตามตัวหนังสือที่พนักงานสอบสวนจัดทำขึ้น ตัวอย่างคดี คดีเชอรี่แอน เป็นตัวอย่างที่ดีของความผิดพลาดในการพิจารณาสั่งคดีของอัยการ ซึ่งพิจารณาชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานจากสำนวนการสอบสวน

นอกจากนี้ในด้านความเป็นกลางขององค์กร พนักงานอัยการน่าเชื่อว่ามีความเป็นกลางมากกว่าองค์กรตำรวจ เนื่องจากปัจจุบันเป็นที่ทราบดีว่า การปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรตำรวจถูกแทรกแซงอำนาจจากภายนอกได้โดยง่าย โดยเฉพาะอำนาจทางการเมือง มีหลายคดี ที่ประชาชนคลางแคลงใจ โดยเฉพาะคดีที่เกี่ยวกับผู้มีอิทธิพล ประชาชนมองว่าพนักงานสอบสวนไม่กล้าดำเนินคดีอย่างเต็มที่ เนื่องจากบุคคลผู้นั้นอาจให้คุณให้โทษต่อพนักงานสอบสวนได้ เป็นต้น การให้พนักงานอัยการเข้ามาร่วมแสวงหาข้อเท็จจริงในบางคดีที่สำคัญเช่นนี้ ย่อมทำให้คดีนั้น ๆมีความน่าเชื่อถือและเป็นกลางมากกว่าการให้ตำรวจสอบสวนไปโดยลำพัง

(3)ตรวจสอบโดยทนายความ หรือญาติผู้ต้องหา

ปัจจุบันนี้ รัฐธรรมนูญกำหนดให้ทนายความหรือบุคคลที่ผู้ต้องหาไว้วางใจเข้าร่วมฟังการสอบสวนได้ด้วย การที่มีทนายความหรือบุคคลภายนอกเข้าร่วมฟังการสอบสวน

สาเหตุหนึ่งก็เป็นเครื่องป้องกันมิให้พนักงานสอบสวน บังคับขู่เข็ญเพื่อให้ผู้ต้องหาให้การใดๆ ในเรื่องที่ต้องหานั้น เนื่องจากที่ผ่านมามักมีข่าวว่า การสอบสวนได้ใช้วิธีการที่มิชอบต่างๆนาๆ โดยเฉพาะการบีบบังคับให้ผู้ต้องหารับสารภาพ ทั้งนี้เพื่อให้การง่ายต่อการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดี

(4)ตรวจสอบโดยองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน กำหนดให้มีองค์กรอิสระขึ้นมา แล้วให้มีอำนาจในการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือ ป.ป.ช. ที่มีอำนาจในการตรวจสอบการใช้อำนาจของนักการเมืองและข้าราชการทั่วไป ไม่ว่าจะเป็น นายกรัฐมนตรี ตุลาการ พนักงานอัยการ ทหาร ตำรวจ ฯลฯ

พนักงานสอบสวน ก็ถือว่าเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ และต้องอยู่ภายใต้การตรวจสอบจากองค์กรนี้ กล่าวคือ หากมีการกล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ กระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ให้ผู้กล่าวหา ยื่นคำกล่าวหาเป็นหนังสือลงลายมือชื่อของตนต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. [56] แล้วให้คณะกรรมการ ป.ป.ช.ทำการไต่สวนข้อเท็จจริง หากพบว่าคดีมีมูลความผิดในทางอาญาก็ส่งรายงาน เอกสาร และความเห็น ไปยังอัยการสูงสุดเพื่อฟ้องคดีต่อศาลต่อไป

ดังนั้น พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรอบครอบมากขึ้น ทำงานโดยคำนึงถึงหลักการขั้นตอนของกฎหมาย ซึ่งการมีองค์กรอิสระทางรัฐธรรมนูญคอยตรวจสอบดังกล่าว จะเป็นสิ่งที่คอยช่วยคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาไปพร้อมกันด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

[56] พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย การป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 84

บทที่ 5

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากการที่ประเทศไทยมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ประชาชนมีความตื่นตัวในเรื่องสิทธิเสรีภาพของตนเองเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้ให้ความสำคัญมากดังที่มีบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งหลายมาตรา เนื่องจากที่ผ่านมาพบว่าผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา เป็นผู้ถูกกระทำจากเจ้าพนักงานของรัฐมากเกินไป เช่น มีการจับกุมตรวจค้นที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย การนำตัวผู้บริสุทธิเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรม เป็นต้น การให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ถือเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องกระทำเพื่อให้ความคุ้มครองป้องกันแก่ประชาชนทุกคนภายในรัฐ ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้กล่าวหาหรือผู้ถูกกล่าวหา โดยเฉพาะผู้ถูกกล่าวหานั้น ตราบใดที่ศาลยังไม่พิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิด เขาจะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้ที่บริสุทธิ์อยู่ เจ้าหน้าที่ของรัฐจะปฏิบัติต่อเขาอย่างผู้ที่กระทำความผิดมิได้

เป้าหมายของการดำเนินคดีอาญา คือการค้นหาความจริงให้ได้มากที่สุดเพื่อจะพิสูจน์ว่า ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดหรือเป็นผู้บริสุทธิ์ การแสวงหาพยานหลักฐานของรัฐในชั้นสอบสวนเป็นขั้นตอนแรกในกระบวนยุติธรรมทางอาญา หากการรวบรวมพยานหลักฐานเป็นไปโดยไม่มีประสิทธิภาพแล้ว ก็ยากที่จะทำให้ขั้นตอนอื่นๆในกระบวนการนี้มีประสิทธิภาพได้ ไม่ว่าการฟ้องร้องซึ่งจะต้องอาศัยสำนวนการสอบสวน หรือการพิจารณาของศาลซึ่งต้องอาศัยพยานหลักฐานที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวน เช่นเดียวกัน ดังนั้นการเริ่มต้นคดีที่การสอบสวนจึงมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าขั้นตอนอื่น การสอบสวนที่มีประสิทธิภาพ ก็จะส่งผลให้การดำเนินคดีในขั้นต่อไปมีประสิทธิภาพตามไปด้วย

การรวบรวมกลั่นกรองพยานหลักฐานในชั้นสอบสวนนั้นมีวัตถุประสงค์ ก็เพื่อกลั่นกรองชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานว่ามีเหตุอันควรเชื่อ (Probable Cause) หรือไม่ ถ้าจากการสอบสวนแล้วจากพยานหลักฐานปรากฏว่ามีเหตุอันควรเชื่อได้แล้วพนักงานสอบสวนก็ต้องทำการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานต่อไป โดยรวบรวมพยานหลักฐานในคดีนั้นให้ได้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นพยานหลักฐานของฝ่ายใดก็ตาม นอกจากนี้แล้วการรวบรวมพยานหลักฐานต้องกระทำโดยชอบธรรม (Due Process of Law) กล่าวคือต้องกระทำภายในกรอบกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด โดยยึดมั่นในหลักแห่งความเป็นธรรม

ตามกฎหมาย เช่น การสอบสวนผู้เสียหายหรือพยาน หรือผู้ต้องหา จะต้องทำโดยไม่มีการจูงใจให้คำมั่นสัญญา ขู่เข็ญ หลอกลวง หรือโดยมิชอบประการอื่น

การสอบสวนเป็นการค้นหาความจริงในคดีให้ปรากฏ เมื่อประเทศไทยยึดหลักการที่ว่าผู้ถูกกล่าวหาทุกคนยังเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่ ดังนั้นวิธีการสอบสวนที่เป็นการค้นหาความจริงก็จะต้องดำเนินการด้วยความระมัดระวัง ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ผู้ถูกกล่าวหาเหมือนว่าเขาได้ถูกพิพากษาลงโทษแล้ว การดำเนินการของพนักงานสอบสวนที่รวบรวมพยานหลักฐาน จะต้องดำเนินไปตามขั้นตอนของหลักการ Due Process of Law ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ชอบด้วยหลักนิติธรรม พนักงานสอบสวนจะต้องมีทัศนคติว่า การสอบสวนคดีอาญา เป็นการทำเพื่อรัฐ ไม่ใช่ทำเพื่อผู้เสียหาย หรือทำเพื่อกำจัดผู้ถูกกล่าวหา พนักงานสอบสวนจะต้องไม่วางตนเป็นปฏิปักษ์ต่อผู้ถูกกล่าวหาเสียเอง

หลักนิติธรรม (Rule of law) เป็นหลักการของกฎหมายที่เคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ในทุกแง่มุมโดยไม่มีข้อจำกัดใดๆ เป็นหลักการที่สังคมหรือรัฐสมัยใหม่ให้ความเคารพยกย่อง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ก็บัญญัติอยู่ภายใต้กรอบหลักการของหลักนิติธรรม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ กระบวนยุติธรรมทางอาญา หรือการสอบสวนคดีอาญา จะต้องยึดหลักหรือใช้วิธีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักการอันนี้ด้วย ซึ่ง หลักนิติธรรม หรือ Rule of law นั้นมีหลักการดังนี้

1.การยึดหลักความเป็นอิสระของตุลาการ (Judicial independence)

2.ประชาชนอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกันอย่างเสมอภาค และได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายอย่างทัดเทียมกัน

3.เจตนารมย์ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

4.การปกครองโดยยึดกฎหมายเป็นใหญ่ และปฏิบัติตามกฎหมายในฐานะที่เป็นนิติรัฐ กฎหมายนั้นจะต้องเป็นกฎหมายยุติธรรม

5.ศาลเป็นสถาบันที่พึ่งสุดท้ายของประชาชน

6.ฝ่ายบริหารต้องบริหารภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย และต้องเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย

7.ส่งเสริมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อย่างบริสุทธิ์และยุติธรรม ปราศจากการแทรกแซงของฝ่ายบริหารหรือกลุ่มอิทธิพล เพื่อให้ได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่แท้จริงของประชาชน

8.ส่งเสริมและสนับสนุนความศักดิ์สิทธิของกฎหมาย(The supremacy of law)

9.ส่งเสริมและคุ้มครองหลักแห่งการเคารพศักดิ์ศรีของมวลมนุษย์

10.ส่งเสริมและพัฒนากฎหมายเพื่อสร้างความสงบสุขให้แก่ประชาชนหรือสังคมส่วนรวม

11.ไม่มีบุคคลใดอยู่เหนือกฎหมาย (no one above the law)

ในทางปฏิบัติ ขั้นตอนในการสอบสวนมีปัญหาในหลายขั้นตอนซึ่งสรุปได้ดังนี้

1.ขั้นตอนการจับ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ได้ให้อำนาจพนักงานสอบสวนสามารถจับได้อย่างกว้างขวางในเรื่องการจับโดยไม่มีหมาย การจับได้โดยง่ายก็ย่อมมีโอกาสผิดพลาดได้ง่าย เช่น มีการจับผิดตัว ผู้บริสุทธิ์ถูกนำตัวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นต้น

2.ขั้นตอนดำเนินการหลังการจับกุม

หลังการจับกุมตัวผู้ถูกกล่าวหาได้แล้ว ตัวผู้ต้องหาก็จะถูกส่งตัวเข้ามาอยู่ในความควบคุมของพนักงานสอบสวนโดยสมบูรณ์ ในการสอบปากคำผู้ต้องหามีข่าวหลายครั้งว่าพนักงานสอบสวนใช้อำนาจบังคับขู่เข็ญ ให้ผู้ถูกกล่าวหาให้การอันเป็นปฏิปักษ์ต่อตัวเขาเองหรือรับสารภาพ บังคับให้ไปทำแผนประกอบคดี ฯลฯ

3.การค้น

เป็นวิธีการหนึ่งที่สำคัญเพื่อให้ได้พยานหลักฐานมาใช้ในการดำเนินคดี ปัจจุบันนี้การออกหมายค้นเป็นอำนาจของศาล แต่เดิมอำนาจค้นในชั้นสอบสวนเป็นอำนาจของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ปัญหานี้ก็หมดไป แต่อย่างไรก็ตาม การค้นในที่สาธารณะยังไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน กล่าวคือเพียง “สงสัย” ซึ่งเป็นคำกว้างๆ เจ้าหน้าที่ของรัฐก็สามารถค้นประชาชนได้ทุกคน

4.การปล่อยชั่วคราว

การควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้ระหว่างสอบสวน สิ่งที่ผู้ถูกกล่าวหากำลังถูกกระทำอยู่ไม่แตกต่างอะไรกับการได้รับโทษจำคุก การปล่อยชั่วคราวจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาได้ออกมาเพื่อต่อสู้คดี แต่พนักงานสอบสวนยังเน้นการควบคุมเป็นหลัก บางคดีมีนโยบายห้ามประกันโดยเด็ดขาด โดยไม่คำนึงว่าผู้ถูกกล่าวหามีพฤติการณ์อย่างไร มีท่าทีจะหลบหนีหรือไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือไม่ เป็นต้น

5.2 ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา ในการสอบสวนคดีอาญาบรรลุผลตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน จึงควรมีมาตรการในการดำเนินการให้บรรลุผลดังนี้

1.มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้ต้องหาที่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม

1.1 การจับ

ปัจจุบันนี้องค์กรที่ออกหมายจับได้นอกจากศาลแล้ว องค์กรตำรวจก็สามารถออกหมายจับได้โดยลำพัง เว้นแต่คดีที่มีอัตราโทษอย่างสูงตั้งแต่สามปีขึ้นไป หมายจับขององค์กรตำรวจจะต้องได้รับความเห็นชอบจากองค์กรฝ่ายปกครองก่อน และโดยที่เห็นว่าหมายจับเป็นเรื่องที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลโดยตรง เป็นการจำกัดสิทธิในการเคลื่อนไหว เกือบไม่แตกต่างอะไรกับการที่ผู้นั้นได้รับโทษไปแล้วส่วนหนึ่ง ดังนั้นการออกหมายจับจึงชอบให้องค์กรที่มีความเป็นกลางอย่างแท้จริงเป็นผู้ใช้อำนาจนี้ ดังนั้นการใช้มาตรการทางกฎหมายโดยให้ศาลเป็นผู้ออกหมายแต่องค์กรเดียว จึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ กฎหมายควรกำหนดให้การจับนั้นต้องมีการรวบรวมพยานหลักฐานไปพอสมควรก่อนจนน่าเชื่อได้ว่าผู้ที่จะต้องถูกจับนั้นได้กระทำความผิดจริง จากนั้นจึงค่อยทำการจับกุม เนื่องจากปัจจุบันนี้มีหลายครั้งที่เจ้าพนักงานใช้อำนาจจับกุมก่อน แล้วก็ค่อยสืบสวนหาพยานหลักฐานภายหลัง ซึ่งความเสียหายที่เกิดขึ้นก็คืออาจมีการจับผิดตัว หรือได้ตัวมาแล้วก็ต้องใช้วิธีการที่มิชอบเพื่อให้ผู้ถูกจับบอกแหล่งที่อยู่ของพยานหลักฐาน เป็นต้น

1.2 การค้น

หลักการแห่งรัฐธรรมนูญที่ว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน และได้รับความคุ้มครอง การค้น โดยเฉพาะการค้นเคหสถานที่พักอาศัยของบุคคล โดยลักษณะเป็นการรบกวนการครอบครองของผู้อยู่อาศัยอยู่ในตัว การค้นที่จะต้องใช้หมายจึงควรให้ศาลซึ่งถือว่าเป็นองค์กรที่เป็นกลางเป็นผู้ตรวจสอบว่า สมควรจะอนุญาตให้ค้นได้หรือไม่ และปัจจุบันนี้กฎหมายก็ให้ศาลเป็นองค์กรเดียวที่มีอำนาจออกหมายค้นได้

1.3 การควบคุม

การควบคุมผู้ถูกจับในชั้นสอบสวนนานเกินไปเป็นที่เกรงกันว่า ระหว่างที่ควบคุมผู้ถูกจับอยู่นั้น ผู้ถูกจับอาจถูกบังคับขู่เข็ญ หรือกระทำการโดยมิชอบประการอื่นจากเจ้าหน้าที่ผู้ที่ทำการจับกุมได้ ดังนั้น ประเทศไทยก็ควรยึดหลักให้นำตัวผู้ถูกจับไปศาลโดยเร็ว

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 237 ว่า "…. ต้องนำตัวผู้ถูกจับไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน…" ซึ่งกฎหมายไม่ให้นับเวลาในการเดินทางรวมเข้าไว้ในเวลานี้ด้วย ซึ่งการนำตัวผู้ต้องหาไปสู่ศาลโดยเร็ว ย่อมทำให้ศาลได้เข้ามาตรวจสอบ และให้ความคุ้มครอง สิทธิของผู้ต้องหาได้เร็วขึ้น

1.4 การปล่อยตัวชั่วคราว

สิทธิของผู้ต้องหาที่จะได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว ถือว่าเป็นสิทธิที่สำคัญ เนื่องจากมีหลักที่ว่า ตราบใดที่เขายังไม่ถูกศาลพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิด ก็ต้องถือว่าเขาเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่ จะปฏิบัติต่อเขาอย่างผู้กระทำความผิดไม่ได้ ดังนั้น การที่จะควบคุมตัวเขาไว้โดยมิให้ประกันตัว ย่อมไม่แตกต่างอะไรกับการลงโทษเขาไปก่อนที่จะมีคำพิพากษา

มาตรการทางกฎหมายในส่วนนี้ จึงควรกำหนดให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญถึงสิทธิของผู้ต้องหาที่จะได้รับการพิจารณาปล่อยชั่วคราวโดยเร็ว หลักประกันที่ใช้จะต้องไม่สูงเกินไป และหากไม่อนุญาตให้ประกันก็ต้องมีเหตุผลตามที่กฎหมายบัญญัติ เท่านั้น

1.5 การรวบรวมพยานหลักฐาน

การรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนนั้น พนักงานสอบสวนต้องมีความเป็นภาวะวิสัย วางตัวเป็นกลางจากทุกฝ่าย รวบรวมพยานหลักฐานทุกอย่าง รวมทั้งพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องหา ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาฉบับใหม่ของกระทรวงยุติธรรมซึ่งกำลังเสนอเข้าสู่สภานี้ มีบัญญัติชัดเจนให้พนักงานสอบสวนพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาด้วย ซึ่งข้อนี้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งเพราะจะเป็นเครื่องมือในการแก้ไขให้พนักงานสอบสวนมีทัศนคติต่อการปฏิบัติงานว่า เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหลายไปโดยไม่มีอคติกับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ไม่เป็นปฏิปักษ์หรือฝ่ายตรงข้ามกับฝ่ายผู้ต้องหา เพราะมีกฎหมายบัญญัติชัดเจนให้พนักงานสอบสวน มีภาระต้องพิสูจน์ด้วยว่า ผู้ต้องหานี้คือผู้บริสุทธิ์

2.มาตรการควบคุมการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวน

2.1 ควบคุมโดยใช้หลัก Exclusionary Rule

หลักการมาตรานี้ เราต่างเชื่อกันว่า หลัก Exclusionary rule เป็นหลักการอันสำคัญในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา ไม่ให้ถูกละเมิดโดยเจ้าพนักงานของรัฐ ซึ่งเป็นหลักการของ Due Process of Law กล่าวคือ หากเจ้าพนักงานได้พยานหลักฐานมาโดยวิธีการที่มิชอบ เช่น ข่มขู่ ค้นโดยไม่มีหมาย ฯลฯ พยานหลักฐานเหล่านั้นก็จะกลายเป็นสิ่งที่เปล่าประโยชน์ ไม่สามารถนำมาใช้อ้างเพื่อยืนยันความผิดของจำเลยในชั้นศาล ซึ่งจะส่งผลให้เจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง และคำนึงถึงกรอบ ขั้นตอน ของกฎหมายมากขึ้น แต่ศาลไทยก็ยังไม่ได้ใช้หลัก Exclusionary rule อย่างเคร่งครัด กล่าวคือ คำพิพากษายังคงดำเนินตามแนวเดิมมาตลอดว่า การจับกุม การค้น เป็นคนละขั้นตอนกับการพิจารณา หากการจับกุมตรวจค้นไม่ชอบด้วยกฎหมายอย่างไร ฝ่ายที่เสียหายก็ชอบที่จะไปว่ากล่าวเป็นคดีต่างหาก ไม่ทำให้การสอบสวนหรือการฟ้องคดีเสียไป

ศาลเป็นองค์กรที่มีบทบาทมากที่สุดที่จะนำหลัก The exclusionary rule มาใช้ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน เชื่อว่าหากมีการนำหลักการนี้มาใช้อย่างจริงจังแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องแสวงหาพยานหลักฐานโดยวิธีการที่ชอบด้วยกฎหมายมากยิ่งขึ้น

2.2 สร้างระบบการตรวจสอบในการสอบสวน

การที่หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งปฏิบัติหน้าที่ของตนไปโดยไม่มีระบบตรวจสอบถ่วงดุลย์ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบได้โดยง่าย ซึ่งในระบบการสอบสวนของไทย กำหนดให้องค์กรตำรวจทำหน้าที่สอบสวนได้ฝ่ายเดียว จึงควรที่จะมีการตรวจสอบโดยองค์กรดังนี้

(1) ตรวจสอบโดยศาล

ศาล ถือว่าเป็นองค์กรที่ได้รับความเชื่อถือว่ามีความเป็นกลาง ควรให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบการทำงานของพนักงานสอบสวนเพิ่มมากขึ้น เช่น ให้ศาลเท่านั้นมีอำนาจออกหมายอาญา หมายจับ หมายค้น โดยให้ศาลไต่สวนถึงเหตุผล ความน่าเชื่อถือก่อนออกหมายดังกล่าว เพื่อทำให้การจับกุมตรวจค้นของพนักงานสอบสวนต้องทำด้วยความรอบครอบมากยิ่งขึ้น

(2) ตรวจสอบโดยพนักงานอัยการ

ระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย การสอบสวนกับการฟ้องร้องได้แยกออกจากกันอย่างชัดเจน โดยอำนาจการสอบสวนเป็นของตำรวจ ส่วนอำนาจการฟ้องร้องเป็นของพนักงานอัยการ การให้พนักงานอัยการเข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวนนั้น จะเป็นประโยชน์ในทางคดีกล่าวคือ ทำให้พนักงานอัยการทราบข้อเท็จจริงในคดีตั้งแต่ต้น สามารถทำให้การใช้ดุลพินิจสั่งคดีของพนักงานอัยการสอดคล้องกับความเป็นจริง นอกจากนี้ในด้านความเป็นกลางขององค์กร ทำให้อัยการมีความน่าเชื่อถือมากกว่าการให้ตำรวจสอบสวนไปโดยลำพัง การเข้ามาของพนักงานอัยการ จะทำให้การแสวงหาพยานหลักฐานด้วยวิธีการที่มิชอบลดน้อยลง เนื่องจากมีคนภายนอกเข้ามาร่วมดูแลการสอบสวนอยู่ด้วย

(3)ตรวจสอบโดยทนายความ หรือญาติผู้ต้องหา

การที่มีทนายความหรือบุคคลภายนอกเข้าร่วมฟังการสอบสวน สาเหตุหนึ่งก็เพื่อเป็นเครื่องป้องกันมิให้พนักงานสอบสวน บังคับขู่เข็ญเพื่อให้ผู้ต้องหาให้การใดๆ ในเรื่องที่ต้องหานั้น และทำให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติต่อผู้ต้องหาอย่างเป็นธรรม คำนึงถึงขั้นตอนของกฎหมายมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นการคุ้มครองผู้ต้องหามิให้ถูกล่วงละเมิดโดยง่าย

(3) ตรวจสอบโดยองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ

การให้มีองค์กรอิสระเข้าตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ผู้ตรวจการแผ่นดินรัฐสภา หรือคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ โดยเฉพาะคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือ ป.ป.ช.นั้น รัฐธรรมนูญให้มีอำนาจในการตรวจสอบการใช้อำนาจหรือการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐในทุกองค์กร ย่อมส่งผลให้พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรอบครอบมากขึ้น ทำงานโดยคำนึงถึงหลักการขั้นตอนของกฎหมาย ซึ่งการมีองค์กรอิสระทางรัฐธรรมนูญคอยตรวจสอบดังกล่าว จะเป็นสิ่งที่คอยช่วยคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาให้เกิดผลอย่างแท้จริงได้ จึงควรสนับสนุนให้องค์กรนี้เข้ามาตรวจสอบการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนอย่างจริงจังต่อไป

3.มาตรการการศึกษาอบรมและปลูกฝังจิตสำนึกให้กับพนักงานสอบสวน

การศึกษาอบรมในองค์กรตำรวจ ให้ความสำคัญกับการสร้างทัศนคติในเชิงบวกต่อผู้ต้องหาน้อยมาก การเรียนการสอนมุ่งไปในเรื่องการจับกุมปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลัก สอนถึงวิธีการแสวงหาพยานหลักฐานที่มาผูกมัดผู้ต้องหาเพียงฝ่ายเดียว ฯลฯ

จากแนวความคิดอันนี้ ทำให้พนักงานสอบสวนส่วนมากมีทัศนคติในการแสวงหาพยานหลักฐานที่ขาดความเป็นกลาง ซึ่งขัดต่อหลักนิติธรรม จึงควรที่จะปลูกฝังทัศนคติที่ว่า การปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนเป็นองค์กรหนึ่งที่ต้องร่วมกับอีกหลายองค์กร เช่น พนักงานอัยการ ศาล เป็นต้น ร่วมกันค้นหาความจริง การค้นหาความจริงนี้ก็ไม่ใช่เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อฝ่ายผู้เสียหายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่เป็นการกระทำเพื่อรัฐ เพื่อความสงบสุขของสังคม พนักงานสอบสวนจะต้องไม่เข้าไปมีส่วนได้ส่วนเสียในคดีเสียเอง จึงต้องวางตัวเป็นกลาง แสวงหาพยานหลักฐานทุกด้านด้วยวิธีการที่ชอบด้วยครรลองตามกฎหมาย ไม่ใช่เลือกเฉพาะพยานหลักฐานที่เป็นผลร้ายต่อผู้ต้องหาเท่านั้น พยานหลักฐานใดที่จะแสดงได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ พนักงานสอบสวนก็มีหน้าที่ที่จะต้องรวบรวมเข้าไว้ในสำนวนด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประการที่สี่ กระบวนการยุติธรรมจะต้องเป็นอิสระทั้งจากภายนอกและภายในการเป็นอิสระจากภายนอกก็คือเป็นอิสระจากอำนาจการเมืองและอำนาจการบังคับบัญชา โดยเฉพาะศาลนั้น ต้องอิสระทั้งฝ่ายบริหารและอิสระจากฝ่ายตุลาการด้วยกันเอง แม้แต่ตำรวจหรืออัยการก็เหมือนกัน เพราะสาเหตุส่วนหนึ่งของการใช้กฎหมายไม่เท่าเทียมกันเป็นเพราะ “นายสั่ง” หมายความว่าใครเป็นนายจ้าง หรือเข้าถึงนายได้ ก็เป็นผู้กุมความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายไปในตัว

ส่วนการเป็นอิสระจากภายในคือ อิสระจากอคติในใจของผู้ที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมเอง อิสระจากความรัก โลภ โกรธ หลง อันจะทำให้การใช้กฎหมายขาดความเที่ยงธรรม เพราะคนเราแม้จะอิสระจากภายนอกเพียงใด แต่ถ้าภายในไม่เป็นอิสระแล้วก็เป็นการยากที่จะอำนวยความยุติธรรมให้กับสังคมได้

ประการที่ห้า กระบวนยุติธรรมที่ดีต้องมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว ภาษิตกฎหมายบทหนึ่งกล่าวว่า “ ความยุติธรรมที่ล่าช้า คือการปฏิเสธความยุติธรรม “(Justice delayed , Justice denied)

ประการสุดท้าย กระบวนยุติธรรมต้องโปร่งใสและถูกตรวจสอบได้

แม้ว่าเรายังมีความสงสัย หรือเป็นห่วงว่า จุดสมดุลระหว่างสิทธิเสรีภาพกับการรักษากฎหมายอยู่ที่ใด เนื่องจากตำรวจก็มีหน้าที่ในการปราบปรามอาชญากรรม แต่ขณะเดียวกันนักวิชาการ นักมนุษยวิทยาหรือผู้ที่ไม่ใช่ตำรวจก็อาจมองเห็นความสำคัญในเรื่องสิทธิเสรีภาพมากกว่าความสำคัญของการปราบปรามอาชญากรรม แต่ปัญหานี้ไม่ได้เกิดขึ้นในสังคมไทยแต่ประเทศเดียว ในสังคมโลกที่เจริญแล้ว หรือในสังคมที่มีวิวัฒนาการในเรื่องการกำหนดหลักนิติธรรมต่างๆ ปัญหานี้ก็ยังเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันอยู่เสมอ และยังเป็นปัญหาที่ตำรวจทุกประเทศประสบอยู่ ฉะนั้นคำตอบจึงไม่ได้อยู่ที่ว่าความสมดุลจะอยู่ที่ใด แต่ความสมดุลนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ขึ้นอยู่ที่พื้นที่ สิ่งสำคัญที่สุดก็คือ ความสมดุลนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนมีศรัทธามีความเชื่อถือตำรวจ และความศรัทธาอันนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อตำรวจเคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชนด้วย [38]

[38] เรื่องเดียวกัน.

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กัมพล อรุณปลอด . การสืบสวนกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2535.

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ . กระบวนยุติธรรม บนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง . กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน , 2541.

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์.ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย.กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์เดือนตุลา,2544.

กุลพล พลวัน .สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย .กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์เดือนตุลา,2544.

กุศล บุญยืน.คำอธิบาย กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์นิติบรรณากร,2539.

เกรียติขจร วัจนะสวัสดิ์,หลักการไม่ยอมรับฟังพยานวัตถุ พยานเอกสาร ซึ่งได้มาโดยการจับ การค้น การยึด ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายในสหรัฐอเมริกา,วารสารนิติศาสตร์ 9 ฉบับที่ 3 (2521):120-136.

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531.

คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพมหานคร : เนติธรรมการพิมพ์, 2528.

คนึง ฤาไชย .กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม1. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2537.

จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช. การกลั่นกรองพยานหลักฐานชั้นสอบสวน. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2528.

จิตติ ติงศภัทิย์. หลักวิชาชีพนักกฎหมาย. กรุงเทพมหานคร : บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด ,2542.

จิรนิติ หะวานนท์ . สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ . กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด , 2543.

จิรนิติ หวานนท์ . หลักการไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ: เปรียบเทียบระหว่างกฎหมายอเมริกันและกฎหมายเยอรมัน. วารสารดุลพาห 31 เล่ม 3 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2527):34-52 .

ดาราวรรณ ใจคำป้อ. การแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายผู้ต้องหา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหา บัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2534.

ทัศนีย์ อังสนานนท์. การสอบสวนซ้ำ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหา บัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2536.

บรรเจิด สิงคะเนติ.หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ2540.กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์วิญญูชน,2543.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ . การสร้างธรรมาภิบาล(Good Governance) ในสังคมไทย .กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน , 2542.

ประเทือง กีรติบุตร.คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการสอบสวนวิธีพิจารณาในศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์. กรุงเทพมหานคร : แสวงสุทธิการพิมพ์, 2514.

ประธาน วัฒนวาณิชย์ . ระบบความยุติธรรมทางอาญา : แนวคิดเกี่ยวกับการควบคุมอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรม . วารสารนิติศาสตร์ 9 ฉบับที่ 2 (กันยายน-พฤศจิกายน 2520):142-171.

ประมูล สุวรรณศร . คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสวงสุทธิการพิมพ์, 2526 .

ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล . เหลียวหลังดูกฎหมายและความยุติธรรม.กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์นิติธรรม , 2540.

ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล . การบังคับใช้กฎหมาย . รพี (2541): 92-98 .

ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล . ความมั่นคงและความเป็นปึกแผ่นของกฎหมาย . บทบัณฑิตย์ เล่ม 56 ตอน 1 (2543): 119-129.

พรเพชร วิชิตชลชัย . คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน . กรุงเทพ:บริษัท เกนโกรว จำกัด ,2542.

มานิตย์ จุมปา.ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม , 2541.

มุรธา วัฒนะชีวะกุล.เอกสารประกอบคำบรรยายวิชากฎหมายอาญาเปรียบเทียบในส่วนนโยบายทางอาญา.กรุงเทพมหานคร: ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2524.

วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร:บริษัท สำนักพิมพ์วิญญู ชน จำกัด , 2538 .

วิชา มหาคุณ . ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ: หลักยุติธรรมแห่งกฎหมาย. วารสารดุลพาห 27 เล่ม 2 (มีนาคม -เมษายน 2523):32-47.

วิษณุ เครืองาม . กฎหมายรัฐธรรมนูญ . กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ แสวงสุทธิการพิมพ์ ,2530.

วีระพงษ์ บุญโญภาส . อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ . กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม , 2544.

วีระวุธ ชัยชนะมงคล.ระบบควบคุมการสอบสวนคดีอาญา.วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531.

สมศักดิ์ ประกอบแสงสวย .การดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานเป็นกระบวนการเดียวกัน. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2536.

สุรพล ไตรเวทย์ . คำอธิบายกฎหมายฟอกเงิน . กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน , 2543.

สุพิศ ปราณีตพลกรัง .การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาโดยองค์กรตุลาการในชั้นก่อนพิจารณา ศึกษาเปรียบเทียบกรณีประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2528.

สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ,คู่มือพนักงานสอบสวนในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ.2542 เกี่ยวกับความผิดมูลฐานความผิดฐานฟอกเงินและการดำเนินการ เกี่ยวกับทรัพย์สิน, 10 เมษายน 2544(เอกสารอัดสำเนา).

ภาษาอังกฤษ

Albert Verm Dicey . Introduction to the Study of the Law of the Constitution . London : Mac Millian and Co.Ltd , 1950.

Alpheus Thomas mason & William m.Beaney. American and Constitutional Law .Newjersy:Prentice-Hall. inc,1968.

David Kairy.The Politics of Law.New york : Pantheon Books ,1990.

Friedrich A. Hayek . The Constitution of Liberty . Chicago :University of Chicago,1960.

Henry Friendly.Some Kind of Hearing . University of Pennsylvania Law Review 23:1278(1975).

Herbert Packer . The Limits of the Criminal Saction . Standford: Standford University Press , 1968 .

Harriet Pollack and Alexander B. Smith. Civil liberties and Civil Rights in the United State. St. Paul, Minnesota : West Publishing, 1978.

Hozel B. Kerper. Introduction to the Criminal Justice System. St.Paul Minn. : West Publishing Co., 1972.

Lord Denning . The Due Process of Law . London:Butterworths, 1980.

Prasit Kovilaikool. Goodlaw and Goodlawyer . Bangkok:Nitithum Plublishing House,2001.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียน

พันตำรวจตรีวัฒนา บุญเหิน เกิดเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ.2510 ที่ตำบลห้วยท่าช้าง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

ประวัติการศึกษา

- ปริญญาตรี ศึกษาศาสตร์บัณฑิต(วิชาเอกภาษาไทย) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ปริญญาตรีนิติศาสตร์บัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- เนติบัณฑิตไทย สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
- เข้าศึกษาต่อในหลักสูตร นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ.2541

การทำงาน

รับราชการครู ในตำแหน่งอาจารย์ 1 ระดับ 3 กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ณ โรงเรียนบางแก้วประชาสรรค์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ระหว่างปี พ.ศ.2533-2534

ปัจจุบัน รับราชการเป็นตำรวจ ในตำแหน่งพนักงานสอบสวน(สบ2) สถานีตำรวจนครบาลท่าพระ ประจำกองบัญชาการตำรวจนครบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย